

Adele Geras

Troja

*Ova knjiga posvećena je
uspomeni na **REGINU GLIK**
s ljubavlju i zahvalnošću*

ZAHVALNICE

Želela bih da zahvalim Ani Džekson za svu pomoć koju mi je pružila. Pozajmljivala mi je video snimke, trake i, što je najvažnije, prevod Homerove Ilijade Ričmonda Latimora, s izvanrednim komentarima Malkoma M. Vilkoka.

Takođe zahvaljujem i Metjuu Klarku, koji je tokom pripremanja ispita odvojio dragoceno vreme da mi pruži iscrpna objašnjenja u vezi s imenima, vremenskim tokom i godišnjim dobima. I, kao i uvek, zahvalna sam Normi, Sofiji i Dženi.

KRVAVA ODAJA

"Uskoro će početi da pristižu", reče Haritomena. "Budi sigurna u to. Danas će se voditi velika bitka, i moramo biti spremne da zbrinemo nesrećne ranjenike. Prebaci taj ležaj tamo, Ksanta, u hladovinu."

Ksanta učini kako joj je rečeno. *Molim vas, bogovi s Olimpa, koji vidite sve što mi smrtnici činimo, pomisli ona, pomozite mi. Neka Boros danas ne dođe. Molim vas, neka drugi donose ranjenike.*

Ona zadrhta. Otkad joj je prvi put prišao, njegove reči (Šta tako mala devojčica radi ovde sama? Već sam te vidao, zar ne? Ti si jedna od onih koje neguju ranjenike? Zar me ne prepoznaješ? Ja donosim ranjenike s ratišta. Čudi me da te roditelji puštaju napolje tako kasno, kada sunce već zalazi. Zar ne znaš da ovde ima gadnih ljudi? O, da, vrlo gadnih. Ne bi volela da naletiš na nekog od njih, lepotice moja. Ali ne brini... Ja ću ih oterati, ako ti samo priđu... Meni niko neće smeti da se suprotstavi. Znaju oni mene. Samo jedan udarac ove pesnice...) odzvanjale su joj u glavi, a pred očima joj se javi slika njegovog lica, tankih usta bez usana, mutnih i suviše primaknutih očiju i ogromne glave. Iz sve snage se trudila da ne misli na njega, i najčešće je uspevala. Rekla je Andromahi da ne želi više da ide na tržnicu, a ako je Andromaha i smatrala da je to glupo, nije ništa rekla. *Možda ga, pomisli Ksanta, više nikad neću videti. Možda danas neće on donositi ranjenike.* Možda će doći neko koga ne poznaje.

Pripremila je ležajeve, vodu i zdele ulja za čišćenje teških rana, a kad je sve bilo spremno, izašla je iz Krvave odaje i sela na zid napolju, udišući topli vazduh. Osluškivala je, ali s Polja nisu dopirali zvuci bitke. Još nije započela, ali znala je da će uskoro početi.

Ksanta je mrzela rat. Svakog se dana ogromna drvena kapija, koju su zvali Skejska kapija, okrenuta ka Polju i prostranoj pučini iza njega, širom otvarala, a kroz nju su prolazile dvokolice pune naoružanih vojnika. Predvodio ih je princ Hektor. Iza dvokolica su

išli pešadini. Grčka kola i pešadini kretali su iz šatora postavljenih na obali, a onda bi dve vojske počele da se tuku i mnogi su ginuli.

To je grozno i moram, pomisli Ksanta, prestati da mislim na to. Moram da mislim na nešto drugo.

Tada je ugledala orla. Odmah ga je prepoznala, po slikama na zidovima i grnčariji, ali ju je njegova veličanstvena lepota ipak iznenadila. Bio je mnogo veći od svih ptica koje je do tada videla, a bronzano perje prelivalo mu se na suncu.

"Gledaš pravo u mene, orle", reče Ksanta tiho, da glasom ne preplaši pticu. "Zaista si predivan, a oči su ti poput tečnog zlata."

Orao nagnu glavu i raširi krila, kao da želi da ih pokaže Ksanti.

Ona upita: "Dolaziš li s planina? Kako je divno leteti iznad grada tim bronzanim krilima! Žao mi je što ne mogu da se vinem u vazduh. Volela bih da mogu da letim s tobom!"

Orao je uporno gledao u Ksantu. Bio joj je tako blizu da je mogla pružiti ruku i dodirnuti ga, ali ju je nekakav strah sprečio u tome. Njegov izvijeni kljun izgledao je opasno.

"Ksanta!" pozva je Haritomena.

"Zbogom!" reče Ksanta.

Kada je to izgovorila, ptica uzlete i zaustavi se tačno iznad nje, tako blizu da je osećala strujanje vazduha od lepeta njenih krila. Nekoliko trenutaka visila je u vazduhu, a zatim odletela, vinuvši se visoko iznad grada. Ksanta ju je posmatrala dok se nije pretvorila u tačkicu u daljini, a zatim se vratila u Krvavu odaju.

IZNAD GRADA

Dok je orao kružio iznad Troje, svi koji bi podigli pogled zadivljeno su zastajali, ali niko nije prepoznao oca svih bogova, Zevsu.

Navikao sam na to, pomisli on. Mnogo puta se pred ljudima pokazivao prerušen. Istina, često je to činio da bi se približio nekoj smrtnoj ženi koja mu se dopala.

Devojka koju je maločas video bila je ljupka, ali premlada za njegov ukus. Zbog Evrope se pretvorio u belog bika, a zbog Lede (da, majke same Jelene Trojanske, iako su ljudi često zaboravljali da je i ona njegova kći) postao je labud; moćan i beo, s opasnim crnim kljunom i žutim očima. A sad je bio orao koji leti iznad Troje i posmatra rat, koji traje već godinama.

Predugo, pomisli Zevs. *Vreme je da se završi.*

Ugledavši Grke ulogorene na obali, kraj svojih brodova, jedva je mogao da veruje da su skoro deset godina proveli daleko od svojih ognjišta. Naravno, sudbina grada bila je već odavno zapisana. Zevs je to znao, ali ipak, postao je nestrpljiv zbog toga što se rat toliko odužio. A kad bi ga obuzelo nestrpljenje, silazio je s Olimpa. To bi ga bar nakratko umirilo.

Grad je bio predivan: izgrađen na brdu, okružen debelim zidinama po kojima se slobodno moglo šetati, Trojanci su se iz dana u dan okupljali da odatle posmatraju bitke. Peli su se širokim kamenim stepeništem blizu Skejske kapije, okrenute ka moru, u koje je svake večeri zaranjao Feb Apolon sa svojom vatrenom sunčevom kočijom, nestajući u plamenom blesku. Ulice Troje bile su sjajno izgrađene, i vodile su do prelepe tvrđave. U njoj su se nalazili hramovi, i Prijamova palata.

Po ljudskim merilima, to beše veličanstvena građevina. Imala je veliku dvoranu, kupalište, ogromnu kuhinju, više spavaćih soba no što je prstiju na obe ruke, ostave, štale, dvorišta, ozidane bašte, sve

veoma lepo uređene. Nadlećući je, Zevs je često pomišljao da ni njemu samom ne bi smetalo da živi u takvoj palati.

A čak i u poređenju sa mnom, reče sebi, Prijam ima zaista mnogo dece.

Govorilo se da ima pedeset sinova, premda u takvim stvarima čovek nikad ne može biti potpuno siguran. Što se tiče Oca bogova, on je davno prestao da veruje u sve što su mu žene govorile. U svakom slučaju, Hektor i Paris su zaista bili prinčevi i živeli su u sopstvenim, manjim zgradama kraj očeve palate.

On pomisli kako je gradska kapija jaka. Izdržala je dugogodišnju opsadu, i još je netaknuta. Reke Skamandar i Simoent navodnjavaju zemlju i polja oko grada koja su rađala žito i hranila grad sve donedavno, kada su Grci stegli obruč. U prvim godinama rata niko nije gladovao, ali sada je u Troji zavládala glad.

Orao je polako nadletao Polje, nošen jakim vetrovima koji su nad njm neprestano duvali. Uskoro će početi bitka. Mora pronaći mesto s kojeg će sve dobro videti.

Moja žena Hera i moja kći Atina Palada stalno su ovde, pomisli on. Mešaju se u sukobe kad god im padne na pamet, i čuvaju svoje štićenike od svih opasnosti. Prerušene lutaju gradom, i pokazuju se smrtnicima kad god to požele. Hera sve vreme provodi s Agamemnonom i Odisejem i njihovom družinom, umesto da se brine o meni, kao dobra supruga.

Afrodita takoreći živi s Parisom i Jelenom. Neki kažu da se rat vodi zbog nje, ali nije sve baš tako jednostavno. Ratovi se nikad ne vode iz samo jednog razloga. Vode se i zbog novca, i zbog trgovine. Znam to iz iskustva.

A Arej, bog rata, nikad ne sedi skrštenih ruku. Uvek ima mnogo posla. Čim se jedan rat završi, počinje drugi.

Neće biti lako ni Sudajama, koje moraju da prekinu živote svih ljudi čija sudbina tako nalaže, ali one ipak na kraju pobeđuju. One uvek pobeđuju. Rat će jednostavno trajati sve dok ne dođe vreme da se završi.

Orao se smesti na jednu stenu na ivici Polja i, sklopivši krila,

ugleda dve vojske kako kreću u susret jedna drugoj. Svuda oko
zaori se buka slična grmljavini, a oblaci prašine poleteše u vazduh.

NA POLJU

Alastor je stajao na Polju pitajući se da li je njegova majka možda ipak bila u pravu. Nije ovo ovako zamišljao. Znao je da će biti buke. Znao je da će biti vreline i prašine i da će ga metalni oklop žuljati i guliti mu kožu i pritiskati ga svojom težinom, ali nikad, ni u najluđim snovima, nije zamišljao ovaj užas. Od straha mu se gotovo smučilo, zbog čega se postideo, tako da su mu povremeno na oči navirale suze, i da je bio siguran da ga niko neće videti, okrenuo bi se i pobegao nazad, ka kapiji, nazad u grad, na sigurno, u hladovinu, gde neće morati da drži mač svog pokojnog oca, pretežak za njega. Trebalo bi još uvek da se igra svojim drvenim mačem, tobože ratujući sa svojim drugovima.

Zašto moraš da ideš?, jadikovala je njegova majka. *Zar nije dovoljno što su ti otac i brat poginuli? Zar nisam već dovoljno izgubila?*

Alastor nikad nije ni pomišljao da bi mogao poginuti. Zamišljao je sebe kako zariva mač u nekog Grka, ali pokazalo se da je to mnogo teže nego što je mislio. Čim se našao na Polju među ostalim ratnicima, zaboravio je sve priče o tome kako će im seći ruke i noge. Bio bi sigurniji u kolima, ali princ Hektor ga je lično postavio na začelje. Kako je on izgledao spokojno! Zar je moguće da se ljudi naviknu na sve ovo?

Alastor uzdahnu, prikupljajući hrabrost da ponovo jurne u bitku, kad ugleda prizor od kojeg se skamenio. Tačno ispred njega, ogroman i visok, stajao je ratnik kojeg nikad ranije ne beše video, iako je odmalena posmatrao bitke sa zidina. Bio je veoma krupan, od glave do pete u crnom oklopu. Vatreno crvena perjanica na njegovoj kacigi vijorila se na vrelom vetru, koji je duvao s planina. Uprkos vrelini, nosio je crni ogrtač do članaka, koji je lepršao iza njega poput olujnog oblaka.

"Ne plaši se" reče mu glas sličan struganju mača po kamenu.

"Danas nećeš poginuti."

"Otkud ti to znaš? Ko si?", viknu Alastor nadvikujući se s besnim urlicima, bolnim i očajničkim kricima.

"Ja sam Arej, bog rata", reče ratnik, i Alastor zakorači ka njemu, želeći da mu kaže, da ga пита... Ali on beše nestao. Ispario.

Gde bi mogao biti? Alastor se osvrnu da vidi gde je, i tada odjednom ugleda jednog grčkog vojnika kako juri ka njemu. Držao je nešto u visoko podignutoj ruci.

Ne vidim šta je to, pomisli Alastor. Koplje? Mač? I ne vidim mu lice... Gde je? Skriveno je srebrnom kacigom koja blešti, a telo mu je sve u plamenu... To je sigurno sunce, i znam da moram da se pokrenem. Moram da pokrenem ruku. Odmah.

Alastor oseti da je vreme stalo, i buka prestade. Posmatrao je sopstvenu ruku kako, zajedno s mačem, putuje ka Grku, ka njegovom telu. Tada kao da se odjednom skamenio, i ugledao srebrni nož kako leti kroz vazduh, dotiče njegovo telo i zariva mu se u meso. Bez bola. *Ne boli*, pomisli on, i izvuče nož koji beše vlažan od neke crvene tečnosti.

Je li to moja krv?, pitao se Alastor. *Sigurno jeste.* Tada njegova ruka, držeći i dalje očev preteški mač, polete... *To nisam ja učinio. Ja nisam bio u stanju da to učinim.* Ali mač se zario u Grkovo telo i on pade, a pesak oko njega pocrvene od krvi. *Čija je to krv? Moja ili njegova?* Alastor vide kako se nebo zavrtilo oko njega, a potom i on pade na zemlju. Sklopio je oči. *Nisam mrtav*, pomisli on. *Čujem ih. Čujem kako neko priča.*

"Još jedan nesrećnik za Krvavu odaju", reče neki glas, i Alastor oseti kako ga podižu i nose. *Nisam mrtav*, beše mu poslednja misao. *Sve me boli, dakle, ne mogu biti mrtav.* Potom utonu u tamu.

KRVAVA ODAJA

"Evo ih, Ksanta", reče Haritomena. "Pusti ih da prođu." Dvojica muškaraca stajahu na vratima Krvave odaje, a jedan od njih beše Boros. I on i njegov drug su bili mokri od znoja i oblepljeni prašinom. Nosili su nekoga, držeći ga za ruke i noge, a Borosov drug namignu Ksanti.

"Evo jednog finog, sočnog momka za tebe, lepotice moja" reče on, cereći se. "Ništa važno mu nije odsečeno ni oštećeno, ako shvataš šta hoću da kažem." Ksanta ga pogleda ne trepćući, a on nastavi da objašnjava: "Bračni pribor mu je sasvim neoštećen."

"Spustite ga ovde", reče ona hladno, okrećući se dok su joj prilazili. *Nisam ja tvoja lepotica, tupane jedan*, pomisli ona. *Ni tvoja, ni bilo čija*.

"Trebalo bi da se sažališ na nas, Ksanta", reče Boros. "Neki od ovih mučenika koje donosimo toliko su izbodeni kopljima da liče na bodljikave prasiće."

"Hvala vam" reče Ksanta, jer, što god mislila o ovim ljudima, Haritomena ju je naučila da se ponaša pristojno. "Spustite ga ovde, molim vas."

Spustili su ranjenika prilično nemarno, i Ksanta žmirnu. Boros se okrenu njoj, brišući prašnjave i okrvavljene ruke o kratku tuniku. Nagnuo se tako blizu da je osetila njegov dah. "Da ti kažem nešto, lepotice." Ksanta ćuteći obori pogled, a Boros nastavi. "Raspitao sam se o tebi. Jesi li primetila da sam te pozvao imenom? Otkrio sam da služiš gospu Andromahu i da nemaš ni roditelje, ni braće ni sestara." Ksanta klimnu glavom. *Zašto je to važno?*, htjede da upita, ali Boros bi tada možda pomislio da se ona zanima za njega. "A isto tako", reče Boros, "raspitivao sam se da li te je neko prosio. Niko čak i ne razmišlja o tome."

"Ne želim da se udam" reče Ksanta užasnuto.

"Takav mali slatkiš? Glupost! Treba ti muškarac, još kako, da se

brine o tebi. Ko zna šta bi ti se inače sve moglo dogoditi? To sam ti već rekao, zar ne? Ima mnogo gadnih ljudi. U svakom slučaju", nastavi on, "otići ću kod gospe Andromahe i reći joj da želim da se oženim tobom."

"Ali ja ne želim da se udam za tebe", reče Ksanta ne mogavši da se obuzda.

"Videćemo", odgovori Boros. "Mnoge devojke kažu ne, a misle da. Imam iskustva i znam šta pričam, veruj mi. A šta meni fali?"

Ksanta upravo htela da mu odgovori, kad ga drug pozva s vrata: "Kreći, Borose. Ako budemo oklevali, leševi će istrunuti na suncu."

Dvojica muškaraca napustiše prostoriju a Ksanta se, drhteći, okrenu ranjeniku koji je ležao pred njom, zahvalna što je Haritomena pomalo nagluva.

"Jadnici", reče starica. "Nije im lako tamo, na Polju, među mrtvima i ranjenima, nosaju sakate i leševe... Samo Bogovi znaju kako to mogu da rade iz dana u dan, a da ne polude."

Ksanta ju je jedva slušala.

Nikad, pomisli ona. Nikad, nikad, nikad. Gospa Andromaha nikad ne bi bila tako okrutna... Reći ću joj. Reći ću joj šta osećam dok ga gledam, i da nikad ne bih mogla da se udam za takvog čoveka. Umrla bih. Otišla bih kod Majke Otrova. Svi znaju za njenu kućicu pod zidinama. Kažu da je čarobnica. Svi prelaze na drugu stranu ulice kad je vide, ali ipak odlaze kod nje kad im zatreba pomoć i kažu da nema toga što ne može izlečiti. Ali takođe spravlja napitke koji mogu uzeti život tako brzo da čovek nema vremena ni da kaže zbogom. Otišla bih kod nje. Ne bih se plašila. Pre bih umrla nego da ga dodirnem. Nikad ne bih pustila ni da me takne. Niko me ne može prisiliti.

Ksanta kleknu kraj tela koje se grčilo na ležaju pred njom i kao i uvek kad ugleda bol ranjenika, zaboravi na sve ostalo. "Ššš", promrmlja ona. "Budi miran, golube, ptičice." Morala je nešto da mu kaže. Jason, prijatelj koji se s njom i njenom sestrom još kao dečkić igrao u pesku, a sada konjušar u kraljevskoj štali, još davno joj je rekao nešto što je čuo od samog Hektora: možeš pripitomiti i divljeg

konja šapućući i blago mu duvajući u nozdrve. Uvek, uvek su joj iste reči navirale same od sebe, kad god bi umivala preplanule i mišićave ruke i noge ratnika. Bol je i najvećeg junaka pretvarao u malo dete. Često je to viđala: neki su dozivali svoje žene ili same Bogove, ali najčešće majku koja ih je dojila. A Ksanta se i sama osećala kao majka, i želela da se svako ko dođe ovamo odmori i utone u okrepljujući san. Milovala ih je, tepala im i plakala, držeći u naručju muškarce u groznici koji su je izbezumljeno gledali, ne videći ništa.

Odećajući mu okrvavljeni komad tunike s ramena, primetila je da je ovaj vojnik mlad. Obrazi mu behu glatki poput njenih, a koža na rukama koje su mlitavo visile na podu bila je zlačana i baršunasta, i podsetila je Ksantu na jedru voćku. Klečeći, zagledala se u njegovo lice. Tamna kosa bila mu je ulepljena krvlju, nos mu je bio prav a usne lepe, poput izvajanih usana statue u Ateninom hramu.

"Ššš, lepi, mali moj", prošaputa ona natapajući krpu hladnom vodom i stavljajući je na mladićevo čelo. Oči mu se otvoriše i Ksanta se zagleda u njih, a zatim okrenu ka vratima gde joj se na trenutak učinilo da vidi...

"Haritomena, jesi li ga videla?" upita ona.

"Koga?" reče Haritomena. "Niko nije dolazio otkad su ona dvojica otišli."

"Dečaka. Neki dečak je maločas ušao u sobu."

"Svi dečaci su sada sa svojim dadiljama. Skoro će večer. Možda ti se učinilo."

Ksanta ne reče ništa. Pogledala je u dečaka koji je stajao u senci u uglu. Nosio je tobolac pun strela, i smešio joj se. Odmah ga je prepoznala. Bio je to Eros, sin Haosa, glasnik Ljubavi, koji se krio u Afroditinim skutima.

"Ne govori ništa, Ksanta!" prošaputa dečak. "Starica ti neće verovati. Ona me ne vidi. Tako ja hoću." Zakikotao se, kao običan dečkić.

"Čuće kako razgovaram s tobom", odgovori Ksanta.

"Zapušio sam joj i uši i oči", reče Eros. "Uskoro ćeš i ti misliti da si me samo sanjala. Glava će ti biti puna ljubavnih maštanja."

"Bogovi su moćni" reče Ksanta. "Čine s nama što god požele."

"Budi mirna" reče dečak. "Gledaj." On uze strelu iz svog tobolca, i odape je lukom koji je Ksanti izgledao kao da je sačinjen od plave svetlosti. Poletela je ka njoj poput srebrne niti, i odjednom nestala.

Ona spusti pogled, očekujući da vidi kako joj se zabola u grudi, ali od strele ne beše ni traga ni glasa. Ipak, osećala je da je ranjena. Srce joj je snažno udaralo, nadimalo se i cepalo u grudima poput zrele smokve na suncu. Ona pogledom potraži Erosa, ali on beše nestao.

Je li to to? Da li na to ljudi misle kad govore o ljubavi?

Spuštajući pogled, vide da su mladićeve oči otvorene. Bile su zelenkastoplave, poput vode, i ona odjednom oseti da tone. Zaustila je da nešto kaže, ali tada shvati da je ostala bez daha i da su joj usne sasvim suve.

"Gde sam?" Mladić je govorio tako tiho da je Ksanta morala da se sagne da bi ga čula.

"Ovo je odaja u palati kralja Prijama u kojoj negujemo ranjenike." Nije mu rekla da je zovu Krvavom odajom jer se iz nje poput magle širi vonj krvi; smrad čelika i soli i nečega slatkastog, nalik voću koje truli na suncu. Nije mu rekla ni to da se ovde leševi pripremaju za obredno spaljivanje i putovanje u podzemni svet.

"Zovem se Alastor", procedi mladić kroz zube stisnute od bola. "Jesi li me videla? Jesi li me videla na bojištu? U borbi?"

"Trudim se da to ne gledam" reče Ksanta. "Nekada sam odlazila na zidine iznad Skejske kapije i posmatrala bitke, ali to sam radila kad sam bila mala. Tada mi je to bilo zanimljivo. Vojnici su mi izgledali tako lepi sa svojim kacigama i štitovima, a koplja i mačevi blistali su na suncu. Izvikivali smo imena junaka baš kao da gledamo neko takmičenje."

Alastor se ugrize za usnu da ne vrisne od bola kada mu Ksanta dotače ranu na ramenu. Nastavila je da priča: "Nešto pre nego što sam napunila trinaest godina došla sam ovamo, u ovu odaju, da pomažem u negovanju ranjenika, i posle toga više nisam mogla da

gledam bitke. Videla sam šta se sve tim sjajnim, srebrnim kopljima može učiniti. Sad ih mrzim."

"Reci mi ko si" upita mladić ječeći od bola.

"Zovem se Ksanta" reče ona. "Ne bi trebalo da pričaš. Rana nije duboka, ali je moram očistiti i staviti oblog od trava, a to će te strašno boleti."

"Neće me boleti ako budeš pričala sa mnom. Žao mi je", mrmljao je on, "što me nisi videla. Bio sam hrabar. Svi su tako rekli. Možda ću ih jednog dana pobediti. Pobiću..." dahtao je dok mu je Ksanta sipala ulje na ranu, "...hiljadu Grka."

"Ćuti", šapnu Ksanta, odjednom se naljutivši. "Kako možeš da razmišljaš o ubijanju, kad si skoro ostao bez glave? Ne govori to. Ni reči više." Ona začuta kad napolju začu krike.

"Slušaj, Haritomena" reče ona okrećući se starici. "Šta je to?"

Zadrhtala je. Ovaj zvuk je bio drugačiji od svih koje je do tada čula: prodoran, visok krik poput umiruće ptice, ili nekog stvorenja koje živo komadaju. Ksanta zapuši uši rukama, upravo kad jedna žena ulete u prostoriju i baci se Alastoru pred noge, ridajući i jecajući. Ksanta zausti da kaže nešto, bilo šta, ali nije umela da nađe reči.

Haritomena ustade sa stolice i stade kraj neznanke.

"Gospo" reče ona, "tvoje mi suze govore da je to tvoj sin."

"Moje jedino dete", reče žena. "Moj jedini sin sad ovde umire."

"Ne", reče Haritomena. "Uteši se, gospo. Daleko je on od smrti, iako je rana duboka i neko vreme neće moći da ide na bojište."

Na to se žena uspravi i pogleda oko sebe. Obrisala je suze maramom koja joj je pokrivala glavu, i Ksanta primeti da joj je suknja ukrašena zlatnim alkama, a ruke mnoštvom skupocenih narukvica. Kosa pod maramom bila je gusta i seda, ali su joj obrve bile tamne i sastavljene iznad dugačkog, pravog nosa. Mala rumena usta bila su čvrsto stisnuta i činilo se da bi se teško mogla razvući u osmeh. Ksanta pomisli da Alastor očigledno liči na oca.

"Hvala bogovima", reče žena, "što su pošteđeli mog dragog dečaka", šmrknu ona. "Ali zašto je ovde? Zašto leži tu, kad mogu ja

da ga negujem? Zašto ga nisu doneli kući, majci?"

"Uskoro će biti predat tvojoj nezi, gospo" reče Haritomena. "A u međuvremenu je ovde, jer je neko - ko zna, možda sam princ Hektor - naredio da ga donesu. Imamo sve potrebne trave, a Ksantine ruke su nežne poput krila golubice, i neguje ranjenike bolje od svakog vidara."

"Zaista", reče žena okrećući se ka Ksanti, koja je još uvek držala Alastora za ruku. "Bila bih vam zahvalna ako ne dirate moga sina, osim ako to zahteva njegovo lečenje. Ne vidim, na primer, zašto ga sad držiš za ruku."

Ksanta pusti da Alastorova ruka padne na ležaj. Gledala je u pločice na podu da ne bi morala da uzvрати bleđi, hladni pogled njegove majke.

Zašto sam, pomisli ona, tako slaba? Trebalo bi da joj odgovorim. Trebalo bi da kažem nešto. Držanje za ruku teši ranjenika. Ja pomažem tvom sinu, i da ga stvarno voliš, želela bi da ga neko teši, da ga neguje. I ja sam ljudsko biće. Nisam nikogović i ništarija da me tako vređaš, ni ti, ni ma ko drugi.

Ksanta uzdahnu. Žena se nagla nad Alastora, čak i ne primećujući da ga njena odeća guši.

Sad ne mogu ništa da učinim, pomisli Ksanta, i nije istina da nisam nikogović i ništarija. Gotovo da jesam. Muškarci su manje vredni od Bogova a žene od muškaraca, a siromašne žene manje vredne od bogatih, devojke najmanje od svih, a sirote devojke čak i manje od toga. Bolje bi bilo biti goveče. Mnogo bolje. Goveče se može ubiti zbog mesa, koža mu se može osušiti i uštaviti, a od nje napraviti odeća, koja štiti od zime. Od njegovih kostiju mogu se napraviti kašike i kopče za odeću, i đubrivo. A kakva je korist od mene?

Kad bih ovog časa nestala, kome bih nedostajala? Mojoj sestri. I Jasonu. Polikseni, mojoj prijateljici. Nikom drugom ne zadugo, čak ni odvratnom Borosu. Zaboravio bi me za nekoliko dana.

Andromaha bi našla drugu devojku da joj čuva dete, a beba bi je zavolela baš kao i mene. Nikom nisam potrebna.

"Ti, devojko", reče Alastorova majka. "Slušaj me."

Ksanta obori glavu. "Da, gospo", reče ona.

"Pazi na njega i noću i danju, čuješ li me? Sve dok sasvim ne ozdravi."

Zaključila je, pomisli Ksanta, da sam ipak korisna. Bar zasad.

"Ali biću ti zahvalna" nastavi Alastorova majka, "ako ne razgovaraš prečesto s njim. Ne želim da se opterećuje govorkanjem posluge. To što mu ti pričaš neće ga zanimati, veruj mi. A ja ću ga posećivati svake večeri i svakog jutra. Donosiću mu hranu. Očekuj me."

Ona ustade i izađe iz odaje ne osvrćući se, ne uputivši nijednu reč zahvalnosti ni Ksanti, ni Haritomeni.

"Neke krave" reče Haritomena, "imaju lepše manire od gospode - jesi li možda to primetila?"

"Pst", reče Ksanta, "šta ako te Alastor čuje? Spava, ali bi se svakog časa mogao probuditi."

Ona opet sede kraj mladića, i pogleda mu ruku.

Otišla je, pomisli Ksanta. Neće ništa znati, a ja želim da ga diram.

Uplašeno se osvrćući, kao da se Alastorova majka krije negde u senci, ona ga uze za ruku.

"Je li otišla?" upita Alastor ječeći od bola. "Moja majka?"

"Da", reče Ksanta.

"Onda mogu da otvorim oči. Žmurio sam dok je bila ovde. Nisam želeo da razgovaram s njom. Ona bi me... zapitkivala. Ne želim da odgovaram na pitanja. Krio sam se od nje."

"Ona ti je majka. Voli te. Kako možeš da se kriješ od nje?"

"Njena ljubav je poput sunca. Ako te predugo obasjava, može da te opeče."

"Želela bih da i ja imam majku koja me tako voli" reče Ksanta.

"Gde je tvoja majka?", upita Alastor. "Pričaj mi o svom ocu i majci. Reci mi gde živiš. Glas ti je poput hladne vode, poput meda. Pričaj sa mnom."

Ksanta pocrvene od radosti zbog njegovih reči, i poče priču:

"Sestra i ja rođene smo na planini, ali niko ne zna ko su nam bili roditelji. Otac nam je možda bio pastir, a majka... Mislim da je možda bila šumska ili vodena nimfa, jer mi je sestra vrlo čudna. Stalno viđa bogove kako hodaju među nama, smrtnicima. Zove se Marpesa. Mlađa je od mene, ali mudrija. Njene ruke... Sve ume da radi: oblikuje i boji glinu, i tka takve tapiserije da bi se mogao zakleti da će likovi iskočiti sa slike i stati pred tebe. Haritomena kaže da imam lekovite ruke, ali ruke moje sestre su čudotvorne."

Ksanta pogleda u Alastora i vide da spava, mrmljajući kao u buniu. "Nije važno" reče ona skidajući mu vlažni oblog sa čela. "Pričaću ti kasnije." Molila se da nikog drugog ne donesu danas, i da se Haritomena nečim zabavi. *Želela bih*, pomisli ona, *da sedim ovde i posmatram ga zauvek*. Ona ga uze za ruku i čvrsto je stegnu.

"Gori", rekla je Haritomeni.

"Opet je sklopio oči, ali čini mi se da bunca u snu."

"To je groznica" reče Haritomena. "Operi mu čelo hladnom vodom, a onda ćemo mu previti ranu."

Ksanta ponovo umoči krpu u hladnu vodu.

Alastor, pomisli ona. *Kakvo divno ime*. Odzvanjalo joj je u glavi poput muzike. *Ako ne mogu da budem s Alastorom*, pomisli ona, *neću biti ni s kim*.

Spavaj, reče mu ona nečujno. *Spavaj i sanjaj, a ja ću te čuvati*.

JELENINA PALATA

Jednom, kad je tek prohodala, Marpesa je pala u reku. Zagledala se u nju, i odjednom više nije bila na obali već u koritu od belih oblutaka, i posmatrala nebo kroz talase. Odmah su je izvukli i obrisali, izljubili i izgrdili što se ne drži sestre kao dobra devojčica, ali kad bi se prisetila toga, Marpesa bi osetila samo blagoslovenu, prijatnu, svetlozelenu, prozirnu tišinu. Od tada se uvek trudila da se okruži mirom i spokojem, i retko je govorila, sem ponekad (vrlo retko) sa Ksantom.

"Tvoje je ćutanje, Pesa", govorio je Paris, "poput pehara bistre vode. Ono me osvežava. Moja gospa koja je, kao što znaš, gospodarica moga srca, ima više reči u ustima nego dragulja u ogrlici. Neki kažu", reče on nagnuvši se ka Marpesi i namignuvši joj, "da je Menelaj bio oduševljen što je pošteđen njenog ćeretanja kad je došla sa mnom u Troju, i da se čitav ovaj rat vodi zato što sam zapretio da ću je vratiti, a suprug je neće."

Marpesa se nasmeši. Hiljadu puta čula je tu šalu, i hiljadu puta se nasmešila. Jelena se, ležeći na niskoj sofi, zakikotala kao i uvek kad bi Paris nešto rekao.

Njih dvoje su Marpesu podsećali na zaljubljene ptičice: ljupke i vedre, koje se od jutra do mraka lickaju. Kikotanje se uskoro pretvorilo u dodire, a tada se u sobi pojavila boginja Afrodita. Kao i obično, videla ju je samo Marpesa, a boginja stavi prst na usta kao da joj kaže: ne govori ništa, dete, i gledaj šta rade.

Boginja sede kraj Jelene i blago joj pomilova голу ruku, a Jelena poče da se smeje, i privuče Parisa sebi. Zatim se i on nasmeja i pomilova je, a tako milujući se, počеше još jače da se kikoću, poput nestašne dece. Potom Jelena poče duboko da diše, kao da je trčala po vrućini, a nakon toga nestadoše u spavačoj sobi.

"Uskoro ćeš začuti zvuke ljubavi" reče Afrodita. "Zar nisu čudno slični zvucima rata? Jecanje i krici!"

Marpesa ćuteći klimnu glavom. Boginja je bila u pravu. Ponekad bi čula glasan krik, nalik vrisku svinje probodene kopljem.

"Moram da krenem, dete moje", reče Afrodita, prikupljajući prozračne skute svoje haljine. "Evo, stižu. Ali vratiću se, budi sigurna."

Nestala je poput dima, a nedugo zatim, Paris i Jelena izadoše iz spavaće sobe.

"Marpesa!" reče Paris, smešeći se. Uvek je bio dobro raspoložen i ljubazan prema njoj nakon boginjine posete.

"Donesi nam vina. Od ljubavi se brzo ožedni."

"Pusti je na miru" reče Jelena. "Ona je još dete. Premlada je da sluša takve priče."

"Mnoge devojke njenih godina već su uveliko udate. A znaš kako se kaže: nikad nije rano da se uči", reče Paris, prstom milujući Marpesu po ruci. Ona zadrhta, ne znajući da li joj se njegov dodir sviđa ili gadi. Upitaće boginju kad je sledeći put vidi.

Samo Ksanta je znala da Marpesa može da vidi bogove. Nikom drugom nije rekla. Sirotu Kasandru smatrali su ludom zbog onoga što je pričala i niko joj nije verovao, iako je bila princeza.

Zamisli, kazala je Ksanti, šta bi rekli kad bih im ispričala da znam kako izgledaju besmrtnici!

Marpesa je odavno odlučila da je bolje da svoje priče priča na razboju. Tamo su se, dok se čunak kretao tamo-amo, pod njenom rukom nizale slike. Tkala je već godinama.

Kad je bila mala, nju i Ksantu su s planine doveli u grad. Lovci su ih zatekli same u planini. Niko nije znao šta se desilo njihovim roditeljima, a Hekaba se sažalila na njih.

U početku, obe devojčice su živele s Haritomenom, Hektorovom sluškinjom, ali kad je malo poodrasla, Marpesu su poslali da tka kod Jelene, i odrasla je kao njena tkalja. Još se sećala prve tapiserije koju je u životu videla.

"Vreme se vuče sporo poput ranjenog jelena", rekla joj je Jelena tog prvog dana, obraćajući joj se kao da ona sve razume. "Zato tkam slike, koje pričaju priče. Ovaj rat, na primer. Znamo li kako je počeo?"

Zašto je počeo, davno pre nego što sam se ja našla u njemu? Pogledaj. Šta vidiš ovde?"

Marpesa ćutke odmahnu glavom, pa uze plavi konac iz korpe kraj Jeleninih nogu i pruži joj ga upirući prstom u nebo.

"O, pametnice!" Jelena je uze za ruke i poljubi u kosu. "Naravno, nebo je baš takve boje." Suze joj navreše na oči, i ona ih obrisa krajičkom marame. "Oprosti mi što plačem, lepotice. Podsećaš me na kćerku koju sam ostavila dolazeći u Troju. Bićeš najbolja tkalja u gradu, to već vidim."

Jelenino proročanstvo se obistinilo.

Marpesa pogleda u tapiseriju koju je radila, odabra skerletni konac i priseti se slike koja je bila razapeta na razboju onog dana, pre skoro deset godina.

Parisov sud.

Pozadina: crvenkastosmeđa za zemlju; tamnozeleno za listove loze i drveća; plava za nebo; zlatni konac za zvezde.

Parisova tunika: tamnoplava

Herina haljina: skerletna

Atenina haljina: bela

Afroditina haljina: skerletna.

Jabuka: jedna polovina svetloružičasta, druga svetlozelena.

Posle velike gozbe na venčanju Peleja i Tetide, kada su se na nebu pojavile zvezde, začula se muzika. Svi bogovi i boginje došli su na ovo slavlje, osim Eride, boginje svađe i razdora, jer niko ne želi svađu na svadbi. Pred mladu i mladoženju izneseni su veličanstveni pokloni, a onda odjednom, iz vedra neba, na zemlju pade jabuka.

Bacila ju je besna Erida, a na njoj je pisalo: "Najlepšoj".

Hera, žena samog Zeusa, njegova kći Atina Palada, boginja mudrosti sa sovom na ramenu, i Afroditina, boginja ljubavi i lepote, tvrdile su, svaka za sebe, da jabuka pripada baš njoj.

"Ne raspravljajte se, moje dame", reče Zeus, "jer se nikad nećete složiti. Ali naplanini Idi živi mladić poznat po razboritosti. Neka Hermes povede boginje kod njega i pitaćemo Parisa - jer se tako zove - da presudi čija je jabuka."

Paris se zaprepasti ugledavši tri boginje kako stoje pred njim, zajedno sa Zevsovim glasnikom.

"Otac bogova te pozdravlja", reče mu Hermes. "Ovu jabuku treba da dodeliš boginji koja je, po tvom mišljenju, najlepša."

"Toje nemoguće", reče Paris. "Kako da presudim između tri takve lepoticе?"

Pogledao je u svaku boginju ponaosob, a one se sve nasmešile jedna drugoj, a zatim Parisu.

Prva progovori Hera: "Mladiću, zadatak je lakši nego što misliš. Daj jabuku meni, i nagradiću te moćima koje ti samo ja mogu dati."

"Ne slušaj je", reče Atina. "Zaboravi njene reči, i poslušaj mene. Izaberi boginju mudrosti, a ja ću ti podariti pobeđu nad svim tvojim neprijateljima. Pobeđićeš u svakoj bici u kojoj se budeš borio."

Tada Afrodita priđe Parisu i zagrlila oko vrata, omamivši ga svojim mirisom. Ona mu šapnu na uho: "Moja je" promrmlja. "Naravno, jabuka je moja, jer znam šta želiš. Daj jabuku meni, i dobićeš najlepšu ženu na svetu za nevestu. Zamisli kakva te radost čeka. Zamisli njene bele ruke na svom telu."

Paris bez oklevanja uze jabuku i dade je Afroditi. Kad su Hera i Atina, pokupivši skute, napustile planinu ne osvrćući se, na nebu se prolomi plava munja.

"Možda sam", reče Paris Afroditi, "postupio ishitreno."

"Prekasno je", reče Afrodita smešeći se. "Tvoja sudbina i sudbina tvog grada su zapečaćene."

"Ali hoće li sve ovo biti vredno toga?"

"Hoće", reče Afrodita. "Ušao si u priču, i moraš ostati u njoj do kraja. Dođi, sedi kraj mene, a ja ću ti pričati o belorukoj Jeleni, ženi kralja Menelaja..."

BRBLJIVICE: KUHINJA

"Grci!" reče Teana tucajući zob u zdeli drvenim tučkom u fini prah. "Pljujem na Grke i sve što oni rade. Ne verujem ni jednome od njih, ni koliko je crno ispod nokta."

"Veliki su prevaranti", reče Danaja.

"Lukavi su" reče Halija, koja je sebe smatrala otmenijom od ostalih sluškinja, iako to pred njima nikad ne bi rekla. U svakom slučaju, izražavala se lepše od njih.

Nekada, dok je bilo hrane, Halija, Danaja i Teana su je pripremale. Radile su u Prijamovoj palati još od detinjstva, najpre kao poslužiteljke i spremačice, ribajući prljavo posuđe i podove. Zatim su počele da spravljaju zimnicu od voća i povrća, slažu masline u ćupove i prelivaju ih njihovim zelenkastim uljem, sole i začinjaju meso svežim travama s planina, i premazuju volove, prasiće i ovce koji su se pekli na ražnju.

Sada su već sve tri ostarile, a u kuhinji je bilo sve manje posla.

"A čak i kad imamo šta da kuvamo", reče Teana, "to rade oni mlađi, zar ne? Nama su sada ostali samo laki poslovi, poput slaganja opranog rublja. Nemamo šta da radimo po ceo dan, osim da ovako sedimo i ćeretamo."

Pričale su i pričale otkad bi sunce granulo, sve dok se na nebu ne bi pojavilo promenljivo srebrno lice boginje Artemide. Danas su pričale o Grcima.

"Odisej" reče Halija. "On je najgori. Ili najbolji, pretpostavljam, ako gledate s njihovog stanovišta."

"Nije on najgori" reče Danaja. "Ja bih rekla da je bolji od većine. Sećam se kad su Grci dolazili ovamo pre rata. U ona vremena bili su cenjeni gosti. Odisej je uvek umeo da nam kaže poneku lepu reč."

"Tad smo bile mlade, zar ne?" reče Teana. "I bogme, mnogo manje izborane. Čak su i Grci pristojni kad pričaju s devojkama čije su grudi kao lubenice."

"Pričaj u svoje ime", kaže Danaja. "I tada sam imala samo breskvice. Ne bi se baš moglo reći da sam imala lubenice."

"Ne smeta to njima", reče Halija. "Mislim, muškarcima. Kad nema lubenica, dobre su i breskvice. Pa i grožđe bi rado ubrali."

Tri starice se zakikotaše.

"U svakom slučaju", nastavi Halija, "Odisej je bio pristojan. Zahvalio mi je što sam mu napunila pehar. Sećam se toga kao da je juče bilo. I nije hteo da krene u ovaj rat. Sigurno ste čule tu priču. Po toj priči, Agamemnon je nadmudrio Odiseja."

Danaja i Teana klimnuše glavama, ali se ipak udobno smestiše i pripremiše se da je iznova čuju. Priča uvek skraćuje vreme. Priča vam skreće misli sa briga. Može vas nasmejati ili rasplakati. Može vas zadiviti. A priče koje ste već čuli najbolje su jer vas kraj ne može razočarati. Nema neprijatnih iznenađenja. Naravno, nove priče, koje još nikad niko nije ispričao, najbolje su od svih, ali one su retke, a čuti neku prvi put jeste kao otkriti crveni cvet skriven među stenama. Ali i stare priče su sasvim dobre.

"Dobro, dakle", reče Halija. "Da vam ispričam. Odisejeva postojbina je malo kamenito ostrvo zvano Itaka. Kažu da je krševito, s malo ravnica, i Odisej je živio tamo sa svojom ženom Penelopom, malim sinom Telemahom i vernim psom Argosom.

Jednoga dana Agamemnon i Menelaj dođoše na Itaku da zamole Odiseja da krene s njima u rat protiv Troje. Kao što znate, hteli su da otmu Jelenu od nekog princa koji ju je odveo. Zatekli su Penelopu i čitav kraljevski dom u rasulu.

'O kralju Agamemnone', reče Penelopa, 'ne znam šta da radim s njim! Izgubio je razum! Sasvim je poludeo, a na ratištu vam ne treba ludak, zar ne?'

'Gde je on?', upita Agamemnon, a Menelaj dodade: 'Da, hoćemo da ga vidimo. Vodite nas njemu, molim vas.'

Penelopa povede dvojicu kraljeva na polje kraj obale. U naručju je nosila malog Telemaha.

'Eto ga', reče ona. 'Evo mog gospodara.'

Ona pokaza na svog muža, kralja Itake, koji je, molim vas lepo,

hodaо gore-dole s plugom privezanim za leđa, kao neka tegleća marva. Oko vrata je obesio torbu i, kunem vam se, zahvatao je šakom iz nje so i bacao je po zemlji, kao da seje.

'Daj mi dete', reče Agamemnon i uze dete iz Penelopinog naručja, pre nego što je ona stigla da se pobuni.

'Šta to radite?', uzviknu ona. 'Gde mi nosite sina? Vratite mi ga!'

'Ništa mu neće biti, gospo'', reče Agamemnon i spusti dete na zemlju, tačno ispred Odiseja.

'Da vidimo', reče Agamemnon, 'je li tvoj muž toliko lud da zaore telo svoga sina.'"

"I nije! Naravno, nije", reče Teana pljesnuvši rukama. "Uopšte nije bio lud! Okrenuo je plug da ne povredi dete, i tako su Grci videli da se, zapravo, samo pravi lud."

"I tako su ga", reče Danaja, "prisilili da krene u rat protiv nas."

"Ako mene pitate" reče Halija, "svi su muškarci malo udareni - i naši, i Grci."

Sedeći na toplom suncu, njene prijateljice klimnuše glavom.

ŠTALE

Kakva je korist od toga što imam tako dobru prijateljicu kao što je Ksanta, kad je stalno u Krvavoj odaji ili kod Andromahe, a nikad nije tu da priča sa mnom, mislila je Poliksena.

Odлучila je da ode do štale da vidi Jasona. Bila je na tržnici i upravo se vraćala dedinoj kući.

Želela bih, reče ona u sebi, da nosim ma koje drugo ime. Imam nesreću da se zovem isto kao Prijamova mlađa kći. Ja ne ličim na princezu.

Neki ljudi koje je poznavala - po njenom mišljenju, nepristojni - zvali su je "Majmunolika". Poliksena je imala velika usta i ogromne oči. Neposlušna crna kosa bila joj je skupljena u punđu na potiljku. Trčkarala je po gradu i oko tvrđave kao dečak, dok su starije žene coktale, govoreći da se nikad niko neće oženiti njome.

Majka joj je umrla, ali dok je bila živa jadikovala je iz dana u dan, a Poliksena je govorila: "Ne zanima me hoću li se udati. Postaću lovinja, poput boginje Artemide."

"Čuti i ne vređaj boginju" izgrdila bi je majka, a Poliksena bi se nacerila i otišla kod Ksante. Sad kad su prijateljice malo poodrasle, ponekad su se smejale tome što su obe postale dadilje: Ksanta je čuvala malog Astijanakta, a Poliksena je pazila na svoga dedu, kojeg su oduvek zvali Pevač.

"Znam", reče Poliksena jednom Ksanti, "da je to čovek koji je godinama sedeo kraj Prijamovog prestola, svirao u liru i pričao drevne priče, terajući svojim rečima sve oko sebe u smeh, plač i divljenje, ali on je kao malo dete. Skoro nikad ne spava, ustaje pre zore, i pogodi ko mora da ustane zajedno s njim, i radi sve što mu padne na pamet? Ja! Uz to je brbljiviji od deteta, a hoda tako brzo da ne mogu da držim korak s njim."

Poliksena je pričala Ksanti o svemu, ali joj nikad nije pomenula svoja osećanja prema Jasonu, koji se starao o Hektorovim konjima.

Njih troje su bili prijatelji još od detinjstva kada su se zajedno igrali u pesku, ali sada se sve promenilo. Jason je počeo da baca oko na Ksantu. Poliksena je dovoljno vremena provela u palati kralja Prijama da ume da prepozna zaljubljenost.

"Očaran je tobom" govorila je prijateljici.

"Ne, sigurna sam da nije", odgovarala je Ksanta. "On mi je samo drug, to je sve. I tebe isto tako gleda."

"Ti živiš u svom svetu, Ksanta, i ne bi primetila zaljubljenog momka ni da ti ga donesu na srebrnom poslužavniku. S druge strane, ja držim oči širom otvorene. Znam šta pričam. U takvim stvarima sam uvek u pravu."

Pričala je nemarno, ne želeći da Ksanta primeti koliko joj Jason znači. Niko ne mora to da zna. To će ostati tajna.

Poliksena se ponosila svojom razboritošću, i znala je da bi bilo glupo da pati za nekim ko nije nimalo zainteresovan za nju.

A šta je uopšte, govorila je sebi ponekad, tako privlačno kod tog momka? On nema novca, ni visok položaj, i šepa. Zašto ga toliko voliš? Zašto me (znala je da bi joj Pevač rekao tako nešto) ne pustiš da ti ugovorim brak s momkom iz neke dobre stare porodice? Ja ih sve poznajem...

Ulazeći u štalu, Poliksena se nasmeši. Čim bi ugledala Jasona, srce bi joj poskočilo. To nije umela da objasni. Jednostavno je bilo tako. I tako će i ostati, ako ne otkrije nikom svoju tajnu.

"Jasone" viknu ona ulazeći u hladovitu štalu koja je mirisala na konje. "Jesi li tu?"

"Dobro došla, Poliksena", reče Jason provirujući iza krupne kobile koju je upravo timario. "Pričaj mi šta ima novo."

"Ti misliš da sam i ja neki Pevač, zar ne? Neću ništa da ti pričam. Reci ti meni nešto. Reci mi, kako se zove ovaj konj?"

Kad je Poliksena otišla, štala kao da je odjednom postala mnogo mračnija i tiša. Ona je sa sobom uvek donosila smeh. Jason je često mislio kako bi njegov život bio mnogo lakši i lepši kad bi ljudi više ličili na životinje.

Zavoleo je životinje još u detinjstvu, a u Hektorovim štalama bilo je mnogo pasa i mačaka, sada izmršavelih od gladi koja je vladala u celom gradu, i koji su i sami strahovali da ne budu uhvaćeni i pojedeni. Krio ih je u štalama ne govoreći nikome nista. Mnogi ne bi odobravali to što odvaja od sopstvenih usta i hrani njih.

Konji su nešto drugo. Oni su skoro isto tako važni kao vojnici, i Hektor je uvek uspevao da nabavi dovoljno zobi za njih. Stajali su u svojim pregradama njišteći od zadovoljstva kada bi im donosio hranu, mirno trpeli timarenje, i tešili ga svojom toplinom kad je bio tužan. Konju možeš sve da ispričaš, i on te neće osuditi, niti misliti da si glup.

Konju nije važno kako izgledaš. Hektorovim pastuvima nije ni najmanje smetalo što je Jason niži i mršaviji od većine mladića. Nije im smetalo što ne ide u rat s vojnicima.

Nisam ja kriv, uporno je ponavljao u sebi, setivši se divljeg medveda u planini. Dok je bio dečak, Jason je bio najbrži i najhrabriji trkač. Tada su ga jednog dana (veoma davno, ali kad god bi se toga setio osetio bi bol negde u dnu stomaka), pustili da krene u lov s muškarcima.

Trčkarao je kroz rastinje poput snažnog plivača koji se bori sa zelenom strujom, i tada odjednom ugledao par žutih očiju i osetio oštar bol u butini, a tlo ispod njegovih nogu, baldahin krošanja i zraci sunca iznad njega pretvoriše se u uskovitlanu masu, i, kao u košmaru, začuše se povici lovaca i rika medveda, koji, proboden kopljima, pade kraj Jasona.

Posle toga, dane i dane je proveo u postelji, u groznici, ne znajući šta će biti s njim.

Preživeo je. Preživeo je, ali mu je leva noga ostala skoro nepokretna, i mogao je samo polako da hoda. Svojim drugovima na ratištu mogao je biti samo teret. Princ Hektor ga je spasao.

"Postoji više načina da pomogneš svom gradu", rekao je on Jasonu. "Dođi da vodiš brigu o konjima. Oni su jednako važni kao i vojnici, i znam da ih voliš. A što je još važnije, vole i oni tebe. I poznaju te." To je bila istina.

Još od detinjstva je Jason odlazio u štale i timario konje. Ipak, bilo je lepo od princa Hektora što ga je smestio tamo gde mu snažne ruke i brze noge ostalih mladića neće biti stalno pred očima. Delom je i dalje žalio što ne može da se bori, ali je češće (a to, mislio je Jason, znamo samo bogovi i ja), bio zahvalan što je pošteđen krvoprolića, bola i moguće pogibije.

Znači li to da sam kukavica?, pitao se zagledan u tamu kad je sve oko njega bilo tiho, ponekad strahujući da jeste.

Konji znaju sve o meni, mislio je. *Činim sve što mogu.*

Suze mu navreše na oči kad se setio sudbine mnogih životinja koje su mu prolazile kroz ruke. Prelepe bele kobile, riđi, crni i sivi konji kojima je davao nadimke i brinuo o njima, pošto bi nastradali na ratištu, pretvarali su se u obične strvine. Lešinari su se obrušavali i kidali meso s njihovih plemenitih kostiju, i na Polju su ostajali samo nepokopani leševi.

Nikog nije briga, pomisli on. Za njih niko ne mari. Nijedan vojnik se ne usuđuje da se suviše veže za konja koji mu vuče kočiju, ali Jason ih je viđao ovde, skriven iza jaslara: ponekad su dolazili u štalu pre bitke, i razgovarali sa životinjama kao s ljudima.

Hektor, poznati krotitelj konja, često je to činio. Razgovarao je s njima, a s Jasonom raspravljao o njihovoj nezi, kao da su ljudska bića.

Jednom je rekao Ksanti koliko voli sve životinje, ali kad ga je upitala zašto, nije umeo da joj objasni. To nije bilo zato što je glup. Nije. Jednostavno nije umeo lako da izrazi svoje misli.

A Ksanta... Dok su bili deca, ona i Poliksena provodile su sate i sate s njim. Zajedno su se igrali trule kobile, krkače i piljaka, ali kad je bio sam sa Ksantom, igrali su se drugačije. On je bio Persej a ona Adromeda, prikovana za stenu. Igrali su se i Tezeja i Arijadne. Orfeja i Euridike. Možda je ona to već zaboravila, jer je bilo tako davno a sad su već odrasli, ali Jason se dobro sećao šta je osećao kad bi se ona privila uz njega, i činilo mu se da je oduvek osećao isto, još otkad je bio dete.

I tada i sad, srce bi mu brže zakucalo kad god bi stala kraj njega.

Sanjao ju je, i u tim snovima joj je govorio ono što na javi nikad nije mogao, i činio stvari kojih bi se ujutro postideo.

Istina, ona mu je još bila dobra prijateljica; ali sada su već oboje radili on u štalama a ona u kući gospe Andromahe, a sada i u takozvanoj Krvavoj odaji - i ponekad je danima ne bi ni video, a veoma su retko imali priliku da razgovaraju.

Poliksenu je viđao mnogo češće. Dolazila je u štalu skoro svakog dana, a njen smeh bi uvek razvedrio Jasona. Uživao je da sluša njene priče o tome šta se dešava u palati, i kraj nje nikad nije bio stidljiv.

Srećan sam, pomisli on, što imam tako dobru prijateljicu, ali Ksanta...

"Za nju bih učinio sve", rekao je Hektorovom omiljenom pastuvu, Etonu, sipajući mu vodu u pojilo. "Baš sam glup, zar ne? Ne bi mi bilo teško da poginem za nju, ali da joj kažem šta osećam... To je skoro nemoguće. Jezik mi se sveže i počnem da se vrpoljim. A kako da otkrijem šta ona oseća prema meni ako joj ništa ne kažem? Ne možeš mi pomoći, zar ne?"

Konj ga, srećan što mu Jason poklanja pažnju, mljackajući gurnu njuškom, a Jason se nasloni na njegov crni vrat i sklopi oči.

KRVAVA ODAJA

Alastor je još spavao. Ksanta ustade da završi svoj posao. Večeras će Andromaha odvesti Astijanakta u svečanu dvoranu, i ona će neko vreme biti slobodna. Bilo hrane ili ne, za njega bi se, kao i za većinu dece, uvek našao poneki zalogaj, dok su majke bivale sve mršavije.

"Tako je to kad dođu teška vremena", objasnila joj je jednom Haritomena. "Muškarci, borci, moraju prvi da se hrane. Zatim deca, pa mladi, a stariji tek na kraju. A uvek prvo muškarci, pa žene, naravno."

Naravno.

Ksanta je išla od jednog ležaja do drugog, skupljajući krvlju natopljene zavoje koji su ležali na podu. Ostavila ih je kraj vrata. Kasnije će Teana ili Haliya poslati nekoga s velikom korpom da ih odnese.

Iznad svakog ranjenika se sagla i prošaputala mu nešto na uho. Nijedan nije bio kao Alastor, ali ona ih je sve negovala, a oni koji su počeli da se oporavljaju razgovarali su s njom, smešili joj se i zahvaljivali, i na trenutak se razvedrila.

Kad je sredila Krvavu odaju koliko je mogla, ona pogleda u policu u uglu, na kojoj su u kamenim posudama stajale lekovite trave, i proveri zalihe ulja.

Šta bi se dogodilo kad bi svega toga nestalo? Koristili su ih u svim prilikama: za čišćenje, umirenje, protiv bolova, za previjanje rana.

"Dovoljno si uradila, dete", reče Haritomena. "Idi u Parisovu palatu i nađi sestru, pa posedi malo s njom pre nego što kreneš kući. Viđaš li je uopšte?"

"Naravno", reče Ksanta, "ali u pravu si... Volela bih... Moram nešto da joj kažem."

Haritomena se nasmeja. "Pitam se šta li je to. Ne pravi se luda.

Videla sam kako gledaš tog Alastora. Nema tu vajde, zar ne shvataš?"

"Nema to nikakve veze s Alastorom", reče Ksanta trudeći se da zvuči dostojanstveno.

U sebi pomisli: *budalasta starica. Šta ona zna o Erosovim strelama? Znam kako me je Alastor pogledao, kao da sam boginja s Olimpa. Marpesa će me jedina razumeti.*

Naglas reče: "Ne idem kući. Vratću se kad popričam s Marpesom, pa onda možeš otići da jedeš i da se odmoriš. Ne smeta mi da još malo posedim ovde, a ti se vrati kad ti bude zgodno. Ne moram da stavljam Astijanakta na spavanje. Andromaha ga vodi u veliku dvoranu."

"A kad ćeš ti jesti? Valjda misliš da možeš živeti od ljubavi" reče joj Haritomena.

"Marpesa će mi nešto naći", kazala je Ksanta, odlučivši da se ne obazire na Haritomenino zadirkivanje. Sagla se i poljubila staricu - na kraju krajeva, jedinu majku za koju je znala - u glavu.

"Idi, odmori se. Ja ću paziti na sve."

Marpesa je sedela u bašti pod Jeleninim omiljenim narom, kad odjednom vide sestru kako dolazi. Ustala je.

"Ksanta! Šta ne valja?"

"Kakav doček! Zašto misliš da nešto ne valja? Htela sam da te vidim i da ti ispričam šta se danas dogodilo, to je sve. Zadihala sam se."

"Sedi", reče Marpesa.

Pitala se zašto se uvek osećala starijom od sestre. Možda zato što je videla i znala stvari o kojima Ksanta nikad nije ni razmišljala.

"Videla sam danas Erosa", reče Ksanta. "Stvarno. Stajao je u uglu Krvave odaje, i pogodio me strelom u srce."

"Sanjala si ga", reče Marpesa.

"Nisam" reče Ksanta. "Sasvim sam ga jasno videla. A ako sam ga ja videla, ko kaže da ti ne sanjaš, kad vidiš takve stvari?"

Marpesa se nasmeši. "Možda i sanjam. Ko zna? Zato nikad ne

govorim o tome ako ne moram, i ne treba ni ti to da radiš. Videla si kako svi beže od Kasandre, kao da je šugava. Ljudi je se plaše. Ne žele da znaju ono što ne mogu da shvate."

"Ne slušaš me. Eros me je pogodio strelom u srce. Zar te ne zanima ko je ispunio moje srce ljubavlju?"

"Sigurna sam da ćeš mi to reći."

"Zove se Alastor. Najlepši je na svetu. Majka mu je užasna. Odgurnula me je prilazeći mu, a da me čak nije ni pogledala. Obratila mi se tek kad je videla kako sam dobra negovateljica."

"Bolje je da ne očekuješ previše od tog Alastora", reče Marpesa tiho. "Ti bogati mamini sinovi obično se venčavaju sa sebi sličnima."

Ksanta skoči na noge.

"I ti! Zašto niko ne može da se raduje i nada sa mnom? Haritomena mi je rekla isto. Baš me briga. Znam da od toga možda ništa neće biti. Nisam glupa, ali čuda se ipak dešavaju. Mogu da zamolim bogove da mi konačno pokažu svoju naklonost. Mogu bar da sanjam o tome, zar ne?"

"Izvini. Nisam htela da budem tako gruba. Oprosti mi."

"Opraštam ti, naravno da ti opraštam. Ti si moja sestrice. Sad moram da se vratim. U Krvavoj odaji nema nikoga."

Dok je Ksanta trčala nizbrdo, Marpesa ju je pratila pogledom.

Još otkad su bile deca, brinula je zbog nje. Svako može biti povređen, ali njena sestra najlakše od svih. Njena su osećanja uvek bila kao na dlanu, i Marpesa ih je zamišljala poput letnjih bulki koje rastu na polju, potpuno nezaštićene od kosačevog srpa.

ANDROMAHINA BAŠTA

Andromaha je sedela pod krošnjom smokve. Astijanakt se kraj njenih nogu igrao rezbarenim drvenim konjićem, koji je u njegovim ručicama galopirao po prašini i oko saksija. Stablo smokve, loza, dva limuna koja su svake godine donosila mnoštvo zlatnih plodova...

Beše to predivno mesto, u kojem je ponekad bilo moguće zaboraviti agoniju i smrt dole, na Polju. Andromaha zadrhta.

Ko je to na kapiji? Ko je taj ogromni, ružni čovek koji ulazi u njenu baštu? Bio je sav ulepljen prašinom i krvlju. Kako se usuđuje? Ona skoči na noge. Gde su sluge? Zašto ga nisu zaustavile? Uspravila se i krenula ka njemu.

"Ovo je privatna bašta" reče ona. "Ako tražiš štalu, tamo je, iza velike dvorane."

"Ne, moja gospo Andromaha. Tražim tebe. Molim te, oprosti mi što dolazim ovamo, ali došao sam privatnim poslom. Zovem se Boros. Ja sam... Pa, nekada sam bio ribar, ali sada više nema mnogo posla za ribare, zbog one grčke kopiladi - oprosti mi na izrazu, gospo - pa zato pomažem na ratištu. Donosim ranjenike u grad."

"Sigurna sam da to dobro radiš, i veoma smo ti zahvalni, ali još uvek ne shvatam kako ti mogu pomoći."

"Želim Ksantu" reče Boros.

"Ksantu?" upita Andromaha. "Ne razumem."

"Želim da se oženim njome."

"Premlada je" reče Andromaha, osetivši kako je obuzima gnušanje. "A potrebna mi je zbog mog sina. Čuva ga, a on joj je veoma privržen."

"Nije joj toliko privržen kao što ću ja biti, gospo. Ja ću joj biti privržen svake noći, obećavam, ako shvataš šta hoću da kažem."

Boros se nasmeja, pokazujući polomljene i pocrnele zube.

"Slobodan si" reče Andromaha. "Bojim se da tvoja ponuda ne dolazi u obzir."

"Otići ću", reče Boros. "Ali ne bi trebalo tek tako da me odbijaš, ne razmislivši. Ponekad to može imati posledice... da... posledice."

Andromaha se uspravi koliko god je mogla, ali mu ipak nije bila ni do ramena.

"Pretiš li ti to meni?" prosikta ona. "Podsetiću te da sam ja supruga Hektora, trojanskog princa, i da bi te zbog jedne moje reči mogao rasporediti kao što kuvarica seče jagnje za gozbu - razumeš li me? Ostavi Ksantu na miru, ili ćeš ti osetiti posledice. A sad, moliću, odlazi."

"Odlazim", reče on, krenuvši ka kapiji. Na izlazu se okrenuo, doviknuvši: "Ko zna koliko će princ Hektor poživeti, hm? Kažu da Ahil ne može da dočeka da se sretne s njim. Zbogom."

Andromaha sede, zanemela od užasa. Nikad ne bi dozvolila da mala Ksanta padne šaka tom čudovištu. I nikom ništa neće reći o njegovoj poseti. Nikome.

Ona uzdahnu, i, ne prvi put, zapita se kad je poslednji put bila sasvim opuštena. Toliko ju je toga plašilo ovih dana. Rat. Toga se bojala više od svega ostalog. Zamišljala ga je u vidu razjapljenih čeljusti, koje gutaju žive ljude: sažvaću ih i pretvaraju u krvave leševe, a potom ispljunu na pesak bojnoga polja, da ih lešinari komadaju pre pogreba.

Osim toga, plašila se i za Astijanakta. Starije žene, koje su znale takve stvari, rekle su joj da taj strah ostaje zauvek prisutan. Uvek, čak i kada je sve mirno, napeto očekuješ opasnost koja preti tvome detetu. A ako tvoj muž želi da mu sin postane junak, i daje mu mač da se igra, šta onda?

Šta mu ja mogu dati, mislila je Andromaha, uzbudljivije od dvokolica i konja? Svoj razboj? Svoju vunu? Jesu li moje uspavanke tako zanosne kao priče koje sluša od muškaraca, u kojima lažu i samo pričaju o slavi?

A još jedan strah, manji, ticao se nje same. Mala moja smeđa ptičice - tako ju je zvao Hektor u trenucima nežnosti, a tako, mislila je ona, zaista i izgleda. Sićušna je, krhka, oštih crta, svetlosmeđe kose upletene i skupljene u punđu na temenu.

Kad su se ona i Hektor venčali, dobila je gomilu dragulja i nosila ih samo zbog svog muža, ali se nikad nije dobro osećala okićena zlatom i dragim kamenjem. Iako se nije usuđivala to nikome da kaže, osetila je iskreno olakšanje kad su mnogi od njih prodati da bi se nabavila hrana. Svi su smatrali da je veoma velikodušno i nesebično od nje što ih se odrekla. Jelenu još niko nije video bez nakita.

A to je bio njen najtajniji, skriveni strah: Jelena. Ne toliko ona sama, već moć koju je imala nad muškarcima. Da li je moguće da je Hektor jedini u Troji kojeg je ostavila ravnodušnim? To, mislila je ona, nije mnogo verovatno, ali posmatrala ga je već godinama i nikad nije primetila nešto... pa, bilo šta što bi opravdalo njenu ljubomoru. Srce bi joj se steglo kad god bi pogledala u Jelenu i, iako je znala da je uzaludno čeznuti za nečim što ne možeš imati, njena lepota je Andromahino srce ispunjavala ljubomorom.

Ah, kad bi samo ona mogla biti tako blistava, tako visoka! Kad bi njena koža bila tako svetloružičasta! Kad bi njene oči bile takve, i plave i zelene, poput dubokih voda! Kad bi joj usne bile rumene i sočne, a grudi... Hektor je rekao da voli žene malih grudi, ali ličilo je na njega da tako nešto kaže. On je tako dobar.

Jednom davno, videla je Jelenu na kupanju, i nikad nije zaboravila bujne obline njenih grudi, njene ružičaste bradavice i savršenu kožu.

Prestani tako da razmišljaš, reče ona sebi. Prestani smesta. Kao mala, budalasta devojčica koja želi ono što ne može imati. Zahvali bogovima za sve ono što imaš, idi kod svoga sina i poljubi ga. Ko zna gde je Jelenina kćerka?

PRIJAMOVA PALATA

Pevača su već toliko godina zvali Pevač da je skoro zaboravio ime koje je dobio na rođenju. Kralj Prijam ga je nazivao Slatkim pevačem i čudesnim pevačem, i pričao mu sve ono što ni u snu ne bi rekao dosadnim bradatim starcima koji su sedeli u velikoj dvorani na savetovanjima i pravili se važni zato što su, po sopstvenim rečima, bili gradske starešine.

Ne i po mojim rečima, pomisli Pevač. Po mom mišljenju, to je družina jadnih sivih ptica koje ključaju mrvice s kraljevog stola. A u današnje vreme nema više mnogo ukusnih mrvica.

Pevač uzdahnu. Kakav je on pesnik, kakvim se pripovedačem može nazvati, kad se stalno priseća mirisa prasetine na ražnju premazane zelenkastim maslinovim uljem i majčinom dušicom ubranom na planini?

Nekad davno, u mladosti, on i Prijam šetali su u hladu drveća u brdima iza grada, i pričali o herojskim delima i lepim ženama koje ih čekaju.

Pevač se često poredio s drvetom. Nekada sam bio uspravni, visoki čempres, pričao je svima koji su hteli da slušaju, a sada sam čvornovato maslinovo stablo. Ruke i noge mu već behu krive i kvrgave, a oči su ličile na dve crne masline utisnute u smežuranu koru drveta u koju se pretvorilo njegovo lice.

Ipak, još je imao kosu, a brada mu je sezala gotovo do struka. Još je bio u stanju hitro i dugo da hoda, i bio je zahvalan zbog toga. Sačuvao je i razum i glas. Ali ko je mogao predvideti ovaj rat? Proročice su ga, naravno, najavlјivale, ali na njih niko nije obraćao pažnju.

Ženske priče, pomisli Pevač. Tako smo govorili o proročicama i vidovnjakinjama. Baš smo bili ludi. Ni Prijam ni ja nismo znali da ćemo jednog dana biti gladni starci koji sanjaju o sočnim kolačima punim meda, urmi i oraha i mirisnih začina, koji su u Troju nekad

stizali s istoka.

Pevač se obazre po velikoj dvorani.

Tu je sedela Poliksena, radost njegovog života, izvanredna družbenica za jednog starca. I Andromaha i Hektor, sa sinom, koji je sedeo na majčinom krilu mali Astijanakt, kojeg su obožavali i njegov deda, i Hekaba.

Pevač je primetio da Andromaha svaku mrvu hrane koju bi stavili pred nju daje sinu, a ako bi je on pojeo, ona bi ostala gladna. Zar je čudo što su joj obrazi suvi poput pergamenta?

Gde je Ksanta? Krvava odaja je sigurno puna teških ranjenika, kad čak nije došla ni na večeru.

Poliksena se trudila da ne misli na to i gledala je u svog dedu, koji je sedeo na svom uobičajenom mestu. Čutao je, što je bilo čudno. Najčešće je gnjavio svakoga ko bi, nerado, seo do njega.

Ona uzdahnu, obazirući se po velikoj dvorani s obojenim stubovima i čudesnim krovom ukrašenim raznobojnim rezbarenim drvetom. Potom se zagleda u pločice na podu, diveći se plavim pticama, razigranim srnama i cvetovima kojima behu ukrašene.

Eto šta čovek može da radi kada mu je tanjir prazan: da zagleda tanjire i posuđe i trudi se da čuje nešto zanimljivo. Govorkanja. Priče.

Ona uzdahnu. Kad njen deda ode na Jelisejska polja, ona bi trebalo da postane Pevač. Iako je devojka, zna sve pesme i priče o bogovima i junacima iz drevnih vremena. Naučila ih je od dede, koji ih je uvek iznova pričao, mada je pri tom govorio: 'Udaćeš se, i sve moje pesme završiće kao uspavanke bebama u tvome naručju. Zašto mi kćerka nije rodila sinove da naslede ovaj dar, koji su mi Muze poklonile?'

Poliksena je znala da na to pitanje nema odgovora. Svi su želeli sinove, iako su mnogi sinovi završavali u onoj užasnoj Krvavoj odaji. Kakva je korist od devojčica, osim da spremaju hranu i rađaju decu?

Poliksena je već odlučila da će biti drugačija. Otkad je bila dete,

viđala je ljubav u svim mogućim čudnim oblicima, i činilo joj se da je to samo vrsta ludila. To je bio dobar razlog da Jasonu ne kaže ni reč o svojim osećanjima. Zbog ljubavi su se ljudi ponašali kao budale.

Na primer, ovaj rat. Pevač je govorio Prijamu da je jedan od uzroka rata i to što je od Grka tražio više novca za prolazak kroz moreuz, ali toga nije bilo u pesmama.

Zbog ljubavi prema Jeleni... tako kažu priče. To je romantičnije, govorio je Pevač. Najvažnija dužnost pesnika jeste da publici pruži ono što ona želi da čuje.

Poliksena frknu. *A šta je s istinom?*, pomisli ona umaćući suvu koru hleba u poslednju kap maslinovog ulja. *Šta s njom?*

Paris više nije lep kao nekad. Ugojio se od silnog leškarenja s Jelenom po mekim jastucima. Nasmejala se. Kako bi se iko mogao ugojiti nakon toliko godina gladi! To je još jedna istina. Dole, u gradu, spravljali su hranu od bilo čega što bi im palo pod ruku, ali ovde u tvrđavi, a naročito u Jeleninim odajama, uvek je bilo raznih đakonija koje je ovaj ili onaj saveznik uspeo da prokrijumčari kroz grčke redove do Parisovih usta.

Neki su govorili da sama Afrodita donosi nektar i ambroziju s Olimpa svojim miljenicima.

Dosadio je Jeleni, pomisli Poliksena. Ona više ne prati pogledom svaki njegov pokret, kao nekad. Međutim, svi ostali to čine. I muškarci i žene.

Oči su mu još uvek jasne, bistre boje plavog letnjeg neba, oivičene zlatnim trepavicama. Nos mu je prav, a čuvena zlatna kosa - pa, možda više nije tako sjajna kao nekad, ali mu još pada na ramena kao izvajana od maslinovog drveta. Zar je važno što se, pod malo jačim svetlom, vidi nagoveštaj podvoljka i stomačića? Paris je još uvek bio dovoljno lep da većinu žena ostavi bez daha.

A njegova požuda kao da je iz godine u godinu bila sve veća. Neprestano je vrebao plen. Mlade sluškinje iz Jelenine kuće govorile su joj: 'Čuvaj se Parisa. Kao da ima sto ruku, pribiće te uza zid i ljubiti, želela ti ili ne. A ako mu dozvoliš, otići će i dalje od toga.' U

ovoj dvorani bilo je bar četiri devojke - Poliksena ih je videla kako sipaju vino i nose posuđe iz kuhinje - koje su ga pustile da ode dalje, i zažalile zbog toga. Jedna od njih rodila je dete, koje je umrlo, a druga venula za njim dok se nije pretvorila u samu kost i kožu.

'Volim ga,' govorila je Polikseni. 'A on mi je rekao da i on mene voli.'

Poliksena nije bila dovoljno gruba da joj kaže ono što je trebalo: 'svaki će ti muškarac šapnuti te, ili bilo koje druge reči koje mu padnu na pamet, a ti si budala ako im imalo poveruješ, kad Afrodita baci na njih svoje čini.'

Ali večeras se nije pričalo o ljubavi, već o Ahilu. Gradska deca su ga se već odavno plašila. 'Budi dobar,' govorile su dadilje, 'ili ću zvati Ahila da te odnese.' Na to bi deca zadrhtala. Mislila su da je on neko čudovište, ali Poliksena je znala da nije tako.

Jednom davno, Pevač joj ga je pokazao sa zidina i videla je da je lep: visok, svetle kose, u oklopu koji se presijavao na suncu.

Uhode su među Grcima čule da će sutra napasti. Agamemnonova vojska bila je razdražena. Iako se pričalo da se on posvađao s Ahilom, ipak se na sve strane govorilo o bici. Neki gu tvrdili da su Hektoru dani odbrojani.

Poliksena nije mogla da veruje u to, ali činilo joj se da Hektor jedva čeka - da, jedva čeka - da se sretne s Ahilom na Polju. Misli da će ga pobediti. To joj je rekao Jason, koji radi u štali. Uprkos svemu što se pričalo, uprkos svim nepovoljnim proročanstvima, uprkos govorkanjima da sama Atina Palada stupa uz Ahila, uprkos svim Kasandrinim upozorenjima, Hektor smatra da će pobediti.

Andromaha nije tako mislila. Strahovito se plašila. Poliksena je to znala, i smatrala da je taj strah sasvim opravdan, kad žena brine za život svog voljenog muža. Nikad nije sumnjala da Andromaha voli Hektora. I on je nju voleo, i ako je i bilo istine u pričama da je žudeo za Jelenom, vremenom je naučio da to ne pokazuje.

Jelenine oči, pomisli Poliksena, malo prečesto putuju ka Hektorovom licu. Ili mi se to možda samo čini. Ja u svemu vidim priču. Možda čak i kad je zapravo nema. Zapušiću nozdrve da ne

osetim smrad zagnojenih rana i otići da popričam o tome sa Ksantom.

KRVAVA ODAJA

"Znala sam da si tu, Ksanta", reče Poliksena ulazeći u Krvavu odaju. "Jesi li večerala? Kako izdržavaš?"

Ksanta se nasmeši drugarici koja je držala nos začepljen prstima i pravila grimase.

"Ovde smrdi", reče Poliksena. "Valjda si već dovoljno dugo tu? Zar ne možeš načas da ostaviš ranjenike i da pođeš sa mnom? Propustila si... Ne znam više kako to da nazovem. To i nije večera. Sećaš li se nekadašnjih večera? Sećaš li se hrane? Sad je nije bilo mnogo. Samo šaka brašna i vode ispečena s trunkom soli, i vodenasta supa iznad koje kao da je neko mahnulo koskom."

"Pst", reče Ksanta pokazujući na ležaj do sebe, gde je spavao Alastor. "Ima groznicu. Moram da ostanem kraj njega."

Poliksena se zagleda u mladića. "Ah, vidim. Lepi Alastor. Hm, hm. Baš je sladak, zar ne? Ne bih se bunila da ga i sama umivam, ali upozoravam te, samo gubiš vreme. Ima majku. Frontidu. Ja je zovem Grozna Frontida."

"Nisam joj znala ime. Već je bila ovde", reče Ksanta. "Što da brinem zbog nje? Kakve veze ona ima sa mnom? Gruba je i nije naročito lepa."

Poliksena sede na pod, zaustivši da priča. Ksanta se spremi da je sluša. Poliksena je poznavala sve redom, volela je tračeve, i uvek je bila spremna da prenese najnovije vesti. Ksanti se ponekad činilo da njenoj drugarici uspeva da bude na nekoliko mesta odjednom. Znala je sve o svim gradskim porodicama i njihovim međusobnim odnosima. Ksantu njene priče nisu baš uvek zanimale, ali kad se radilo o Alastoru, želela je da sazna sve detalje.

Kako je ljubav čudna! Zašto sad želi da sazna boju njegove posteljine, ili na koju stranu gledaju prozori njegove kuće?

"Aha!", naceri se Poliksena. "Već vidim da jedva čekaš da čuješ. Ponekad, kad pričam, znam da me ne slušaš. Kunem ti se da uvek

primetim kako si prosto zatvorila uši. Pa, ne mogu te kriviti. Bar polovina mojih priča nije vredna slušanja. Možda nije ni ova. Možda ne bi ni trebalo ništa da pričam. Da bar jednom budem obzirna."

Ona čvrsto stisnu usta i okrenu se.

"Ne, molim te", reče Ksanta hvatajući Poliksenu za ruku. "Molim te, reci mi. Stvarno..."

"Ooh" kikotala se Poliksena. "Stvarno te je pogodila Erosova strela, zar ne? Dodi, Afrodita... Tvoj dečkić se poigrao ovom devojkom. Smiluj joj se, gospo!"

"Ššš" reče Ksanta. "Stalno prizivaš bogove. Kazniće te zbog toga. Ali reci mi. Molim te, pričaj mi o Alastorovoj majci."

"Sama si već rekla kakva je", reče Poliksena. "Samo, to su blage reči. Ona je čudovište. Baš tako. Ni manje, ni više. Proždire devojčice poput tebe. Nikom ne dozvoljava da pride njenom voljenom dečaku. Ima velike planove za njega, a mogu ti reći da u njima nema mesta za siročce koje služi gospu Andromahu."

Haritomena se pojavi na vratima i klimnu glavom u znak pozdrava.

"Dodi" reče Ksanta. "Stigla je Haritomena. Sad možemo da idemo." Odjednom pozele da pobjegne i od Krvave odaje i od Alastora. Iznad svega je želela da Poliksena više ne priča o tome. Ali istovremeno je htela da zna sve o njemu i njegovoj porodici.

Naravno, to nije moja stvar, pomisli ona. Možda mu je ta čudovišna majka već ugovorila brak. Ne, neću da razmišljam o tome, pomisli Ksanta. *Bar dok ne budem morala.*

Dve devojke zajedno izađoše iz Krvave odaje.

"Moj deda je", reče Poliksena, "prestao da peva o junacima i drevnim bitkama i pohodima bogova, i sad misli samo na svoj stomak."

Ksanta se nasmeši. Poliksena je bila gotovo isto toliko pričljiva kao i njen deda, i uvek je govorila da je nasledila njegov dar.

"Pričanje mi je" rekla je jednom, "u krvi."

"U tvojoj krvi", odgovorila je Ksanta, "i u našim ušima."

HEKTOROVA PALATA: SPAVAĆE SOBE

Ksanta je dugo čekala da joj san dođe na oči. Dok je bilo dovoljno ulja za lampe, gozbe i pesme trajale su gotovo do zore. Sada su, međutim, svi odlazili u postelju ubrzo po zalasku sunca.

Zureći u zid, Ksanta se promeškolji na svom tankom dušek. Od Marpese je naučila da istinska tama i tišina postoje samo u smrti. Svuda oko nje odjekivali su zvuci, iako je bila mrkla noć i cela palata je spavala. Ti zvuci su se čuli samo noću: zavijanje vetra na Polju i šum mora u daljini, tihi Posejdonov šapat. Večeras je, pomisli Ksanta, neobično tiho.

Godinama je noću bilo i drugih zvukova, koji su postajali sve jači, dok ne bi doprli do ušiju svakog Trojanca: dovikivanje i krici, zveket oružja i urlanje vojnika, opijanje u iščekivanju sutrašnje bitke. A često bi se, pred zoru, začuli i drugi: sablasni jauci i urlici koji jedva da su ličili na ljudske. Ksanta, koja je ustajala rano da čuva Astijanakta, zadrhtala bi kad god bi ih čula.

"Odakle dopiru ti zvuci?" upitala je jednom Marpesu. "Da li tamo, na obali, nešto žrtvuju?"

"Noćne more", odgovori Marpesa tiho. "Nadleću Grke u snu i šire svoja crna krila nad svakim šatorom."

Ksanta je znala sve o noćnim morama. U njenima Boros je stajao u pećini punoj kostiju, spremajući se da je proguta i baci i njene kosti na zemlju. Budila se sva u znoju, baš u trenutku kada bi je njegove ruke uhvatile oko struka.

I tako je sada, kad god bi čula te strašne krike, sažaljevala neprijateljske vojnike, ali se nikad nije usudila da to nekom kaže. Svaki dobar Trojanac morao je iz dana u dan da moli bogove da siđu s Olimpa i unište Agamemnona, Menelaja, Odiseja, a pre svega Ahila, zajedno sa svima ostalima ulogorenim na obalama Troje.

Ksanta je želela da se rat završi. Zajedno s ostalima oplakivala je smrt svakog Trojanca, ali je ponekad mislila i na žene i decu koje su

ti ljudi ostavili kod svojih kuća.

Zamišljala ih je kako stoje na obali s druge strane okeana, osmatrajući i čekajući brodove, nadajući se, a zatim ugledaju crna jedra na jarbolima, i shvataju šta ona znače. Ksanta uzdahnu. Jedino što je sada čula bilo je hrkanje i duboko disanje iz ženskih odaja pored njene sobice koja je, po Andromahinim rečima, "više ličila na plakar nego na pravu sobu" Andromaha ju je zamolila da pređe u taj sobičak da bi bila blizu Astijanaktu ako se noću probudi, i mogla da ga teši dok ponovo ne zaspi.

Astijanakt. 'Kakvo ime za novorođenče', govore su starice kada se rodio. Svi su se složili da je to preozbiljno ime za detence, ali su se iskreno radovali što je Hektor dobio naslednika.

Ksanta se sećala tog dana, pre skoro dve godine, kada su se svi okupili u Prijamovoj velikoj dvorani da vide dete.

"Još jedan junak" rekla je Hekaba držeći ga u naručju i cmokćući usnama.

"On će vladati Trojom" reče Prijam, "kada mi već budemo zaboravljeni."

Zamotuljak je prelazio iz ruke u ruku poput kakve dragocenosti, i svi se nasmejaše kad su videli kako mali Astijanakt izgleda sićušan u očevom naručju.

"Zašto plače?" upita Hektor svoju ženu. "Valjda ne bi trebalo da plače u mom naručju? Zar ne prepoznaje rođenog oca?"

"Nije to ništa" reče Andromaha. "Samo je gladan. Daj ga meni."

A ja sam ga, pomisli Ksanta, tada nosila od oca do majke, i prestao je da plače čim se našao u mom naručju. I mada kažu da novorođenčad ne vide ništa, ja znam da nije tako. Pogledao me je, a ustašca mu se pokrenuše, kao da hoće nešto da mi kaže.

"Lepo mu je kod Ksante" reče Hektor. "Neka ti ona pomaže, Andromaha, da se brineš o mom lepom sinu."

Tada je Andromaha izašla iz velike dvorane i odnela Astijanakta da ga nahrani. Ksanta se sećala šta se još dogodilo toga dana.

Dok je u dvorani pogledom prelazila s jednog lica na drugo, svi su se smešili, sem Kasandre. Lice joj beše sasvim blede a usne

iskrivljene, kao da je nešto boli. Suze su joj navirale na oči i, dok ju je Ksanta posmatrala, preliše se i kliznuše joj niz mršave obraze. Svi, svi osim Ksante, odvrtiše pogled od lude princeze. Tako su je zvali. Ali Ksanta ju je žalila.

Sada je, ležeći na postelji, zurila u zlaćanu svetlost i crne senke koje su igrale po zidu. Dečak se plašio mraka i zato su svake večeri ostavljali zapaljenu baklju u bronzanoj držalji, da osvetli sobe.

Ponovo je čula onaj zvuk koji nije bio ni zvuk mora ni zvuk vetra, ni nečijeg hrkanja.

Neko plače, pomisli Ksanta, i potruđi se da uguši suze. To, dakle, nije beba. Nasmešila se, ustala i uzela svoj ogrtač. To svakako nije Astijanakt. On bi već probudio celu kuću.

"To dete bi", često je govorila Haritomena, "svojim glasom moglo da zatrese i Zevsov presto na Olimpu."

Da je Ksanta dobijala po zlatnik svake noći kad je morala da teši i uspavljuje Astijanakta, da ga nosa i peva mu, već bi bila prebogata.

"Uvek je miran kad je s tobom", rekla joj je jednom Andromaha, pomalo tužno. "Voli te, Ksanta."

"I ja njega volim", odgovori Ksanta. "Volim ga kao svoje rođeno dete."

"I to ćeš uskoro dočekati", uzdahnu Andromaha. "Imaćeš svog muža i svoju bebu."

"Još ne, gospo" nasmeši se Ksanta. "želim da ostanem ovde i čuvam Astijanakta."

"Da nije ovog rata..." reče Andromaha, i nasmeja se. "Jesi li primetila koliko često to govorimo? Pa, da nije rata, već bismo ti našli finog mladoženju, i dali ti i miraz, u znak zahvalnosti za službu u ovoj kući, ali ti znaš šta znači rat, zar ne? Samo tugu i suze, i to da se novac ne može trošiti ni na šta sem na oružje i vojnike, i bilo kakvu hranu koju još možemo da nabavimo." Glas joj postade tih i promukao, i ona začuta i odmahnu glavom. "Dosta o tome. Preplašiću dete. Ponekad osetim kako mi se mleko grušu u grudima."

"Drago mi je što ostajem ovde" reče Ksanta, milujući malo Astijanaktovo stopalo. "Ne bi mi smetalo ni da ostanem zauvek."

Sve do danas, pomisli Ksanta prolazeći hodnikom na prstima.

To je bila istina, sve do danas. Na trenutak, tek koliko traje otkucaj srca, dozvolila je sebi da pomisli na Alastora, da uprkos svemu što joj je rekla Poliksena zamisli sebe s njim. Pomislila je na dete od njihove krvi i mesa, njene i Alastorove, a zatim ta misao nestade poput predivnog sna, koji beži čim pokušamo da ga prizovemo u sećanje.

Stojeći na vratima dečje sobe, Ksanta ugleda Andromahu sklupčanu u uglu kako pokriva usta maramom, da priguši jecaje. Drhtala je od glave do pete.

"O, najdraža moja gospo", uzviknu Ksanta, pritrča Andromahi i kleknu kraj nje. "Zašto, zašto plačeš? Zar se nešto dogodilo? Je li neko bolestan? Reci mi... Dozvoli da ti pomognem. Je li beba bolesna?"

Andromaha odmahnu glavom. "Ne, ne", reče ona, a zatim nastavi: "Oprosti mi, Ksanta. Suze me prosto guše..." Nasmeha se bez imalo vedrine i reče: "Moje reči kao da dopiru iz vode, zar ne? Izvini. Ali čekaj. Čim otreć suze, uskoro ću opet biti jaka, videćeš. Tako je. Sad je već bolje. Trudiću se da više ne zaplačem. I molim te, Ksanta", reče Andromaha, razrogačenih očiju i užasnutog pogleda, "ne reci nikome ni reč o ovome. To mi moraš obećati. Nikome. Naročito mome mužu."

"Da li on spava?"

Andromaha odmahnu glavom. "Nije tu. Ne znam kuda odlazi, ali..." Oči joj se ponovo ispuniše suzama. "O, bogovi, koliko ću još izdržati? Ne mogu više, Ksanta. Umorna sam od toga što se neprestano pravim hrabra. Kako mogu stalno da se smešim i pričam da se ne plašim? A znam - nije važno kako, ali znam - da će sutra biti mnogo krvi i smrti. Previše. Kako ćemo sve to preživeti?"

"Princ Hektor je jak" reče Ksanta. "I veoma hrabar. Nijedan junak mu nije ravan. Svakako nijedan Grk."

Ksanta nije znala da li su njene reči istinite, ali joj je Jason stalno to ponavljao, a Hektora su svi slavili kao junaka.

"Ahil", reče Andromaha. "Kažu da je Ahil poput planine

vatrenog srca. A Hektor je ustao iz kreveta. Otišao je u štalu kod konja."

Ksanta klimnu glavom.

Andromaha nastavi: "Razgovara s njima pre bitke, posebno s Etonom. Njega najviše voli. Miluje ih po vratu i tepa im. Kaže da oni to razumeju."

"Da", reče Ksanta. "Oni sve razumeju. Moj drug Jason, koji radi u štalama princa Hektora, isto to kaže."

"A Hektor se kune da su noć uoči bitke tihi i nervozni, da se trzaju u svojim pregradama, i ništa ne jedu. Kaže da on ume da ih umiri. On im priča rukama."

Ksanta se pitala šta da kaže. Trudila se da što manje sluša o bitkama koje su se vodile ispod zidina. Nikad nije rekla nikome, čak ni Marpesi, koliko se plaši svega što je u vezi s ratom. Zvuka oštrice mača koja udara po bronzanom oklopu, i konja, oznojenih i upregnutih u dvokolice, od čijih kopita tutnji zemlja: od toga bi se sva ohladila od straha. A kad bi videla krvave rezbarije mačeva i kopalja po ljudskim telima i mesu, spopala bi je takva srdžba i mučnina da je ponekad morala da prestane da radi, i čeka da to prođe.

"Bogovi će", prošaputa ona Andromahi, "štititi princa Hektora."

Andromaha odmahnu glavom. "Mislim da bogovi..." zausti ona, a zatim začuta. "Nije važno. Ne mogu to da izgovorim, da ne prizovem zlu sreću. Ali puna sam straha, Ksanta, i kad bi Feb Apolon odlučio da sutra ne istera na nebo svoju vatrenu kočiju, možda bih bila mirnija."

Ksanta ne odgovori. Šta je mogla da kaže?

Bogovi, pomisli ona, odlučuju o našoj sudbini, a mi im se moramo povinovati.

Kao da joj je pročitala misli, Andromaha reče: "Naši su životi u rukama bogova. Ali idi sada, dete. Ako nastavimo da pričamo, probudićemo Astijanakta. Ti idi u svoj krevet, a ja ću u svoj. Kad se Hektor vrati, ne sme me zateći uplakanu."

Izlazeći iz sobe, Ksanta se osvrnu i vide kako Andromaha stoji

nad sinovljevom kolevkom pognute glave i pritiska usta šakom
stisnutom u pesnicu.

JELENINA PALATA

Marpesa nije mogla da spava. Zadržala se sređujući korpe s vunicom što je duže mogla. Posmatrala je svoje omiljene tapiserije: Tezejevu borbu s Minotaurom, koju je posebno volela. Zagledana u biće slično biku u sredini lavirinta, setila se kako je veliki junak, jednom davno, ukrao Jelenu od njene porodice. Tada je bila mlađa nego Marpesa sad, pa ipak je još uvek o Tezeju govorila s poštovanjem i divljenjem.

Marpesa rukom dodirnu tapiseriju, a zatim se okrenu. Još je neko bio u sobi. Odmah ga je primetila: Paris je stajao naslonjen na jedan stub. Po njegovom izgledu naslutila je da je otkrio neke tajne zalihe vina. Bio je sav zajapuren i oznojen, usred noći.

On upita: "Još ne spavaš, Marpesa? Zar te nešto muči?"

"Ništa, prinče Parise, hvala lepo. Ali dugo mi je trebalo da raspremim sobu posle današnjeg tkanja."

"Nećeš valjda da kažeš", reče Paris, "da si zadovoljna ovim... ovim glupim tkanjem? Stvarno?"

"Jesam" reče Marpesa, odjednom osetivši strah. Šta je hteo da kaže? Zar hoće da je pošalje u kuhinju, ili među pralje? "Uživam u tome."

"Mislim da nećeš još dugo biti ovde. Neka momčina će te sigurno uskoro zaprositi. Ne znam samo gde da ti nađemo miraz."

"Ne želim da se udajem. Ne želim da odem iz ove kuće. A osim toga, gospa Jelena mi povremeno daje poklone. Zadovoljna sam."

Marpesa se seti svog kovčežića. Naravno, nije se mogao nazvati mirazom, ali Jelena joj je povremeno davala sitne zlatne novčiće, a ponekad čak i dragulje, u vreme dok je još bila previše mlada da zna koliko vrede, već je samo primećivala da se lepo presijavaju na svetlu. Kutiju u kojoj ih je čuvala, izrađenu od maslinovog drveta i ukrašenu rezbarijama u vidu vinove loze, takođe je dobila na poklon, i volela je iznad svega ostalog.

"Čuvaj ovu kutiju, Marpesa", šapnula joj je Jelena. "Znam da će ti jednom dobro doći."

Paris joj prekide misli. "Pa" reče on, "drago mi je što to čujem. A ako se ja pitam, ti si ukras ove kuće, i bilo bi mi žao da te izgubim. Hoćeš li me poljubiti za laku noć? Na kraju krajeva, ja sam ti kao otac, zar ne? Sedela si mi na krilu kad si bila mala, sećaš li se?"

Marpesa ćuteći klimnu glavom. Parisove reči zvučale su bezazleno, ali dok ih je izgovarao, prišao joj je i priterao je uza zid, naslonivši se na njega s obe ruke, u visini njene glave. Mogla je da pobegne samo ako bi se sagla i provukla mu se ispod miške. Da li je mogla to učiniti, a da ga ne naljuti? Mora pokušati. Nasmejala se i sagla, umakavši na bezbednu udaljenost.

"Više nisam mala", reče. "I vrlo sam umorna. Sada ću ti poželeti laku noć. Gospa Jelena te čeka u spavaćoj sobi."

Paris uzdahnu i odmahnu glavom. Zurio je u Marpesu, pomalo zbunjen.

"U pravu si. Naravno. Kako sam mogao da zaboravim najlepšu ženu sveta? Ipak, reći ću ti nešto, ako mi obećaš da nikom živom nećeš reći. To mi je ponekad teret, to je živa istina. Ponekad je olakšanje potucati neku malo manje lepu. Jelena ima... vrlo velike zahteve. A mene uzima zdravo za gotovo. Bar ja tako smatram. Druge su mi zahvalnije, mogu ti reći."

On krenu u spavaću sobu, pomalo teturajući.

To je zbog pića, pomisli Marpesa. To vino govori iz njega. Paris voli Jelenu najviše na svetu. To svi kažu.

ŠTALE

"Spavaš li, Jasone?"

"Ne, prinče Hektore." Jason žurno ustade. "Timario sam ga. Malo je uznemiren, mada ne previše."

"Hvala ti, dečaće", reče Hektor. "Ne bih svakome poverio brigu o svojim konjima, ali znam da tebe vole kao da si jedan od njih. A i Eton te voli skoro koliko i mene."

Jason se nasmeši.

Hektor je stajao kraj konja i pričao s njim.

"Sutra, družo moj" rekao je. "Kad sunce izađe, doći ću sam da te upregnem u dvokolice."

"Ne, prinče Hektore", reče Jason. "Ja ću to učiniti. Ti već imaš dovoljno posla."

Hektor se nasmeja. "To je tačno, ali znaš da volim da se brinem o konjima. S njima je lakše razgovarati nego s ljudima. Tako bar ja mislim. Ovom stvorenju mogu da kažem i ono što nikad nikome ne bih rekao, čak ni svojoj voljenoj ženi."

Neverovatno, pomisli Jason. *Čak i takav junak, slavni vojskovoda Hektor, ponekad ne zna šta da kaže.* Tada se osetio bolje. Možda svi ti mladići koji zvižde za devojkama i dobacuju im dok šetaju gradom... Možda čak ni oni ne govore uvek iskreno šta im je na srcu.

Jason priđe vratima štale i pogleda u nebo. Uskoro će svanuti.

KRVAVA ODAJA

Alastor otvori oči i na tren se zapita da li je već u Hadu. Ležao je na leđima na tankoj prostirci na podu prostorije koju nije prepoznavao i koja je mirisala na znoj i krv, a odnekud se čulo jecanje.

Pokušao je da okrene glavu, ali ga je u tome sprečio jak bol, kao da mu je neko zabio u vrat mač užaren na kovačkom ognju. Zurio je u tamu, a zatim sklopio oči. Da li ga to zaista opet vidi: crnog ratnika, onoga koji mu je na bojnopolju prišao sasvim blizu? Da, stvarno je tu... u uglu ove prostorije, i zuri u mene ispod svoje čelične kacige, pogleda ledenog poput smrti.

Sećam se, pomisli Alastor, gde sam ga ranije video. Rekao je da se zove Arej. Bio sam na Polju. Ranjen sam.

Mrštio se, jer mu je glava bila mutna i vrela, i puna nepovezanih misli.

Gde je devojka? Devojka nežnih ruku, crvenkaste kose i blagog glasa? Neko mu je previo rane. A njegova majka je došla da jadikuje na onaj svoj način, kojim kao da govori: 'Gledajte me, slušajte me. Evo kako se to radi. Ovo je prava tuga. Prava tuga. Učite od mene.'

Ne. Možda to ipak nije pošteno od njega. Ona ga voli. Kako mu je sama mnogo puta ponovila, nije više imala koga drugog da voli s ove strane Stiksa. Alastor je želeo da ima braću i sestre koji bi mu pomogli da ponese svu težinu (tako je on o njoj mislio) majčine ljubavi.

On htjede da pokrene ruku i tiho opsova shvativši da se pretvorila u kamen - bar mu se tako činilo - i da nema snage da je podigne ni do svog vrata. Koža mu je gorela. Prešao je jezikom preko suvih, ispucalih usana.

Bitka. Vodila se bitka, pomisli Alastor. Ne baš neka velika, važna bitka... više kao čarka, ali ipak, ja sam bio među njima. Među vojnicima. Ratnik. Bio sam ratnik.

Tada mu neko položi hladnu ruku na čelo i pozva ga po imenu.

Alastor s mukom otvori oči začuvši reči: "Sunce te je dobrano opržilo, mladiću. Drži oči zatvorene, ako ti je tako lakše."

"Sanjam" promrlja Alastor. "Čujem glas svog zapovednika, princa Hektora. Govoriš kao princ Hektor."

Alastor poče da se smeje, ali brzo prestade, jer ga je celo telo bolelo.

"To je zato što ja jesam Hektor, Prijamov sin."

"Ali princ Hektor ne bi..."

Alastor nije imao snage da izgovori rečenicu do kraja. Princ Hektor ne bi dolazio ovde usred noći umesto da leži u svojoj toploj postelji, kraj gospe Andromahe. Sigurno ne bi ulazio u ovu smrdljivu odaju da vidi svoje ranjene pešadince.

Alastor samo otvori i zatvori usta.

"Zevaš kao riba", nasmeja se Hektor. "Mogu da pogodim šta si hteo da me pitaš. Šta radim ovde, u ovoj odaji? Reći ću ti." Ogrnuvši se plaštom, on sede kraj Alastora. "Ne mogu da spavam. Video sam kako si danas pao od ruke onog grčkog kopileta. Mogu ti reći da nije dugo poživio. Ali hteo sam da vidim kako si. Ti si Oidosov sin, zar ne? Nekad davno poznavao sam tvog oca, pa sam mislio..."

"Hvala", prošaputa Alastor, ne znajući ni sam da li mu je bilo kakav zvuk sišao s usana.

"Reći ću ti nešto", reče Hektor. "Obući ću oklop pre izlaska sunca. Celoga života čekam ovaj dan, ono što će se danas dogoditi. Znam to. Tamo dole čeka me Ahil, i ja čekam njega. Od početka rata želim da se sretnem s njim, oči u oči. Kucnuo je čas. Za jednog od nas..."

Hektor začuta. Alastor je shvatio šta je hteo da kaže. Boriće se jedan protiv drugoga sve dok Ahil ili njegov dragi zapovednik ne padnu mrtvi.

Ne mogavši da okrene glavu, skrenuo je pogled ka Hektoru. Ovaj čovek golih ruku i otkrivene glave nije bio vojskovođa kojeg je poznavao. Nimalo nije ličio na junaka. Izgledao je kao običan čovek.

Alastor se seti teške, blistave bronzane kacige s visokom

crvenom perjanicom čiji je prednji deo pokrivao Hektoru čelo i nos, ostavljajući mu samo oči otkrivene. Kako bez njega izgleda ranjiv, i kako su mu listovi meki bez štitnika od kože upletene u mesing.

Hektor ustade. "Zbogom, momče", reče on. "Misli na mene."

Alastor prikupi svu snagu. "Srećno" izgovori, a od napora mu na oči navreše kukavne suze. "Ti si princ Hektor. Hrabri i neustrašivi, i cela Troja žudi za tvojom pobedom."

"Ja sam Hektor, istina je" reče on. "Ali neustrašiv? Samo su budale neustrašive. Brzo ozdravi."

Alastor ga je gledao kako ide ka vratima i izlazi.

Zaspaću, pomisli on. Sanjaću Hektora kako juriša sa svojim brzim, crnim konjima.

HEKTOROVA PALATA

Niko nije primećivao Ksantu na niskoj stoličici ispod prozora.

Da je Marpesa tu, pomisli ona, rekla bi da boginja zore ustaje iz svoje postelje u planinama na istoku, u svetloljubičastoj haljini s dugim, ružičastim skutima.

Andromaha se rano probudila da pomogne Hektoru da obuče oklop, i sada je bio spreman. Ušao je u Astijanaktovu sobu i podigao sina iz kreveta.

"Šta mu je, Andromaha? Zašto plače?" Hektor je držao sina u rukama. "Samo hoću da ga poljubim pre nego što krenem."

"Plaši se. Ne prepozna je te s kacigom. Već sam ti rekla. Skini je pre nego što ga uzmeš u naručje."

Hektor skide kacigu i spusti je na zemlju. Nasmešio se.

"To mi stalno govoriš. Izvini."

Andromaha se takođe nasmeši, ali ne reče ništa.

Ona zna, pomisli Ksanta. Ja znam, pa sigurno zna i ona. Muškarci uoči bitke sve zaboravljaju. Glava im je puna misli o tome kako će se boriti; kako će držati mač, kako će rasterati neprijatelje. Bebe i njihove potrebe ne pripadaju svetlu koji postoji samo u muškim glavama.

Astijanakt je sada bio mirniji. Majka ga je držala u naručju, a Hektor im je polako prišao.

"Daj da te poljubim, dragi moj dečake", reče on dodirujući usnama dečakov meki obraz.

"Ta ta ta..." Astijanakt ručicom pomilova Hektora po nosu. "Nos!"

"Kako si pametan! Ti si moj lepi veliki ratnik."

"On..." Andromaha otvori usta, a zatim ih zatvori. Ksanta je znala šta je htela da kaže, jer bi i ona rekla isto: on nije ratnik. Još uvek nije, a ako bogovi tako dozvole, nikada, nikada neće ni postati.

"Ksanta, uzmi Astijanakta. Neka ti sedi na krilu, tu kraj

prozora."

Ksanta uze bebu, a Hektor se okrete svojoj ženi.

"Andromaha." On je pomilova po obrazu i spusti glas, tako da je Ksanta jedva čula reči koje joj je šaputao u kosu. "Voljena ženo. Lepotice. Čekaj me. Vратиću ti se, ako bogovi tako budu hteli. Pobeđiću, a tvoj lik će mi celog dana biti pred očima. Tvoj, i lik našeg sina. Misli na mene."

Andromaha se nasmeši i prisloni usne na Hektorove, spuštajući ruke na njegov potiljak.

On je zagrlji. "Drhtiš", reče on.

"Ne, ne" Andromaha odmahnu glavom. "Hladno mi je, to je sve. Još nema Apolonove kočije."

"Moram da krenem" reče Hektor. "Hoćeš li ispratiti ratnike sa zidina?"

"Oprosti mi", reče Andromaha. "Ostaću ovde dok se ne vratiš. Radiću u bašti ili za razbojem. Drugi će vas gledati sa zidina. Tvoja majka i otac. Verovatno i Jelena."

"Oni mi ništa ne znače. Ništa. Kad bacim pogled ka Troji, želim da vidm tvoje lice."

"Ne mogu." Andromaha se uspravi. "Toliko puta smo pričali o tome. Ne mogu."

"Nekad si me pratila. Mnogo puta sam te video kako stojiš na zidinama, i to mi je ulivalo hrabrost."

"Znam", reče Andromaha. "Ali više ne mogu. Ne mogu to više da gledam. Čekaću te ovde. Vрати mi se."

Hektor izađe.

Čim je otišao, Andromaha pade na kolena i zari lice u šake.

"Muka mi je... Nasmrt sam preplašena, Ksanta. Kada će se to završiti? Ne mogu, ne mogu više da budem hrabra. Hoću da jecam i plačem i čupam kosu i ležim na krevetu i nikad više ne ustanem, a šta radim? Stojim uspravna i nasmešena, kao prava žena ratnika. Mrzim to. Mrzim rat, i tu ženu zbog koje se vodi." Ona pogleda u Ksantu. "Ni reči, Ksanta. Ne reci nikome ni reč. Svi stalno gledaju da li Jelena i ja razgovaramo, i da li vadimo oči jedna drugoj. Sirotica...

Nije kriva što je tako lepa. Ali ponekad je mrzim zato što je Hektor tako gleda."

"Gospo", reče Ksanta, "ne govori tako. Princ Hektor tebe voli. On je dobar muž. To svi znaju. Voli te najviše na svetu."

"To je istina. Istina je, ali ti si još mlada, Ksanta. To ništa ne menja. On voli mene, ali nju želi u postelji. Znam to. Nije ništa drugačiji od drugih. Nije je ni takao. Ili bar mislim da je nije ni takao, ali žudi za njom. Vidim mu to u očima. Nekad sam se sekirala zbog toga. Sad samo želim da ostane živ. To je sve. Želim da se vrati kući. A dok se ne vrati, ostaću u našim odajama i u svojoj bašti. Neću izlaziti, ni za živu glavu. Reci slugama da sam zauzeta. Ne želim nikakve izveštaje s ratišta. Želela bih da mogu da zaboravim na to. Igraću se sa sinom ispod smokvinog drveta, a kasnije ću tkati."

"Mogu li onda da idem, gospo? Mogla bih da pomažem Haritomeni oko ranjenika."

"Da, dete. Idi."

Andromaha ustade i krenu hodnikom ka svojoj spavaćoj sobi.

KRVAVA ODAJA

Ksanta je bila sva rasejana. Trebalo je da pripreme odaju za nove ranjenike, jer se spremala velika bitka. Svi čije rane behu skoro zacelile, svi koji su mogli da stanu na noge, poslati su kući, svojim porodicama.

"Izvinite", ponavljala je Ksanta neprestano, "ali kažu da se sprema veliki boj, a mi ovde imamo tako malo mesta."

"Ali uvenuću bez tvoje nege, mala Ksanta", reče joj jedan čovek.

"Tvoje lice je najbolji lek", uzviknu drugi.

"Ne Šalji nas kući. Kod mene se uselila tašta... To je dovoljno da me ubije. Radije ću pred Ahila nego pred nju."

Ksanta je obavljala sve svoje poslove, ali je vodila računa da stalno bude blizu Alastora, a kad se probudio, stajala je kraj njega.

"Jesi li se naspavao?" upita ga nežno. "Da li ti je sad bolje?"

"Mnogo bolje" reče Alastor. "Mogao bih na ratište. Ako bi otišla kući da mi doneseš oklop, mogao bih da pomognem princu Hektoru."

"Ne pričaj gluposti", reče Ksanta. "Još imaš groznicu. Sada ću te okupati hladnom vodom."

Alastor se nasmeši. "Pretpostavljam da stvarno pričam gluposti. Većina muškaraca bi više volela da ih kupa mlada lepa žena, a i ja, takođe, ali zamisli samo da propuštam priliku da se borim protiv velikog Ahila!"

"Zašto je on baš tako veliki?" upita Ksanta.

Naravno, i ona je čula priče o njemu - svi su ih čuli - ali su joj ruke drhtale dok je prelazila vlažnom krpom preko Alastorovih ruku, nogu i lica; dok ga je gledala, osećala je kako je svu obuzima slabost; dodirujući ga, toliko je pocrvenela u licu da se iz sve snage trudila da misli na nešto drugo.

Ako budem mislila o Ahilu, reče ona sebi, *neću moći da razmišljam o nečemu drugom.*

"On je zaista strašan", reče Alastor. "Viši i veličanstveniji u

oklopu od ma kojeg drugog ratnika. Nepobediv je, kažu. I nemilosrdan. Ubija svakog ko mu stane na put. Svi ga bogovi štite. žene ga vole, ali njegovo srce pripada njegovom rođaku Patroklu. Tako sam čuo. Kad bismo mogli da ga se dočepamo, ovaj rat ne bi još dugo potrajao. To je važno. Zato princ Hektor jedva čeka da se suoči s njim. Oh, voleo bih da sam tamo!"

Ksanta je jedva čula šta govori. Već dugo je slušala takve priče, i one su joj jednostavno ulazile na jedno uvo i izlazile na drugo. Sve priče o ratu bile su joj istovremeno grozne i dosadne. Bilo je lakše pretvarati se.

Dok je Alastor nastavljao da priča, Ksanta poče da mašta: zamišljala je da joj je muž. Sada ga kupa, a uskoro će zajedno krenuti u svoju spavaću sobu. U tom trenu, Ksanti ispade ubrus, i ona se brzo vrati u stvarnost, onome što se dešavalo oko nje.

"Moram da idem", reče ona Alastoru. "Imam mnogo posla, a ti treba da se odmoriš." Ona ustade i krenu ka posudi s vodom koja je stajala u uglu.

Muškarac u crnom oklopu i punoj ratnoj opremi, nekakav ratnik, stajao je naslonjen na zid. Ksanta zastade, ne znajući šta da učini. Da li da ga zamoli da ode? Zadrhtala je. Bio je visok, a lice mu je bilo skriveno kacigom. Možda je došao da poseti nekoga, ali ko je on? Bila je sigurna da ga nikada ranije nije videla. Pošla je da upita Haritomenu za savet, ali nije znala šta da joj kaže, a kad se osvrnula, ratnik nestade. Da nije izašao dok je ona razmišljala? Ksanta se nakratko zapita da li je moguće da joj se samo učinilo da ga je videla, i zaključila da nije.

Upitaću Haritomenu zna li ko je to, pomisli ona, ali nakon što je prosula prljavu vodu i vratila se, već beše zaboravila na čudnog ratnika. Boros i njegovi drugovi stajali su ispred Krvave odaje, naslonjeni na zid. Izlazeći da prostre mokre krpe, Ksanta je morala da prođe kraj njih. Išla je žurno, oborenog pogleda.

"Pogledaj ovu jedru golubicu!" reče Boros dovoljno glasno da ga ona čuje. "Pogledaj kakvo telo ima! Biće moja, prijatelju. Za koji dan."

Ne obraćaj pažnju na njega, reče Ksanta sebi. Ako ga ne budeš slušala, prestaće. Prebacila je krpe preko niskog zida i vratila se, još uvek sagnute glave.

"Ovo su", reče Boros, upirući prstom u Ksantu, "najbolje sise u gradu."

Ksanta oseti kako je oči peku, i ne mogavši da se obuzda, okrete se ka Borosu, besna kao nikad u životu. Ona dobaci: "Žene u gradu na sve strane pričaju... da to što imaš među nogama liči na kuvanu lignju."

Boros pocrvene i diže ruku kao da će je udariti, ali Ksanta pobeže u Krvavu odaju. Zar je moguće da je tako nešto rekla? Nije mogla da dočeka da to ispriča Polikseni.

BRBLJIVICE: KUHINJA

Bio rat ili mir, ženski poslovi nikad ne prestaju. Rano zorom, čim je kočija Apolona Feba krenula preko neba a trojanski ratnici počeli da oblače svoje oklope, Teana, Danaja i Halija već su uveliko slagale odeću da je iz dvorišta, gde se sušila na suncu, odnesu u palatu.

"Nekad sam volela da perem veš", reče Teana. "U stara vremena. Dole kraj reke sunce nam je grejalo leđa, a pošto bismo oprale rublje prostirale smo ga po grmlju da se suši i pričale s pastirima, deleći s njima hranu. Sećate li se toga? Sada samo peremo krvave mrlje. A jeste li primetile da čak i sad, u ovim teškim vremenima, ona ne koristi ništa manje rublja. Nema štednje za Gospođu, čak ni kada čitav grad oskudeva."

Halija i Danaja nisu morale da pitaju ko je "ona". Skoro nikad nisu nazivale Jelenu po imenu. U početku, bilo je to iz nekog strahopoštovanja prema prelepoj i stranoj princezi koja se jednog dana iznenada pojavila u tvrđavi s Parisom, a sada iz navike.

"Meni se ona sviđa", reče Halija. "Briga me šta drugi kažu. Lepo je pridržavati se otmenih navika. A nije ona kriva što je tako lepa. Takvu su je bogovi stvorili, a njena lepota je poput neke bolesti. Gde god da se pojavi, sve žene lude od ljubomore, a muškarci balave za njom."

"Ako je lepota bolest, i ja bih se rado razbolela" reče Teana, a njene drugarice se nasmejaše. Teani su zubi izvirivali ispod donje usne, a kosa joj je bila retka i seda.

"Sećate li se kako smo zurile u njene haljine kad se prvi put pojavila? Sad smo već navikle na njih", reče Halija, "ali u ono vreme, nikad nismo videle tkaninu ukrašenu zlatom i biserima. A njen miris... Kažu da ga je dobila od jedne egipatske čarobnice... Mirisala je na nagorelo drvo, slatke trave i ruže. Osećao se u vazduhu još dugo nakon što bi prošla. Haljine su joj zveckale pri svakom koraku,

valjda zbog tih silnih ukrasa, ali svi su je uvek pratili pogledom, a muškarci su je gledali kao da je slasna koska, a oni čopor gladnih pasa."

Danaja reče: "Nikad nisam znala šta da mislim o tome. Da li je pošla svojom voljom, ili ju je Paris prisilio? Jedni kažu jedno, a drugi drugo."

"Ma hajde!" Teana u očajanju coku jezikom. "Zar ih nisi videla za ovih deset godina? Ne mogu se nasititi jedno drugog. To se jasno vidi."

"Možda i nije baš tako" bila je uporna Danaja. "Možda ih je Afrodita začarala, ili tako nešto. Možda joj u dubini duše ipak nedostaju muž i njena kćerčica, zar ne? Pitam vas: kako bi mogla da ostavi kćerku? Da li biste vi to mogle?"

"Da se dokopam princa Parisa, onakvog kakav je nekad bio? Ostavila bih sve na svetu. Zar si zaboravila te plave oči? Tu zlaćanu kosu? Taj nos? A ako samo pomenem butine, mogla bih da se srušim na ovu hrpu rublja. Išla bih za njim do kraja sveta. Većina žena bi to učinila."

"Ja ne bih", reče Danaja. "Ne ako bih morala zbog toga da ostavim svoje dete. To je mogla učiniti samo ako je bila začarana, eto šta ja mislim. Mislim da će se jednog dana osvestiti i zažaliti zbog svega toga."

"I poželeti da se vrati onom svom mršavom, riđokosom, pegavom mužu? Nikad."

"Njegovo bogatstvo nije ni mršavo ni riđe, ni pegavo. Neki kažu da leži na zlatu" reče Halija.

Teana se nasmeja: "To je najbolje od svega! Paris Menelaju nije ukrao samo ženu, već se setio da pohara i njegovu riznicu. Ili je pak ona to učinila. Rado će ona provesti život u ovoj vetrovitoj tvrđavi, ali ne u bedi, hvala lepo. Natovarili su sve zlato koje je brod mogao da ponese, sve njene dragulje, i onoliko kovčega s haljinama koliko je moglo da stane na palubu, a da brod ne potone. A mi ih još od tada peremo i slažemo."

"Čast nam je" reče Halija, "što joj služimo."

"To kažeš zato što joj se diviš" reče Danaja. "Zasenila te je. Nikad ne razmišljaš o tome da je sva ova naša beda, ovo krvavo rublje koje peremo... da je sve to njena krivica."

"Nije tačno", reče Halija. "Nikad nisam verovala u to. To je isto toliko Menelajeva krivica koliko i Jelenina."

"Menelajeva?" Teana zinu od čuda. "Čula sam mnogo gluposti u svom životu, ali ovo je stvarno smešno. Kako bi to uopšte, mogla biti Menelajeva krivica?"

"Ostavio ih je same zajedno", reče Halija. "Kakva budala. Zamislite... da imate mladu ženu koja izgleda kao ona i da vam jednoga dana u goste dođe princ, i to ne neki matori princ, već Paris, i ne ovakav kakav je danas, već onakav kakav je bio pre deset godina, i vi malo posedite s njima u palati a onda kažete ženi: 'postaraj se ti za ovog momka, dušo, ukaži mu gostoprimstvo, a ja odoh na put.' To je bila ludost. Tražio je nevolju. Moj muž nikad ne bi napravio takvu glupost, u to sam sigurna."

"Mora biti da u tome ima još nečega" reče Teana. "Nemoguće je da nas ovi Grci toliko dugo opsedaju samo zbog Jelene, ili njenog muža, kad malo bolje razmisliš."

"Suviše je to komplikovano za nas", reče Halija. "Ali ima neke veze s porezima i imanjima i moći i muškim stvarima, a ona je samo izgovor. Tako je, neka mu bogovi podare mir na Jelisejskim poljima, govorio moj pokojni muž."

Teana i Danaja klimnuše glavama i nastaviše da slažu osušeno rublje.

JELENINA PALATA

Marpesa je sedela sama za razbojem. Kod bitaka je jedino bilo dobro to što su svi odlazili na zidine da ih gledaju, a oni koji to nisu želeli, ostajali su u miru.

Ksanta se užasava krvi, pomisli ona, ali ja ne. Ne smeta mi da gledam, ali kad upeče sunce tamo je vruće, dok je ovde, iza debelih zidova, hladovina, a kasnije mogu da sedim u bašti pod narom, gde me niko neće dirati. Kad se sunce malo spusti, pomisli ona, a senke se izduže, otići ću kod Ksante, a do tada ću tkati.

Na trenutak je zastala sa čunkom u ruci i pogledala na zid, gde je njena omiljena tapiserija pričala svoju priču.

"Baš je grozna" govorila je Jelena uvek prolazeći kraj nje, okrećući glavu.

Pa zašto ste je onda, htede Marpesa da je pita, stavili tu, da je svi vide? Sada je shvatila da zna razlog. Da pokaže svima da nisu samo Trojanci oni koji su patili - i pate - u ovom ratu.

Agamemnon, kralj bogatog grada Mikene, njen je dever. Kad je Marpesa bila devojčica, Jelena se često igrala s njom.

"Baš sam se tako igrala s Hermionom", govorila je.

Stavljala je Marpesi oko vrata blistave ogrlice sa zlatnim privescima u obliku meseca i sunca, tankim poput mladog lišća. A Marpesa je u mislima uvek povezivala Jelenu sa zlatom i dragim kamenjem. Jelena je oko vrata uvek nosila rubin veličine golubijeg jajeta. Rekla je Marpesi: "Ovaj kamen zovu Zvezdanim kamenom, i o njemu ispredaju razne priče. Neki kažu da iz njega po mojoj koži kaplje skerletna tečnost, što je glupost, jer da je tako, odeća bi mi bila sva prljava te naravno, nikad ne bih nosila tako nešto, ali ljudi su baš čudni."

Marpesa ne reče ništa, ali još kao dete shvatila je odakle potiču takva verovanja. Zvezdani kamen je prelamao svetlost i po Jeleninoj beloj koži bacao crvene senke koje su podsećale na kaplje krvi.

Ponekad bi Jelena i Marpesi stavljala taj kamen oko vrata. Tada bi je pogledala i rekla: "Uzela sam sve ovo kad sam pobegla s Parisom, a kakve koristi sad imam od toga? Gde je moja devojčica? Gde mi je sestra?"

Prisećajući se tih dana, Marpesa uzdahnu i pomilova tapiseriju.

Klitemnestra... tako joj se zvala sestra, pomislila je. Jelena joj je jednom pričala o svojoj porodici, crtajući svoje porodično stablo u prašini. Mlada devojka na tapiseriji bila joj je sestričina. Sirota Ifigenija.

Marpesa zadrhta, i pomalo se postide što tu tapiseriju ipak smatra tako lepom.

Žrtvovanje Ifigenije

Pozadina: svetložuta za pesak;

plavozelena za more;

svetloplava za nebo;

žuta za sunce.

Brodovi: crna.

Agamemnonov ogrtač: skerletna.

Kalhantova odora: smeđa.

Žrtvena vatra: narandžasta i žuta.

Ifigenija posle preobražaja: bela.

Grčki brodovi stoje u zalivu u Aulidi, očekujući povoljan vetar koji će ih odvesti do Troje.

Agamemnon i Ajant, Nestor i Odisej, i Menelaj, Jelenin muž, šetaju po plaži, nervozni i besni.

Paris, mladi princ iz Troje, sa suprotne obale Egejskog mora, koji je u Menelajevu palatu došao kao gost, pobegao je u kraljevom odsustvu odvođeci sa sobom Jelenu, najlepšu ženu sveta. Niko nije zasigurno znao da li ju je trojanski princ primorao da pođe s njim ili je to učinila po sopstvenoj volji, zaslepljena Afroditinim čarolijama.

A da sramota bude veća, odbegli ljubavnici poslužili su se i sadržajem Menelajeve riznice, te natovarili pun brod dragulja, zlatnih poluga i rezbarenih slonovih kljova, koje su Menelaju poklanjali kraljevi zemalja koje leže iza Egipta.

Pokradeni Menelaj pozvao je svog brata Agamemnona iz Mikene, grada Lavlje kapije, i podsetio ga na zakletvu koju su svi grčki vladari položili na njegovom venčanju: da će mu priteći u pomoć ako iko pokuša da ukrade Jelenu.

Sada su svi bili okupljeni na obali, a vojnici smešteni u šatorima jedva su čekali da krenu u rat protiv Trojanaca i primoraju ih da vrate Jelenu.

Ali more beše mirno poput bare, bez ijednog daška vetra da pokrene jedra brodova usidrenih u Aulidi.

Tada sveštenik Kalhant priđe Agamemnonu i reče mu: "Boginja Artemida je besna, jer si se hvalio da si bolji strelac od nje. Sada traži žrtvu. Moraš pozvati svoju kćerku, Ifigeniju. Reci da Ahil želi da je uzme za ženu, i Klitemnestra će je dovesti. Kad dođu u Aulidu, sam ću je preklati, kao da je mlado june. Ništa neće osetiti. Kad položimo njeno telo na pogrebnu lomaču, boginja će ti oprostiti i poslati vetrove koji će odvesti brodove do Troje."

Tako poslaše po kraljevu kćer, i ona odmah dođe.

Očajni Agamemnon morao je da posluša Kalhanta i učini kako je tražio.

Kad je kucnuo čas za prinošenje žrtve, Klitemnestra vrisnu na muža i htede silom da zaustavi sveštenika, ali Ifigenija istupi i reče: "Ne plašim se, oče. Boginja Artemida će me zaštititi. Drage volje ću dati život da pomognem tebi i svojoj zemlji."

Na obali zapališe lomaču. Kalhant uze devojkicu za ruku i povede je do oltara. Visoko je podigao ruku, a zatim je spustio.

Agamemnon sakri lice ogrtačem, da njegovi vojnici ne vide kako lije kukavičke suze. Sečivo noža blesnu, a na oltar se spusti teška magla. Tada dunu vetar sa zapada i rastera maglu, a pred njima se ukaza bela golubica preklanog vrata.

"Boginja se smilovala na tvoju kćer", reče Kalhant. "Povela ju je na Jelisejska polja, a umesto nje ostavila golubicu. Vidiš li, dunuo je vetar. Bogovi su uz nas."

Grci se silno obradovaše, ali srca Agamemnona i Klitemnestre behu puna tuge, besa i očajničke želje za osvetom.

Marpesa diže pogled s razboja i ugleda Hekabu na vratima. Odmah ustade i pokloni se.

"Gospo Hekaba", reče ona. "Uđi."

Teturajući se, Hekaba priđe stolici koju joj je Marpesa ponudila,

"Hvala ti, dete." Ona se s mukom spusti u stolicu. "Ne prekidaj tkanje. Neću pričati s tobom, ne plaši se. Znam kako si ćutljiva. Ali dođi ovamo, dete. Nikad te ne viđam. Uvek si negde u senci, daleko od pogleda. Daj da te vidim."

Hekaba se zagleda u Marpesu.

"Kako brzo mesec raste i opada otkako smo našli tebe i tvoju sestru. Porasle ste."

Pomno je posmatrala Marpesu.

"Lepa si, dete. I nećeš još dugo biti dete, već žena. Da li te on spopada?"

Marpesa obori pogled, zagleda se u svoje ruke i odmahnu glavom. Hekaba je mislila na Parisa.

"Reci mi ako te bude napadao. Nije on loš, ali kad vidi lepu devojk, više ne vlada sobom. Sigurno ne treba ja to da ti govorim!"

Hekaba duboko uzdahnu.

"Otkada se rodio, stvarao je nevolje. Dok sam ga nosila u utrobi, usnila sam da ću roditi baklju koja će zapaliti celu Troju, i poslala sam ga u planine, nadajući se da će ga bogovi uzeti, ali to ne beše suđeno. Neki kažu da je na planini živeo s nimfom Enonom, koju je mnogo voleo, ali on o tome nikad ne priča, pa kako bismo onda mogli znati da li je to istina? U svakom slučaju, evo šta se desilo, i sada je u Troji. Duga je to priča kako se vratio ovamo, ali sad više tu ne možemo ništa. Prepušteni smo milosti bogova."

Marpesa upita: "Želiš li neki hladan napitak? Jelena uvek pije ceđeni nar s medom i vodom."

"Ne, ne", reče Hekaba. "Krenula sam kući. Videla sam Jelenu na zidinama, a neko vreme je i Paris bio tamo, ali je potom nestao. Nisam više mogla da ostanem. Smučilo mi se od vonja krvi na vrućini. Idem u svoje odaje, dete moje. Veoma si ljubazna. Videću

Parisa večeras, u velikoj dvorani. Pitam se gde li je sad."

Starica izađe iz sobe, a Marpesa se nasmeši. Mogla je da pogodi gde je sada Paris. U nečijoj postelji. Možda u krevetu neke žene čiji se muž bori na Polju; možda s nekom sluškinjom, ili u jednoj od onih kuća u gradu u kojima žene udovoljavaju muškarcima. Zadrhtala je.

Do sada je uspevala da ga izbegava, ali su se stvari malo promenile od one noći kada ju je gotovo priterao uza zid. U početku je smatrala da je na to zaboravio. Na kraju krajeva, bio je pijan. Ali ovih dana ju je često posmatrao kao što mačka gleda sočnog miša.

Čunak joj se vrteo u ruci. Kad završi ovaj konac, otici će u onu groznu Krvavu odaju da potraži sestru.

"Stvarno si to rekla?"

Marpesa je jedva verovala sopstvenim ušima. Njena sestra, tako tiha, tako blaga i stidljiva. Kako se samo usudila?

"Ne znaš ti Borosa" reče Ksanta. "On donosi ranjenike s Polja u Krvavu odaju. Stalno smrdi na krv. Pa, pretpostavljam da to nije njegova krivica, ali grozan je. Hoće da se oženi mnome. Kaže da će me se dočepati. Užasan je. Nisam mogla da se obuzdam. Te reči su mi jednostavno same izletele."

Marpesa poče da se smeje, i uskoro su se sestre kikitale bespomoćno kao deca, otirući suze iz očiju.

"Kuvana lignja..." reče Marpesa. "Kako si se samo toga setila."

"Trebalo je da kažem nešto gore", reče Ksanta. "Trebalo je da kažem da je to još manje od lignje."

"Bolje pripazi" reče Marpesa, smešeći se uprkos svemu. "Ako je tako grozan kao što ti kažeš."

"Ne plašim ga se. On dobro zna da sam pod zaštitom princa Hektora. Ne bi se usudio da mi naudi."

"Ipak" ponovi Marpesa, "da sam na tvom mestu, držala bih se podalje od njega."

"Možeš biti sigurna da ga ja ne tražim. Ali dosta o njemu. Pričajmo o nečem drugom."

"Svi kažu da će tamo dole biti nevolje" reče Marpesa, slegnuvši

ramenima ka Polju.

"Ne o ratu!" uzviknu Ksanta. "Molim te, ne pričaj o ratu. O čemu smo pričale pre rata?"

"Ne sećam se. Bile smo male. Mislim da nismo još ni znale čestito da pričamo kada je rat počeo."

"Onda misli na nešto drugo. Pričaj mi o Jeleni i Parisu."

Marpesa je nekoliko trenutaka ćutala, a zatim se nasmešila.

"Manji od kuvane lignje!" reče ona. Devojke ponovo prsnuše u smeh.

TRŽNICA

Poslali su Haliju. Ona je gundala i mrmrljala, govoreći: "Pre ću naći dragi kamen u koštici od breskve, nego ribu na tržnici. Kad bi je čak i bilo, sve tezge su već zatvorene. Zar niste čule da se danas sprema velika bitka?"

"Hajde, kreći", reče Teana. "Znaš da voliš da očijukaš s trgovcima. Nekad si to češće radila, ali nećemo sad o tome..."

"Zašij ta usta koštanicom" nasmeja se Halija. "Ići ću. Lepše mi je tamo nego ovde, s pokvarenom svrakom kao što si ti!"

Uzela je korpu, za svaki slučaj. Nikad se ne zna šta bi se moglo naći među otpacima koji mirišu na ribu. Neki ribolovci su još isplivljavali, noću, nešto dalje uz obalu, i donosili ulov na tržnicu. Trebalo je svakih nekoliko dana pogledati šta se nudi. Šta bi bilo kad bi se riba pojavila na tržnici, a ne bi dospela u kraljevsku kuću?

Halija je šetala po tržnici i njuškala. Ipak je bila u pravu, a Teana je pogrešila.

Jedva čekam da joj kažem, pomisli ona. Svi vise na zidinama i bulje u one glupake koji seku jedni druge na komade. Sve je zatvoreno.

Upravo htede da se okrene i vrati u tvrđavu, kad krajičkom oka primeti srebrnasti odsjaj. Je li moguće? Da, tamo u daljini ugledala je nekog čoveka, a činilo se da na tezgi ispred njega stoji ogromna riba.

Ubrzala je korak i uskoro se našla oči u oči s ribarom kojeg nikad ranije nije videla. Čudan neki čovek. Mnogo stariji nego što je izdaleka izgledao, s bradom koja se na suncu prelivala srebrno i plavo, poput ribljih krljušti. A kako je ta brada bila dugačka! Padala mu je preko grudi, gotovo do struka. Oči su mu imale boju morskih dubina, a kosa mu beše vlažna. Možda je tek stigao s ribarskog broda. Ipak, pred njim je na tezgi bila riba.

"Pozdravljam te, starče!" reče Halija uputivši mu osmeh koji je nekad davno čudesno delovao na trgovce. "Nisi na zidinama kao

ostali, kako vidim."

"Ne, nisam. Iako su to moje zidine", reče on. "Ja sam ih izgradio. Protresao sam zemlju i skupio stene da podignem ogradu oko grada."

Halija uzdahnu. Baš liči na nju da naleti na nekog ludaka. Bolje da mu ne protivreči. Možda će se jeftinije rastati od ribe, ako već nije pri sebi.

Upravo je htela da ga upita za cenu, kada joj on reče: "Zar me ne prepoznaješ? Ja sam Posejdon, bog mora."

Kako da ne, zausti Halija. A ja sam vodena nimfa.

Starčeve reči su kuljale poput bujice, i nije imala izbora osim da ga sluša. Nije važno, možda će se na kraju ipak dokopati sveže ribe. Halija se i dalje smešila.

"Dole, na Polju, uskoro će kucnuti odsudni čas", reče starac. "Tamo je ratnik u sjajnom oklopu, i svi misle da je to Ahil. Ali nije. želiš li da saznaš ko je zaista on?"

"Da čujem", reče Halija umorno.

Sunce je sve jače peklo, i ako ovaj starac nastavi da je gnjavi, onesvestiće se.

"Ahil se danas neće boriti. Posvađao se s Agamemnonom, i sada neće da krene u boj. Neko drugi nosi oklop i kacigu čuvenog junaka i njegovo oružje, i juri za njegovim belim konjima. Ja znam ko je to, ali oni će tek saznati. Hektor, sa svojim crnim konjima... još ne zna. čovek nosi Ahilov oklop koji smatra čarobnim. Misli da će ga on učiniti nepobedivim, ali nije tako. Hektor će pogoditi prostor između dve metalne ploče u tom oklopu, i to će biti njegov kraj."

"Još mi nisi rekao ko je to." *A kako bi mogao da znaš, kad se odavde Polje čak i ne vidi? Smešni starac!*

"Predomislio sam se. Sačekaj i videćeš, kao i svi ostali. I pripremi se za ono što će se dogoditi kada Ahil otkrije šta je Hektor učinio. Ne bih bio na njegovom mestu ni za sve blago koje se krije pod planinama."

"A šta je s ribom?" upita Halija. "Hoćeš li mi je prodati?"

"Slobodno je uzmi, dušo moja."

On podiže krupnu ribu i spusti je u Halijinu korpu.

"Koliko?" upita Halija, osetivši kako joj srce brže kuca. Riba. Prava riba, ispržena nad ugljevljem i začinjena travama... Gotovo je već osetila njen ukus.

"Poljubac lepe žene kao što si ti biće mi dovoljna nagrada."

"Zadovoljstvo mi je", reče Halija, i nagnu se preko tezge da poljubi starca. Možda ipak i nije tako loš - tolika riba!

Dok mu je spuštala usne na izborani obraz on okrete glavu i Halija oseti ukus njegovih usana. Bile su slane i mirisale na morske trave. A pošto je, nagnuvši se ka njemu, pružila ruku i dotakla mu rame, osetila je da je sav mokar. Mokar do kože, kao da je stajao u slanoj vodi. Uprkos vreloom suncu.

"Zbogom, gospodine." Zaboravila mu je ime.

Nosi tu ribu kući, reče ona sebi. Nije mogla da dočeka da čuje šta će reći Teana i Danaja. Žurila je kroz praznu tržnicu, a zatim se okrenula da se popne ka tvrđavi. Uživajući u svom uspehu, na trenutak je spustila pogled, i od užasa gotovo ispustila korpu.

Riba je nestala. Je li moguće da joj je ispala, zato što je tako žurila? Vratila se celim putem kroz pijacu, do mesta gde se nalazila tezga. Ili bar do mesta gde je mislila da je ta tezga stajala. Od tezge, međutim, nije bilo ni traga ni glasa, kao ni od čudnog starca koji je mirisao na more. A ni od njene ribe.

Halija uzdahnu. Sunce ju je zaslepilo, pomisli ona. Ostarila je. Umišlja. *Ako ga se ikad dočepam*, pomisli ona, *neka bolje pripazi na tu svoju bradu. Otfikariću mu je kuhinjskim nožem. Matora luda! Trebalo je da znam da mu ne smem verovati. Priča da je Posejdon! Kakva glupost.*

Kad se vratila u kuhinju, Teana je upita: "Jesi li imala sreće?"

"Ništa" uzdahnu Halija. "Sve je bilo zatvoreno."

Negde u pozadini svesti mutno se sećala da je s nekim pričala, ali pošto na pijaci nije bilo nikoga, ona zaključí da je to sigurno uobrazila. Jako sunce čoveku može da pomuti razum.

NA ZIDINAMA

"Kad su Grci uplovili u onaj zaliv" reče Pevač, oslanjajući se na unuku i upirući drhtavim prstom ka moru, "imao sam tako oštar vid..."

Poliksena u sebi izgovori rečenicu do kraja zajedno sa starcem. Mnogo puta ju je već čula: "...da sam skoro mogao razaznati jesu li oči vojnika na palubi smeđe ili plave."

Naglas reče: "Ne treba da se žališ. Mnogi ljudi tvojih godina ne mogu ni da hodaju, a niko na svetu ne priča bolje od tebe."

Ponavljala je uvek iste reči, ali one su još radovale Pevača. To je uvek znala po načinu kako bi prikupio svoju odoru i ponosno isturio bradu. Taj isti stav je uvek zauzimao kad bi stao kraj Prijamovog trona da izdeklamuje neku od svojih starih priča o junacima i čudovištima.

Poliksena navuče maramu preko glave da zakloni oči od sunca. Vazduh iznad Polja treperio je od vreline, ali uprkos tome, mnogo sveta je na zidinama posmatralo bitku. Muškarci prestari za borbu, mladići i žene... Stotine njih naprezalo je pogled da vidi nekog koga poznaje; nekog svoga; nekoga koga vole.

"Zakasnili smo", reče Pevač. "Volim da stignem ovde pre ostalih... da zauzmem najbolje mesto, odakle mogu sve da vidim. Da je bilo po mome, došao bih ovamo pre zore."

"Neki ljudi", reče Poliksena, "više vole da spavaju od tebe. Neki najslade sanjaju dok bi ti već da juriš po gradu."

"Sirota Poliksena" uzdahnu Pevač. "Baš te mučim. Ali znaš da sam ti zahvalan. Ne bih mogao bez tebe, iako sam običan sebični starac i nikada te dovoljno ne hvalim."

Dok je govorio, Poliksena primeti da osluškuje zvuke koji dopiru s Polja.

On pokaza prstom i reče: "Slušaj, dete! Slušaj muziku Areja, boga rata. Slušaj zveket bronzanih mačeva i oklopa i očajne muške

krike nalik trubljenju hiljadu ovnujskih rogova, čiji će prodoran zvuk zaglušiti i bogove na Olimpu."

"Nema potrebe da meni pevaš svoje pesme, deda. Ja to uopšte ne smatram muzikom. Čujem samo očaj. Ti slušaj. Čujes li? Svaka druga žena na ovim zidinama plače. Pogledaj ih. Ne znam zašto dolaze. Ja ne bih, da nije tebe. Mrzim rat."

"Pa ipak", reče Pevač, "želiš da pričaš priče posle mene. Kako ćeš ih pričati, ako ne gledaš? Kako bi zadivila ljude pričama o junaštvu? Kako bi im obodрила srce, da i sami požele da se bore?"

"I ne bih", reče Poliksena. "Ja bih govorila istinu. Govorila bih im ono što svi znaju, ali ne priznaju. Leš truli na suncu, bio konjski ili ljudski. Krv privlači lešinare iz planina. Krici ranjenika i vapaji njihovih majki su grozni. Zarivaju se poput mača u grudi svakog ko ih čuje. U mojim pričama ne bi bilo Areja i Hada."

"Onda bi ti slušaoci zaspali" reče Pevač. "Mlada si - ne gledaj me tako. Znam da mrziš kad to kažem, ali to je istina, ti jesi mlada. Voleo bih da to mogu reći i za sebe. O čemu sam ono pričao? Zaboravio sam."

"Nije važno", reče Poliksena. "Znam šta si hteo da mi kažeš. Ljudi vole priče o ljubavi i ratu."

"Baš tako!" reče Pevač. "Upravo sam to hteo da kažem!"

Poliksena uzdahnu. Starati se o Pevaču bilo je isto što i starati se o malom detetu, samo što za razliku od deteta deda ume da Priča, i nikad ne prestaje. Kako to Ksanta podnosi dok čuva Astijanakta? Kad svaku reč mora da ponavlja po stotinu puta, i opet nije sigurna da ju je razumeo? Jason ne zna koliko je srećan što brine o konjima, koji ne umeju da pričaju.

"Vidi", reče ona, setivši se kako joj je Ksanta jednom rekla da bebi, kad postane suviše zamorna, treba odvući pažnju na drugu stranu. "Mislim da je ono Hektor - da - juri ratnika u kočiji koju vuku dva bela konja. Ne vidim lice tog Grka, ali ima zlatan oklop. Tako sija da Hektor rukom zaklanja oči."

"Ahil..." prošaputa Pevač. "To je sigurno on. Jedino njegov oklop sija kao sunce."

"Možda", reče Poliksena, odjednom shvativši da duž zidina hiljade usana šapuće ime Ahilovo, tako da se zvuk dizao poput talasa koji zapljuskuje peščanu obalu. "Svi tako misle."

"Šta sad rade?" Pevač je istezaao vrat da bolje vidi. "Reci mi - nemoj ništa prećutati."

"Vidim kako su vojnici sa svih strana opkolili kočiju. Mislim da je Grk pao..."

"Da, čujem", reče Pevač, a duž zidina se zaoriše oduševljeni glasovi. "Ahil je pao. Danas je veliki dan. Moram završiti svoju pobedničku pesmu. Hajdemo, dete, pođimo kući. Dovoljno smo videli."

"Čekaj" reče Poliksena. "Nešto se dešava... Neko jaše ka zidinama. Konj mu je, jadnik, umoran, a on ga ipak podbada... Govori nešto čovekukoji stoji kraj kule..."

"Šta? Šta mu govori?"

"Ne čujem" reče Poliksena. "čekaj."

Prestani da pričaš da mogu da čujem, pomisli ona. Zatim reče: "To nije Ahil" a svuda oko njih ljudi su zapanjeno ponavljali: Nije Ahil. To nije Ahil.

"Pa ko je onda?" upita Pevač. "Ovo me stvarno nervira. Kako da pričam priču kad ne znam šta se desilo? Idi i saznaj ko je poginuo. Jedno znam: nosio je Ahilov oklop. Prepoznao bih ga među hiljadu drugih."

Poliksena pogleda u dedu i zausti da mu nešto kaže, ali ipak očuta. Kakva je korist od toga da mu kaže da on sam nije ni video oklop, već mu je ona to rekla? Ništa se ne bi promenilo.

"To je grčka smicalica", reče muškarac koji je stajao kraj njih. Bio je veoma star i tako pogrbljen da su mu ruke i noge ličile na čvornovate maslinove grane.

Pevač se odjednom uspravi, osetivši se mlad kraj takvog starca. A glas se pronosio od jednog do drugog kraja zidina, stigavši konačno i do Poliksene, koja ga je prenela Pevaču.

"Patroklo" reče ona. "To je Patroklo."

"Ahilov rođak", reče Pevač. "I mnogo, mnogo više od toga. S

Ahilom je delio šator, a mnogi kažu i postelju. O, Ahil će ga osvetiti. Drhtim od straha zbog Hektora. Pođe, dete, vratimo se kući, i zaplačimo."

"Zašto bismo plakali?" upita Poliksena. "Hektor je pobedio."

"Hektor je prevaren", reče Pevač. "Neće se smiriti dok se ne sretne s Ahilom."

"A šta ako Ahil ne želi da se bori?" pitala je Poliksena. "Šta onda?"

Pevač tužno odmahnu glavom i začuta, ali pogrbljeni starac koji je, kako se činilo, slušao čitav razgovor, zakikota se kreštavo poput kokoške i bezubim ustima izgovori: "Ah, lepotice moja, sada će se boriti. O da, hoće. Hektor može računati na to. Doći će do bitke kakvu ovo Polje još nije videlo. Pazi šta ti kažem. Samo čekaj i videćeš. Čim Ahil prikupi snagu i nabavi novi oklop... Iseći će Hektora na komade."

"Ne odgovaraj mu", reče Pevač. "Nije pristojno protivrečiti tako starom čoveku. On je obična budala. Idemo kući."

Polako su krenuli niz široke kamene stepenice koje su sa zidina vodile u grad.

"Ponekad" reče starac udobno se smestivši na jednu stenu, "ljudi prepoznaju oca svih bogova, a ponekad ne. Nije važno."

Posmatrao je talasanje tela, ples rata koji se odvijao ispod zidina. Sve će se to uskoro završiti.

KRVAVA ODAJA

"Nikog nije briga za mene!" uzviknu Alastor. "Svi se movate okolo i pravite se da činite sve što možete, ali niko neće da učini ono što tražim. Niko me ne sluša. Hoću da znam šta se dešava. Zašto mi to niko ne govori?"

"Hektor je ubio Patrokla, i sad svi kažu da se Ahil neće smiriti dok ne osveti rođaka. Neki se klade na Hektora, ali takvih nema mnogo."

"Ko ti je to rekao? Otkud znaš? Jesi li gledala bitku?"

"Nisam ni morala. Svi pričaju o tome. U kuhinji, u spavaćim sobama, u hodnicima i u dvorištu. Svi znaju šta se dešava."

Alastor diže glavu s jastuka i nasloni se na lakat. Zagledao se u Marpesu i upitao je: "Ko si ti? Nikada te nisam video."

"Ja sam Ksantina sestra. Zovem se Marpesa. A ti si sigurno Alastor. Sestra mi je pričala o tebi. Ne znam zašto si tako besan, ali škodiće ti. Ranjen si. Zar ne znaš da treba da se odmarаш?"

"Prokleta odmaranje i proklete rane. Ništa mi nije. Samo su me malo okrnuli po vratu i to je sve, a sada sa mnom postupaju kao s nekom razmaženom devojkom koja samo cvili i izležava se."

Marpesa ne reče ništa. Bilo joj je smešno što muškarci misle da su žene slabe. Vidala je devojke kako urlaju u porođajnim mukama i pitala se kako bi muškarci preživeli da su njima bogovi namenili da im se telo gotovo iskida.

"Hoću da idem na zidine", nastavi Alastor. "Ona neće da me vodi - tvoja sestra. Kaže da ne smem da se krećem, ali ja mislim da samo želi da izbegne da posmatra bitku. Ovde se osećam tako beskorisno."

"Bio bi beskoristan i na zidinama. Samo bi se osećao još gore znajući da ne možeš da se boriš. A u svakom slučaju, do zore se više niko neće boriti. Sunce zalazi. Zar ne vidiš? Nebo se crveni: krvavo je kao i zemlja. Kapije su zatvorene. Znam da se Hektor ulogorio

izvan zidina, jer sam zato ovde. Moju sestru su pozvali u Andromahine odaje, a mene su zamolili da dođem i sedim kraj tebe, da ne budeš sam."

"Nikad nisam sam", reče Alastor. "Majka mi stalno dolazi i donosi mi hranu. Osećam se kao ptica u gnezdu. Molim je da me vodi na zidine, ali ona neće. A sad i ti. Nisi onakva kakvu te je Ksanta opisala. Rekla je da si ćutljiva, i nikad ništa ne pričaš."

Marpesa se nasmeši.

"I ne pričam. Ne znam šta mi je. Obično samo ćutim."

"Nije mi rekla ni da si tako lepa."

"Gluposti. Pričaš besmislice. Živim u palati princa Parisa, i laskanje me nimalo ne dotiče. Zatvori oči i spavaj."

"Sanjaću tebe", reče Alastor, i uskoro poče duboko da diše.

Neko ju je posmatrao. Marpesa pogleda u ugao i vide Afroditu kako lebdi malo iznad tla u dugoj haljini najsvetlije žute boje, prozračnoj poput svetlosti.

"Čudiš se", reče joj boginja. "Pitaš se šta tražim ovde. Pa, valjda ti je jasno. Dosadno mi je. Svi drugi su zauzeti... Jelena, Paris, i svi ostali samo posmatraju dolaske i odlaske oznojenih ratnika. To je dosadno. Zato mi je palo na pamet da dođem ovamo, da vidim kako se Alastor oporavlja. Zar nije lep? Sviđaš mu se, zar ne?"

Marpesa uzdahnu.

"Nemoj", reče ona.

"Molim te, gospo. Ne bacaj svoje čini na moje srce. Eros je već pogodio moju sestru svojom strelom."

"Baš bi bilo zanimljivo da budete suparnice!" zakikota se Afrodita. "Tvoja sestra ne veruje u moju moć. Možda bih mogla da je naučim pameti. Ništa nije tako uzbudljivo kao kad se sestre međusobno takmiče."

"Ne, molim te", reče Marpesa. "Ne bih mogla da podnesem da osećam prema Ksanti bilo šta sem ljubavi. Molim te. Idi negde drugde. Nađi nekog drugog."

"Za njega je prekasno" reče Afrodita. "Plašim se da sam ga začarala još pre nego što si me videla. Mislim da te već sanja. Možda

neću utisnuti njegov lik u tvoje srce. Ili možda hoću. Videću već kako se stvari odvijaju." Ona uzlete ka tavanici.

Marpesa je znala da je Afrodita najmoćnija boginja i da ima sopstvene, neobične zakone. *Šta ću, zapita se ona, reći Ksanti? Ništa. Ni reč. Tako je najbolje.*

Možda će sutra doći i pomoći Alastoru da ode na zidine... Ona odmahnu glavom. O čemu to razmišlja? Treba da se drži što dalje od njega, da se kloni ovog mladića. Marpesa ustade i krenu ka vratima. Zatim se osvrnu i, ugledavši usnulog Alastora, oseti neki trzaj između srca i stomaka; nekakav grč koji bi mogla nazvati bolom da joj nije doneo takvo zadovoljstvo.

KOVAČNICA

Kad mu san nije dolazio na oči, Jason je šetao po gradu. Lutao je ulicama u podnožju tvrđave dok su svi spavali, kada nije bilo opasnosti da će neko upreti prstom u njega rugajući mu se zato što tako mlad ne ide na bojište. U to doba uvek je bilo tiho. Lampe nisu gorele, pa se Jason upravljao prema Artemidinom nebeskom svetlu. Ponekad bi pokazala celo lice, nekad bi se skrila iza oblaka, a ponekad bi sasvim okrenula glavu, ali tada mu je i slaba svetlost zvezda bila dovoljna da pronađe put.

Ove noći su svi u kraljevskoj palati pričali o Patroklovoj pogibiji. Šta će, pitali su se, uraditi Ahil?

Jason diže pogled. Nije ni primetio da je stigao do kovačnice, gde je kovač obično potkivao Hektorove konje. Trebalo je još odavno da zatvori radnju, ali čak i izdaleka, Jason je čuo huk mehova i kroz vrata video blesak vatre. Pohitao je da vidi zašto kovač još radi, kada već svi spavaju. Vrelina je već na vratima bila tolika da se odmah preznojio, a kovača nije bilo nigde na vidiku. Umesto njega na podu je sedeo sitan čovek crne brade i udarao čekićem po nečemu što je Jasonu ličilo na ogroman zlatni štit.

"Ko si ti?" upita ga čovek, ne dižući glavu.

"Ja sam Jason, ali trebalo bi da pitam ko si ti. Već odavno dovodim konje ovamo, ali tebe nikad nisam video."

"Nisam bio potreban."

"Zašto si sada potreban? Gde je kovač? Zašto su te pozvali? Odakle si?"

"Baš si radoznao, zar ne?"

"Šta to praviš? To nije za konje, je li tako?"

"Još pitanja. Znaš li ti išta osim da zapitkuješ?"

Jason ne odgovori. Možda je čovek u pravu, to što se dešava u kovačnici nije njegova stvar. Upravo je hteo da se izvini i ode, kada čovek reče: "Ja sam Hefest."

Jason se nasmeja. "Kako su ti roditelji čim si se rodio znali da ćeš postati kovač? Hefest je ime kovača bogova, koji radi u kovačnici na Olimpu."

"Tako je", odgovori čovek. "To sam ja. Hefest."

Sigurno je pijan, pomisli Jason i zaključí da je bolje da više ne spominje bogove i imena. Umesto toga reče: "Šta to praviš? Izgleda čudesno."

"Novi štit za Ahila."

Nije ovaj pijan, pomisli Jason, *nego lud*.

On upita: "Zašto ovde, u Troji, praviš štit za našeg neprijatelja?"

"Lakše mi je da ga napravim u ovoj kovačnici, to je sve. Ne dajem ni pet para za to ko protiv koga ratuje. To nije moja stvar. Moj posao je da svi budu dobro opremljeni."

"Shvatam" reče Jason, iako mu se sada već činilo kao da je on sam pijan. "Smem li da ga pogledam?"

"Što se mene tiče, možeš", reče Hefest.

Jason je zurio u štit. Nikad u životu nije video ništa slično.

"Slojevi i slojevi lima i bronzé...", reče Hefest. "Tako sam ga napravio. I poseban zaštitni sloj zlata. Znaš li kakva je moć zlata? Neverovatna. A pogledaj samo ove ukrase. Nije loše, a?"

Površina štita beše ukrašena likovima muškaraca, devojaka koje plešu, zatim životinjama, gradovima i pejzažima, a ivicu su krasili talasi. Hefest pokaza na njih.

"Okean", reče on. "Sve nas okružuje. Kad se u zoru Ahil pojavi s ovim štitom, svaki Trojanac će pretrnuti od straha."

"Kako ćeš mu ga odneti?" upita Jason.

"Tetida, njegova majka, doći će da mu ga odnese. Kao i kacigu koju sam mu napravio od čistog zlata, s ukrasom i perjanicom koja stoji ponosno poput stabla. Ahil će osvetiti Patrokla, a tek potom će obaviti pogrebni ritual. Usput će nastradati i nekoliko vaših, i da se razumemo, ni njima neće biti lako, ali sve to nije ništa u poređenju s onim što će se dogoditi Hektoru. Zacelo."

Čovek se kratko nasmeja, a Jason se odjednom razbesne. Čak i ako je stvarno lud, to mu ne daje pravo da vređa princa Hektora.

On reče: "Ti ne znaš šta pričaš. Naš princ Hektor je najhrabriji junak."

"To ne menja sudbinu koju smo mu mi namenili."

Crne kovačeve oči gledale su pravo u Jasonove.

"Mi!" reče Jason prezrivo. "Ko ste to Vi?"

"Budalast si, dečaće. Bogovi. Pričam o bogovima na Olimpu. Vрати se u svoj krevet, a ujutro se ničeg nećeš sećati. Idi. Uskoro će zora."

Jason krenu ka palati. Stigavši do štale, legao je na slamu i utočio u dubok san. Celog narednog dana u misli su mu se vraćali delići sna. Sećao se da je u kovačnici gorela vatra. Hefest je pravio zlatni štit za Ahila. Jason se nasmeši. Šta znači sanjati bogove? On krenu da nahrani konje.

NA ZIDINAMA

Ksanta se osvrtna, zažalivši što je pristala da dođe ovamo. Alastor ju je naterao, a ona nije mogla da mu se suprotstavi.

"Ako nećeš ti, povešće me tvoja sestra", reče on i zaista, Marpesa je bila tu. Sedela je nešto dalje, s Jelenom i Parisom. Nije joj mnogo rekla o svom razgovoru s Alastorom. Možda bi trebalo da je upita o čemu su tačno pričali.

Svi koji su bili u stanju da dođu bili su tu, od najnižih slugu do Prijama i Hekabe s pratnjom. Kasandra je stajala sama, dalje od ostalih članova kraljevske porodice, oborenog pogleda. Ksanta se gotovo nasmejala primetivši kako su Teana, Danaja i Halija zauzele dobra mesta, tačno ispod kapije. Naravno, one ništa nisu želele da propuste.

Na zidinama su bili svi osim sveštenica iz hrama i onih najstarijih i najbolesnijih. I Andromahe i Astijanakta.

"Dovela sam te ovamo" reče ona Alastoru, "iako si još slab i verovatno imaš groznicu. Ne znam zašto sam to učinila (*lažeš, Ksanta, naravno da znaš. Zar bi mogla da odoliš? To je prilika da provedeš skoro čitav dan uz njega. Učinila bi sve, priznaj. Sve, samo da budeš s njim*), ali mislim da neću moći to da gledam. Zakloniću oči, ili oboriti pogled. Ionako me sve to zbunjuje. Sve se odigrava tako brzo da ne mogu da shvatim šta se dešava. Mrzim to. Žalim što sam došla."

"Ja ću ti reći šta se dešava. Onaj čovek... To je Ahil. O, Ksanta, ovo moraš da vidis! Jesi li ikad videla takav oklop?"

Ksanta baci pogled na Polje. Primetila je jednog visokog ratnika u crnom oklopu kako stoji potpuno sam. Zurila je u njega pokušavajući da mu nazre lice ispod crne kacige, ali videla je samo senku, a kad ga je ponovo pogledala, ratnik nestade. A potom je odmah zaboravila na njega jer se odjednom tu stvorio Ahil, visok i sjajan, poput zlatnog džina. Ahil, posle toliko vremena. Videlo se

kako dolazi izdaleka, u svojim kolima oko kojih su se dizali oblaci prašine. Njegovo ime se šaputalo svuda duž zidina, svi se uznemiriše i priđoše ivici da bolje vide.

"On juriša... Princ Hektor se sprema za napad... Jašu oko zidina, ka potoku... Tamo, kraj onog hrasta... Ahil baca koplje... O, ne... Svih mi bogova, to je bilo blizu."

"Je li povređen?" Ksanta shvati da sva drhti. Nije se usuđivala da pita 'je li mrtav?' Ta reč joj nije prelazila preko usana.

"Ahil ponovo uzima koplje... O, prinče Hektore!"

Dok je Alastor govorio, očajnički krik sličan urliku ranjene životinje ote se iz grla svih ljudi na zidinama.

"U vrat! Pogodio je princa Hektora u vrat... Ali on nešto govori. čuješ li šta kaže? Oh, da nisam ranjen, odmah bih sišao. Što nemam mač kod sebe? Zašto mu niko ne pomogne? Gde su ostali?"

Ksanta pogledom potraži neko poznato lice, i s olakšanjem uzdahnu ugledavši Poliksenu.

"Poliksena!" pozva je ona. "Poliksena, trebaš mi. Možeš li da dođeš?"

Poliksena ostavi Pevača i poče da se probija kroz gomilu.

"Šta je? Šta se desilo?"

"Hoćeš li da sačekaš ovde s Alastorom? Hoćeš li ga odvesti u Krvavu odaju kad..." Ksanta nije bila u stanju da dovrši rečenicu.

Kada Hektor izdahne. To je htela da kaže, ali joj se usta odjednom napuniše nekom gorkom tečnošću, i da je izgovorila još jednu reč, povratila bi. Ona proguta, i nekoliko puta duboko udahnu.

Zatim reče: "Potrebna sam Andromahi. Moram da idem."

"Naravno" reče Poliksena. "Ja ću se brinuti o Alastoru. To će mi biti mnogo prijatnije nego da čujem dedu. Idi. Ovo nije mesto za tebe."

Ksanta odjuri. Sunce ju je pržilo dok je jurila praznim ulicama, kraj kuća sa širom otvorenim vratima. Potrčala je ka tvrđavi, i ulazeći u prednje dvorište sva zadihana, dok joj je srce udaralo kao ludo, ona začu neki zvuk i stade. Donekle ga je i očekivala, i premda nikad ništa slično nije čula, odmah ga je prepoznala. Bio je to ogromni,

bučni talas jada; mešavina uzdaha, jecaja i krikova koji su se u vrelini letnjeg popodneva prolomili nad gradom. Trajao je i trajao. Postajao je sve jači, a uskoro se začuše i drugi zvuci. Vrisak iz hiljada grla.

Ksanta ponovo potrča. Nije mogla da veruje da ga Andromaha nije čula. A naravno, znala je tačno šta on znači.

Bučna gomila koja je posmatrala bitku od samog početka odjednom zaneme. Hektor i Ahil su stajali pred njima, dovoljno blizu da ih posmatrači dobro vide i čuju njihovo jecanje i uzdahe. Svima zastade dah. Sunce je pržilo ratnike koji su se tukli pod zidinama.

Marpesa htede da odvrati pogled. Bili su tako blizu da to čak i za nju beše previše strašno, ali odjednom sva pretrnu kad na pesku ugleda neku ženu. Bila je to boginja Atina Palada u sjajnoj bronzanoj odoru. Čak i iz daljine, Marpesa je videla pogled njenih jasnih, sivih očiju usmeren ka Hektoru, i zadrhtala.

Ahilu koplje ispade iz ruku, a masa na zidinama zaurla: "Ubija ga, ubij, Hektore! Tvoj je! Ubij Grka! Ubij ga!"

Hektor diže mač iznad glave i jurnu na neprijatelja.

Kraj Marpese, jedan dečak kriknu i uplašeno pokri lice rukama. Marpesa vide kako se boginja saginje, podiže Ahilovo koplje i dodaje mu ga. On tada jurnu napred, nišaneći u ono mesto na kojem život u trenutku može isteći iz čoveka: meki pregib između glave i vrata. Srebrno koplje zari se u Hektorovo meso, a mlaz crvene krvi mu šiknu na ramena.

"Hektore!" začu se krik sa zidina. "Hektor je ranjen! Ubij ga, Hektore! Ne daj mu da umakne!"

Hektor pade. Ležao je na zemlji, a iznad njega stajao je Ahil s isukanim mačem.

Na zidinama svi zamukoše i nagnuše se da čuju reči svoga princa.

"Ahile", reče Hektor, a s rečima mu iz usta pokulja i mlaz penušave krvi. "Umirem pod zidinama svoga grada. Pusti ih da me sahrane. Daj da me unesu kroz kapiju. Ne ostavljaj moje telo da istruli. Ptice će ga isključvati. Psi... Pusti da me sahrane, inače će mi

psi oglodati kosti. Moj otac će ti dati zlata. Moja majka će ti sa zidina bacati dragulje... Preklinjem te, daj im moje telo."

"Ubio si Patrokla", odgovori zadihano Ahil. "Voleo sam ga, a ti si ga ubio. Ne mogu ti to oprostiti. Nikad. Umri. Želim da se psi slatko najedu tvog leša."

On se tada okrenu svojim vojnicima, koji su se okupili da zaštite svoga vođu u slučaju da trojanski princ ipak uspe da se povрати i stane na noge...

"Radite s njim šta hoćete", ispod glasa reče Ahil jednome.

Čuvši to, Marpesa zaplaka. Svi su na zidinama vrištali, urlali, jecali i plakali.

"Seti me se" doviknu Hektor poslednjim dahom, gledajući Ahila u oči. "Seti me se kad te moj brat Paris bude ubijao u senci Skejske kapije."

Kad Hektorovo telo ostade nepomično, Ahil mu priđe. On izvadi mali, oštri bodež i diže Hektorovu nogu sa zemlje.

"Šta to radi?" prošaputa neko kraj Marpese.

"Čekaj. Čuti i gledaj" ućutka ga prijatelj.

Gledala je i Marpesa. Ahil je - da li je to moguće - sekao Hektorovu potkolenicu bodežom. Zašto? Zbog čega to radi?

Kad je - tako se bar činilo - u jednoj nozi napravio rupu, pustio ju je da padne i podigao drugu.

Na zidinama se niko i ne pomače. Sunce se odjednom sakri iza oblaka i na Polju zavlada sablasna polutama.

Ahil je bušio rupe nožem. Po jednu u svakoj nozi. Zatim uze dva kožna remena i provuče ih kroz pokidano meso. Krajeve je vezao za svoje dvokolice i popeo se na njih.

"Neće valjda... Čak ni Ahil. Ne bi ga... Zar ne?"

"On je za sve sposoban."

"Sramotno... Neka bogovi siđu s Olimpa da ubiju kopile!"

Marpesa je gledala u čudu. Jedina boginja koju je videla bila je Atina Palada, koja je stajala na Polju, mirno gledajući svojim sivim očima kako Ahil za kolima vuče Hektorovo telo, praveći tri kruga oko zidina. Hektorova usta su bila puna krvi i zemlje, a duga, crna

kosa uvaljana u žuti pesak.

Začu se nečiji krik, sličan kriku ptice koja sama sebi čupa perje s grudi...

Hekaba se valjala po zidinama iznad kapije. Prijam je urlao, poput lava probodenog kopljem, u očaju mašući glavom tamo-amo, kao da želi da otera taj strašni prizor koji mu se ukazao pred očima.

A Ahil?

Pogledavši ga, Marpesa vide da ga je boginja učinila gluvim. čuo je samo lupanje sopstvenog srca i huk sopstvene krvi kako ključa u glavi, ispod zlatne kacige.

Jasonu je bilo hladno, iako je sunce još grejalo. Krv mu se zaledila u žilama, i nije mogao da se pokrene.

Princ Hektor je mrtav, i mnogo gore od toga. Kako Ahil može da se nazove čovekom kada s Hektorovim telom postupa gore nego što bi čovek postupao s lešom ovce?

Tuga se spustila na Jasonova ramena poput jarma, i on se upita hoće li se još ikada obradovati. A konj, Eton, stajao je začuđeno, još upregnut u dvokolice zajedno sa svojom kobilom.

Šta će biti s konjima? Hoće li ih Ahil odvesti u grčki logor, i upregnuti u grčke dvokolice? Ili će ih neki ratnik zalutalim kopljem pogoditi u divne sapi?

Pomislivši na to, Jason oseti mučninu i stade da silazi sa zidina. Ksanta je još davno otišla, i znao je da već teši gospu Andromahu.

Moje mesto je uz konje, pomisli Jason. Moram otići do njih. Moram da krenem kući, tamo gde pripadam. U štalu, s njima. Moram zadržati suze dok ne ostanem sam s konjima. Oni će razumeti. Siroti Eton! Jadni Hektor! Teško svima nama bez njega.

ANDROMAHINE ODAJE

Andromaha je čula kako joj muž umire. Čula ga je mnogo pre no što su jecaji odjeknuli iznad Polja i gradskih zidina; mnogo pre no što su se ženski krici proneli gradom i uleteli kroz prozore njene sobe. Njegov glas odjeknuo joj je u ušima tako jasno da se okrenula da vidi da li ga je i Astijanakt čuo, ali on se mirno igrao drvenim konjićima, terajući ih u galop, gore-dole i ukруг, u beskonačnoj treci.

Andromaha, umirem. Andromaha, misli na mene... začula je te reči u svojoj glavi poput tihog, blagog zvuka od kojeg joj zastade dah. Spustila je čunak i oslušnula.

Eto. Eto ga. Sada svi plaču, svi, ali ne onako kako će ona plakati. Osetila je kako joj grudva bola pritiska srce poput kamena, i iz usta joj izlete krik od kojeg joj se cela glava zatresla, a za njim, poput bujice, linuše suze.

Još dok su padale, negde u dubini duše pomislila je: *nikad više neću prestati. Utopiću se. Pretvoriću se sva u suze. U meni više nema ničeg osim bola.*

Ona vide kako je sin posmatra u čudu, ali učini joj se strašno dalek, i koliko god da je želela da ga uzme u naručje i zagrli, nije mogla. Nije mogla ništa sem da plače. Da stoji i plače.

Rukama je kidala nešto... Šta to kida? Nije znala ni marila, samo je osetila da prstima, kao kandžama, kida neku tkaninu, i izdaleka začula još neki zvuk.

Glas.

Reči su dopirale do nje kao kroz gustu maglu koja ju je svu obavila. Nečije ruke je zagrlīše. Ko je to? Ko je došao da je zagrlī?

U jednom blistavom trenutku, Andromahi pade na pamet srećna misao: *majka. To je moja majka. Ona me grli.*

Ali taj trenutak brzo prođe, i ona se seti. Pomisli: *Majka mi je mrtva. Muž mi je mrtav. Žalim što i ja nisam mrtva.*

Ali neko joj se obraćao.

Ksanta. Dobra mala Ksanta ju je grlila, govoreći: "Gospo! Evo me. Ja ću te tešiti. Princ Hektor je mrtav i sunce se pomračilo, ali moraš biti hrabra. Zbog Astijanakta. Siroti dečak. Misli na svoga sina."

"Ksanta! Ne mogu. Ne mogu ostati ovde. Moram da ga vidim... Moram otići kod njega."

"Ne, gospo. Ostani ovde. Ti ne znaš... Molim te, ostani ovde."

"Hoću da idem. Ne mogu da ga ostavim tamo samog. Upravo sam razmišljala o tome kako moram da nađem Teanu i Haliju i kažem im da zagreju vodu da se okupa... Hoću da budem s njim, zar ne shvataš? Još kao mlada devojka, obećala sam mu da ću uvek biti uz njega. Sada moram k njemu. Šta će čitav grad misliti gledajući ga kako umire bez svoje žene? Svi su tamo, zar ne? I Jelena. Idem. Ostani s Astijanaktom. Čekaj dok se ne vratim."

Ksanta ju je razumela iako se, izgovarajući te reči, gušila u suzama. Grlila je Andromahu dok joj se jecaji nisu malo ublažili.

"Popij malo vina da ti da snage, gospo. Čekaj. Smiri se pre nego što pođeš."

Ali Andromaha se otrgnu od Ksante i istrča napolje, na sunce.

Ksanta uze Astijanakta u naručje i reče: "Siroti dečake. Ne brini, mali moj, ne brini. Uskoro će se vratiti."

"Ta-ta!" reče Astijanakt, a Ksanta tiho zaplaka.

Osvrtala se po sobi. Andromaha je očigledno tkala. Čunak je ležao na zemlji, a tapiserija na razboju beše sva iskidana. Na sredini je bila velika rupa, kao da ju je neka ogromna ptica pokidala dugim, ostrim kandžama, razbacujući konce po podu.

"Hajde da se igramo s konjićima", reče ona brišući suze krajičkom dečakove odeće, setivši se Ahilove kočije i belih konja koji su vukli Hektorovo telo po prašini.

NA ZIDINAMA

Poliksena pogleda u Pevača. Još je bila kraj Alastora, a Pevač je stajao nešto dalje od nje i plakao. Nikad u životu nije videla svog dedu da plače, i odjednom oseti drhtavicu i mučninu; taj prizor ju je pogodio još više od Hektorove smrti, iako je umalo povratila gledajući šta Ahil čini s njim.

"Alastore" reče ona glasom koji nimalo nije ličio na njen, već na glas nekog slabačkog deteta. "Alastore, moram kod dede... Loše mi je... Pogledaj. Dovešću ga ovde. Odmah ću se vratiti."

"Ne", reče Alastor, a i njegov glas je zvučao čudno. "Idi. Dobro mi je, mogu da ostanem sam. Neću ići nikuda. Sedeću ovde. Bolje mi je samom. Ionako... ne mogu da pričam ni s kim."

"Dobro, ako si siguran da možeš sam", reče Poliksena, a Alastor klimnu glavom. Ona pohita kroz masu do Pevača, koji je stajao sav uplakan.

Marpesa je posmatrala zidine. Na njih se spustila tišina. Posle oluje jauka i plača, svi su se umirili i zagledali ka Polju, želeći da odvrte pogled od užasnog prizora, tela svoga princa koje se vuče po prašini.

Paris je urlao sve dok nije promukao. Urlao je i Prijam. Izgovorio je neoprostive reči: kako bi želeo da je bilo koji od njegovih sinova mrtav umesto Hektora. Ali niko ga nije krivio. Hekabine služavke odvele su svoju gospu do palate, da pati u tami svoje odaje.

Prebledela Jelena je drhtala. Suze su joj tekle ispod spuštenih kapaka, ne ostavljajući traga na njenom licu. Oči drugih žena behu crvene i otečene od plača, ali ne i Jelenine.

"Slušaj" reče ona Parisu. "Eno Andromahe. Čujem je..."

Svi skrenuše pogled s Polja i ugledaše Hektorovu udovicu kako prilazi zidinama. Pustili su je da prođe, razmičući se.

Kako se, pomisli Marpesa, zove taj zvuk koji dopire s njenih

usana? Očajnički jecaj, grcaj iz dubine grla, plač kakav još nikad niko nije čuo, i od kojeg se Marpesi diže kosa na glavi.

"Andromaha..." reče Jelena. "Dođi, sestro..." Ona krenu ka Hektorovoj udovici raširenih ruku.

"Ne!" vrisnu Andromaha otimajući se iz Jeleninog zagrljaja. "Ne ti... Kako se usuđuješ? Kurvo! Droljo! Ubico dobrih ljudi... Zašto sada hoćeš da me tešiš? Zašto si uopšte došla, da svojim čarima oteraš ljude u rat u kojem ne mogu pobediti, ni preživeti? Ne dodiruj me. Znam - nemoj misliti da ne znam - znam... Hektor te je želeo. Znam to. Nikada to nije rekao, ali ja sam videla. Kako te je gledao. Kako te svi gledaju. A ti... Ne dodiruj me. Ostavi me. Odlazi, i možda će me neki dobri bog pretvoriti u pticu, da uzletim u nebo i nikada se više ne vratim..."

Andromaha se baci na zemlju, udarajući pesnicama o zidine. Jelena kleknu kraj nje, i samo je Marpesa čula njene reči: "Voljena sestro... ženo najboljeg ratnika koji je ikad stupio na ovu nsku ravnicu, prestani. Hektor te je voleo. Voleo je samo tebe. Nikog sem tebe na svetu. Njegova si udovica. Ožali ga ponosno. On je otac tvoga sina. Prestani da plačeš i obuzdaj svoje srce, zbog Astijanakta. Moraš biti hrabra. Hektor bi to želeo."

"Baš me briga" nešto tiše reče Andromaha. "Zašto bih marila šta bi on želeo a šta ne bi, kada me je ostavio? Zar nije obećao da će zauvek ostati sa mnom? Ja sam mlada, Jelena. Kako je mogao da prekrši svoje obećanje? Sigurno me nije voleo. Da jeste, ne bi krenuo u rat. Znao je da mrzim ovaj rat i sve u njemu. Spremala sam se za njegov povratak. Upravo sam htela da tražim da mu ugreju vodu da se okupa..."

Ona s mukom ustade i krenu, oslanjajući se na Jelenu, da vidi Hektorovo telo. Kad je ugledala ono što je ostalo od njega, s lica joj nestade i poslednja kap krvi, i ona se zatetura kao da će se onesvestiti. Zatim sakri lice rukama, prstima pritiskajući oči.

Toliko je dugo tako stajala da Jelena konačno reče: "Andromaha, kasno je. Sunce zalazi. Pođi sa mnom. Ja ću te odvesti kući. Moraš da se odmoriš. A i Astijanakt te čeka."

"Idem sama. Hvala ti, Jelena, ali idem sama. Ksanta je tamo, ona će mi pomoći. Vidiš, prestala sam da plaćem. Neću više plakati, obećavam ti."

"Nemoj to da obećavaš", reče Jelena. "To nikad nemoj obećati. Suze su ponekad dobre. One iz srca ispiraju tugu. Plači. Kad dođeš kući, isplači se."

"Nemam ja srca" reče Andromaha. "Više ne. Na njegovom mestu je sad kamen." Ona se udari pesnicom po grudima. "Komad stene, okovan metalnim obručima. Ne smem da plaćem. Moj sin je već izgubio oca, ali bogovi su milostivi a on je još mali, i ne mora znati..." ona pokaza na Ahilove dvokolice koje su nestajale preko Polja ka grčkom logoru, i zadrhta. "Ako dečak vidi da se ponašam kao obično, neće ništa naslutiti, zar ne? On ne mora da zna. Kriću to od njega dokle god budem mogla."

Marpesa je, stojeći nedaleko od Jelene, posmatrala Andromahu kako, nema i uspravna, prolazi između ljudi koji su se razmicali da je propuste, i pružali ruke da utešno pomiluju njene skute. Zatim se okrenu tražeći pogledom Alastora, i konačno ga vide kako sedi na zidinama, glave spuštene na kolena. Ona reče nešto Jeleni, koja klimnu glavom, a zatim kroz masu krenu ka njemu.

Začudo, činilo joj se da su svi drugi ljudi nestali sa zidina i pretvorili se u senke. Možda je to Afroditino delo, premda nje nije bilo nigde na vidiku.

Uskoro se Marpesa našla kraj Alastora, i iako najčešće nije znala šta da kaže te je radije ćutala, sada su joj reči same navirale.

"To sam ja. Marpesa. Došla sam da ti pomognem. Gde je Ksanta? Rekla mi je da će danas paziti na tebe."

Mladić diže glavu i pogleda je.

"Otišla je da pomogne Andromahi. Meni ne treba pomoć."

Marpesa mu nije protivrečila, već samo sede kraj njega i uze ga za ruku. Iako mu obrazi još behu vlažni od suza a glas promukao od plača, razume se da, budući takav kakav je, nikad ne bi priznao koliko je tužan. Zašto neke muškarce više od svakog bola plaši pomisao da bi mogli postupiti kao žene?

"Hoću da idem" reče on konačno. "Ali ne u onu groznu odaju."

"Onda kući, kod svoje majke?" upita Marpesa. "Hoćeš li da te odvedem tamo?"

"Ne, nipošto tamo. Čak je i u Krvavoj odaji bolje."

Marpesa malo razmisli. Zatim reče: "Paris i Jelena u svojoj palati imaju mnogo gostinskih soba. Odvešću te tamo."

"Stvarno?" Alastorov glas je zvučao gotovo normalno. "Zar im neću smetati?"

"Večeras će svi biti s kraljem Prijamom", reče Marpesa. "Niko neće znati, a čak i kad bi znali, Jelena je najgostoljubivija žena u gradu. Bićemo sami."

Dok je to govorila Marpesa zadrhta, i zapita se šta zapravo oseća.

"Hvala ti", reče Alastor. "Dobra si prema meni. I ti i tvoja sestra. Obe imate zlatne ruke."

"Ustani", reče Marpesa. "Osloni se na mene."

"Ne treba mi nikakav oslonac" reče on, i pruži joj ruku. Ali kad su sišli sa zidina i krenuli ulicama Troje, vrat ga zabole, a Marpesa ga obgrli rukom i on se nasloni na nju. Sunce je već gotovo tonulo u more, i u senkama kuća beše hladovina, ali od dodira njegovog tela Marpesa je gorela, i sve više joj se činilo da je ovo san, a ne njen stvarni život. Prošli su kroz grad i krenuli uzbrdo, ka Parisovoj i Jeleninoj palati.

Većina građana je još bila na zidinama, a ostali su ožalošćeni sedeli u kućama. Na zidove i senke drveća spustila se tišina.

Kad su stigli do praga, Marpesa reče: "Dođi, pokazaću ti gostinsku sobu."

"Gde", upita Alastor zadihano, "gde ti spavaš?"

"U jednoj maloj odaji pored sobe za tkanje."

"Pokaži mi je" prošaputa on. "Hoću da je vidim."

"Zašto?"

"Da bih mogao da te zamišljam u njoj kad nisam ovde."

MARPESINA SOBA

Marpesa ne reče ništa. Još uvek zagrljeni, prolazili su hodnicima. Niko nije upalio lampe, pa se kroz kuću širio ljubičasti sumrak. Na vratima svoje sobe, ona zastade.

Alastor upita: "Mogu li da uđem?"

Marpesa htela da progovori, ali jezik kao da joj se zavezao, i nije bila u stanju da ga pokrene. Ona klimnu glavom. Ušli su u njen sobičak.

"Malecka je", reče Alastor. "U njoj zapravo nema ničeg osim ovog kreveta. Smem li da legnem na njega? Smeta li ti? Boli me vrat."

"Da, da, naravno", reče ona. "Lezi tu, a ja ću ti doneti vode. Previću ti ranu, ako želiš. Ili mogu da dovedem Ksantu."

"Donesi vode", reče Alastor i leže na krevet spuštajući glavu na njen jastuk. "Kako da ti zahvalim?"

Marpesa se tupo zagleda u cvetić koji je sama izvezla na pokrivaču kraj njegove ruke, negde na sredini kreveta. Ona primora sebe da ustane, izađe iz sobe i krene u dvorište gde su stajala vedra s vodom.

Gde su ostali? Kada će doći kući? Ona uze jedan mali bokal i napuni ga, a zatim se vrati u sobu. Sve vreme dok je izbivala iz nje slika Alastora na njenom krevetu lebdela joj je u mislima, i prolazila je hodnicima kao u snu.

"Stigla si", reče joj on kada je ušla. "Pitao sam se kad ćeš se vratiti. Nedostajala si mi."

"Pij" odgovori Marpesa. "Hladna je."

Sipala je vodu u čašu i prinela je njegovim usnama.

Alastor pokri njenu šaku svojom. "Dođi, lezi kraj mene", reče on, uzimajući joj čašu iz ruku i spuštajući je kraj kreveta. "Tužan sam. Nisam bio ovako tužan još otkad mi je otac umro, dok sam još bio dečak. Princ Hektor je noćas razgovarao sa mnom. Uteši me,

Marpesa. Zagrlj me, da mogu da se isplačem ovde, gde me niko ne vidi."

Marpesa ga pogleda, i obuze je takva slabost da se umalo onesvestila. Bez reči je legla kraj njega i zagrlila ga. Naslonio je glavu na njene grudi. Zurila je u zid preko njegovog ramena.

O, gospo Afrodita, reče ona u sebi, pomози mi. Šta mi se to dešava? Sva drhtim.

"Pogledaj me" reče Alastor dižući glavu. "I daj mi usne."

Marpesa učini kako je rekao i njeno srce... nešto... sve... poče da se topi kao vosak na vatri, celo telo joj klonu a usta se ispuniše slašću.

Sklopila je oči i osetila kako tone u tamu i u jastuke, pritisnuta težinom i vrelinom Alastorovog tela.

Noć se zavukla u sve uglove njene male sobe.

ŠTALE

Jason je činio sve što je znao i umeo da umiri konje. Srećom, neko je presekao remenove Hektorovih dvokolica, i poveo konja Etona i kobilu Etru nazad u grad, u štalu. Istimareni su, nahranjeni i napojeni kao i ostali konji, a Jason ih je pokrio toplim vunanim prekrivačima koje je Hektor lično doneo od kuće za svoje voljene životinje. Sad su bili mirni, štale su bile počišćene, i više nije imao šta da radi. Trebalo je da jede, ali je znao da bi mu svaka hrana, čak i ona ukusna, kakvu već odavno nisu jeli, sada bila bljutava. Pogledavši napolje, video je kako u velikoj dvorani palate trepere baklje.

Mogao bi da odeš tamo, reče on sebi. Nikom ne bi smetao. Svi žale Hektora, i teše jedni druge.

Jason se skloni s vrata i sede na balu sena gde ga niko neće videti kako plače.

Ovako se, pomisli on, sigurno osećaju svi oni mladići koji izgube oca na ratištu. A ja sam sada, mislio je, opet postao siročić.

Onda pomisli na Ksantu, jer bi ga misli o njoj uvek razvedrile. Ona je sada s bebom. Znao je da gospa Andromaha više nikada neće imati mira ni spokoja. Koliko god živela, i ma šta joj se dešavalo, prizor (onaj koji je i Jason iznad svega želeo da zaboravi) tela njenog muža koje se vuče za kolima poput polomljene lutke... ostaće joj pred očima dokle god bude disala.

"Jasone?" pozva ga Poliksena. "Došla sam da vidim kako si. Jesi li nešto jeo?"

Jason odmahnu glavom.

"Baš si pažljiva. Gde je Pevač?"

"Ostavila sam ga s kraljem. O, Jasone, ne možeš ni da zamisliš taj očaj. Morala sam da dođem kod tebe. Svi plaču. I ja plačem. Nemam kuda da pobegnem. Svi su tako nesrećni. Mislila sam..."

"Ne, Poliksena. I ja plačem."

Ona sede kraj njega i zagrli ga. "Plakaćemo zajedno."

Poliksena se zapita da li će joj bogovi oprostiti što je ona srećna kraj Jasona. Sme li čovek biti srećan u tako strašinom času?

Možda će, reče ona sebi, ako gorko zaplačem, Jason da me teši.

Odmah se postidela takve nedostojne misli, i brisala suze krajičkom suknje.

"Sad moram kod Pevača. Spavaj ako možeš. Sanjaj nešto lepo."

Jason klimnu glavom, ali ništa ne reče.

PRIJAMOVA PALATA

U velikoj dvorani svi su ćutali. Poliksena je znala da sada ne bi mogli da jedu ni da je na sto iznesena ambrozija. Svi su bili tu. Mogli su ostati kod svojih kuća, ali večeras su se svi ožalošćeni trojanski prinčevi sa svojim porodicama okupili pod Prijamovim krovom da oplakuju Hektora. Pod velelepnom tavanicom lebdela je tišina.

Hekabino lice beše skriveno crnim velom, a Prijam, još jutros uspravan i čio, još uvek mladolik, kao da je nestao, a na njegovom mestu našao se potreseni, neobrijani beskućnik podbulih očiju, kakvi ponekad zalutaju u grad iz krajeva iza planine Ide.

Kassandra je sedela sama, odvojena od svih, zureći pravo ispred sebe. Bledo lice joj beše ukočeno, a na obrazima je imala crvene pečate.

Andromaha je ušla poslednja. Nosila je svoju najlepšu odeću, i, premda joj je lice bilo otečeno od plača, oči joj behu suve. Prošla je dvoranom i stala pred Hekabu. Bez reči je klekla i zagrlila svekrvu, šapnuvši joj nešto na uho. Hekaba zajeca i prigrli snahu, čvrsto je stežući sve dok je jedan od prinčeva - Helen, Kasandrin brat blizanac - nije poveo do njenog mesta, kraj Prijama.

Poliksena pogleda Hektorovu udovicu, kako prvi put sedi za stolom bez svoga sina. Astijanakt već sigurno spava, pomisli ona, a tamo je i Ksanta: bdi kraj njegovog kreveta.

"Mislim", prošapta ona Pevaču, "da čekaju tebe."

Pevač klimnu glavom i ustade. Prišao je prestolu i poklonio se Prijamu. I on se, pomisli Poliksena, promenio. Izgledao je nekako manji, krhkiji, a glas mu je podrhtavao, kao da će svakog časa zaplakati:

*"Nemam ni liru ni doboš,
Već samo starački glas
A pevam o Hektoru, što na Polju pade.*

*Sinu svog oca i svoje majke:
Koji ga od deteta othraniše.
Mužu svoje žene.
Vođi ratnika svojih.
Drugu sve svoje braće.
O svih nas princu, visokom poput hrasta što raste
Južno od kapije Skejske, šireć grane zelene;
I građane Troje čuva.
Sad se na zemlju stropoštao
Poput stabla pod sekirom oštrom,
A jauci i plač dopiru do samih bogova
Što nas s Olimpa gledaju.
Konji njegovi dragi još u štali čekaju
Ruke što su ih milovale svakoga dana.
Njegova udova leži na postelji svojoj bračnoj,
Čepajuć haljine fine sa svojih belih ramena,
Lica suzama oblivenog.
U Hektorovu čast, sipajte vina na zemlju,
Neka ga upije ona kao i njegovu krv.
A ptica što pesmom svojom uvek pozdravlja zoru
U krošnji, skrhana bolom, utihnula je sad.
Časni Grci i ti, Ahile, okrutni pobedniče:
Vratite nama telo našega princa.
Mirisnim ćemo ga uljima pomazati.
Prekrićemo ga pokrovom skerletnim,
I plamenom u pepeo sažeti.
Tada će u Haronovom čunu zaploviti
Preko Stiksa,
Pravo ka poljima Jelisejskim,
Gde će uz Herakla stati;
Uz Tezeja i sve druge junake:
Voljen i slavljen zauvek."*

Završivši pesmu, Pevač se ponovo pokloni i vrati na svoje

mesto, kraj Poliksene.

Dvoranom se proneo šapat odobravanja, ali niko ne progovori, a Prijam i Hekaba klimnuše glavama. Junakova majka pod velom zaplaka, i bolni krici vinuše se ka zasvođenoj tavanici.

Samo je Andromaha sedela zureći u prazno i ne videći ništa pred sobom; buljeći u tamu najudaljenih kutaka, kao da se nada da će u njima ugledati senku svoje ljubavi.

ANDROMAHINA ODAJA

Astijanakt je konačno zaspao. Ksanta ni sama nije znala koliko mu je uspavanki otepevala da ga uteši i ubedi da se pusti iz njenog zagrljaja i legne u svoj krevet. Sad je tako ležao, poluotvorenih usta, s kovrdžama na čelu vlažnom od znoja.

Noćni vazduh beše lepljiv i težak, iako je sunce već odavno zašlo, a nije bilo gotovo ni daška vetra. Ksanta išeta u dvorište i baci pogled dole, ka gradu.

Obično bi u ovo doba već zavladao mrak. Svi su išli na spavanje što ranije, da uštede ulje, a takođe (kako je govorila Haritomena) i da potraže nešto lepo u carstvu snova i zaborave sve što se u stvarnom životu dešava. Večeras su, međutim, mnogi prozori bili osvetljeni. Građani Troje ostali su budni, znajući da Hektor nesahranjen leži na Polju.

Ksanta se iz sve snage trudila da ne misli o onome što je čula, ali slika voljenog gospodara kojeg vuku Ahilove dvokolice prilepila joj se ispod kapaka poput slike na zidu.

Šta se noćas dešava s njegovim telom? Je li Ahil postavio nekog grčkog vojnika da ga čuva? Da li mrtvo telo trojanskog princa leži u nekom šatoru? I kako? Dostojanstveno, prekriveno? Ili nago, poput strvine koja se baca kerovima? I šta će biti sutra? Prijam i Hekaba želeće da pogrebni ritual za svog sina obave unutar zidina Troje. Ko će ga pronaći kroz Skejsku kapiju?

Ksanta odmahnu glavom da odagna takve misli, i seti se Alastora. Kako li je njemu sada, tamo, u Krvavoj odaji? Hektor je za njega bio više od vojskovođe.

Kasnije ću, pomisli ona, kad se Andromaha vrati iz velike dvorane, otići tamo i provesti ostatak noći, sve do zore, sedeći kraj Alastora.

Ona se okrete, opet sede kraj Astijanaktovog uzglavlja i poče da plače. Suze su joj tiho i nezaustavljivo klizile niz obraze.

Siroče malo, reče ona u sebi. *Šta će biti s tobom?*

Tako sedeći, sklopila je oči i konačno utonula u san, i ništa više nije videla, ni čula.

Odjednom je prenu neki zvuk, i ona odmah skoči.

"Jesi li to ti, gospo?" prošaputa ona. Čula je kako neko šeta po dvorištu.

"To je gospa Andromaha", reče glas koji je Ksanta odmah prepoznala.

Jelena... Otkud ona ovde? Ksanta je znala da osećanja njene gospodarice prema jetrvi nisu baš prijateljska.

"Dovela sam Andromahu kući" reče Jelena Ksanti. "Ne treba da bude noćas sama. Ja ću ostati uz nju."

"Tu je Ksanta", promrmlja Andromaha. "Možeš da me ostaviš. čekaću ovde da svane."

Jelena ne odgovori. Uzela je Andromahu za ruku i odvela je do kreveta.

"Donesi jastuke, Ksanta, molim te" reče ona. "I neko hladno pice, ako možeš. Sedećemo ovde i pričati."

"Ne želim da pričam", reče Andromaha. "Nemam šta da kažem. Ni tebi ni bilo kome. Ne mogu ništa da učinim. Hektorovo telo..." Andromahin glas zadrhta i ona umalo zaplaka, ali ipak proguta suze i ponovo progovori. "Telo moga muža ne oseća ništa. Samo mi osećamo taj stid i bol. I moje telo je vezano za dvokolice, i svakog jutra kada Feb Apolon krene preko neba, tako će i biti: vući ću se kroz dan sve dok me noć ne oslobodi. A te muke će se nastaviti iz dana u dan. Nikad neće prestati. Bogovi me kažnjavaju, ali ne znam šta sam to uradila. Zašto ne kazne tebe?" Andromaha upre svoje sive oči u Jelenu. "Šta si ti sve učinila..."

"Ššš", reče Jelena. "Ko može da sudi bogovima, i kaže šta oni čine ili ne čine da nas kazne. Srce me boli zbog tebe, ali ti imaš sina koji će naslediti svoga oca. Moraš biti hrabra, zbog njega."

"Zašto si pošla sa mnom?" upita iznenada Andromaha. Stojeći kraj kreveta, Ksanta vide kako se trгла i uzmakla kada joj je Jelena prebacila ruku preko ramena. "Ja nikad... nikad nisam..."

"Ne govori ništa", reče Jelena. "Znam da nikad nismo bile dobre prijateljice. Pa, to je moja kazna. Želela sam da te bolje upoznam, ali..."

"Videla sam kako te je gledao" prošaputa Andromaha. "Svi muškarci imaju taj isti pogled. Pun žudnje."

"Hektor je uvek bio dobar prema meni", reče Jelena. "Od prvog dana. Niko drugi nije. Čak ni ti nisi želela sa mnom čestito da razgovaraš. A Kasandra... Ona je bežala i krila se od mene, kao da sam kužna. Hektor mi je poželio dobrodošlicu. To je sve. Ništa više od toga, stvarno. Takođe zaboravljaš koliko sam tada bila zaljubljena u Parisa."

"A kasnije? Jesi li još zaljubljena u Parisa?"

"Da, naravno da sam bila... da sam još zaljubljena. Za mene ne postoji niko sem njega. Znaš tu priču. Tako je Afrodita odredila. Mi smo jedno drugome sve."

Zavladala je tišina. Ksanta shvati da i Jelena i Andromaha znaju da to nije baš sasvim tačno, pa ipak, nijedna nije rekla ni reč. Istina je bila da je Paris spopadao sve žene redom, a pošto je bio tako zgodan, mnoge, mnoge su pristajale. To su čak i deca u gradu znala. O tome se pričalo otkad je Ksanta znala za sebe, a Marpesa joj je rekla mnogo štošta...

Dakle, Jelena je lagala da bi utešila Andromahu. A ako je lagala o tome, pomisli Ksanta, mogla je lagati i o Hektoru. Hektor i Jelena... Odbijala je da poveruje u to, ali sve je moguće. Te strele, poput one koja je nju pogodila kad je ugledala Alastora... Te strele lete na sve strane, i teško ih je izbeći.

Ksanta ponovo pomisli na Hektora, pokušavajući da ga zamisli živog, s Jelenom, ali joj se u glavi stalno vrtela slika njegovog krvavog leša. Što god da je osećao prema Jeleni, to više nije bilo važno.

"Volela sam ga" reče Andromaha. "Kad bi samo mogao da oživi, ne bih marila čak ni da me napusti i legne s tobom."

"Marila bi" reče Jelena. "Naravno da bi."

"Da" odgovori Andromaha. "Bih. To ne bih mogla da

podnesem." Ona stisnu šake u pesnice i pritisnu ih na oči. "Kad god pomislim na njegovo telo, užasnem se. Ne mogu da prestanem..."

Jelena zagrlji Andromahu. "Ostaću s tobom. Ostaću cele noći, i sutra, dokle god ti budem potrebna. Nikad nećeš biti sama."

Senke u sobi se izdužiše. Andromaha je legla na krevet i dugo ostala u tom položaju. Kada se u sve odaje zavukla tama, Ksanta pođe po baklju da njome upali lampe.

"Sirotica" prošaputa Jelena. "Potpuno je iscrpljena. Sedeću kraj nje dok se ne probudi. Sanjaće ga živog, a kad se probudi, biće joj strašno."

"Hoćeš li kakav napitak, gospo?" upita Ksanta, a Jelena odmahnu glavom. Zlatna svetlost lampe obasja rubin koji joj je visio oko vrata, i skerletno oboji njenu put.

Ona reče: "Ti si Marpesina sestra, zar ne? Sad to vidim, iako si mnogo lepša od nje. Trebalo bi da se vratim i proverim kako je Paris. Na kraju krajeva, Hektor mu je bio brat." Jelena uzdahnu. "Svi misle da smo tako srećni, zar ne? Tako bar pričaju, je li tako? Meni možeš reći, dete."

Ksanta obori glavu.

"Kažu da se volite, ali niko ne kaže da ste srećni. Mnogi misle da tebi nedostaje tvoja domovina i dete."

Jelena poče prstima da uvrće tkaninu svoje haljine. "On misli da ja ništa ne znam. Misli da ništa ne vidim, ali oduvek sam znala da on uzima sve što poželi, kao dečak na tržnici. Pre nego što sam ga upoznala, dok je živio na Idi, pre nego što se vratio u Troju, voleo je nimfu Enonu. Jesi li to znala? Priča li se o tome? Svi su toliko obuzeti mislima o ratu da su zaboravili na to, ali ja nisam. Ponekad razmišljam o tome... kako se ona oseća, gledajući me kraj njega. A i ja ga ponekad posmatram, pitajući se da li misli na Enonu. Osoba koja mi je to ispričala veoma mi je jasno rekla da ju je istinski voleo."

"Možda je", reče Ksanta, želeći da Jelena nastavi da priča, želeći da zna da je ona pažljivo sluša, "osoba koja je to ispričala želela da budeš ljubomorna na tu nimfu. Možda je želela da te povredi. Princ

Paris, ipak, već deset godina živi s tobom."

Jelena se nasmeši. "Pametna si ti. Naravno, u pravu si. Kraljica Hekaba se postarala da saznam sve o tome. Još uvek me ne prihvata. Paris je njen sinčić, koji joj je oduzet na rođenju, a kasnije vraćen. Obožava ga. A hoćeš li da znaš šta je najtužnije od svega?"

Ksanta klimnu glavom.

Jelena nastavi. "Sve mi to više ni važno. Zar to nije užasno? Moja ljubav, ta ljubav koja je čitav ovaj grad okupala krvlju, nestaje. Gotovo se ugasila. Ponekad me on zaista uzbuđuje - oprosti mi što ovako otvoreno pričam - i tada se osećam kao na početku, ali sve češće gledam u njega misleći: zar sam zato ostavila svoju zemlju?"

Jelena odmahnu glavom, kao da hoće da je razbistri, i uhvati Ksantu za ruku. "Molim te, nemoj nikom ništa reći. Sramota me je što sam se ovako izbrbljala. Obećaj mi."

"Obećavam. Neću nikom reći ni reč. Čak ni svojoj sestri."

"Ona zna. Ponekad mislim da tvoja sestra sve zna."

Ksanta se nasmeši. "Meni nikad nije ništa rekla. Ona te voli, gospo."

"Ona mi je kao kći, još otkad sam došla ovamo. Podseća me na Hermionu, iako ne liči na nju." Jelena se nasmeja. "Ali otkud ja znam kako sada izgleda moje dete?" Okrenula se ka Ksanti, a suze su joj klizile niz obraze.

"Prestaću" reče ona. "Ne znam šta mi je... samo bol, to je sve. To bol govori iz mene."

Andromaha u snu zajeca, a Jelena reče: "Uskoro će se probuditi. Moram biti spremna, jer kad se probudi, ne želim da vidi suze." Ona obrisala oči krajem svoje marame i nasmeši se. Na njenoj beloj puti nije bilo tragova tuge. Smešila se skoro kao i uvek, a oči su joj blistale lepotom, sjajnijom od plamena.

MARPESINA SOBA

Stojeći kraj vrata, Marpesa je posmatrala Alastora kako spava u njenom krevetu. Cele noći nije oka sklopila. Paris i Jelena se još ne behu vratili. Pa, to se moglo i očekivati. Verovatno su ostali uz Prijama i Hekabu, da ih teše. Malo ko je noćas mogao da spava.

Zadrhtala je na hladnom noćnom vazduhu.

Šta se to dogodilo? Šta je učinila? Jednim delom, većim delom svoga bića, znala je da treba da se stidi. Pustila je muškarca da je pozna, i nije bila ništa bolja od onih sluškinja i lakomislenih devojaka koje dopuštaju da ih svaki pijani grubijan koji poželi stisne uza zid.

A ne mogu, reče ona sebi, okriviti njega. Mogla sam da učinim šta sam htela: da ustanem iz kreveta. Da se okrenem. Da ga udarim. Alastor je ranjen, i jača sam od njega, barem sada.

Ona izađe u dvorište i sede na Jelenino mesto ispod krošnje nara, sećajući se kako joj je celo telo odjednom obuzela neka slatka čežnja, i kako je drhtala kao u groznici.

"A to je tek početak" prošaputa neko. "Ljubav je kao sok od maka. Što više uzimaš, to više želiš."

"Gospo Afrodita", uzdahnu Marpesa. "Znala sam da si tu, ali te nisam odmah videla. Zašto si mi to učinila? Šta da kažem sestri?"

"Učinila sam to tebi, jer su svi drugi zauzeti. Okrenuti su Hadu i zaboravljaju na mene. Na to nisam navikla. Osim toga, tvoja sestra, kako sam ti rekla, treba da upozna moć ljubavi. A Alastor joj nije suđen. Ne reci joj ništa. Ne mora da zna."

"Ali ona ga voli" reče Marpesa. "A ja nikad, nikad nisam lagala Ksantu."

Boginja slegnu ramenima.

"Možda ćeš sada morati da počneš. Skoro je nemoguće biti zaljubljen i svima govoriti istinu. Videćeš. Voliš li ga?"

"Želim ga. Je li to isto?"

"Ponekad jeste. Ponekad je samo obmana. U tvom slučaju, još ne znam..."

"Smiluj se, gospo Afrodita. Ne dozvoli da patim."

"Patnja je deo ljubavi. To znaš. A što se tiče milosti, ja za nju ne znam. Uskoro će zora. Vрати se u postelju."

Marpesa je gledala kako boginja nestaje u senci, obavijena haljinama prozračnim poput dima.

Alastor.

Upamtila ga je svakim delom tela - njegove duge, jake noge ispružene kraj njenih, njegov dah u svojoj kosi, i njegova otvorena usta.

Sada sam, pomisli ona, kao riba na udici: osećam da me vuku, borim se za dah, i potpuno sam bespomoćna.

KRVAVA ODAJA

Uskoro će svanuti. Iza planina, na nebu se već nazirao bleđi sunčev sjaj. Utoliko bolje. Ksanta se trudila da ne zazire od mraka (nemaš čega da se plašiš, Astijanakte dušo... To se samo konji Feba Apolona odmaraju preko noći, to je sve... Tako je Andromaha uvek govorila), ali po danu je bilo prijatnije kretati se, a iako sunce još ne beše izašlo, nebo je već bilo srebrnasto poput unutrašnjosti školjke, i tama se topila.

Ksanta se tiho zaputi kroz dvorište ka Krvavoj odaji, kraj palate u kojoj je Paris verovatno čekao Jelenu pitajući se gde je, pored kuhinje, kupatila i štale, gde je spavao Jason, sa svojim konjima. Često je govorio da oni sve znaju, a ako je to istina, i oni su sad sigurno tužni; baš kao i mnogi ljudi u gradu koji su Hektora jedva poznavali, ali su njegovu smrt doživeli kao sopstveni gubitak.

U Krvavoj odaji beše još mračno. Ksanta baci pogled ka Alastorovom ležaju i umalo kriknu, stavljajući ruku na usta, da ne probudi ostale ranjenike. Alastorov ležaj beše prazan.

Prišla mu je i sagla se dodirnuvši posteljinu, govoreći sebi: *Luda si, Ksanta. Još s vrata si mogla da vidiš da ga nema. Zašto prevrćeš posteljinu, kao da se mogao sakriti u njoj?*

Ona uzdahnu. *Gde bi mogao biti? Njegova majka, pomisli Ksanta, Grozna Frontida, verovatno je došla, privila ga na grudi i primorala ga da krene s njom, a ja čak i ne znam gde on stanuje. Međutim, Poliksena zna, pa ću pitati nju.*

Ksanta htela da krene. Odjednom oseti kako joj je muka od mirisa rana i oznojenih tela, i požuri napolje, u rano jutro.

Neko je hitao nizbrdo ka gradu. Pogledala ga je: bio je to visok muškarac, sav u crnom oklopu, još pre zore.

Već sam ga negde videla, pomisli Ksanta. Sećam se. *Videla sam ga ovde, u Krvavoj odaji, a zatim na Polju, baš uoči...* Ona zadrhta, setivši se Hektorove smrti.

Moram saznati ko je to, pomisli ona. Moram pitati.

Ali čim se okrenula, zaboravila je na crnog ratnika.

Udahnula je hladan vazduh. Uskoro će svanuti. Crna planina ocrtavala se naspram neba boje zrele breskve. Produživši dalje, Ksanta je zurila u svoje noge, a pošto je bila umorna, sopstveni koraci je uspavaše, tako da je gotovo zaspala hodajući. A onda odjednom, bez ikakvog upozorenja, iz jednog ulaza izroni nečija ruka i uhvati je za podlakticu.

"Mala Ksanta" reče neki pijani glas. "Čeko sam te... Znao sam da ćeš doći ako budem dovoljno dugo čeko. Zar me ne prep-prepoz... naješ... To sam ja... Boros."

Ksanta oseti kako joj se krv leđi u žilama i pretrnu od užasa.

Boros.

Pijano je mrmljao, držeći je za ruku. Pogledala je u njegovu debelu ruku obraslu crnim maljama nalik na životinjsko krzno, i zadrhtala.

"Pusti me", reče ona. "Vrištaću. Moram kući."

"Glupos'. Ne vrišti. Niko neće čuti. Misliće da vriššštiš za 'Ektorom. Ko i ostali. Dođ' vamo i poljubi me..."

"Ne" reče Ksanta. "Idem kući. Pusti me."

"Jok" reče Boros. "Dođi 'vamo i zagrlj me. 'Oću da me zagrliš. Nišššta više."

On privuče Ksantu i zagrlj je.

Umreću, pomisli ona. *Ako ne pobegnem, umreću*. Pitala se da li je ikad iko umro od gnušanja. *Pijan je*, pomisli ona. *Jači je od mene, ali baš me briga*.

Ona poče da ga udara kolenom, iz sve snage, tamo gde je znala da muškarcima leži snaga i gde ih je lako povrediti, a Boros zaurla i pusti je. Ne osvrćući se, ona iz sve snage pojuri ka Hektorovoj palati.

U dvorištu se soplela i pala, gotovo se bacivši na zemlju, i počela da plače. Dugo je tako plakala, a slane suze padale su joj na usne kao melem. Očistile su joj srce i konačno, kad se isplakala, Ksanta otra oči rubom haljine. Ionako je bila prljava, a i da je bila najčistija na svetu, spaliće je.

Razmišljajući o onome što se dogodilo, Ksanta se čudila sebi. Nikad nije ni pomišljala da bi mogla... povrediti muškarca. I to tako krupnog muškarca. Dok je znala da mora nekako pobeći, nije osećala nikakav strah, ali sad, kad je opasnost prošla, u mislima joj se javila slika onoga što se moglo dogoditi, i ona zadrhta od užasa, setivši se Borosovih ruku na svom telu... Osećala se prljavo, kao da su joj neke gnusne životinje milele po koži.

Opraću se, pomisli ona. Moram dobro da se izribam i operem i sperem tu njegovu štroku sa sebe. Brzo, pre no što se Astijanakt probudi i potraži me.

Sunce je izvirilo iznad vrha planine: novo i zlačano. Novi dan.

MARPESINA SOBA

Skoro celu noć Marpesa je ležala budna, osećajući toplinu tela do sebe. Dok su kao devojčice živele s Haritomenom, pre nego što su dovoljno odrasle da počnu da rade za Jelenu i Andromahu, Ksanta je spavala s njom u krevetu, i Marpesa je već zaboravila kako je prijatno slušati nečije disanje u mraku, koliko se sigurnijom tada osećala budeći se iz strašnih snova, znajući da će je sestra saslušati, razgovarati s njom i da će tada sve senke u uglovima sobe izgledati manje strašne.

Sada se na prozoru već naziralo svetlo, i uskoro će sunce probuditi Alastora. Ona zbaci pokrivač i ustade iz kreveta.

"Dođi", reče Alastor. "Molim te, dođi i lezi kraj mene."

"Pst", reče Marpesa. "Mislila sam da spavaš. Molim te, budi tih. Paris i Jelena će se probuditi i videti nas. Dođi, pomoći ću ti da ustaneš, a onda se moraš vratiti u Krvavu odaju."

"Neću da se vraćam tamo. Hoću da ostanem ovde, s tobom."

"Ne." Odgovori Marpesa, kleknu kraj kreveta i blago prodrmusa Alastora da ga rasani. "Ne shvataš. Moraš da ideš. Ono sinoć..."

"Tada se nisi bunila. Mislio sam..."

"Znam. Nisam se bunila, ali kao da sam bila negde drugde. Nisam jasno razmišljala. To se više ne sme dogoditi. I ne smeš nikome ništa reći o tome. Obećaj mi."

"Zašto? Zašto bih? Zar se stidiš?"

"Da. Želela sam to, i... Zauvek ću se toga sećati, ali molim te, ne smem te više videti, a i ti mene moraš zaboraviti."

Alastor se nasmeja. "Ne vidim zašto. Ne shvatam zašto bih se morao odreći zadovoljstva u životu. Na kraju krajeva, ne znamo koliko će ovo trajati, a kad se vratim na ratište, mogu svakog trenutka poginuti."

Marpesa se nasmeši. Stare žene su bile u pravu kad su govorile da svi mladići samo žele rečima da općine devojke i navedu ih da

odu s njima u krevet.

"Mene nećeš tako nagovoriti", reče ona. "A i ne želim da povredim sestru. Ona nikad, nikad ne sme saznati šta se desilo između nas."

"Zašto?"

"Zato što te voli. Rekla mi je to. Da zna šta smo uradili, bila bi očajna, a ja to ne mogu da podnesem."

"Ali ja nikad nisam rekao ni reč, nikad joj nisam pokazao..."

"Znam. A takođe znam da ti je majka verovatno već odabrala nevestu. Jesam li u pravu?"

Alastor zajeca. "Radije bih umro. Ali u pravu si. Postoji takva devojka. Ona živi s one strane planine Ide, gde njen otac ima polja i vinograde, i bogovi znaju koliko novca, a moja majka je rešila da treba da se venčam s njom. A kad moja majka nešto odluči, tako mora da bude. Ali to nema nikakve veze s nama. Ja ne volim tu devojkicu koju je ona odabrala. Video sam je samo nekoliko puta. Molim te, Marpesa. Molim te, ne odbijaj me. Viđajmo se ponekad. Neću nikome reći. Neću reći ni reč tvojoj sestri. Pronaći ću neko bezbedno mesto, gde ćemo biti sami. Reci da pristaješ."

"Ništa nisam rekla. Moraš da ideš. Možeš li da hodaš? Brzo, pre nego što se svi probude i zateknu nas."

Alastor s mukom ustade iz kreveta. "Idem. Poljubi me pre nego što odem."

"Ne smem."

"Samo jedan poljubac. Obećavam da ću onda otići i nikad se više nećemo videti."

"U redu. Hajdemo napolje."

Na prstima krenuše kroz kuću, još uvek polumračnu u praskozorje. Prošli su kroz dvorište do kapije.

Alastor je čvrsto držao Marpesu za ruku.

"Zbogom", reče on, naginjući se da je poljubi.

Ona se okrete njemu, a njegove usne na njenima ispuniše je žudnjom. Zar nikad više neće spavati zajedno, kao prošle noći?

Ne smemo, pomisli ona, to može doneti samo nevolje. Ona sklopi

oči udišući njegov miris, privlačeći ga sebi i opet se pripijajući uz njega. Odjednom se uplašila, shvativši da, ako je pozove i nađe neki skriveni kutak za njih, neće moći da ga odbije.

"Pazi", reče ona, puštajući ga. "Upamti da ne smeš ništa da pričaš." On se nasmeši i krenu nizbrdo, ka kući svoje majke.

Marpesa sklopi oči.

Afrodita, pomози mi, pomisli ona. Pomози mi da ga zaboravim.

ANDROMAHINA BAŠTA

Andromaha priđe klupi pod smokvom, ne znajući ni sama kuda ide. Morala je neprestano da podseća sebe gde je i ko je s njom, jer bi je inače obuzeo čisti očaj. Svaka izgovorena reč ju je bolela, a svaki pogled joj pekao kožu. Obroci u velikoj dvorani, ispunjenoj potpunom tišinom, takođe su za nju bili mučenje. Kako bi i mogla da jede? Samo je sedela i zurila u hranu pred sobom, ne mogavši čak ni da je prinese usnama. Kasandra i Hekaba takođe već tri dana nisu ništa jele. Kasandrino lice beše bledo i ispijeno, a na obrazima je imala crvene pečate. Oči su joj bile suve, ali je ispod njih imala ljubičaste podočnjake.

Bolje mi je kad nisam s njima, pomisli Andromaha. Bolje mi je samoj. A i tama me donekle skriva i krije moju tugu.

Ona se umorno spusti na sedišta i zatvori oči. San joj nije dolazio. Svake večeri lutala je po kući što je duže mogla, jer kad bi legla u postelju, više nije bila u stanju da zadrži suze koje su joj neprestano klizile niz obraze i kvasile jastuk.

"To je već previše" reče jedan glas kraj njenog uha, i Andromaha se iznenađeno osvrte. Ko je to došao za njom iz velike dvorane, a da ona čak nije ni primetila?

"Ko si ti?" upita ona, pažljivo zagledajući ženu koja je sedela do nje.

Da li je moguće da ju je čekala ovde, u bašti?, zapita se Andromaha. *Nikad je ranije nisam videla, ali izgleda otmeno.* Njena plava haljina presijavala se na slabom svetlu koje je dopiralo kroz otvorena vrata. Lice joj beše izabrano, ali je u mladosti sigurno bila lepa.

"Ne razmišljaj o meni" reče žena. "Slušaj, i reći ću ti šta mislim."

Andromaha pomisli: *zašto bih radila to što mi ona kaže? I zašto je ne bih upitala ko je, i odakle dolazi?*

Ona sklopi oči, a žena nastavi da priča.

"Previše si propatila, draga moja. Tvoj bol je ogroman. Eto šta se dešava kada oni ratuju... muškarci. Muž ti je poginuo: pa, to je već dovoljno strašno, ali šta je učinjeno s njegovim telom! To ni lovci ne rade s ulovljenim zverima. Znam... Znam kako se osećaš, jer telo tvoga muža nije sahranjeno, ali ne boj se. Uskoro će svi obredi biti izvršeni, a u međuvremenu, njegovo telo je na sigurnom. Lično ga čuvam. Niko mu neće nauditi."

"Ko si ti?" prošaputa Andromaha.

"Ja sam boginja Hera. Zevsova žena."

Andromaha uzdahnu. "Mora da sanjam. Ovo je san."

"Zovi to kako hoćeš. Došla sam samo da ti kažem da to što je Ahil danas učinio, neće proći nekažnjeno. Znaš li za to? Jesu li ti rekli?"

Andromaha odmahnu glavom.

"Nisu hteli da te opterećuju, jer ionako previše patiš. Ali danas je Ahil pobio dvanaesticu trojanskih zarobljenika. Večeras se u ovom gradu još dvanaest udovica oseća isto kao ti. Učinio je to samo da se iskali, da pokaže svoju moć. Postao je suviše nadmen, i kao i obično, ja moram da se obračunam s ljudima koji odu predaleko. Ali Ahil zna da ni njegov kraj nije daleko. Čuo je šta mu je tvoj muž rekao na samrti: 'Seti me se kad te moj brat Paris bude ubijao u senci Skejske kapije'. Dok je budan, uspeva to zaboravi. Sluša zvuke doboša i ratničkih pesama, ali kada sunce zađe i kada leži sam u šatoru, te reči mu odzvanjaju u ušima. A ni Paris nema sna. Prvi put otkad je doveo ovamo Menelajevu ženu shvatio je šta je učinio. I on je čuo reči svoga brata i pun je besa i očaja, budi sigurna u to. 'Kako,' misli on prevrćući se u postelji, 'kako da ubijem strašnog Ahila?' Paris više nema mira."

Andromaha se zagleda u ženu u plavoj haljini, ali dok je tražila reči koje bi mogla uputiti kraljici Olimpa, lik koji je sedeo pored nje na kamenu počeo da blede i nestaje, kao dim razvejan vetrom.

"Čekaj, boginjo", reče ona. "Ne idi - pričaj mi još o mom mužu. Reci mi gde je - reci mi."

Andromaha se osvrnu oko sebe. Bašta je bila prazna, a u ušima

joj je odzvanjala samo tišina. Na trenutak je zaspala i usnila kratak san. To je bilo sve. Nešto kasnije, kad je pokušala da se seti tog sna, skoro ništa više nije znala. Sećala se samo da je kraj nje sedela neka žena u plavoj haljini.

JELENINA PALATA

Jedna nit za drugom.

Marpesi je bilo sve teže da se usredsredi na tkanje. Otkad se uplela u Afroditine čarolije, ni u glavi ni u telu nije imala spokoja.

Svi građani Troje, od kraljevske porodice do njenih najsiromašnijih žitelja, bili su pogođeni Hektorovom smrću, i još više od toga, onim što je Ahil učinio s njegovim telom, i u čitavom gradu zavladao je očaj. I zato je ružno i sebično od mene, mislila je Marpesa, da stalno razmišljam o sebi; o onome što sam učinila i o osećajima u svom telu i na koži, od kojih mi se ponekad muti u glavi.

Sledeća nit... Misliću na to. Crveno, boja krvi, rata i smrti. Čini mi se da mi ruka, birajući boje, prati misli.

"Pesa? Smem li da uđem?"

"Ksanta! O, Ksanta, otkad se nismo videle." Marpesa ustade od razboja i pride sestri da je pozdravi. "Možeš li da ostaneš? Sedi ovde. Može li Andromaha bez tebe?"

Ksanta sede na ležaj na koji bi se obično smeštala Jelena kad bi se umorila od tkanja.

Mogu da je zamislim na njemu, pomisli ona, ispruženu na mekim jastucima ukrašenim raznobojnim šarama: lozom, cvećem i pticama.

"Tamo je grozno. Čeznula sam da te vidim, ali ne mogu da ih ostavim. Danas više nisam mogla da izdržim, pa sam pobešla kod tebe. Sirota Andromaha hoda gore-dole po sobama poput lavice i ne plače, ali vidim da u sebi guši bol, zbog Astijanakta, a kod nje dolaze Jelena i Hekaba, i ja tada idem u Krvavu odaju, ali i tamo je sad gore nego ikad. Sve što vidim oko sebe podseća me na nesrećnog mrtvog Hektora, a od toga mi je muka. Ni Alastor više nije tamo. To je najgore od svega. Pitala sam Haritomenu, a ona mi reče da je onog dana kad je Hektor poginuo otišao na zidine, i da se više nije vratio. Ona kaže da je sad kod kuće, s groznom Frontidom. Kaže da mu je Frontida, na kraju krajeva, majka, i da se priča kako ima tajne zalihe

hrane, zahvaljujući nekim ljudima izvan grada koje poznaje. Sad ne znam da li ću ga više ikad videti. Poliksena kaže da ga majka verovatno drži na oku da bi sprečila da mu priđem. Ne mogu da podnesem da ga ne vidam, Pesa. Celo me telo boli."

Marpesa uze novu nit vunenog konca iz korpe praveći se da procenjuje gde tačno treba da je utka.

"Veoma si ćutljiva. Zašto ništa ne pričaš?" upita Ksanta. "Uteši me. Šta da radim ako više nikad ne budem mogla da vidim Alastora?"

Marpesa je bar na to pitanje mogla da joj odgovori.

"Nastavićeš da živiš kao ranije. Neko vreme ćeš biti nesrećna, a onda sve manje."

"Pretpostavljam da je tako. Ali misliš li da treba da odem do njegove kuće i pokušam da ga vidim? Da li ću pogrešiti ako mu priznam šta osećam? Zašto su muškarci tako glupi? Zašto ne razumeju naše poglede i pokrete? Morao je osetiti ljubav u mojim dodirima kada sam mu previjala rane."

"Rekao je da si bila izvanredno nežna."

"Stvarno?" Ksanta se prvi put nasmeši i lice joj se ozari od zadovoljstva. "Kako je to divno! Šta je još rekao? U celoj toj gužvi koja je zavladovala otkad je Hektor poginuo, zaboravila sam da sam te onog dana zamolila da pripaziš na njega. Pokušaj da se setiš svake reči. Koliko si ostala s njim?"

Marpesa se ponovo zagleda u korpu s vunicom, trudeći se da izgleda kao da se potpuno udubila u tkanje. Srce joj je udaralo kao ludo a obrazi porumeneli od stida i straha.

"Ah, ne tako dugo. Ne dugo. Odvela sam ga kod jednog prijatelja, i ostavila tamo."

"Kojeg prijatelja? Nikada mi nijednog nije pomenuo."

"Ne znam. Nisam pitala."

Marpesa se pretvarala da je napravila grešku u tkanju i nagla se nad tapiseriju da sakrije svoje zajapureno lice. Kako je teško tako lagati! Kako će nastaviti to da radi? Srećom, Ksanta je mislila na Alastora, pa ništa nije primećivala.

"Stvarno, Marpesa. Pričaš tako zbrkano. Ti nikad ništa ne primećuješ. Znala si da će me to zanimati. Da li se bar sećaš gde je ta kuća?"

"Ne, ne sećam se" odgovori Marpesa. "Ne вреди ti da se ljutiš na mene. Zaboravila si kakav je to dan bio - šta nam se svima dešavalo. Tebi je lako. Ti to nisi gledala. Nikad nisi gledala. Ali ja jesam. Videla sam sve. Krv. Ahila kako likuje nad Hektorom, zabijajući koplje - je li ti to dovoljno? Hoćeš li da nastavim? Da ti pričam kako mu je probušio noge iznad članaka?"

"Ne, prestani!" zajeca Ksanta. "Izvini. Ne želim ništa da čujem. Ništa."

Marpesa pritrča sestri i zagrli je.

"Ne, ja sam kriva. Izvini. Znam kako to mrziš. Samo sam besna na tebe što se ljutiš bez razloga. Ponašam se detinjasto."

O, bogovi, kako to da radim? Ne mogu čak ni da je pogledam, crvenim od stida zbog svojih laži. Kako će se ovo završiti?

Ksantini jecaji se utišaše.

Marpesa nastavi: "Ti si mi starija sestra, ali se često osećam zrelijom od tebe. Ti si tako nežna. Tako si osetljiva da brinem za tebe."

Ksanta šmrknu.

"Nisam baš tako osetljiva kao što ti misliš. Umem ja da se staram o sebi. Iznenadila bi se."

Marpesa se nasmeja.

"Stvarno bih se iznenadila. Ne verujem ti. Šta bi radila da se nađeš u nevolji?"

"To ti mogu reći" reče Ksanta. "Neki dan sam šutnula Borosa u prepone."

Marpesa zinu od čuda. "Nisi valjda. Ne bi ti to mogla. Jesi li? Stvarno? Zašto mi to dosad nisi rekla?"

"Želela sam sve to da zaboravim." Ksanta zadrhta. "On je tako odvratan. Vraćala sam se kući iz Krvave odaje, ujutro nakon Hektorove smrti, a on me je napao i počeo da me pipa i spopada, a ja sam ga šutnula tamo gde mnogo, mnogo boli. To je sve."

"Pa, ponosim se tobom", nasmeši se Marpesa. "Ali budi oprezna. Sada je povređen. Hoću da kažem, povređen mu je i ponos, kao i kuvana lignja."

Ksanta se zakikota, i uskoro su se i ona i Marpesa previjale od smeha. Čim bi načas zaćutale, Ksanta bi ponovila: "Kuvana lignja", a onda bi ponovo zavrištale, znajući da je taj smeh samo kratki predah od svih njihovih briga.

PEVAČEVA KUĆA

"Čekaj!" reče Poliksena. "Ne govori ni reč. Uđi u moju sobu, pre nego što te moj deda čuje i dođe da vidi šta se događa. Gori je od svake žene, i čim nanjuši neku priču, doći će da je čuje."

"Pričaš li o meni, dete?" reče Pevač izlazeći iz zamračene sobe i smešeći se Ksanti. "Zdravo, Ksanta. Moja unuka misli da treba da se odmaram. Ona ne shvata da mi prija razgovor s mladim ljudima. Moram da čujem sva govorkanja. Imaš li neku dobru priču za mene?"

Ksanta odmahnu glavom. "Bojim se da ne. Želela sam da zamolim Poliksenu za jednu uslugu."

"Hajde, onda, i ne dozvoli da te jedan starac ometa. Ja ću samo sesti ovde..." on se s mukom spusti na stolicu, "a vi, devojke, zaboravite da sam tu."

"Dođi ovamo" reče Poliksena, a kad joj Ksanta pride, prošaputa: "On ne shvata da ljudi ponekad žele da budu nasamo. Jesi li dobro?"

Ksanta odmahnu glavom. "Alastor je nestao. Ne znam kuda je otišao. Marpesa kaže da ga je onog dana kad je Hektor poginuo odvela kod nekog prijatelja, ali se ne seća kako se taj prijatelj zove ni gde mu je kuća, a ja se plašim da je sad već prekasno. Andromahina kuća je još u žalosti i Astijanakt zna da se nešto dogodilo, ne zna tačno šta, ali postao je razdražljiv i noću se plaši, i tako sam umorna..."

"Alastor se verovatno već vratio majci, groznoj Frontidi. Odvešću te tamo i videćeš da ćemo ga naći."

"Samo molim vas" dobaci Pevač iz svog ugla gde je sedeo zatvorenih očiju, pretvarajući se da drema, "držite Frontidu što dalje od mene. Njen glas mi para uši. A odavno se znamo."

"Ti, ljubopitljivi starče!" nasmeši se Poliksena. "Ksanta nije htela da čuješ šta priča. Otkad se to poznajete? Moraš nam to ispričati."

"Pa, oduvek je bila grozna, ali nekad davno, nije bila tako neprivlačna. I bila je udovica. Jedne noći, kad se malo popilo, malo sam se opustio i pružio ruke znate već kako to izgleda - i od toga dana me progoni. Ne mogu da nađem drugu reč. Mnogo puta sam morao da se krijem od nje. Na kraju je shvatila da nisam zainteresovan."

Pevač se nasmeja, a Poliksena reče: "Vrati se u krevet, deda. Svi ste vi muškarci isti, stari ili mladi. Slušate samo svoju žudnju."

"To je ona učinila" reče Pevač. "Ona je slušala svoju žudnju. Ali naravno, u pravu si, dete. Mudra si za svoje godine. Svi smo mi stvorenja od krvi i mesa. Svi mi. Mogao bih ti ispričati mnoge čudne priče. Na primer, kad je Jelena tek došla u Troju, u palati nije bilo nijednog muškarca koji nije žudeo za njom. Čak i Hektor... Ali možda ne bi trebalo tako da govorim o mrtvima."

"Šta je bilo s princem Hektorom?" upita Ksanta. "Ne možeš započeti priču i ostaviti je nezavršenu. Molim te, ispričaj nam."

Pevač reče: "E, to je dobar znak. Skrenula si misli s tog Frontidinog sina. Očigledno nećeš potrčati kod Majke Otrova i kupiti neki bučkuriš da okončaš svoje patnje."

"Molim te, pričaj nam o princu Hektoru", reče Poliksena.

"Nije to ništa, zapravo. Ili ništa naročito, inače bih vam već odavno ispričao. Takođe, nikad se nisam uverio da je to istina. Tu priču sam jednom čuo od nekoga - zaboravio sam već od koga - jako davno, na neakvoj gozbi. Možda od Dejfoba."

"Nije važno od koga si je čuo!", nasmeja se Poliksena. "Hoćeš li nam ispričati priču, ili nas samo mučiš?"

"Nije to ništa značajno", reče Pevač. "Dejfob je rekao samo to da je i princ Hektor bio jednako zanesen Jelenom kao i svi ostali, i da se nije ustručavao da joj pokaže kako su njegova osećanja jaka. Upravo je tako rekao, naglašavajući reč 'jaka' prostim pokretima - svakako vam ne moram pokazati tačno kakvim - a tada su svi klimnuli glavama, pokazujući još gore prostakluge i smejući se uz vino."

"Ne verujem u to", reče Ksanta. "Svi znaju da je Dejfbob ljubomor na svoju braću. On je taj koji želi Jelenu za sebe. Čak i ja

sam primetila da se on vrti oko nje kad god Paris nije tu, a ne Hektor. Hektor je voleo Andromahu. Znae da je tako."

"Naravno da jeste, ali to ništa ne menja. Ti to ne razumeš, dete, jer si još mlada. Ja znam sve o tome, jer su ljubav i žudnja najbolje teme. Već godinama pevam pesme o njima. Vi devojke, treba da shvatite da to što muškarac voli jednu osobu ne znači da ne može da žudi za drugom. Pa čak i za mnogim drugima."

"Naravno da znamo to, dragi Pevaču" reče Ksanta. "Iako smo mlade, nismo glupe, i ceo život smo provele u ovim palatama. Ali Poliksena mora da me odvede do Frontidine kuće. Ne znam čak ni gde se nalazi."

"Ja znam" reče Poliksena. "Idemo u zmijsko gnezdo. I sam Herakle bi ustuknuo, ali ja se ne plašim, jer sam radoznala. Nema to nikakve veze s tobom. Hoću da vidim da li je već nekoga namenila svom voljenom sinu."

"Kad idemo?" upita Ksanta.

"Čim princ Hektor bude sahranjen", odgovori Poliksena.

"Sirota Andromaha", reče Ksanta. "U sopstvenom bolu zaboravila sam na nju, a čim je se setim, osećam njenu patnju. Idem. Trebalo je već odavno da se vratim."

"A priznaješ li da se sada osećaš malo bolje?" upita Poliksena, zagrlivši drugaricu.

"Uz tebe se uvek osećam bolje, Poliksena. Ti si mi prijateljica."

"A i ja sam ti pomogao da se oraspoložiš", reče Pevač. "Priznaj da je tako, dete, i polaskaj starcu koji u današnje vreme ima nezahvalan zadatak da peva samo tužne i ratničke pesme. Želeo bih da umesto toga pišem o ljubavi."

"Da, Pevaču, veoma si ljubazan. Zahvaljujem oboma."

Ksanta izađe iz senovite sobe na kasno popodnevno sunce. Kočija Apolona Feba već je jurila ka hladnim morskim talasima okeana, ostavljajući za sobom zlatne i skerletne tragove.

BRBLJIVICE: PRIJAMOVA PALATA

Teana, Danaja i Haliija radile su gotovo ćuteći. Umesto da čavrljaju, tu, gde su se sada našle, mogle su samo da šapuću. Kraljica Hekaba pozvala ih je u ostavu, gde je stajalo rublje koje se koristilo u obredima, zajedno s ostacima imetka kraljevskog domaćinstva.

"Šta mislite, šta namerava?" promrlja Teana, a Haliija odgovori: "Tiše, evo idu. Oboje, ne samo Hekaba. Uskoro ćemo saznati."

Izdaleka su čule kako Prijam besni. "Ma ko drugi... Ma ko od moje beskorisne dece... Dao bih sve samo da je Hektor živ, čak i život bilo kojeg svog drugog deteta. Zašto baš on, najbolji? Odgovori mi, ženo."

"Smiri se, mužu moj", reče Hekaba, "jer bogovi određuju šta se mora dogoditi, a sada su to i pokazali. Značenje tvog sna je jasno."

"Stalno ti govorim da to nije bio san. Video sam je. Iridu, glasnicu bogova. Obratila mi se, i rekla tačno šta treba da radim. I iako mi je muka kad pomislim da treba na kolenima da molim tog psa, Ahila, učiniću to zbog Hektora. Ali moramo da ispraznimo riznicu i damo im sve svoje blago."

"To je to" prošaputa Danaja. "Ovde smo da otvorimo sanduke i kovčege s dragocenostima. Sirota kraljica to ne može sama da uradi. Jeste li ikad zavirile u njih? Ja jesam, još pre mnogo godina, i znam da su puni stvari za kojima bi čovek mogao zaplakati od želje. Danas više nema tako fine robe. Vunice tako tanke kao da ih je isprela neka boginja. I prekrasne posteljine, svih boja koje možete zamisliti."

"Teana, Haliija i Danaja", pozva ih Hekaba. "Pripremamo otkup za Hektorovo telo. Uzmite sve za šta mislite da išta vredi..." ona odmahnu rukom ka kovčezima, "...i poslažite to ovde. Poslaću sluge da sve natovare na kola."

Ona se tada okrete mužu i blago mu reče: "Reći ću ti šta sam još dogovorila, dragi moj. Nećeš ići preko Polja sam, usred noći... u tvojim godinama."

"Kako se usuđuješ da bilo šta dogovaraš, ženo, a da me nisi prvo pitala? Ne samo da sam ti muž, već sam još uvek i kralj, dokle god dišem. Kako se usuđuješ da menjaš ugovorene uslove, koje je Ahil zatražio? Rekao je da moram doći sam."

"Možda jesi kralj, ali si ipak budala. Nije on mislio da dođeš sam onako kako si ti razumeo. Mislio je, bez vojnika. Bez savetnika. Bez svečane pratnje. One koje sam ja pozvala da pođu s tobom Ahil neće ni pogledati."

"One! Dakle, više njih..." Prijam ostade bez reči.

"Jason sigurno ga znaš - mladi čuvar Hektorovih štala. Neko mora da ti pomogne pri istovaru. Ne želim da to rade Grci. A uz tebe će biti i Pevačeva unuka, Poliksena. Ne pravi se da je ne poznaješ. često si govorio kako je bistra i promućurna."

Prijam odmahnu glavom. "To su deca. Obična deca."

"Ti nikad nisi zadovoljan!" Hekaba je bila na ivici suza. "Očigledno, Ahil ne želi da dođe ma ko važan. Ne želi da mu pretiš svojim prisustvom. Zamisli kako bi izgledalo kad bi otišao tamo s pravom kraljevskom pratnjom! Zar ne vidiš da sam ti namerno odabrala mlade pratioce? Od njih niko neće zazirati. U svakom slučaju, sve je sređeno, i ne želim da čujem više ni reč o tome."

Ona priđe kovčegu i otvori ga.

"A evo i zlata. Pehari, tronošci, i sve što smo smatrali vrednim. Sve ih uzmite, i stavite na jednu hrpu." Onda odjednom sede na stolicu, pokri lice velom i zaplaka.

"Vi prebacite sve ovo na gomilu", promrmlja Teana svojim drugaricama. "Ja odoh do kraljice."

Dok su radile, Halija i Danaja su čule kako Teana teši Hekabu.

Kralj Prijam je zagledao sve stvari koje su donosile, zamišljeno ih milujući rukom. "Dvanaest ogrtača", promrmlja on. "Tunike, ćebad, kaputi... čime ćemo se pokrivati kad svega ovoga ne bude?"

On odmahnu glavom, a zatim se okrete Haliji. "Hoćeš li da ti kažem šta mi je rekla Irida?"

Halija obori pogled. Kralj joj se nikad ranije nije lično obratio.

"Rekla je da je Hektorovo telo zaštićeno. To su bile njene reči."

Hera ga je sama pomazala mirisnim uljima, tako da... da mu ništa ne naškodi. Razumeš li? Izgledaće kao da je Hektor utonuo u naručje Sna, a na njegovom telu neće biti nikakvih tragova..." Prijamove oči se ispuniše suzama "...onoga što mu je Ahil učinio." Obrisao je oči krajičkom ogrtača i nastavio: "Ni vremena koje je prošlo, ni vrućine. Izgledaće kao da je juče umro."

"Da, gospodaru", reče Halija kralju, ali kada je ponovo prišla kovčegu nad kojim je Danaja savijala poslednju odoru, ona stisnu zube i promrmlja: "Izgubio se, siromah. Prošlo je mnogo dana otkad je Hektor poginuo. Psi, pacovi, ptice: ko zna kakvim su sve stvorenjima ta grčka kopilad dozvolila da grizu njegovo telo? A i da nije toga, na ovoj vrelini se telo već moralo tako usmrdeti da su sigurno već i na Olimpu začepili noseve."

"Tiše!" reče joj Danaja. "Čuće te. Jadnik! Ako želi da veruje da mu se boginja noćas javila i pričala s njim, pusti ga. Svi se mi nosimo sa svojom tugom kako znamo i umemo, zar ne?"

Kada su konačno završile posao, Teana, Danaja i Halija zatvoriše vrata garderobe i poklopce kovčega, a sluge izneše dragocenosti u dvorište i utovariše ih u kola.

"Sad možete ići" reče Hekaba. "Hvala vam na pomoći."

Žene se vratiše u kuhinju.

"Ne pomaže baš mnogo, zar ne?" reče Teana. "Bogatstvo i imanja dokle god ti pogled seže. Kad ti je dete mrtvo, mrtvo je, i dok živiš, osećaćeš bol u srcu."

"Hektor ne samo da je mrtav", dodade Halija. "On čak nije ni sahranjen. Kralj ima pravo da traži od Ahila njegovo telo. Pogreb sina je važniji od rata, ponosa i sličnih gluposti."

"Šta ako ga Ahil odbije? Šta će biti s Hektorovim telom? Sama si rekla, što god siroti stari kralj misli, ono je već istrulilo. Šta misliš, kako će mu biti kad to vidi?" upita Danaja.

"Ti uvek očekuješ najgore", reče Teana. "Zašto to sve ne bi moglo biti istina? To da je Irida pohodila kralja, i ispričala mu sve to o Hektorovom telu."

"Ako očekuješ najgore" odgovori Danaja, "onda te to ne može

pogoditi, a sve dobre stvari ti dođu kao poklon."

Tri žene pronadoše u kuhinji nešto sasušenog peciva preteklog od prošlog obroka i ćutke ga pojedose. Mrvice su padale u zdelu s maslinovim uljem, a boginja zore je u svojoj ružičastoj haljini zakoračila na tamne planine i popela se na nebo iznad grada.

NA POLJU I ISPRED AHILOVOG ŠATORA

Poliksena je gledala u Jasonova leđa. On je sedeo na prednjem sedištu kola, kraj vozača. Pozadi je bilo samo jedno sedište na kojem je, umotan toplim ogrtačem, sedeo Prijam, zureći u tamu čvrsto stisnutih usana. Poliksena se smestila na sanduk s blagom, uzbuđeno i uplašeno osluškujući otkucaje sopstvenog srca. Kad ju je kraljica Hekaba pozvala i ispričala joj svoju zamisao, sve je izgledalo jednostavno.

"Pazi na njega, kao na Pevača" kazala je. "Vodi računa da ne napravi neku glupost."

Ali Pevač je stalno pričao, a kralj nije govorio ništa. Naravno, bio je očajan, ali Pevača ni to ne bi ućutkalo. Možda tako mladu devojkicu nije smatrao vrednom razgovora.

Baš me briga, pomisli Poliksena, tu je Jason. A možda ću videti čak i samog Ahila.

Kola su polako išla preko Polja. Dok su prelazili ravnicu, crno nebo kao da ih je pritiskalo. Poliksena se zapita ko je vozač. Nije ga prepoznala. Bio je veoma mršav i siv u sivom. I koža mu beše siva.

Ima li igde ikakvog svetla? Gusta i vrela tama obavila ih je poput ćebeta. Poliksena je zurila u nju trudeći se da nazre vatre grčkog logora. Videle su se sa zidina, pa gde su onda sad? Prijam, Jason i ćutljivi vozač behu samo tamne mrlje u noći.

Odjednom se zaustaviše, i da nije videla svojim očima, Poliksena ne bi verovala. Tama se razišla poput magle, i ona odjednom ugleda niz šatora ispred kojih su gorele vatre, i ljude okupljene oko njih. Grci.

Dva naoružana vojnika dočekaše kola i prihvatiše konja.

"Kralj Prijam?" upita jedan od njih.

"Ovde sam" reče kralj slomljenim glasom.

Dok mu je pomagala da izađe iz kola, Poliksena primeti da mu ruke drhte. Bile su hladne. Pitala se kako će grčki vojnici izgledati

tako izbliza, ali nisu bili nimalo drugačiji od Trojanaca. Ljudi, to je sve. Obični muškarci.

"Kralj Prijam će poći s nama" reče jedan od njih. "Mi ćemo istovariti kola."

"Ja treba da ih istovarim", reče Jason, a Poliksena pomisli kako je hrabro od njega što to kaže mnogo starijem i skoro dvostruko krupnijem čoveku.

"Samo izvoli" reče Grk. "Ali moji drugovi će odneti stvari. Da li ti to odgovara?"

"Odgovara mi", reče Jason ozbiljno, a Poliksena se neprimetno nasmeši. Jason nije baš najbolje umeo da prepozna sarkazam.

"Ti" obrati se Grk Polikseni, "čekaj ovde. Postaraću se da ti donesu nešto toplo da popiješ."

"Ne treba mi toplo piće, hvala" reče Poliksena. "Ali ne mogu da ostanem ovde. Obećala sam kraljici da ću poći s kraljem Prijamom do Ahilovog šatora."

Grk uzdahnu i reče: "Samo izvoli. Pođi za mnom. Ali ne smeš ući unutra, u šator. To shvataš, zar ne?"

"Sedeću napolju i čekati kralja" reče Poliksena. Ona se okrete Prijamu i spusti ruku na njegovu, kao što je uvek činila s Pevačem. "Pođimo, gospodar, vreme je."

Prijam je, uz Polikseninu pomoć, polako išao iza vojnika koji ih je poveo ka Ahilovom šatoru. Čutao je, a pošto je hodala uz njega, Poliksena je osetila kako drhti i znala je da se plaši. Samo ga je ljubav prema Hektoru navela da se suoči s ubicom svoga sina. Svi su govorili da je Ahil nepredvidljiv. Da li Prijam strahuje za svoj život? Kakva god bila njegova osećanja, kad su stigli do šatora, sasvim se promenio.

Kasnije, kada je to prepričavala Jasonu, Poliksena je rekla da se "preobrazio". Starac se odjednom uspravio i ušetao u Ahilov šator kao da je došao na pregovore. Ponovo je izgledao kao vladar velikog grada. Krilo šatora se za Prijamom zatvorilo, a Poliksena sede na jednu drvenu klupu u blizini, da ga sačeka. Dva grčka vojnika čuvala su ulaz s kopljima u rukama.

"Pitaš se šta se tamo dešava, zar ne?"

Poliksena se trže. To je bio njihov vozač. Odakle se sad pojavio? Gde je Jason? Zar će joj taj čovek dosađivati?

Poliksena se zapravo nije plašila, jer je u blizini bilo ljudi, a ona je umela baš dobro da zavrišti kad je htela, ali od ovog sivog čoveka osetila je jezu. Možda je noćni vazduh bio izuzetno hladan, ali odjednom je shvatila da joj je zima. Klimnula je glavom.

"Volela bih to da znam. Volela bih da budem sigurna da Ahil postupa s kraljem kako dolikuje."

"Postupa. I postupaće. Prijam je pao na kolena pred njim. Moli ga, u ime njegovog sopstvenog ostarelog oca, da se smiluje jednom starcu i dopusti mu da odnese Hektorovo telo..."

"Otkud ti to znaš? Ne možeš znati šta se dešava u šatoru ništa više nego ja?"

"Ja sve vidim. Ja sam Had, bog smrti."

Znala sam da nešto nije u redu s tim vozačem, pomisli Poliksena. Sirota kraljica verovatno nije mogla da nađe nikog normalnog ko bi bio spreman da usred noći vozi preko Polja. Moram da nađem Jasona. Šta je s njim?

"On pazi na konje" reče Had. "A Ahil diže Prijama na noge. Starac ga je dirnuo. Podsetio ga je na njegovog oca, koji je sad negde daleko. Izdaje naređenje da se Hektorovo telo okupa najfinijim uljima i spremi za pogreb. 'Uzmite skerletni ogrtač', govori Ahil, 'i umotajte telo.' A sluge će dvojici muškaraca doneti hranu i piće."

"On neće ništa jesti" reče Poliksena. "Ništa nije okusio još otkad je Hektor umro. A isto tako ni oka nije sklopio."

"Sad, kad zna da će pogrebni ritual biti obavljen", reče Had, "Prijamu je laknulo. Piju vino. Uskoro će izaći, i moraš se pripremiti. Idi, stani ispred šatora."

Poliksena ustade i krenu. Kad je stigla do šatora, već je zaboravila šta joj je vozač rekao. Možda je na tren sklopila oči i sve usnila, ali činilo joj se da je rekao da se zove Had. Stajala je i čekala. Kad se pojavio Prijam u pratnji Ahila, prišla mu je i ponovo ga uzela za ruku.

"Dodi, gospodaru", reče ona.

"Doneće Hektorovo telo do kola", promrmlja Prijam Polikseni, a Ahilu ne reče ništa, samo klimnu glavom.

Poliksena nije mogla a da se ne zagleda u tog krupnog, lepog čoveka svetle kose koji je stajao na ulazu u šator.

Ahil. Strah i trepet Troje. Hektorov ubica. Oči mu behu pune suza, i Poliksena se zapita da li mu Hektorove poslednje reči, 'Seti me se kad te moj brat Paris bude ubijao u senci Skejske kapije,' noću prolaze kroz glavu.

Pri povratku u Troju, pokraj Hektorovog tela (koje je Polikseni izgledalo manje od živog Hektora, kao da se u smrti nekako smanjio), niko nije rekao ni reč. Nad planinama se nazirala svetlost, i nebo se polako razdanilo. Prijam sada nije bio kralj, već samo starac suznih očiju. Izgledao je iznenađen sopstvenom slabošću i bolom, i pokušavao da sakrije lice ogrtačem.

Poliksena pomisli: *muškarci su očevi, baš kao što su žene majke, i sigurno i oni osećaju zov sopstvene krvi. Hektor je bio njegov najdraži sin. Kako će živeti bez njega?*

Iznenađa, Jason reče: "Eno Kasandre, gore na zidinama. Svi će doći da isprate Hektorovo telo na pogrebni ritual."

Kapija se pred njima otvorila, i Poliksena vide kako ljudi trče sa svih strana. Jecali su i plakali i cepali odeću, prateći Hektorovo telo do pogrebne lomače. Sveštenici su čekali, kao i sva Hektorova braća i sestre, a Hekaba je sakrila lice velom.

Poliksena pogledom potraži Ksantu, i ugleda je s Astijanaktom u naručju. Andromaha je oborila glavu, a niz obraze su joj lile suze.

"Njena postelja je noćas prazna i pusta poput ovog Polja", reče neki glas kraj Polikseninog uha.

Bio je to vozač, Had, koji je sišao sa sedišta kad su telo spustili sa kola, a sada se odjednom pojavio pored nje.

"Mogao bih da je tešim. Mogao bih da joj kažem, Srešćeš svog voljenog muža ponovo, jednog dana, na Jelisejskim poljima, gde junaci večno žive; ali neću joj reći ništa. Bog smrti nikada ne govori o onome što će doći."

Poliksena taman htjede da mu dobaci da svoja pijana blebetanja priča nekom drugom, hvala lepo, i kako se usuđuje da ometa ovako važan pogreb, ali tada vide da je nestao. Tražila ga je pogledom u gomili, i na trenutak pomislila da je videla njegovu sivu odoru kraj Andromahe, ali od njega ne beše ni traga ni glasa.

Jason se probijao kroz gomilu ka kolima.

"Hoćeš li poći sa mnom? Moram da vratim ovog konja u štalu."

Poliksena klimnu glavom.

"Nešto nije u redu?" upita Jason, primećujući kako je bleđa i ćutljiva.

"Ne, ništa. Sećaš li se kako se zvao onaj vozač?"

"Nije mi rekao. Mislio sam da je rekao tebi."

"Ne, ne, nije" reče Poliksena. Stidela se da prizna da je zaboravila svaku reč koju je izgovorio čovek u svojoj odeći. To je bilo veoma čudno, ali Poliksena je nakon noćasnjih događaja bila tako umorna da je mogla da misli samo na svoj topli krevet.

ŠTALE

Timareći jednog konja za drugim, Jason se čudio kako dani i noći i dalje prolaze, i kako se život i posle tako užasnih događaja normalno odvija. Iako su muškarci umirali i žene ih oplakivale, iako su se svakodnevno širile i šapatom prepričavale priče o predznacima i proročanstvima po kojima će grad uskoro pasti, život je tekao dalje.

Konjima je trebala hrana. Neko je morao da brine o njima. A i mačke i psi lutalice, iako su neki od njih nestajali - zbog čega je Jason sumnjao da ih ljudi love da se prehrane - i dalje su dolazili u štale da love miševе i guštere i leže u hladu kraj njega, kad god bi prekinuo rad i seo da se odmori.

Izvesno vreme posle Hektorove smrti bilo je manje bitaka, a ratnice Amazonke pritekale su u pomoć svom prijatelju, kralju Prijamu, te su svi, čak i Ksanta, izašli na zidine da vide njihovu kraljicu, Pentesileju, kako lepa i visoka, na krupnom konju, predvodi svoje ratnice na trojanskom bojnopolju.

Jasonu navreše suze na oči. Pentesileja je poginula od Ahilove ruke. I ona je, tako lepa i hrabra, zauvek nestala, kao i mnogi drugi.

Ne znam, pomisli Jason, četkajući sapi jedne lepe riđaste kobile, da li stvarno postoje Jelisejska polja, ili kraljevstvo Hada. Niko se još nije vratio da nam kaže kako izgledaju, pa je možda ovaj život ipak sve što imamo.

Znao je da to ne može nikome reći, jer su svi verovali u bogove i boginje. Marpesa, Ksantina sestra, vidala ih je i razgovarala s njima, a svuda po brdima dizali su se njihovi hramovi, ali ipak, Jason je sumnjao. On sam nikada nije video ni senku nijednog božanstva.

"Ako su zaista tako moćni" reče on kobili koju je timario, "zašto su tako loše uredili svet? Zašto dozvoljavaju da se vode ratovi? Zašto uopšte moramo umreti? I zašto je ljubav tako komplikovana? Pogledaj Ksantu. Hoda okolo kao zaludena ovčica, i stalno misli na onog uobraženog Alastora."

"Šta to pričaš tom sirotom konju, Jasone?", upita Ksanta s vrata štale, a Jason ispusti četku. Saginjući se da je podigne, on reče: "Ništa. Šta si čula? Nisam rekao ništa važno. Jesi li čula nešto?"

"Pa", Ksanta se smesti na ćebe na kojem je Jason ponekad ležao, "čula sam da si pomenuo Alastora."

"Jesam. Rekao sam da je uobražen. On jeste uobražen."

"Nije. On je samo... Pa, nije uobražen. Samo je bogat, to je sve."

"To je isto", promrmlja Jason kobilu u vrat, ali je znao da ga Ksanta ne sluša.

Zašto stalno dolaziš ovamo i mučiš me pričama o njemu?, htede da je upita, ali oćuta. Ja sam kukavica, pomisli on. Više volim da dođe i priča mi ma šta, nego da uopšte ne dolazi.

"Pa šta se, dakle", upita on Ksantu, "dešava u predivnom svetu bogatog Alastora? Želeo bih..."

"Šta? Reci mi šta želiš."

Želeo bih da voliš mene umesto tog maminog sina koji te nikad neće ni pogledati, ma koliko visila kraj njegove kapije, pomisli Jason, ali reče samo: "Želim da budeš srećna. Želim da se rat završi."

"To svi želimo" reče Ksanta.

Jason klimnu glavom, ali ne reče ništa, i u popodnevoj tišini čulo se samo njištanje konja.

"Zamisli samo, ići ću u njegovu kuću, u Alastorovu kuću! Poliksena mi je obećala da će me odvesti tamo posle Hektorovog pogreba. Kažu da mu je majka već ugovorila brak, ali to nije sasvim sigurno. Želim samo da popričam s njim."

"O čemu? Šta ćeš mu reći? Zašto svoje srce i ljubav, Ksanta, ne pokloniš nekom drugom? Nekom drugom."

Trudio se ga glas ne oda, ali Jasonu je srce udaralo kao ludo, a u glavi mu je bubnjalo: *ako mu nađu neku mladu bogatašicu, Alastor će se oženiti. Nikad je više neće ni pogledati. Na kraju će ga ona zaboraviti. Ima izgleda za mene. Možda će me sada ipak pogledati. Možda treba nešto da kažem.*

"Kome drugom?" upita Ksanta, ustajući. "Niko nije kao Alastor. Niko. Odlazim. Zdravo, Jasone."

"Dodi opet", viknu Jason za njom, trudeći se iz sve snage da zaboravi tu glupost, da niko nije kao Alastor.

Prilazeći buretu u kome je stajala zob, preko ramena dobaci konjima: "Možda ću ipak pokušati da se obratim bogovima, hm? Možda ću ponuditi Afroditi žrtvu, i zamoliti je da mi pomogne."

Konji zanjištaše osetivši talasanje vazduha kad se boginja ljubavi odjednom stvori kraj njih.

"Budalasti Jasone", reče ona, a njen glas su čuli samo konji. "Ne veruješ u mene! Ti, jedan od mojih najvernijih podanika! Pogledaj samo koliko voliš Ksantu!"

Jason se zapita otkud je štala odjednom zamirisala, i zaključio da je to verovatno Ksantin miris. On zatvori oči i udahnu ga.

"Sanjaš, Jasone", reče neki glas, a on brzo otvori oči.

Na vratima je stajala Poliksena, smešeći se.

"Ne, stvarno" reče on. "Učinilo mi se da sam osetio nekakav miris, to je sve. Baš mi je drago što te vidim."

"Stvarno?" Od tih reči Polikseni poskoči srce.

"Smem li te zamoliti za jednu uslugu?"

"Naravno, Jasone. Znaš da bih učinila sve za tebe."

On klimnu glavom. "Da, znam. Ti si mi najbolja prijateljica, Poliksena."

Poliksena se smešila, ali odjednom shvati šta će je Jason zamoliti: da razgovara s Ksantom. Da mu ugovori sastanak? Tako nešto.

"Hoćeš li da popričaš sa Ksantom umesto mene?"

Oh, Poliksena, kako je grozno biti uvek u pravu! Nije se usuđivala da progovori, već samo klimnu glavom, trudeći se da se ohrabrujuće nasmeši. To nije bilo lako, jer se istovremeno upinjala da ne zaplače. Čim Jason progovori, sva nada će biti izgubljena. Više neće moći da sanja, da zamišlja, ni da se pretvara da će jednoga dana pogledati nju, i pomisliti kako je lepa.

"Reci joj da stalno mislim na nju", reče Jason, a Poliksena zatrepta. "Reci joj da je volim. Reci joj da ću, kad se rat završi, otići kod gospe Andromahe da je zaprosim. Hoćeš li mi to učiniti?"

Poliksena reče: "Da, da, naravno, hoću. Ali sad moram da idem, Jasone. Previše sam se zadržala."

"Kako da ti zahvalim, Poliksena?"

Ona istrča bez odgovora.

ANDROMAHINA SPAVAĆA SOBA

"Gospo, smem li da razgovaram s tobom?"

Ksanta je stajala kraj bračnog kreveta koji je bez Hektora izgledao ogroman. Od njegove smrti, Andromaha je po čitav dan ležala tu, zatvorenih očiju. Svake večeri sedela je na svom mestu za stolom, s Prijamom i Hekabom u velikoj dvorani, ali ni tamo nije ništa govorila, niti išta jela. Ostatak vremena provodila je ležeći na krevetu, zanemariivši dete, ne razgovarajući ni s kim, venući i kopneći.

Ksanta je upoznala smrt u Krvavoj odaji. Znala je kako ona izmeni ljudsko telo, koje postaje hladno i kruto, gubi životni sjaj i postaje blede i zelenkasto. Slušala je krike ožalošćenih i gledala udovice i sestre ratnika kako s bolom prebacuju velove preko lica i kidaju odeću od očajanja. Ali ovo još nikad ne beše videla.

Jelena, Hekaba, svi prinčevi i princeze iz kraljevske kuće dolazili su u posetu, ali su ih sluge vraćale.

Gospa Andromaha spava... Gospu Andromahu boli glava... Ksanta se već zamorila od izmišljanja izgovora. To nije u redu. To bežanje od svega, odbijanje da s bilo kim razgovara, protivno je zakonima prirode. Čak se i životinje u brdima staraju o svojim mladuncima. Ali Andromaha je brigu o Astijanaktu u potpunosti prepustila Ksanti, koja je zaista gotovo uvek bila nežna i strpljiva. U poslednje vreme je, međutim, postala pomalo razdražljiva.

Hoću da se igram konjićem, Ksanta. Hoću loptu. Ajde, Ksanta. Ksanta, pevaj mi.

Njegove reči su joj letele oko glave takvom brzinom da je nekoliko puta uhvatila sebe kako misli: *odlazi. Pusti me na miru. Idi i gnjavi majku*. Međutim, nije rekla ništa, jer dete nije bilo krivo što niko sem Ksante nije slušao njegovo neprestano ćeretanje. I uvek je, uvek, imala na umu da je ostao bez oca.

Ali šta je s mojim ostalim obavezama?, često je govorila

Polikseni, koja je ponekad dolazila da sedi s njom, dok je Astijanakt prutom crtao po pesku u dvorištu. Želela je da se vrati u Krvavu odaju. Želela je da pronađe Alastora, koji joj je strašno nedostajao. Gde li se sakrio?

Marpesa, koja je dolazila svako veče u sumrak, bila je još ćutljivija nego obično. Nije vredelo da je pita zna li išta o Alastoru - na kraju krajeva, ona ga je jedva poznavala.

Ne, pomisli Ksanta, vreme je da nešto učinim, da nešto kažem, inače ću poludeti.

"Gospo" ponovi ona kad joj postade jasno da joj Andromaha ne odgovara. "Moram da razgovaram s tobom. Moramo da razgovaramo o Astijanaktu."

"Zašto?" upita Andromaha umorno. "Šta mu je? Zar se ne brineš o njemu kao prava majka? Ne mogu... Ne mogu sad da mislim na njega."

"Ali nisam mu ja majka. Ti si. Stalno me pita gde je princ Hektor, a uz to moram da mu objašnjavam i gde si ti, i zašto ne može da dođe kod tebe, i hoćeš li mu pevati uspavanku. Nedostaješ mu, gospo."

"Ne mogu to da podnesem, Ksanta, to je istina. Ne mogu da ga pogledam u oči. Podseća me na oca, a toliko se trudim da zaboravim..."

Odjednom Ksantu obuze bes kakav nikad u životu nije osetila, u grudima oseti neku vrelinu i reči joj pokuljaše iz usta pre nego što je uspela da se zaustavi.

"Ti si zla - ti si zla žena! I mačka u štali brine o svom mladunčetu bolje od tebe. Zašto ne misliš na njega? On je još mali... Šta on zna o životu i smrti? Šta će misliti kad vidi da ležiš tu poput kipa, i samo cviliš i plačeš? Čovek bi pomislio da si jedina udovica na svetu, i da još niko nikad nije izgubio muža. Pa nisi jedina. Sebična si i lenja, i ako te Hektor vidi s Jelisejskih polja, biće očajan što tako postupaš s njegovim detetom. Njegovim detetom. Od trenutka kad je nestao, otkad više nije tu, potpuno si se promenila. Gde je ona stara Andromaha? Znam da nije moje da ti ovo govorim,

ali ti si jedina majka koju sam ikad upoznala, a šta misliš kako je meni, kad me odbacuješ i nećeš da razgovaraš sa mnom, i ne dozvoljavaš mi da te tešim dok plačeš? Osećam se beskorisno i glupo i želim da odem oдавde i vratim se u Krvavu odaju. Onim ranjenicima bar mogu nekako da pomognem..."

Ksantin glas utihnu. Njen bes se pretvorio u užas. Kako se samo usudila da tako razgovara s gospom Andromahom? Verovatno će je odmah oterati; prognati u nečiju tuđu kuću i udaljiti od deteta koje toliko voli.

Okrenuvši glavu, ne usuđujući se da pogleda Andromahu u oči, ona reče: "Oprosti, gospo. Nije trebalo tako da govorim. Nemam prava da ti prigovaram. Molim te, oprosti mi."

"Opraštam ti" reče glas kraj njenog uha a zatim, iznenada, ruke njene gospodarice je zagriše i stegoše, a njene suze joj skvasiše kosu.

"O, Ksanta, opraštaš li ti meni? A Hektor... Molim se bogovima da mi i on oprosti. Misliš li da hoće? Volim ga... Toliko sam ga volela. Sve ovo sam radila zbog te ljubavi, ali u pravu si, to nije opravdanje. Promeniću se. Hoću. Od sada ću se brinuti o Astijanaktu i voditi ga u posetu babi i dedi, što je već davno trebalo da uradim."

Andromaha se odmaknu i pusti Ksantu, šmrcajući.

"Daj da se umijem i presvučem, a onda mi ga dovedi. Siroto moje dete!" Ona se baci na krevet, i ponovo zaplaka. "Šta li on misli o svojoj majci?"

"Sada će biti srećan", reče Ksanta. "Sve će biti bolje. Reći ću mu da si bila bolesna. A i jesi. Ali sada ćeš ponovo biti kao nekad."

"Nikad", reče Andromaha. "Nikad neću biti kao pre, ali ću se potruditi da se ponašam kao ljudsko biće, a ne kao živi leš."

"I još nešto", reče Ksanta. "Nisam to pomenula, ali je veoma važno."

"Kaži mi", reče Andromaha. "Zar ti nisam već dovoljno obećala?"

"Ne, gospo. Moraš mi obećati i da ćeš jesti. Sama si kost i koža."

Andromaha uzdahnu. "Mislim da ću morati" reče ona. "Inače mi

nećeš dati mira."

"Umrećeš ako ne budeš jela", reče Ksanta. "A koliko god da to želiš, ne smeš, zbog nas. Zbog Astijanakta i zbog mene. Potrebna si nam."

Na to Andromaha, koja je dotad govorila gotovo pribrano, ponovo briznu u plač, a ovaj put je Ksanta morala nju da zagri.

"Pogledaj nas" reče Andromaha, istovremeno se smejući i plačući. "Prave rasplakane ženturače. Zar je čudo što nas muškarci smatraju slabim?"

Ksanta se nasmeši. "Idem da dovedem dete. Pravi s Teanom kolače od ječma."

FRONTIDINA KUĆA

"Kada?" upita Poliksena. "Kada misliš da idemo? Stalno mi prigovaraš, a pogledaj sebe. Prošli su dani i noći, mesec se od srpa pretvorio u loptu, a ti još tražiš izgovore. Hoćeš li da te vodim Alastorovoj kući, ili nećeš?"

Negde u dubini duše znala je da je dosad već trebalo da prenese Ksanti Jasonove reči, ali je neprestano nalazila razloge da to ne učini. Njemu je rekla da je bolje sačekati dok žalost za Hektorom ne prođe. Ksanta će tada biti bolje raspoložena.

Sebi je govorila: *Obećala si da ćeš joj reći, ali nisi rekla kada. Sigurno će te spremnije saslušati kad ne bude toliko opsednuta Alastorom.* Ali znala je da to odlaže jer će te reći, kad jednom budu izgovorene, Jasonova osećanja učiniti stvarnim. Dok joj ne kaže ništa, još može da se pretvara, bar kad je sama.

"Naravno da hoću", reče Ksanta. "Ići ćemo danas posle podne ako hoćeš. Nisam ja kriva. Sve je bilo tako..."

Ona začuta razmišljajući o onome što se dešavalo. Andromaha je ustala iz postelje, to je istina, ali je još tumarala kroz kuću kao duh, i iako je sad vodila računa o sinu, Ksanta je morala da se igra s njim kad bi se njegova majka umorila, a to se dešavalo često, uprkos njenom hrabrom držanju. Ksanta je vodila Astijanakta da vidi Jasona i konje u štali, šetala s njim kraj reke uveče kad zahladi, držala ga na krilu i hranila, i svako veče mu pevala sve dok se sasvim ne smrkne. Kad nije čuvala Astijanakta, radila je u Krvavoj odaji. Tek kad bi uveče legla u krevet, imala je vremena da misli na Alastora.

"Kako?" upita Poliksena.

"Teško. Složeno. Ne znam tačno, ali dosad nije bio pravi čas."

"A sada jeste?"

"Da", reče Ksanta. "Haritomena dolazi da čuva Astijanakta. U Krvavoj odaji je mirno."

I tako, dok se skoro čitav grad odmarao posle ručka, devojke

krenuše ka Frontidinoj kući.

"Koliko je još daleko?"

Ksanta je sledila Poliksenu vijugavom ulicom koja je vodila nizbrdo od tvrđave. Kočije Apolona Feba već su počele da se spuštaju ka moru, ali je sunce još bilo vrelo, pa su se trudile da idu kroz hladovinu.

Odjednom, Ksanta povuče Poliksenu za ruku.

"Tamo! Jesi li ga videla?"

"Koga? O kome pričaš? Nisam videla nikoga."

"Bio je tamo. Crni ratnik. Već sam ga viđala."

"Apolon Feb ti je sagoreo pamet... O čemu pričaš?"

"O tom ratniku. Videla sam ga u Krvavoj odaji i jednom na Polju, a sad je zamakao između kuća, ali ja sam ga prepoznala. Veoma je visok... Sigurno si ga primetila. Sav je u crnom, poput dugačke, hodajuće senke."

"Nikad mi ranije nisi pričala o njemu. Jesi li sigurna da ti se nije učinilo?"

Ksanta odmahnu glavom. "Zaboravila sam na njega čim je nestao. Da ti ga nisam spomenula, ne bih ga se više ni sećala."

"Onda ga opet zaboravi", reče Poliksena.

"Verovatno je samo neki lik iz sna, a tako je vrelo da ti se možda i priviđa."

"Jesmo li skoro stigle?" upita Ksanta.

"Još malo", reče Poliksena. "Evo je. Lepa kuća, zar ne? Ali Pevač kaže da Frontidu izjeda zavist prema svima koji žive u tvrđavi. Kaže da smatra da je i njoj mesto tamo. Čudi me što nije uspela da veri Alastora s nekim ko je u srodstvu s Prijamom - s onom drugom Poliksenom, na primer."

"Kako to da Pevač zna sve o njoj?"

Ksanta je zurila u bele zidove koje joj je Poliksena pokazala u daljini.

"Kaže da je to zato što je bio prijatelj njenog oca, ali ja mislim da je Grozna Frontida jedno vreme, nakon što joj je muž umro, čeznula da se uda za Pevača."

"Ali on je tako star!" uzviknu Ksanta, a onda, shvativši kako to zvuči, pocrvene i dodade: "Izvini, ali razumeš šta sam htela da kažem."

"Upravo u tome je stvar. Udaš se za starca, i za nekoliko godina postaješ bogata udovica s kućom u tvrđavi. To bi joj baš odgovaralo."

Ksanta se nasmeši, ali je već uveliko razmišljala o Alastoru.

Šta ako ne bude hteo da se vidi s njom? Šta ako ju je zaboravio nakon toliko vremena? Šta ako ne bude hteo da razgovara s njima? Šta da mu kaže, zašto je došla? Svih tih dana, zamišljajući sastanak s njim, uopšte nije razmišljala ni o tom prvom trenutku, ni šta će mu reći... Hoće li se nasmejati kad je ugleda? Ili će biti besan? Uprkos vrelini, ona zadrhta.

U međuvremenu, Poliksena je već prišla kapiji.

Jedan muškarac, mlađi od Pevača, ali ipak u zrelim godinama, reče: "Dobar dan, mlade gospe! Mogu li vam pomoći?"

Kasnije se Poliksena kikotala pitajući se koliko li je Frontidi trebalo vremena da ga nauči da to izgovara tako pompezno, ali tada mu je odgovorila: "Želimo da vidimo gospu Frontidu. Ja sam Poliksena, unuka Pevača, koji sedi uz kralja Prijama. On je stari prijatelj vaše gospodarice, i sigurna sam da će rado čuti vesti od njega."

Sluga uđe u kuću, a devojkje ostadoše da čekaju.

Vrlo brzo, na vratima se pojavi sama Frontida, skupljajući skute i smešeći se: "Ah, divno, draga moja! Pevač! Kakav sjajan pesnik, baš se radujem što ću upoznati njegovu unuku! Lepo je od njega što misli na mene! Neki kažu da me je zaboravio. Nekađ smo bili veoma bliski, jednom davno, ali to je bilo u srećna vremena. Bio je zgodan muškarac, a i ja sam bila prava lepotica, ako verujete na reč staroj babi!"

"Veoma nam je drago što te vidimo" reče Poliksena, "i lepo izgledaš. Reći ću dedi kako lepo izgledaš."

"Uđi, draga moja, uđi", reče Frontida, a zatim se okrenu i odmeri Ksantu od glave do pete. Zatim se zamišljeno namršti. "Ko ti je ova

prijateljica, dušo?" upita ona Poliksenu. "Tvoje lice mi je", (te reči je uputila Ksanti), "prilično poznato."

"Ovo je moja prijateljica Ksanta" reče Poliksena, a pošto je Frontida još uvek zbunjeno gledala, nastavi: "Ona je dadilja kod gospe Andromahe, a neguje i ranjenike. Lečila je i tvoga sina, Alastora, i predano se brinula o njemu."

Frontida se ukoči. Namrštila se i rekla: "Da, sada se sećam. Naravno, ona grozna odaja što smrdi na krv i prljavštinu i druge užasne stvari. Nikad nisam shvatila zašto mi sina nisu odmah doveli kući, ali šta da se radi. U ratu se svašta dešava, zar ne? Ali zaboravljam na gostoprimstvo. Molim vas, uđite u moju kuću da nešto popijete."

Užasna žena, pomisli Ksanta ulazeći u kuću za Frontidom i Poliksenom.

Frontida je uzela Poliksenu za ruku, i ostavila Ksantu da kaska za njima. A ne samo da joj nije uputila nijednu reč zahvalnosti, već joj se gotovo nije ni obraćala.

Nije važno, pomisli ona osvrćući se po sobi, *sad smo u Alastorovoj kući. Uskoro, uskoro ću ga videti, a onda više Frontidine uvrede neće biti važne.*

"U stara vremena" govorila je Frontida Polikseni (razgovarala je samo s njom), "našlo bi se domaćeg peciva s medom i začinima, i slatkiša s one strane planine, gde ih spravljaju s ružinom vodicom i bademima... mmm... Ali sad vam mogu ponuditi samo sok od nara i smokve iz svoje bašte. Kakva su ovo strašna vremena! Kako se Pevač drži, u tim godinama?"

"Kaže da je starim ljudima potrebno malo hrane, i još manje sna", reče Poliksena, a Frontida se nasmeja kao da je to najbolja šala koju je ikad čula.

Ksanta je pomno gledala oko sebe, misleći: *ovde on sedi, u ovoj stolici, pod ovom tapiserijom*. Iz sve snage se trudila da zapamti svaku pojedinost da bi mogla o tome da razmišlja kasnije, kad bude ležala sama u krevetu. Pitala se kada će videti Alastora, kada će se usuditi da ga pomene... Ili će možda Poliksena nešto reći. Ona

pogleda u prijateljicu, oblikujući usnama reč "*Alastor*".

Poliksena joj odmahnu rukom i upita Frontidu: "Je li ti se sin oporavio?"

"Mnogo je bolje, hvala na pitanju. Zapravo" ona zagladi kosu rukom koja je ličila na koren drveta, "biće mu žao što vas nije video. Toliko sam mu pričala o Pevaču, i sigurna sam da bi veoma voleo da upozna njegovu unuku."

Ksanta ostade bez daha. Nije ni shvatila da je prestala da diše, kao da roni pod vodom. Zatim oseti kako je obuzima tuga, tako tegobna da joj je sve odjednom izgledalo mračno. Nijednom joj nije palo na pamet da Alastor možda neće biti kod kuće.

Šta sad da radi? I gde je on? Smeju li to da pitaju? Smeju li da odu da ga potraže, gde god da je? Svakako više neće moći da dođu Frontidi u goste.

Frontida nastavi: "Ne mogu da ga sprečim da ide na zidine. Da je po njegovom, po ceo dan bi bio tamo. Posmatra bitke. Tako je hrabar... previše hrabar za svoje dobro, rekla bih. Pa, otac mu je bio isti takav. Želela bih da ga zauvek zadržim kraj sebe, ali to je nemoguće. Umeš li da čuvaš tajnu, dušo?"

Obraćala se Polikseni. Ponašala se kao da Ksanta uopšte nije u sobi. Poliksena klimnu glavom.

Frontida spusti glas i reče: "Naravno, znaš da je veren? Ne? Čudi me što ne priča o tome. Upravo pripremam venčanje. Poznaješ li Agamedu, Hipsenorovu kćerku?"

"Ne" reče Poliksena.

"Lepa devojka, iz odlične porodice, u srodstvu (dalekom, doduše, ali ipak u srodstvu) s kraljevskom porodicom. Oni su oduševljeni tim brakom. Mislim da ćemo možda morati da sačekamo s venčanjem dok se rat ne završi, naravno, ali svakako neće još dugo potrajati. Mladina porodica živi s one strane Ide. Veliki su zemljoposjednici. Da znaš samo koliki su nam miraz obećali..."

Reći su joj kuljale iz usta poput bujice. Ksanti su ličile na crne mušice koje joj uleću u uši, i požele da ih spljeska, da udari Frontidu, da nešto kaže.

Ona ustade. "Mislim", reče ona, "da treba da krenemo, Poliksena. Skoro je vreme da se Astijanakt kupa pre spavanja."

"Da" reče Poliksena. "I mnogo hvala na gostoprimstvu."

"Molim te, prenesi najlepše pozdrave tvome dedi, draga Poliksena", reče Frontida. "Svakako ću vas pozvati na venčanje."

Pre nego što je stigla da se ugrize za jezik, Ksanta reče. "Molim te, reci Alastoru da ga je pozdravila Ksanta."

Frontida je pogleda kao mačku ili psa, koji su odjednom dobili moć govora. Izgledala je zapanjeno. Nije, primetila je Ksanta, rekla da će preneti poruku. Umesto toga, reče nešto o tome kako je kasno i kako ima mnogo posla. Poliksena i Ksanta ćuteći prođoše kroz kapiju i izadoše na ulicu.

NA ZIDINAMA

Paris nije mogao da spava. Mučile su ga noćne more. Noćni sati mu nisu bili ispunjeni spokojem, već uzdasima i rečima koje je tek naslućivao, i jaucima iz umirućih grla. Jedan glas je čuo sasvim jasno, reči koje je njegov brat Hektor izgovorio na samrti: 'Seti me se kad te moj brat Paris bude ubijao u senci Skejske kapije.'

Parisu se ponekad činilo da Hektorov glas u njegovoj glavi zamukne jedino dok razgovara s Jelenom. Sada je stajao na zidinama i premda je bio zagledan u Polje, nije video ništa. Neki ljudi su jahali kroz kapiju, a on spusti pogled da vidi ko to dolazi. Sunce mu je sijalo pravo u oči, odbijajući se o nečiju kacigu.

Ne, to je neverovatno... Je li to moguće? Zar je to Ahil?

Paris zakloni oči rukom.

To je zaista on. Hektorov ubica.

Čuo je mrmljanje i došaptavanje ljudi na zidinama: "Ahil! O, bogovi, pa to je Ahil!" govorili su skrivajući lice šakama, strahujući od onoga što bi se moglo dogoditi...

Paris odjednom oseti da su mu usta sasvim suva, i posegnu za lukom i strelama.

"Vidiš li me, Trojanče Parise?" uzviknu Ahil. "Vidim da su te Apolonovi zraci zaslepili. Nisam došao da ostvarim proročanstvo. Kakve izgleda imaš da pogodiš metu koja se kreće? Nikakve. A čak i ako me ustreliš, zar ne vidiš da sam zaštićen?"

Ahilov smeh je odzvanjao u tišini.

Na zidinama svi zanemeše, nepomično zureći u zlatokosog Grka.

Paris uze strelu i odape je bez razmišljanja, a ona polete niz visoke zidine. Trenuci u kojima je strela letela behu najduži u Parisovom životu. Kasnije je rekao Jeleni da ju je sigurno vodila ruka nekog božanstva, jer je stigla skoro do zemlje, a onda kao da se zaustavila i okrenula ka jedinom ranjivom delu Ahilovog tela: peti.

Peti, za koju je majka držala sina potapajući ga u čarobnu reku.

Između kožnog i bronzanog štitnika na nogama, Parisova strela se zabi u meko meso, a Grk pade na kolena u pesak.

"Kopile!" uzviknu Ahil u samrtnom ropcu, dok mu se celo telo grčilo. "Ispunio si proročanstvo i ubio me, ali još mogu..."

Ostatak Ahilovih reči izgubio se u urliku Trojanaca koji su stajali na zidinama.

Paris pogleda u svog neprijatelja. Senka Skejske kapije pokrivala je Ahilovo telo poput tamnog pokrova. Njegovi saborci su ga dizali i odnosili na sahranu. Svetina na zidinama je klicala... urlala od radosti.

"Sad spavaj mirno, moj brate Hektore, i ne pohodi me u postelji", promrmlja Paris, a oči mu se ispuniše suzama, zbog svih njih: onih koji su umrli, i onih koji su čekali da umru.

Poliksena reče: "Alastor možda uopšte i nije na zidinama. Verovatno je samo pobegao od tog njenog glasa."

"Ali ga ipak nisam ni videla, je li tako? Sve je bilo uzalud. Sad se osećam još gore. Čula si. On je takoreći već oženjen. Ne mogu to da podnesem."

"Znala si da je to moguće, zar ne?"

"Pretpostavljam da jesam", reče Ksanta. Nije rekla Polikseni da se potajno nadala nemogućem - da Alastoru strašno nedostaje, kako ne može da jede ni da spava zbog ljubavi prema njoj. Kako je samo bila luda! Kako nas ljubav čini slepim! Ona šutnu jedan kamen, radujući se bolu u nožnim prstima koji joj je na trenutak skrenuo misli od bola u srcu.

"Neko je", reče Poliksena, "tamo na Polju uradio nešto nečuveno. Sa zidina čujem neku buku."

Ksanta na tren oslušnu: urlanje i vika, nimalo nalik onima koji su se čuli kada je Hektor ubijen.

"Hajde, požuri. Dođi da vidimo šta se dešava!"

"Moramo li?" Što god da se tamo dešavalo, sigurno je značilo nečiju smrt.

"Da, naravno da moramo, ili bolje da me nema. Ako se dešava nešto važno, Pevač će mi do kraja života prigovarati - 'Kako si mogla da odeš i ostaviš me u takvom času,' i tako dalje, i tako dalje. Kao da nije sedeo pod lozom i naglas hrkao kad smo krenule."

Zaputivši se ka zidinama, mimoilazile su se s nasmešenim grupama žena i dece i muškaraca prestarih za borbu, koji su žurili ulicama.

"Stanite!" uzviknu Poliksena. "Recite nam. Nešto se desilo. Šta? Je li gotovo? Zar se rat završio? Čekajte, recite nam. Kažite..."

Konačno jedna žena zastade, vedro se smešeći devojkama: "Zar vam još niko nije rekao? Danas je veliki dan. Mrtav je. Ahil je mrtav. Prokleti Hektorov ubica leži mrtav kao preklano pile. Da vidimo koliko će Grci sad biti hrabri! Naš princ Paris učinio je ono na šta ga je Hektor zakleo. Ubio je psa Ahila u senci Skejske kapije...", i žena nestade pre nego što je Poliksena uspela da je još nešto pita.

"Požurimo" reče ona. "Moraš reći Andromahi, a ja moram priču da ispričam Pevaču."

Celim putem do tvrđave sretale su grupe srećnih, raspevanih ljudi. Ksanta je išla za prijateljicom koja je hodala brže od nje, čudeći se, kao i mnogo puta ranije, što nečija smrt može doneti toliko radosti. Nije mogla a da ne pomisli da nije dobro toliko se radovati tome.

Nakon što su devojke otišle, Frontida je dugo sedela i razmišljala. Ona druga, koja nije u srodstvu s Pevačem, zaljubljena je u Alastora. To je jasno kao dan... Kako je samo zagledala kuću, zureći u sve širom otvorenih očiju, vlažnih od ljubavi!

Je li to ona? Je li moguće?

Frontida je primetila da Alastor poslednjih mesec dana često izbiva iz kuće. Prepostavila je da posećuje ona mesta kuda odlaze svi mladi ljudi, dole kraj zidina.

Ona se namršti, setivši se žena koje je ponekad viđala na pijaci: nafrakanih stvorenja koja se, bila je sigurna u to, nikada čestito ne kupaju, već samo mažu prljavu kožu mirisnim uljima da sakriju

smrad svojih poroka. Bolelo ju je što njen mali dečak - da, znala je da je to ludo, ali je još tako mislila o njemu - želi da se druži s takvim ženama, ali zašto bi on bio drugačiji od svih ostalih muškaraca u gradu?

A ova devojčica ogromnih crnih očiju i svetle kose sada se pojavila niotkuda, i Frontida požele da su joj kurve jedina briga.

Znala sam, reče ona sebi, *čim sam videla kako ga gleda kada je bio ranjen, da se sprema nekakva nevolja, i bila sam u pravu.*

Frontida je navikla da bude u pravu. Po sopstvenom mišljenju, uvek je bila. A nije se ni ustručavala da nešto preduzme.

Ako je Alastor zaljubljen, reče ona sebi, *onda se venčanje mora održati što pre, bio rat ili ne.* Poslaće poruku na devojčino imanje po nekom od slugu, i predložiti vreme obreda. A čim se Alastor vrati kući, reći će mu šta je odlučila.

RUŠEVINE

Dok su Ksanta i Poliksena pričale s njegovom majkom, Alastor je, ležeći naslonjen na lakat, gledao u Marpesine oči.

"Zašto ne?" pitao je.

"Zato što mrzim..."

Marpesa nije znala kako da mu objasni da, čak i u ovim ruševinama za koje ranije nije ni znala, punim skrivenih odaja i prostorija zaklonjenih srušenim zidovima, ima osećaj da je svi vide.

"Ne volim ovo mesto. Mislim da će nas neko videti. Osećam se kao da nas posmatraju."

"Pa kuda onda da idemo? Kraj tvoje sobe stalno prolaze Paris i Jelena i njihove sluge, a moja majka je gazda u kući, i upada mi u sobu kao da sam beba, kao Astijanakt. A to ne mogu da podnesem, Marpesa. Sav gorim. Ti si kao groznica koja me je sveg obuzela. Ne mogu da živim ako te ne držim u naručju, a ponekad želim da se zaletim na prvog Grka kojeg ugledam, samo da me ubije i okonča moju patnju."

"Ne budi smešan", reče Marpesa. "Jedva me i poznaješ."

"Znam da te želim."

Eto, pomisli Marpesa, konačno istine. Želi je. Ne voli je. Nikada joj nije ni rekao da je voli. Njegova majka (koju je često pominjao) već mu je ugovorila brak. Nije rekao: *Oženiću se samo tobom, voljena moja Marpesa*. Naravno da neće. Šta bi ona mogla da ponudi mladiću poput Alastora? Ništa. Nema novca (osim nekoliko novčića i starih komada nakita koje joj je Jelena ponekad davala, i koji su stajali u njenom kovčežiću s dragocenostima), ni poseda, ni porodice, čak ni sopstveno prezime.

Razmišljala je o svemu tome sve dok joj se misli, kako joj se činilo, nisu zaplele kao niti vunice u korpi, i tako zamrsile da se više nisu mogle rasplesti. Ponekad je, kad bi ostala sama, bila u stanju to da uradi. Mogla je da bude razumna, i tada bi shvatila sva osećanja

koja joj leže na srcu, i razmišljala o svakom posebno.

U tim trenucima govorila je sebi: *Reći ću Alastoru da više ne želim da ga viđam. Otići ću kod Ksante i reći joj šta sam učinila, i moliti je da mi oprost. Misliću samo na svoje obaveze.* Tada bi dobila poruku od njega. 'Čekaj me kod ruševina. Dođi do ruševina.'

Rekao joj je da niko drugi ne zna za njih. Ta kuća i imanje nekad su pripadali bratu njegovog oca koji je sada bio mrtav, a čitav posed je propao.

A ona je svaki put odlazila. Ležala je naslonjena na njegovu ruku, i posmatrala ga. Celim telom je čeznula za njim, želela samo da ga uzme u naručje i na trenutak sve zaboravi, ali se uzdržavala. Neko bi mogao proći kraj ruševina i zalutati među njih: neko dete, životinja, a Marpesi se činilo da bi umrla kad bi je neko video u ljubavnim položajima, koji su tako nedostojni, tako - ona pocrvene - smešni kada ih samo posmatraš.

"Onda možemo da idemo" reče Alastor. "Nema razloga da ostanemo ovde..."

Ako nećemo voditi ljubav, pomisli Marpesa. Ne želiš da razgovaraš sa mnom. Nije ti dovoljno da samo sediš kraj mene. Imaš pametnija posla nego da budeš sa mnom ako ne želim da ti udovoljim. To zapravo misliš, pa zašto onda ne kažeš?

Ćutala je, ali je u tom trenutku odlučila. Ovo je poslednji put da je došla do ruševina. *Videćemo*, pomisli ona, *kako će ti se to dopasti.*

Naglas je rekla: "Hajdemo, onda. Već je kasno."

Alastor ustade i krenu po razrušenom kamenju, čak se i ne osvrnuvši da vidi da li ga ona prati. Hodali su razdvojeno, ne razgovarajući.

Odjednom se s gradskih zidina začu pobedonosna jeka, koja je odzvanjala u vazduhu.

"Slušaj", reče Alastor. "Nešto se desilo. Propustio sam nešto. Moram da idem da vidim šta je to. Baš mi je krivo. Šta ako se dogodilo nešto važno? Možeš li sama? Smeta li ti da malo požurim?"

"Sve je u redu, hvala" reče Marpesa.

Alastor je na trenutak pogleda, nasmeši se i dotaknu joj ruku.

"Ne možemo ovako" reče on. "Naći ću neko mesto za nas. Znam da mrziš da se sastajemo ovde. Ne brini. Poslaću ti poruku. Ali sad moram da idem. Ko zna šta se desilo? Zdravo."

"Zdravo" odgovori Marpesa. Ali on je već nestao, odjurio ka zidinama.

Više i ne misli na mene, pomisli ona. Ja sam mu nevažna.

Posmatrala ga je kako trči. Za njim je jurio crni ratnik i Marpesa prepozna Areja, boga rata. Često ga je viđala na Polju, u dugom, širokom ogrtaču, tamnom poput noći.

BRBLJIVICE: KUHINJA

"Zanima me samo kome treba da verujemo?" reče Teana gurajući ruku u ogromni keramički ćup i skupljajući zrna žita koja su ostala prilepljena sa strane ili skrivena na dnu, odakle ih je bilo teško pokupiti. "Koliko ja znam, on je bio besmrtnan... Njegova majka Tetida je bila nekakvo vođeno božanstvo, ili nimfa, tako nešto, i zato je i on bio poseban."

"Tako je", reče Halija.

Stavljala je na sto svu hranu koju je uspela da skupi, i onim delom mozga koji nije bio obuzet mislima o Ahilu pitala se kako će od tih ostataka napraviti gozbu. Prijam je spremao slavlje. Njegov sin je osvetio Hektora. Strašni Ahil je mrtav. Čitav grad je slavio. Odjednom su se niotkuda, kao nekom čarolijom, pojavile mešine pune vina, a Pevač je konačno dobio priliku da speva pesmu koja nije tužna i pogrebna. Svi su videli kako se šepuri hodnicima, čudesno podmlađen i uspravan, i smišlja pobeđničke pesme smešno nacerenog lica, poput mladića koji je upravo pobedio na nekom nadmetanju.

Svi su mislili isto: možda će se rat uskoro završiti. Možda će krvoproliće prestati. Možda ćemo konačno doći do čestite hrane.

Budale.

Halija uzdahnu. Pre nego što stvari krenu nabolje, opet će krenuti nagore. Kasandra se nije priključila slavlju, a dok se njoj ne pojavi osmeh na licu, Halija nije htela ni u šta da veruje. Ponovo se zapitala da li je Ahil zaista bio besmrtnan, ili nije.

"Smrtnik ne može umaći Hadu" reče ona. "To je logično. Kad bi to mogao, bio bi bog, poput bogova s Olimpa."

Danaja, koja je čuteći čistila nešto zeleni, ko zna kako dospele do grada - bolje je, mislila je uvek, da ne pita kako i odakle - upita:

"Zašto onda kažu da ga je majka potopila u Letu?"

"Ah, to" reče Halija. "Bogovi su tako lukavi! Rekli su joj da ga

drži za levu petu, je li tako, da se ne utopi... I tako mu je taj deo tela, kad ga je izvukla iz vode, ostao suv, pa ga čarolija reke nije dotakla, zar ne? A Parisova strela ga je baš tamo pogodila."

"Prava sreća, ako mene pitaš", reče Teana, uspevši da nakupi šaku zrnevlja. Možda će ga ipak biti dovoljno da umesi neki kolač. Moraće da proveriti koliko ima ulja.

"Slučajnost. Da pogodi Ahila baš u petu. Nikad nisam čula da je Paris tako dobar strelac. Znae već šta pričaju: da svoje najbolje oružje nosi između nogu!"

Žene se nasmejaše, srećne što su uspele da pribave nešto hrane.

Danaja reče: "Pomogli su mu, zar ne? Svakako su mu bogovi pritekli u pomoć. Neki kažu da oni tamo, na Polju, vode strele, štite ratnike i slično."

"Pa ipak", bila je uporna Teana. "Ko je još čuo da je neko poginuo od rane na peti? Čudno je to, ako mene pitate."

"Zar ne znaš?" reče joj Halija. "Mislila sam da to svi znaju. Parisova strela je bila otrovana."

Danaja i Teana naglo udahnuše i odmahnuše glavama. Halija nastavi: "Majka Otrova je bila ovde. Videla sam je svojim očima. Zar vam nisam rekla? Dolazila je više puta u poslednjih nekoliko dana. Baš sam se pitala šta to smeru jer, kao što znate, retko izlazi iz one svoje stračare. Pa ipak, mora da ju je Paris pozvao, a ona se sigurno ponašala kao i svaka žena kad je on u pitanju. Ali ja se ježim kad je vidim, kažem vam. Otišla bih kod nje samo u velikoj nevolji. Dovoljno je da joj vidiš zube pa da više noću nemaš mira, a oči... Pa, takve oči sam videla u sove, ali kod žene nikad."

Ona zadrhta, i baci pogled preko ramena kao da Majka Otrova vreba u nekom uglu kuhinje. Ona nije bila tu, ali neko drugi jeste.

"Da, ali kuda nestade? Nešto nam je doneo, zar ne? Neku priču? Ne sećam se više kakvu. Nešto o Parisu."

Danaja odmahnu glavom. "Rekao je" smejala se Halija, "da je Hermes, glasnik bogova!"

Sve se nasmejaše, a Teana reče: "Mladi ljudi svašta pričaju, samo da skrenu pažnju na sebe. Pa, gde je taj med? Mora da ga još

negde ima..."

Kad su završile sa spravljanjem kolača, Teana, Danaja i Halija već su sasvim zaboravile svog posetioca.

JELENINA PALATA

Marpesa je sedela sama za razbojem. Od Ahilove smrti Paris je bio bolje raspoložen, a to je značilo da je Afrodita češće boravila u palati. I sada je bila tu. Marpesa je ugleda kraj vrata spavaće sobe u haljini sličnoj srebrnom oblaku, a boginja se nasmeši.

"Baš kao nekad" reče ona. "Zar ne? Jelena u poslednje vreme nije baš bila sklona ljubavi, ali sada sam to popravila. Danas je sasvim zanesena."

Marpesa se nagnu nad razboj pokušavajući da ne obraća pažnju ni na Afroditu, ni na zvuke koji su dopirali iz spavaće sobe.

"Znam da nije baš taktično" nastavi Afrodita, "što se sve to dešava ovde, tako blizu da ti sve čuješ. Zašto malo ne izađeš napolje? Ili se možda prisećaš svojih avantura s lepim Alastorom?"

Marpesa požele da upita boginju: 'Kada? Kada ću moći ponovo da budem s njim? Šta će biti s nama?', ali se nije usudila.

Afrodita joj je, međutim, sigurno pročitala misli, jer je rekla: "Uskoro ću ti ponovo pokloniti pažnju, ne brini. Ne znam šta će se dogoditi... za sada. Jer, videćeš, sad se bavim drugim stvarima."

Marpesa se nasmeši Afroditinim rečima, a bol koji je tako dugo nosila u srcu malo se ublažio. Pošla je ka vratima pomislivši kako bi mogla da prošetati do hrama pre nego što se Paris i Jelena vrate.

Paris je otišao. Čim je ustao iz njene postelje, zbog nečega je morao hitno da ode do Prijamove palate. Jelena se smešila skupljajući kosu. Kad bi joj tako nešto rekao obično je lagao, ali posle onoga što se upravo dogodilo, sumnjala je da mu je ostalo snage za neku drugu. Mada, pomisli ona, s muškarcima se nikad ne zna.

"Marpesa!" viknu ona. "Dođi ovamo i pomoz mi da izaberem haljinu za večerašnju gozbu."

Pošto joj Marpesa nije odgovorila, Jelena uđe u sobu u kojoj je

obično tkala, da je potraži.

"Marpesa? Gde si?" Na trenutak se razljutila što nema nikog da je posluži. Moraće da pozove nekog drugog.

Ne mogu se ljutiti na sirotu devojk, pomisli Jelena. Retko kad izlazi sama. Trebalo bi da mi bude drago što se nečim zabavila.

Upravo u tom trenutku, jedan mladić upade u sobu i reče: "Gospa Jelena? Moram da je vidim... Molim te, reci mi gde mogu da nađem gospu Jelenu."

"Ja sam Jelena. Ko si ti, i kako se usuđuješ tako da upadaš ovde? Da pozovem čuvare da te izbace?"

"Ne, gospo, preklinjem te. Neću ti nauditi. Nosim poruku princu Parisu od moje majke. Ja sam Korit, sin princa Parisa."

Jelena se nasmeja, a skerletni kamen koji joj je ležao na grudima zasvetluca.

"Ne budi smešan", reče ona. "Kako bi ti mogao biti njegov sin? Ja sam Jelena. Znam sve o Parisu što se može znati, i znam da nema sina. Ko je ta majka, o kojoj govoriš?"

"Ona je nimfa. Zove se Enona, i živi na planini Idi. Poslala me je da se predstavim svom ocu... i tražim svoje pravo."

"Nimfa!" uzviknu Jelena prezrivo. "Glupe praznoverice. Slušaj me, mladiću. Ako se moj Paris pre nego što me je upoznao spetljao s nekom slaboumnom seljančicom koja je koristila čudotvorne napitke, to više nema nikakvog značaja. Koliko vidim, to mora da se dogodilo mnogo godina pre nego što me je uopšte sreo. Sigurno je i sam tada bio skoro dete. Sve je to prošlost, i da sam na tvom mestu, zaboravila bih sve to i vratila se na planinu pre no što se moj muž vrati. Veoma je ljubomoran. Ne znam šta će uraditi ako te ovde zatekne..."

Dok je to govorila, ona primeti da Marpesa stoji kraj vrata.

"Marpesa, dušo, baš mi je drago što si se vratila. Ovaj gost upravo odlazi. Hoćeš li biti tako ljubazna da ga ispratiš do kapije?"

"Ne!" viknu Korit. "Neću otići dok ne razgovaram s Parisom. Pašću ti pred noge i sačekati da se vrati, a ko god pokuša da me izbaci, moraće prvo da me odvoji od tebe, gospo."

"Prestani!" vrisnu Jelena. "Odmah sklanjaj te svoje prljave ruke

s mene, jer ću zvati u pomoć..."

Kasnije je Marpesa pokušavala da se priseti šta se dogodilo. Sve se odvijalo veoma brzo. Jelena je vrištala a Paris se odjednom odnekud pojavio, ali zašto je držao nož u ruci? Ipak, nož je bio tu, presijavao se pri svetlosti baklje, i ne pitajući ništa i ne čekajući da Jelena kaže ijednu reč, zario je bodež u mladićevo rame, a ovaj pade.

Bio je mrtav. To je već bilo dovoljno strašno, ali ono što je posle toga usledilo beše još strašnije. Kad je Jelena rekla Parisu šta je mladić tvrdio, on to nije porekao.

Jelena poblede od besa, i zavrišta na Parisa.

"Vrati joj se onda. Neću više ni da me takneš. Odvratan si. Seljančica koja misli da je nimfa, to baš liči na tebe. Zašto sam ostavila svog sirotog muža koji nikad sa mnom nije tako postupao? Sigurno sam pomerila pameću. Ne mogu da verujem da sam zbog tebe ostavila svoje dete, kopile jedno..."

Vrištala je i urlala skoro celu noć, ali se konačno povukla u svoju sobu, i tada je zavladala tišina.

Paris je morao da se postara za mladića, i obezbedi da njegovo telo bude vraćeno na planinu i tamo sahranjeno. Kad su ga odneli, dugo je sedeo u mračnoj bašti i plakao.

Ugledavši Marpesu koja je upravo krenula u svoju sobu, on reče: "To je bio moj sin, Marpesa. Shvataš li zašto sam ovako očajan?"

"Da, prinče Parise. Ovo je teška noć."

"Nisam ni znao da imam sina. Možeš li da veruješ? Nije stigao ni reč da mi kaže, a ja sam ga ubio. Strašan greh... Najteži greh na svetu, ubiti sopstvenog sina."

"Nisi znao da ti je sin", reče Marpesa.

Paris zajeca. "Sve se polako rasplice... Imaš li i ti takav osećaj? Ne naravno da nemaš. Ti si još dete. Šta ti znaš o takvim stvarima?"

Marpesa mu je mogla štošta reći, ali je zaključila da je najmudrije da ćuti.

NA ZIDINAMA

Iako je Ksanta i dosad imala dovoljno razloga da mrzi Borosa zbog svega što je učinio, ono što je upravo rekao nateralo ju je da ga omrzne još više. Kako se samo usuđuje! Kako može tako da je muči! Možda ono što je rekao Haritomeni i nije istina.

Kad je video da je Ksanta blizu, izgovorio je, napadno glasno: "Onaj mladić koji je pre nekog vremena bio tu... onaj lepi, koji je ovoj tvojoj maloj zavrteo glavu i pomerio dupe - izvini na izrazu, ali znaš šta hoću da kažem - ima devojkicu. Zar to nije zanimljivo? Naravno, niko ne zna ko je ona, ali on se ljubaka s njom kao kakav zaludeni pesnik, i nimalo mu se ne žuri da se vrati na ratište."

Haritomena je coktala. "Ne znaš šta pričaš, kao i obično, Borose. Bolje nosi te ranjenike i ćuti. To jedino umeš. Mladi Alastor je veren s jednom devojkom koja živi preko planine. To zasigurno znam."

"Ko priča o veridbi? To s ovim nema nikakve veze. Ne kažem ja da će se oženiti ovom s kojom se ljubaka... Dečko samo malo uživa, ako shvataš na šta mislim. Samo malo umače. Malo se trpa, i tako to."

"Odvratani si, Borose. Odlazi. Ne želim više da čujem ni reč od tebe. Donesi ranjenike i odlazi. Ja sam stara žena, i ne možeš mi reći ništa što već nisam čula, ali neću da pričaš gadosti pred mladima. Gadiš mi se."

Boros izađe iz Krvave odaje, a Ksanti tako laknu kad je otišao da joj je trebalo vremena da shvati o čemu je pričao. Da li bi to mogla biti istina? Prošlo je toliko vremena, toliko dana i noći otkada je videla Alastora. Ponekad ga je sanjala, i tada je bio kraj nje, s njom, gledao je duboko u oči, ali kad bi se probudila iščezao bi joj iz misli, i nije se više sećala njegovog glasa.

Znala je da provodi sate na zidinama gledajući ratnike kako se bore na Polju, i posmatrajući grčki logor da vidi kreću li njihovi junaci u borbu. Morala je da sazna istinu, koliko god bolna bila. Otići

će da ga potraži.

"Haritomena, jesam li ti potrebna?"

"Ne, dete. Danas je mirno. Idi. Pozdravi gospu Andromahu."

Ksanta klimnu glavom, ali ništa ne odgovori. Nije nameravala da se vrati u Hektorovu palatu. Izašavši iz Krvave odaje, umesto da krene kući, krenula je nizbrdo od tvrđave, ulicama koje su vodile ka zidinama. Prilazeći im, začu nekakvu viku. To je značilo da se nešto dešava; da se vodi neka borba.

Ksanta oseti kako joj srce jače bije, i kako je obliva znoj. Samo bi zbog Alastora otišla na mesto gde ljudi napadaju, seku i ubijaju jedan drugoga, boreći se na život i smrt.

Zidine su bile načičkane ljudima, ali ih ipak nije bilo onoliko kao kada je Ksanta prošli put bila tu, na dan Hektorove smrti. Zurila je u leđa staraca, baka koje su ovamo dovodile decu kao da je rat nekakava zabava.

Ksanta zadrhta. Znala je koliko je teško reći ne dečacima koji su stalno tražili da idu na zidine. To nije ništa čudno. Kad svi pričaju o ratu i junacima i bitkama, naravno da i njih to zanima. I oni žude za uzbuđenjem.

Gospa Andromaha nije pričala Astijanaktu ništa o bitkama, baš ništa, ali je on to ipak negde čuo i trčao po dvorištu vičući: "Udri Grke!" iz sveg glasa, i mašući grančicom iznad glave.

Gde je Alastor? Ksantin pogled lutao je tamo-amo, i najzad ga ugleda: stajao je sam, odvojen od ostalih. Popela se do njega.

Gospo Afrodita, reče ona u sebi, pomози mi. *Neka sve to bude samo Borosova izmišljotina, kojom je hteo da me povredi.*

"Alastore?" reče ona.

On se okrete, primeti je i nasmeši se. Ksanta pomisli da je on najlepši momak na svetu. Zgodniji i od samog Parisa. Sad kad mu je rana zacelila, koža mu je bila boje zlata, sjajna i glatka, i morala je da stisne ruke uz telo da ih ne pruži k njemu i ne dodirne ga.

"Ksanta!" uzviknu on. "Gde si bila? Kako to da te nisam viđao? Zanimao sam te samo dok sam bio ranjen, je li tako?"

"O, ne. Ne. Stvarno."

Zašto joj se jezik tako svezao? *Progovori. Sad imaš priliku.*

"Pitala sam se šta ti se dogodilo. Kako si. Kako si sad?"

"Srećan. Srećan sam, Ksanta. Zar ne vidiš?"

"Vidim. Odlično izgledaš. Drago mi je..."

"Dođi. Priđi bliže, i šapnuću ti zašto sam tako srećan."

Ksanta se nadala da se neće onesvestiti i obrukati. Prišla je tako blizu Alastoru da je rukom dodirnula njegovu. Odjednom je shvatila da je zadržala dah, i naglo izdahnu.

"Moram da ti šapnem na uho. To je tajna. Obećavaš li, sigurno, da nećeš nikome reći?"

Ksanta klimnu glavom.

"Neću reći nikome. Kunem se."

Alastor primaknu usne njenom uhu: "Našao sam devojkicu za kojom izgaram", reče on.

Ksanta zatvori oči, i oseti kako posrće. *Možda to nije ono o čemu je pričao Boros. Možda samo posećuje nekoga u onim kućama kraj zidina, kuda, kako kažu, svi mladići odlaze. Ali za mene je to kraj. Ne voli me.*

"Ne smeš se ljutiti, Alastore, ali to već znam" reče Ksanta.

"Otišle smo u posetu tvojoj majci, Poliksena i ja, i ona nam je rekla sve o tvom venčanju. Nadam se da ćeš biti veoma srećan."

"Venčanje?" Alastor se naceri, a onda počeo da se smeje. Uskoro se sav previjao i cerekao tako glasno da su neki od posmatrača na zidinama, koji su pratili bitku, počeli da prave grimase.

"Izvini, Ksanta", reče on konačno. "Ali to je tako smešno. Zar misliš da bih goreo od žudnje za nekom koju mi je izabrala majka? Ne, ovo je druga. Upoznao sam je nedavno. Po ceo dan mislim na nju. Ne mogu da je zaboravim, i to je istina. Venčanje je sasvim nešto drugo. Majka mi preti da će se ono uskoro održati, ali ja o tome ne razmišljam. Ko zna šta se sve može dogoditi dok rat traje. Čak ni moja majka ne može da zaustavi rat, a ja ću brinuti o Agamedu kad budem morao."

"Ko je onda ta tvoja devojkica?"

Slušajte me samo kako pričam, kao da je sve u redu! Kao da mi

se njegove reči ne zabadaju u srce poput bodeža! Sad postoje dve zbog kojih treba da brinem.

"Izvini, to ti ne mogu reći. Zakleo sam joj se da ću ćutati."

"Nije važno. Da li je voliš?"

"Vi devojke - stalno pričate o ljubavi. Šta vam to znači? Znam samo kako se zbog nje osećam, svakim delićem tela. Zar to nije dovoljno?"

Ksanta je mislila o svojim osećanjima prema Alastoru. Jesu li i ona samo u njenoj koži, u telu? Da li se, ipak, ljubav svodi samo na to? Setila se Andromahe, koja kopni bez svog muža.

"Ne" reče ona. "To nije dovoljno. To je nešto više."

"Pa meni je dovoljno, veruj mi. Bar dok traje rat."

Ksanta uzdahnu. Rat, uvek taj rat. Dakle, istina je to što starice govore. Muškarcima je rat uvek važniji od svega. Zamišljala ga je poput ogromnog stabla koje pušta korene u zemlju i zariva ih u sve živo, bacajući posvuda svoju senku.

"Moram da idem sada, Alastore. Imam posla."

"Ljuta si na mene. Zašto si ljuta?"

"Ne, ne, stvarno nisam, ali znaš da ne volim bitke. Moram u Krvavu odaju."

"Ali nešto se dešava... Ne možeš sad da ideš. Pogledaj. Gledaj onog čoveka tamo. Znaš li ko je on?"

"Baš me briga ko je on."

"Treba da znaš. To je Filoktet. Kažu da će ubiti Parisa. Eno Parisa, tamo... Ne izgleda zabrinut, zar ne? Vidiš li Filoktetov luk? Nekad je pripadao Heraklu."

"*BAS ME BRIGA!*" vrisnu Ksanta kao da joj neko čupa reči iz grla. "Zar ne razumeš šta ti govorim? Baš me briga i da luk pripada samom Areju. To je samo oružje. Idem."

"Izvini, Ksanta. Znam da mrziš sve ovo. Hajde da se opet sastanemo i popričamo. Volim da pričam s tobom. Ti zaista umeš da slušaš."

"Zbogom", reče Ksanta. Okrenula se i pošla nazad u grad.

Sunce beše u zenitu, a njoj je ipak bilo hladno. Boros nije lagao.

Alastorove reči za nju su bile kraj. Više se nije mogla nadati ljubavi ni radosti. Možda će pitati gospu Andromahu sme li da ode u hram. Tada bi mogla da služi boginji i više nikad ne bi videla ni Alastora, ni bilo kog drugog mladića. Ali ko je ona, ta nepoznata devojka koja se obavila oko njega poput puzavice? I kako bi mogla to da sazna a da nikom ne otkrije Alastorovu tajnu?

KRVAVA ODAJA I JELENINA PALATA

Ksanta se osvrnu oko sebe, ugledavši ranjenike na ležajevima i Haritomenu kako sedi na svojoj niskoj stoličici kraj vrata. Sunce je upravo počelo da se spušta ka moru, i čitavu odaju je ispunila sanjiva zlatasta svetlost. Neki ranjenici su hrkali. Niko od njih nije bio teško povređen.

Ksanta je sedela na podu u najmračnijem uglu prostorije, naslonjena leđima na zid. Negde izdaleka začula je jecaje, ali ipak, kapci joj se sklopiše. Mislila je na ono što joj je Alastor rekao, i osetila detinjastu želju da zaplače.

Ista sam kao Astijanakt, pomisli ona. *Plaćem zato što ne mogu da dobijem sve što poželim...*

"Upomoć! Upomoć! Brzo... Molim vas, požurite! Ima li ovde vidara? Nekoga ko ume da izleči rane... Princ Paris... Dodite brzo."

Ksanta otvori oči. Prepoznala je slugu iz Jelenine palate, koji je drmusao Haritomenu i jecao.

"Priberi se, čoveče" reče mu starica, "i reci mi tačno šta se dogodilo."

"Princ Paris... ranjen je. Pogodila ga je strela. Požurite. Umire."

Ksanta odmah ustade. Je li to onaj čovek - nije mu upamtila ime - s Heraklovim lukom? Možda mu se ipak posrećilo. Ksanta zadrhta. Kakav je to veličanstven prizor morao biti za Alastora. Kako će mu biti drago što to nije propustio! Ali nemoguće je da Paris umire?

"Dođi, dete" reče Haritomena. "Ponesi ulje, i čiste krpe. Uzela sam trave."

Pokupile su sve što im je trebalo i pošle uzbrdo za slugom. Vrelina je isijavala iz svakog kamena i treperila u vazduhu kao da prolaze kroz finu, tanku tkaninu. Još mnogo pre no što su stigle do palate, Ksanta začu krike, i sva se naježi. Zar muškarac može tako da vrišti? Taj zvuk je ličio na vrisku izmučenih duša u Hadu.

Paris je ležao na popločanom podu, tik kraj vrata. Jelena je

klečala kraj njega, držeći mu glavu na svom krilu. Sluge i vojnici koji su doneli Parisa do kuće stajali su okupljeni oko njega, a Ksanta u uglu primeti Marpesu s bokalom vode, spremnu da doda Jeleni vlažnu krpu, ali nije bila u stanju čak ni da se nasmeši sestri. Užasni urlik dizao se sve do visoke tavanice.

Haritomena sede kraj Parisa obraćajući mu se kao da je dete.

"Da vidimo, dušo... Šta je to... Gadna rana sa strane. Ali izgleda da nije previše duboka. Mislim da nema razloga za brigu... Malo ulja i moje čudesne trave i bićeš ti kao nov za nekoliko dana, ništa ne brini."

Ksanta je zurila u ranu, i zaista, činilo se da Paris paniči bez razloga. Videla je i mnogo gore. Čak i Alastorova rana je bila dublja, a on nije ovako vrištao. Paris se sada bacakao po podu, a na uglovima usta mu se pojavila pena.

"On nešto govori!" uzviknu odjednom Jelena. "Slušaj šta kaže, Haritomena, zaklinjem te svim bogovima."

Suze su joj klizile niz lice, a haljina joj beše sva zgužvana i poderana i natopljena Parisovom krvlju.

Haritomena se nagnu i oslušnu. Paris je buncao. Goreo je u groznici - otkud tolika groznica od tako male rane?

"Otrov - kaže da je otrovan."

Marpesa je govorila glasnije nego obično, da nadjača vrisku. Svi se okrenuše njoj.

"Jesi li otrovan?" upita Haritomena, nagnuta nad Parisom. "Parise, reci mi. Je li te neko otrovao? Ko? Reci nam, ko?"

Ksanta začu buku u dvorištu, i odjednom se u palati stvoriše i Hekaba i Prijam, pridodajući svoj plač Jeleninom.

Hekaba se bacila sinu pred noge.

"Dete moje! Dragi moj dečaće! Šta će biti s nama?"

Čuvši majčin glas, Paris pokuša da se uspravi.

"Majko... vodi me... na planinu. Vodi me... Enona... ljubavi... jedina... spasi me."

Izgovaranje tih reči za Parisa je bio prevelik napor, i on se sruči u Jelenino krilo. Ona ga je dugo gledala, a zatim ustala, ne potrudivši

se čak ni da mu stavi jastuk pod glavu. Pogledala je u Hekabu, koja je još plakala i držala Parisa za noge; u Prijama, koji je sedeo kraj njega, držeći ga za ruku; u tužna lica slugu; u Ksantu, Haritomenu i Marpesu koja je još držala bokal vode.

Sklonila je kosu s čela i obrisala suze. Lice joj istog časa opet postade belo i prelepo, kao da nijednog trenutka nije plakala. Zagladila je suknju i preko glave prebacila veo sa svetlucavim srebrnim ukrasima.

"Čuli ste ga. Učinite kako je rekao", reče im ona čvrstim glasom. "Vodite ga toj kučki na planinu, i dajte ga njoj. Očigledno ga voli. Neka joj ga. Drago mi je da sam ga se rešila. Dođi, Marpesa, idemo da tkamo."

Izašla je iz prostorije, a svi ostadoše da zure za njom.

Prvi progovori Prijam.

"Ne gubimo vreme. Donesite nosiljku i nađite četvoricu snažnih ljudi. Nosimo ga na planinu, toj nimfi. Kažu da ima čudesne moći."

JELENINA SPAVAĆA SOBA

Marpesa, ostale sluge i svi u palati već su spavali, a u Jeleninoj sobi još su gorele baklje. Nakon mnogo prolivenih suza sedela je na krevetu, a oko vrata je imala samo svoj Zvezdani kamen.

Parisova sahrana je završena. Bilo joj je teško da je dostojanstveno podnese, ali je uspela. Visoko je držala glavu, i sakrila lice crnim velom. I Hekaba i Kasandra su nosile velove, što je bila prava sreća, jer bi je inače streljale pogledima. Znala je to, naravno, ali pošto ih nije videla, bilo joj je lakše da ne misli na njih.

Kad je ispod Parisa zapaljena pogrebna lomača, osetila je bol u celom telu.

Njen Paris... Zar je moguće da je mrtav? Od takve rane? Čula je govorkanja i šaputanja po hodnicima. Strela je bila otrovana. Filoktet ju je natopio Hidrinom krvlju. Bila je to obična posekotina, ali dovoljna da otrov prodre u telo. A pojavila se i Enona. Progurala se kroz gomilu, odgurnula i najjače stražare i bacila se na lomaču...

Jelena se trgnu i obazre oko sebe. Neko je bio u sobi s njom. Odmah ju je ugledala. Jedna žena je mirno sedela kraj prozora.

"Kako se usuđuješ!" reče joj Jelena. "Ne znam ko si, ali smesta odlazi." Još jedna Parisova ljubavnica, nema sumnje. Još jedna Enona. Ima li im kraja?

"U pravu si. Ja jesam jedna od Parisovih ljubavnica."

Zar sam to zaista izgovorila, začudi se Jelena. Sigurno jesam, a da toga nisam ni svesna.

"Nisi to rekla. Čitam ti misli. Svi stanovnici Olimpa to umeju. Ja sam Afrodita, i volela sam Parisa pre nego što je upoznao tebe. Mi, bogovi, često se zaljubljujemo u smrtnike... To nije ništa novo. Zevs je često uzimao razna obličja, kad god bi to pozeleo. Ti bi to trebalo da znaš, njegova si kćerka. Labud... U njega se pretvorio, zar ne, pohodeći tvoju majku?"

"Nema potrebe da mi pričaš o tome", reče Jelena. "Neki kažu da

je to samo legenda."

"To su budale", reče Afrodita. "Ti veruješ u bogove, zar ne?"

Jelena klimnu glavom.

"Ali zašto me sada pohodiš? Nikada te ranije nisam videla."

"To ne znači da nisam bila ovde. Došla sam jer žalim za njim. Volela sam ga. Želela sam nekoga ko će me razumeti. I ranije sam se zaljubljivala u smrtnike, ali Paris je bio poseban. Niko ga nije voleo više od mene. A i on je voleo mene. Celoga života me je obožavao. Sve je činio zbog mene. Možeš li da podneseš istinu? Voleo me je više od tebe, i mnogo više od one jadne Enone. Možeš li da poveruješ kako se ponela? Zamisli da mu nakon svih tih godina kaže: 'Lepo sam ti rekla.' Bila sam tamo, znaš, kad su doneli Parisa do njene pećine, špilje, ili kako god je već zove. Bio je polumrtav. Izašla je sva važna, i sta je rekla? Reći ću ti. Rekla mu je: 'Ostavio si me zbog Jelene, iako sam te volela. Sad se vrati njoj i vidi da li ti ona može pomoći. Ja te neću spasti!' Kakva kučka! Mogla je da ga vrati u život, a nije htela."

"Hvala ti što si mi to rekla. Pitala sam se šta se desilo na planini."

"Zbog nje smo obe ostale udovice, eto šta se desilo. Odbaciću svoju sjajnu odeću i pokriti lice, i žaliti za Parisom. Kao i ti."

Afrodita ustade, a Jelena je isprati pogledom dok je klizila kroz sobu poput magle, i konačno nestala... Je li izašla kroz vrata ili kroz prozor? Je li uopšte bila tu? *Možda sam, pomisli Jelena, sve to samo umislila zbog bola i umora. Ili vina koje sam pila.* Ona baci pogled na svoj Zvezdani kamen, a grimizna svetlost razli joj se po koži poput krvi. Afrodita joj iščeznu iz misli poput dima razvejanog vetrom.

BRBLJIVICE: JELENINA PALATA

"Kerovi!" Teanina usta se iskriviše od gađenja. "Pepeo s Parisove pogrebne lomače još se nije ohladio, a pogledaj šta oni rade. Otimaju se o Jelenu kao da je koska. I to slasna koska."

"Grozno", složi se Halija. "Grozno je to videti. Parisova braća se otimaju oko nje, prigovaraju Prijamu, a nju čak i ne pitaju šta želi."

"Neće ona nijednog od njih", reče Danaja. "Eto šta ja mislim. Ne bih se nimalo iznenadila ako im se vrati. Grcima. Zašto da ostaje ovde sada, kad je Paris mrtav?"

"Nipošto!" reče Teana. "Zar bi je oni primili? Menelaj bi je zadavio, zar ne, nakon svega što je učinila?"

Halija slegnu ramenima. "Ali pogledajte to s druge strane. Teško je okriviti je, kad se sve uzme u obzir. Vredna je ona zlata svakom mužu, zar ne, i to ne računajući lepotu." Ona uzdahnu. "Dosta sam se već naživela, ali ovakvu raskoš nikad nisam videla."

Ona pomilova sjajnu tkaninu ukrašenu dragim kamenjem, i diže pogled ka tapiseriji istkanoj u srećnija vremena, na kojoj je predstavljena Evropa na obalama plavog mora, kako stavlja venac od skerletnih cvetova belom biku oko vrata.

"Zevs", reče Teana, "izgleda vrlo miran i spokojan, zar ne? Ne sviđa mi se što tako prepada devojke. To je ružno. Devojke vole životinje, to svi znaju, a on ih obmanjuje... Često sam se pitala..." ona začuta.

"Šta? Šta si se često pitala?" zapita Halija pomalo odsutno.

Počela je da zavija ćupove i tanjire u krpe i slaže ih u veliki drveni kovčeg u koji je pakovala Jelenine stvari.

"Mislite li da se bogovi ponovo vraćaju u svoja prava obličja? Kad su sa smrtnim ženama? Kad dođe do onoga, ako znate na šta mislim?"

Halija diže pogled, a isto tako i Danaja, koja je sedeći na visokoj stolici skidala tapiserije sa zidova.

Nekoliko trenutaka su ćutale, a zatim uglas rekoše: "Naravno da moraju..."

"Svakako, inače..."

"Inače bi" izgovori Teana ono što su sve mislile, "cela stvar bila gnusna, i sama pomisao na to terala bi nas na povraćanje."

"Zamisli da odeš u krevet s ovim!" reče Halija zgroženo, pokazujući lice Minotaura u središtu lavirinta, na tapiseriji na kojoj se videlo kako ga Tezej ubija.

"Fuj! Bik!"

"Ali" reče Danaja, "moraš da priznaš da muškarci, bar poneki, zaista pomalo liče na bikove, lisice ili pse. Zar vam Dejfbob ne liči na konja? Možda je ovaj Minotaur bio običan Krićanin, samo tamnoputiji i maljaviji od ostalih..."

Halija i Danaja prsnuše u smeh. To je bila istina. Sa svojim uskim licem i izduženim nosom, princ je stvarno pomalo podsećao na stanovnike štale.

"Ne smemo se smeјati", reče Halija. "Sirota Jelena! Zamislite da posle Parisove postelje završi u njegovoj!"

"I da nakon boravka u ovim divnim odajama završi u Dejfbobovoj straćari od palate, koju ženska ruka godinama nije takla."

Danaja se spusti na pod, posrćući pod težinom tapiserije. Pažljivo ju je savijala, ostavljajući zadnji deo spolja, tako da se boje ne oštete.

"Išla sam tamo juče", reče Teana, "da malo pospremim. Pod izgleda kao da ga niko nije oprao još od početka rata. Ne znam kako će to Jelena preživeti."

Ona odmahnu glavom, te ona i njene prijateljice nastaviše da pakuju stvari iz palate. Uskoro će sve živopisne tapiserije, čiji su prizori i boje plenili srca svih posmatrača, biti zatvorene u tamne, mirišljave kovčege od sandalovine, a zidovi će ostati prazni i goli poput pustinje.

TRŽNICA

Marpesa je lutala po tržnici pokušavajući da pronađe nešto što bi mogla poneti u kuhinju.

To nije moj posao, pomisli ona. Zašto bih ja išla na tržnicu da nabavljam hranu za Prijamove kuvarice? Ne znam gde da nađem trgovce... nekoga ko bi mogao imati grožđa iz skrivenog vinograda izvan grada. Nije trebalo da me pošalju.

Ali u dnu duše je znala da je Jelena zapravo samo htela da joj pomogne. *U stvari joj nije važno hoću li pronaći hranu ili neću. Poslala me je napolje samo zato što zna koliko sam tužna. Ona misli da je to zbog Parisa i zato što ćemo svi uskoro otići u drugu kuću, gde nećemo živeti kao ovde, kako smo navikli, i kod drugog gospodara koji nije tako ljubazan i širokogrud... koji je u svakom pogledu suprotnost svom bratu.*

Marpesa uze komad suvog mesa i zapita se da li bi Teana, nekom čarolijom, mogla od njega da spremi ukusno jelo.

"Uzmi ga ili ostavi, devojko" reče joj izborana starica koja je sedela na zemlji. "Ali nemoj tako da ga pipkaš. Niko ga drugi neće hteti ako vide da ga tako prevrćeš."

"Sve što ova žena takne", začu se glas iza njenih leđa, "pretvara se u ambroziju. Tvrđim to."

Alastor.

Marpesa pocrvene, vrati meso na tezgu i okrete se ka njemu.

"Šta ti radiš ovde?"

Marpesa je sasvim zaboravila na hranu. Čim je ugledala Alastora, odjednom joj se zavrtilo u glavi.

"Došao sam da potražim tebe" reče Alastor. "Hteo sam da razgovaram s tobom. Tražio sam te u Jeleninoj palati... Oni su mi rekli da si tu."

"Koga si pitao?"

Marpesa se ohladila od straha. Neko od slugu mogao bi reći

Ksanti... Ali možda sad, kad u palati vlada takav haos, niko neće upamtiti da ju je neko tražio.

"Ne sećam se. Nekog starca. Zar je važno? Moram da razgovaram s tobom, Marpesa. Imamo li kuda da odemo?"

Izgledao je veoma ozbiljno. Kuda je nestao njegov osmeh? Zar mu se nešto dogodilo?

Ona reče: "Pod onim drvetom je jedna kupa. Možemo sesti tamo."

Otišli su do kupa u tišini. Seli su na nju, a Alastor se zagleda u zemlju i progovori ne gledajući u Marpesu.

"Ne znam kako ovo da ti kažem", reče on. "Tražio sam prave reči, ali sad, kad sam pored tebe, sve sam ih zaboravio, vidim samo tvoju lepotu i želim da te zagrlim... Smem li da te zagrlim?"

Marpesa odmahnu glavom. "Ne ovde. Svi će nas videti. Reci mi, šta si hteo da mi kažeš?"

"Hteo sam da te zamolim da se sastaneš sa mnom. Večeras, kad svi u kući zaspe, dođi do ruševina. Preklinjem te, Marpesa. Nikad ti više neću tražiti da dođeš tamo, samo još ovaj put... molim te. Moram nešto da ti kažem, ali ovo nije mesto za to."

Marpesa se na trenutak obazre, i ugleda Afroditu naslonjenu na drvo čije su se grane nadvijale nad njih.

"Učini što ti kaže", došapnu joj boginja. "Želećeš da sačuvaš uspomenu u srcu, jer treba da te upozorim da ti se ono što će ti reći neće dopasti..."

"U redu", reče Marpesa. "Doći ću čim budem mogla. Čekaj me."

Ona ustade i ode s tržnice ne osvrćući se.

Napustio me je, reče sebi. Traži da dođem do ruševina da mi kaže da me više ne voli.

Ona oseti mučninu i nasloni se na kameni zid.

Molim te, Afrodita, pomози mi!, reče ona u sebi. *Ne daj da povratim ovde, gde me svi vide.*

Kad je mučnina konačno uminula, ona nesigurno produži ka palati. Dok je prelazila prag, iznenada joj sinu tako strašna misao da se sva ohladila.

Krvarenje... Šta se dogodilo s krvarenjem koje se javljalo kad god je mesec opadao? Sluškinje su među sobom uvek otvoreno pričale, i Marpesa je znala da ženi koja u utrobi nosi dete krvarenje prestaje. Je li to moguće? Zar je ta mučnina znak da nosi Alastorovo dete? Valjda je, sigurno, kad mu kaže šta nosi u svom telu, neće ostaviti? Nada, poput krhke ptičice, slete u Marpesino srce.

JELENINA PALATA

"Shvatam da ste ucveljeni", reče Dejfbob gledajući Parisove sluge okupljene u velikoj dvorani palate svog gospodara. Sedeo je na omiljenoj bratovljevoj stolici, a Marpesa ga je mrzela zbog toga, i zato što nije bio Paris.

Jelena je sedela kraj njega i izgledalo je da se sva skupila i povukla u sebe, kao da joj je i sama njegova blizina bolna.

To, pomisli Marpesa, nije ništa čudno. Ni ja ne bih volela da sedim do njega.

Bilo je teško poverovati da je on Parisov brat. Dejfbob je bio zdepast, tamne kose, i najniži od Prijamovih sinova. Imao je izduženo lice, četvrtastu bradu i obrve gotovo sastavljene iznad nosa.

Smešeći se, on nastavi: "Naravno, i ja sam skrhan bolom. Suviše sam braće izgubio u ovome ratu, a čitav grad žali i njih, i ostale ratnike koji su otišli na Jelisejska polja."

"Pređi na stvar", promrmlja neko. Marpesa nije čula ko je to, ali se slagala s tim rečima. Svi su znali šta se dešava: rasturali su Parisovo domaćinstvo. Prijam je tako odlučio, a njegova reč je zakon. Jelena će se preudati za Dejfboba i preseliti u njegovu kuću, a sluge su čekale da čuju šta će biti s njima.

Pitanje je koliko će njih Dejfbob moći da povede u svoju palatu. I šta će biti s onima koji budu primorani da se vrate svojim porodicama, koje su se jedva prehranjivale?

Dejfbob nastavi: "Gospa Jelena mi je učinila čast da postane moja nevesta. Moja je dužnost da se o njoj brinem onako kako bi to moj brat želeo." On se nasmeši Jeleni. "Potruđiću se da je učinim jednako srećnom kao što je bila s Parisom."

"Slaba vajda, prijatelju", prošaputa neko iza Marpese. "Sa takvim izgledom i naravi."

"Nevolja je, međutim, u tome što se plašim da će većina vas morati da se vrati svojim porodicama. Ja imam sopstvenu posluđu i,

naravno, njih ne mogu da otpustim. Moja buduća supruga kaže da neće doći u moju kuću bez Marpese - gde si, Marpesa? Molim te, javi se. Ah, tu si! Gospa Jelena kaže da si joj kao kći. Pomoći ćeš joj pri selidbi. Što se tiče ostalih, dobićete izvesnu nadoknadu. Želim vam sve najbolje."

Sluge okružuje Marpesu. Većina se radovala zbog nje, i želela joj sve najbolje. Neki su se držali po strani, tužni ili ljubomorni, ali su je mnogi smatrali ljubimicom i ukrasom palate još od prvog dana kad je u nju stigla kao mala devojčica.

"Dodi, dete", reče Jelena ustavši i zaputivši se u spavaću sobu. "Pomozi mi da se spremim."

Marpesa izađe za Jelenom u predvorje. Čim su se našle same u spavaćoj sobi, Jelena se sruči na krevet i pokri lice rukama.

"O, Marpesa, šta će biti s nama? Jesi li ga videla? Možeš li da zamisliš na šta će ličiti moj život? Ne mogu to da podnesem. želela bih da legnem ovde i nikad se više ne probudim."

"Ne govori tako, gospo. Ja ću biti uz tebe. Brinuću se o tebi."

"Kad se rat završi, sve će se promeniti. Strahujem od kraja rata već godinama, jer nisam znala šta će se tada dogoditi sa mnom niti s bilo kim od nas, ali sad, kad više nema ni Parisa ni Hektora, gotovo želim da Grci pobeđu."

"Ne, gospo, ne govori tako. Šta bi se dogodilo s našim gradom i svima nama?"

Jelena diže glavu, i Marpesa jedva prepoznađe njeno gnevno lice.

"Baš me briga." Jelena je vikala, reči su joj ogorčeno kuljale iz grla. "Ovo nije moj grad. Nikad nije ni bio. Što se mene tiče, želela bih da od njega ne ostane ni kamen na kamenu. Ako Grci pobeđu, pašću Menelaju pred noge i moliti ga da me primi nazad. A i ti možeš sa mnom. Možemo da ostavimo ovu bedu za sobom i živimo u kulturnoj zemlji. Ponekad zaboravljam koliko mi nedostaje moj dom. Uz Parisa sam ga zaboravljala, ali kraj Dejfoba ću ponovo žudeti za njim. Zašto plačeš, Marpesa? Šta sam to rekla? Reci mi."

Marpesa odmahnu glavom i obrisu suze.

"Nikad nisam mislila da ćeš otići. A ja ne bih mogla da odem bez Ksante i..." Ona naglo začuta. Htela je da pomene Alastora, ali se u poslednjem trenu zaustavila. "Ovo je moj dom. Jedini koji imam. Ne bih mogla da ga napustim. Nikada."

"A ja?" Sad je i Jelena plakala, a glas joj je drhtao. "Šta će biti sa mnom? Ti si mi kao kći, Marpesa. Da nije bilo tebe, kako bih izdržala bez Hermione? Mislila sam da me voliš..."

"Volim te. Volim te, gospo, ali moja sestra... Ona mi je sva porodica. Kako bih mogla da je ostavim ovde?"

"Onda će i ona morati da pođe s nama, to je sve. Zamoliću Menelaja. Sigurna sam da mi ništa neće odbiti." Ona se nasmeja. "Oduvek sam ga vrtela oko malog prsta..."

Ali šta, pomisli Marpesa, ako Ksanta ne bude htela da pođe? Da li da ostavim Troju i sve koje poznajem? Šta ako Alastor bude hteo da ostanem s njim kad čuje da nosim njegovo dete? I šta ako Grci ne pobede? Šta ako budemo morale da ostanemo ovde, ali ne u ovim divnim odajama, već kod Dejfoba?

Jelenu je, to je bilo jasno, bol za Parisom već izludeo.

"Spremimo se, gospo", reče ona konačno. "Moramo uskoro da krenemo, a još ništa nismo spakovale."

Jelena se opet baci na krevet i pokri lice maramom.

"Ti pakuj. Ja sad ne mogu da mislim o tome. Doći ću uskoro. Ponesi dragulje. Moramo ih pažljivo spakovati. Ne verujem tom čoveku. Moramo ih sakriti među odeću i posuđe, gde se neće setiti da ih traži."

"Ne bi valjda to učinio?"

"Bi. Svi bi oni to učinili. Zalihe zlata su na izmaku. Uskoro Prijam više neće moći da kupuje ni konje ni oružje, a onda će muževi rodoljubi ponuditi nakit svojih žena. Samo čekaj, i videćeš. Moramo sačuvati dragulje. U onom tamo ormanu ima nekih krpa."

Jelenino zlato...

Marpesa je uzimala u ruke jednu po jednu ogrlicu, narukvicu i kopču i ređala ih, spremajući se da ih sakrije. Plamen baklji obasjavao je filigranske cvetove i vešto izrađene priveske na

prefinjenim lančićima, koji su se presijavali poput sićušnih sunaca. Masivno zlatno prstenje beše ukrašeno dragim kamenjem: rubinima s istoka, tirkizima boje mora i ćilibarima sličnim čvrstom medu, izrezbarenim u obličja ptica, zmija i lišća. Pakujući svaki komad nakita, Marpesa ga je protresala, osluškujući zvonjavu metala pre no što bi ih umotala u tkaninu.

Dok je to radila, Jelena se iznenada pridiže i, sedeći na krevetu, počne da se igra malom narukvicom od korala povezanih tankim srebrnim nitima.

"Sećaš li se ovoga, Marpesa? Dala sam ti je da se igraš prvog dana kad si došla kod mene u službu."

"I rekla si mi da je pripadala tvojoj kćerki, ali da mogu da je nosim ako poželim... I zbog toga sam bila srećna. Nosila sam je danima, nisam je skidala čak ni kad sam odlazila u postelju."

"Bila si tako mala. Haritomena vas je obe čuvala, i tebe i Ksantu, a onda je odjednom Hekaba odlučila da morate početi da radite i prehranjujete se... Sirotice... Bile ste još tako majušne, a ipak tako zrele. Nikad te nisam videla da plačeš, pa ipak, sigurno si bila tužna kad su te odvojili od sestre i dadilje i svega što si poznavala, i doveli u moju kuću."

Marpesa sagnu glavu i nasmeši se. "Nisam plakala, jer sam bila srećna. Čim sam te videla, čim sam ušla u tvoje dvorište, osetila sam da sam okružena lepotom. Činilo mi se da sam na Olimpu, među bogovima. A znala sam i da je Ksanta blizu. Rekla mi je. Rekla mi je da će se uvek brinuti o meni, a ja sam joj verovala. I sad joj verujem, što god da mi kaže."

"Tamo kuda sada idemo, dete, neće biti takve lepote. Čeka nas drugačiji život, i nadam se da on neće dugo potrajati. Evo ti, spakuj i ovo. Kad god je vidim, plače mi se."

Marpesa uvi narukvicu u krpe i smesti je zajedno s ostalim nakitom.

"Evo, gospo", reče ona. "Gotovo je. Sad je sve bezbedno."

Jelena je ležala na krevetu sklopljenih očiju i ćutala.

"Ne spava ona", reče neki glas u uglu sobe.

Marpesa se zagleda u senku i vide Hermesa. Odmah ga je poznala, po krilcima na petama i štapu sa zmijama.

"Ona nešto smera" nastavi bog. "Sad se sve izmenilo. Učiniće sve što može da pomogne Grcima. Mogla je to da učini još davno, ali sada će to i ostvariti."

"Šta ona može?" upita Marpesa. "Svakako se ne bi usudila da napusti grad."

"Ne bi joj dozvolili. Ali postoje načini da se uđe i izađe iz grada, ne brini. Grci znaju šta se dešava. Dopreće oni do nje. Samo čekaj i videćeš šta će se dogoditi."

"Ko je to?" upita Jelena s kreveta. "S kim to pričaš?"

"Ni s kim, gospo" odgovori Marpesa. "Završila sam s pakovanjem nakita."

"Sad pređi na odeću. Pred tim konjastim Dejfbom najradije bih se obukla u vreću, ali neću da ostavim nijednu haljinu."

Marpesa je nežno savijala komad po komad odeće i stavljala ih u kovčeg.

"Bleda si, dete" reče Jelena iznenada. "Da nisi bolesna?"

"Ne, gospo" reče Marpesa posle dužeg ćutanja.

Pomislila je: *kako bi bilo divno sve ispričati Jeleni! Šta bi ona rekla? Da li bi me pustila da ostanem kad bi znala šta sam uradila? Ne mogu joj reći. Ne sada. Možda kasnije, kad se preselimo u novu palatu.*

Ona reče: "Samo sam tužna. Mislim na princa Parisa, i na to kako smo ranije ovde živeli, i plašim se."

Jelena uze u ruke suknju koja kao da je bila istkana od mesečine, i prinese je licu.

"I ja se plašim", reče ona. "Samo što ne znam čega se to plašim, i neću to da im pokažem. Dejfbu i njegovim ljudima. Moramo imati na umu ko smo."

"Ti si kraljica, gospo" reče Marpesa, "ali ko sam ja?"

Jelena se nasmeši. "Ti si drago kraljičino čedo, i ja ću se starati o tebi."

"Hvala ti", reče Marpesa.

Uskoro, uskoro će pasti noć, a ona će poći ruševinama, da se sretne s Alastorom.

HEKABINE ODAJE

"Sama? Treba da vodim Astijanakta kod bake, potpuno sama?"

Ksanta se trudila da ne zvuči zabrinuto, ali nije uspevala. Nikad ranije nije potpuno sama ušla u Hekabine odaje. Obično je samo pratila Andromahu i nosila joj stvari. Bebama je potrebno više opreme nego čitavoj kraljevskoj pratnji, te je Ksanta, kad god su išli u posetu, nosila pune ruke igračaka, Astijanaktovu šolju i nekoliko mekih krpica na koje su ga stavljali da odrema. Kako da pazi na njega i istovremeno nosi sve što mu je potrebno? I da li treba nešto i da priča? Ranije je Andromaha bar to radila, odgovarala na Hekabina pitanja i održavala razgovor što je bolje umela.

"Hekaba neće hteti da razgovara sa mnom, gospo" kazala je Andromahi, trudeći se da je ubedi da i ona pođe. "A i za tebe je dobro da malo izađeš iz kuće. Previše si sama."

Istini za volju, Andromaha se svakoga dana bar nakratko izvlačila iz kreveta, ali je i dalje - Ksanta to nije umela da objasni - bila nekako odsutna, i više nije gledala ljude u oči već preko ramena, kao da je nešto tamo pozadi više zanima od njih. Skoro kao da joj (tako je bar Ksanta rekla Polikseni) svako koga vidi zaklanja muža.

"Ne prijaju mi posete Hekabi." Ona odmahnu glavom. "Za Astijanakta je dobro da ide kod bake, i želim da zna ko je kraljev unuk - ali meni je tamo užasno. Hekaba samo zuri u mene i pita se - vidim da se čak i posle toliko godina pita - šta je Hektor video u meni. Nikada to nije rekla, ali tako je. A tu je i Kasandra. Ni ranije nisam umela da razgovaram s njom, ali sada je nemoguća. Ne znam šta da joj kažem. Oduvek je bila čudna, a koliko čujem, sad je još gora. Molim te, Ksanta, preklinjem te. Molim te, idi umesto mene."

I tako je Ksanta učinila kako joj je rečeno i sad je sedela na podu Hekabine sobe dok se Astijanakt igrao kraj nje svojim drvenim životinjama.

Kasandra je sedela na stolici nalik na mali presto. Noge i

rukonasloni bili su ukrašeni sedefnim cvetovima, a jastuci izvezeni srebrnim nitima. Uopšte nije obraćala pažnju na Ksantu, ali je od prvog trena kad su njih dvoje ušli u sobu (Ksanta naručja punog igračaka i drugih drangulija, a Astijanakt držeći joj se za skute) netremice zurila u dečaka. Hekaba je poslala sluškinju u kuhinju da donese limunadu s medom, pa čak i sitne kolače.

"Uzmi kolač, Astijanakte, lepi moj dečače", govorila je Hekaba, gučući kao golubica. "U ratu i u miru, mora se uvek naći neki slatkiš za moje malo zlato. Dođi da poljubiš baku."

Ksanta povede Astijanakta za ruku, a dečak se gotovo izgubio u naborima crne odeće koju je u poslednje vreme Hekaba stalno nosila.

"Konjići..." mrmljao je. "Hoću konjiće..."

Hekaba obrisa suzu iz oka. Rekla je: "Isti je otac. Isti moj nesrećni Hektor. Jesam li ti pričala... Ksanta? Da li se tako zoveš? Naravno... Sad se sećam. Starim, i sve zaboravljam. Hektor je imao mnogo životinja od slonove kosti, a i on je najviše voleo konje. Moram pokušati da ih pronađem. Toliko godina već skrivam stvari da sad jedva više i znam šta nam je preostalo. Da, dušo, idi igraj se s konjićima. Igraj se tu, da mogu da te gledam."

Hekaba se okrete Ksanti i upita je: "Zašto Andromaha nije došla da me poseti? Zar nema poštovanja prema majci svog pokojnog muža?"

"O, ne, gospo" odgovori Ksanta užasnuto. "Ona vas uvek pominje s ljubavlju i poštovanjem, ali danas je..." (Šta da kažem, pomisli Ksanta, kakav izgovor da izmislim koji Andromahi neće prouzrokovati nevolje?) "...muči strašna glavobolja." Došavši na spasonosnu ideju, ona nastavi: "Moja gospodarica veoma loše spava još od pogibije princa Hektora. Sanja ga živog, a kad se probudi, tone u očaj."

"Znam..." Hekaba tužno odmahnu glavom. "I sama patim na isti način. Ponekad ga sanjam malog, kao Astijanakta. Majku ratnika još od dana sinovljevog rođenja čeka očajanje. Ništa sem očajanja."

Ona pruži ruku i uze kolačić. Osvrćući se po sobi, Ksanta je grozničavo razmišljala šta da kaže. Tada Kasandra ustade, a Ksanta

je pažljivo pogleda. Prišla je Astijanaktu... Klekla je i zagledala se u njega na onaj svoj izbezumljeni, izluđujući način.

Astijanakt nije obraćao pažnju. Držao je u ruci svog omiljenog konjića Vranca, izrezbarenog od tamnog drveta, i gurao ga po pločicama. Konačno se Vranac zaustavi kraj Kasandrinih nogu, a Astijanakt diže glavu.

"Konjić", reče on. "Vranac."

Kasandra mu pruži skupljene dlanove kao da očekuje da on u njih sipa vodu.

"Hoćeš li mi ga dati?" upita ona Astijanakta. "Samo na časak? Veoma je lep."

Astijanakt klimnu glavom i spusti konjića tetki u ruke.

Kasandra ga je dugo posmatrala, a Ksanta primeti kako je prebledela. Usta počеше da joj se trzaju i uskoro joj na oči navreše suze. Ona odjednom skoči i, pružajući ruke kao da gura konjića od sebe, počе da vrišti. Usta su joj zjapila poput tamne pećine, a krik koji je iz njih dopirao užasnu Ksantu. Zvučalo je kao da joj neko kida i ruke i noge.

Hekaba skoči i pritrča kćerki. Zagrlila je Kasandru i šaputala joj nešto na uho, dozivajući sluge preko njenog ramena.

Astijanakt pride Ksanti i zagnjuri lice u njene skute.

Ksanta požele da pobegne. Želela je da potrči, baš kao dete, i sakrije pogled, jer je prizor pred njenim očima bio tako strašan.

Princeza je još držala konjića u rukama i nerazgovatno vrištala, tako da je Ksanta uspevala da razazna tek pokoju reč. Vikala je nešto o vatri i o plamenu. Konačno je bacila konjića i zarila glavu u šake. Dlanovi joj behu crveni, kao da ih je ispekla, ali kako je to moguće?

Konjić je ležao na pločicama. Možda ga je Kasandra stegla tako jako da ju je našuljao.

Ksanta uze Astijanakta u naručje i krenu da podigne igračkicu.

Kasandra prestade da vrišti. Hekaba je povede u krevet, gde je ležala prevrćući se i tiho mrmljajući.

Ksanta naču reći: "Gore... Ruke mi gore... Bežite. Gasite... Gasite plamenove... Dolazi vatra. Dolazi... vatra."

Hekaba se odmače od kreveta i pride Ksanti.

"Ne brini, dete. Samo je... umorna. Iscrpljena. Njoj sve ovo... veoma teško pada. Opsada je iznuruje."

"Shvatam, gospo", reče Ksanta. "Ali Astijanakt sad želi da ide kući, majci."

"Da, da, naravno. Hvala ti što si ga dovela kod mene. I molim te, prenesi Andromahi moje pozdrave."

Ksanta i Astijanakt izađoše iz Hekabine odaje. Kasandrino cviljenje pratilo ih je kroz hodnike sve do dvorišta.

Poremećena je, pomisli Ksanta. Nešto joj je slomilo srce, i njen bol ravan je bolovima ratnika koji leže u Krvavoj odaji, rasporeni kopljima.

Ona odmahnu glavom, trudeći se da zaboravi kako je princeza vrištala, da iz misli izbriše sećanje na Kasandrin glas.

Dečak je cuclao konjičevu nogu, kao da se ništa nije desilo.

"Mama" reče on Ksanti. "Hoću mamu."

"Da", odgovori Ksanta. "Uskoro ćemo stići kod mame. Idemo kući."

RUŠEVINE

Noću sve izgleda drugačije. *Artemida, boginja meseca, najveća je čarobnica*, pomisli Marpesa osvrćući se, posmatrajući poznate zidove koji su na srebrnastoj svetlosti izgledali mnogo lepše.

Vazduh beše topao, iako je kočija Feba Apolona već odavno utonula u more, a teška tišina je gotovo pritiskala krovove, ulice i zidove.

Prišla je ruševinama što je tiše mogla, noseći sandale u ruci da bi mogla da hoda sasvim nečujno.

Trebalo bi da se plašim, pomisli ona. *U mraku možda ima zlih duhova, ali ja ne marim za njih. Ništa mi ne mogu, jer idem kod njega.*

Ona baci pogled ka grčkom logoru i u daljini ugleda skerletni plam njihovih logorskih vatri. Znala je da na zidinama stoje stražari koji paze da neprijatelji ne pokušaju da napadnu noću, ali svi su znali da oni uglavnom dremaju leđima naslonjeni na zid, računajući na pse čuvare da zalaju i probude ih ako se na Polju nešto pokrene.

"Alastore!" pozva ga ona šapatom. "Jesi li tu?"

Pažljivo koračajući po kamenju, stala je u senku razrušenog zida.

"Evo me, Marpesa. Ovde sam. Dođi do mene."

Marpesa primeti da je došao dobro pripremljen. Žalila se da je gola zemlja tvrda, te je on sada doneo cebe: debelo, fino istkano, verovatno najbolje iz Frontidine kuće. Nije mu valjda dopustila da joj pretura po rublju?

"Sedi ovde", reče on. "Sedi kraj mene."

"Moram prvo nešto da ti kažem", počeo Marpesa.

"Kasnije", reče Alastor. "Prvo me poljubi."

Marpesa priljubi usne uz njegove.

Ovo je čarolija, pomisli ona. *Tama i tišina i srebrna svetlost opijaju me i zanose, i više ne znam o čemu sam mislila ni šta sam htela da kažem.*

Ona sklopi oči i spusti se na zemlju. Negde u dnu duše je znala. Neki glas ju je pitao: *Zašto to radiš? To ti neće pomoći. Na kraju će te samo povrediti.* Ali sada je sve samo med i svila.

"Marpesa", uzdahnu Alastor. "Ne mogu da zamislim život bez tebe."

Milovao joj je grudi i dizao suknju. *Zaustavi ga*, govorio je onaj glas Marpesi, ali telo joj se kretalo po sopstvenoj volji, i njene ruke se obaviše oko njega poput puzavice. Upijala ga je otvorenih usana i pripijala se uz njega, želeći da ga dodirne celim telom, da postanu jedno, da se sasvim prepletu i zajedno dišu. Sklopila je oči i na čitavom svetu postojao je samo on, Alastor; dahtao joj je u vrat sve dok konačno nije osetila kako drhti i tone; kako joj sve telo trne, kao da ga prožimaju iskre iz zapaljene baklje.

Posle ljubavnog čina dugo su ležali bez reči. Marpesa se okrete da ga pogleda, ali mu oči behu sklopljene.

Možda spava, pomisli ona. *Da li da ga probudim?*

Znala je da uskoro moraju otići odavde, ali nije imala volje da se pokrene. *Mogli bismo ostati ovde zauvek.* Smešila se srebrnim zidinama, tamnim senkama koje su promicale između njih. *Ovo bi nam mogao biti dom. Već imamo ćebe.*

"Ne spavam", promrmlja on. "Reci šta si htela, prelepa Marpesa."

"Ne", reče ona. "Reci ti meni. Ti si me pozvao ovde da mi nešto kažeš. Ili si mi bar tako jutros rekao. Možda je to bio samo izgovor, dok si zapravo hteo da spavaš sa mnom."

"Naravno da sam to hteo. Ne mogu da prestanem da mislim na tebe. U mom telu gori vatra koju samo ti možeš ugasiti."

Marpesa je ćutala, smešeći se u sebi. Dok je bio živ, Paris je stalno govorio takve stvari. I to iskreno, baš kao i Alastor, ali to tako malo znači. On zapravo kaže samo: 'Ja te želim. Privlači me tvoje telo.' Parisa su mnoge, mnoge žene privlačile. Možda je i Alastor isti takav. Možda su svi muškarci takvi.

Želela bih, pomisli Marpesa, *da znam više o njima.*

Alastor se pridiže i sede, malo se odmakavši od nje.

"Nije mi lako da ti ovo kažem" počeo on. "Ali želim da to čuješ od mene, radije nego da saznaš iz govorkanja posluge."

Marpesa je ležala nepomično poput kipa, zureći pravo ispred sebe. Osetila je kako se nešto teško kotrlja ka njoj i pritiska je poput stene koja se valja s planine.

Ustaću i pobeći, a onda neću morati to da čujem, ali skoro istog trena, znala je, bolje nego što je ikad išta znala u životu, da od onoga što Alastor hoće da joj kaže ne može pobeći.

Ona se s mukom pridiže i stade na noge, a zatim sede nešto dalje od mesta na kome su ležali.

"Govori, Alastore", reče ona konačno. "Spremna sam da čujem što god želiš da mi kažeš."

"Treba da se oženim" reče on zureći u zemlju između svojih kolena, tako tiho da je Marpesa morala da se nagne ka njemu da ga bolje čuje. "Moja majka želi da se venčanje obavi za nekoliko dana. Moja... Moja verenica je već stigla sa sela sa svojim ocem, i pripreme su u toku. Ne mogu to da izbegnem, Marpesa. Poslednja želja mog oca bila je da se oženim... Agamedom."

"U redu" reče Marpesa. "Sad idem, i nikad me više nećeš videti. Tebi i tvojoj nevesti želim svaku sreću."

Ona krenu ka izlazu iz ruševina.

"Čekaj, čekaj, Marpesa, preklinjem te!" Alastor potrčao za njom, uhvati je za ruku i privuče sebi. "Ne mogu te tek tako pustiti da odeš! Zar te nikad više neću videti? Zar mi nikad više nećeš doći?"

"Mesec ti je pomračio um" prosi ona. "Šta misliš o meni? Samo zato što nemam sopstvenu porodicu i radim kod gospe Jelene misliš da nisam stvarna osoba; da nisam nimalo važna. Zar si stvarno mislio da ću se zadovoljiti time da ti budem suložnica? Igračkica kojom ćeš se zabavljati kad ti supružanske dužnosti dosade? Nikad, Alastore. Čuješ li me? Nikad."

"Ali ti me voliš! Tako si rekla..."

"Nikad nisam govorila o ljubavi", reče Marpesa. "Svakako misliš na neku drugu svoju mezimicu."

"Nemam drugih mezimica, Marpesa! Zašto se tako ponašaš?"

Zašto si tako okrutna?"

"Okrutna? Ja okrutna?"

Zbog te nepravde Marpesa briznu u plač. Kako je mogao da govori o okrutnosti, on koji je upravo razbio u paramparčad svu njenu sreću?

"Ne znam kako ću živeti bez tebe" reče Alastor.

Marpesa ota suze i prošaputa: "Naravno da ćeš živeti bez mene! Druga žena... Ta tvoja nevesta, ako budeš imao sreće, uskoro će učiniti da me zaboraviš. Za tebe sam samo telo, Alastore, i kada se oženiš, mislićeš na mene. Sećanje na našu ljubav će ti prijati kao sećanje na slasnu gozbu na kojoj si se dobro najeo. Zbogom. Sad odlazim. Ne idi za mnom. Ne traži me. Moje telo će te jednog dana zaboraviti."

"Ali rekla si da imaš nešto da mi kažeš", reče Alastor.

"Ne želim više ništa da ti kažem" reče Marpesa, "a svakako ne to."

"Šta to? Patiću ako ne budem saznao."

Marpesa se nasmeši.

"Stvarno? Hoćeš li? Kako me to raduje! Mislim da želim da pomalo patiš. Zar to nije čudno? Sačuvaću svoju tajnu, dakle, i ti je nikada nećeš otkriti."

Jason je već bio budan i upravo je izašao iz štale da konjima donese vode. Pogledavši u pravcu hrama, video je nekoga kako trči. Odakle li dolazi, kad se još nije ni razdanilo? I ko je to? Po koraku i držanju činilo mu se da nije muškarac.

Konačno je video ko je to. Marpesa. To je bila Marpesa.

Pribio se uza zid da ga ne primeti. Od čega beži? Je li u opasnosti? Treba li da joj ponudi pomoć?

On ponovo baci pogled ka hramu. Niko je nije pratio. Možda je išla da prinese žrtvu? Ksanta mu je mnogo puta rekla da Marpesa često viđa bogove. Ali svakako tamo niko ne odlazi usred noći. Da li da nešto kaže Ksanti? Ili da pita Marpesu? Jedva ju je poznavao, i nekako nije umeo s njom da razgovara. Možda to ipak nije njegova

stvar.

Jason odluči da za sada ništa ne govori. Okrenuo se i vratio konjima. Dok je hodao, malo riđe mače motalo mu se oko nogu, a on ga podiže i reče mu: "Popričaću s tobom, mala. To stvarno nije teško."

BRBLJIVICE: DEJFOBOVA PALATA

Teana se svojski trudila da Jeleninu novu palatu učini sličnom prethodnoj, ali bez mnogo uspeha.

"Kako da ulepšam ovu sobu kad nam je rekla da ništa ne raspakujemo? Ni tapiserije, ni jastuke, ni ukrase, ništa. To je nemoguće."

"Nije ni nameravala da je ulepšamo", reče Halija. "Samo ćemo je počistiti. Eto šta ja mislim. Jesi li ikad videla toliko prašine? Vidi se da Dejfob većinu vremena provodi van kuće - po tavernama i javnim kućama, rekla bih."

"Ali zašto su", upita Danaja, "svi tako natmureni? Zar se nešto desilo?"

"Sigurno si čula..."

Teana pljucnu na krpu i uze u ruke jednu zdelu, te je protrlja da vidi da li bi je mogla - očišćenu, razume se - staviti u sobu princeze naviknute samo na najbolje.

"Šta?"

Danaja je volela Teanu, ali je njena prijateljica mnogo volela da duži priču.

"Ona statua koju zovu Srećom Troje, i koju čuvaju device u hramu Atene Palade..."¹

"Znam za tu statuu... Nastavi."

"Nestala je. Neko ju je ukrao."

Danaja se uhvati za glavu i tako je stajala nekoliko trenutaka njišući se napred-nazad. Konačno ponovo pogleda u Teanu i Haliju.

"Zašto mi to niste rekle? Šta je vama?" upita ih. "Zar ne znate koliko je to važno?"

1 *Prema predanju, Kalhant i Helen su objavili da će Grci zauzeti Troju kad se domognu Heraklovih strela, trojanskog paladiona - statue iz hrama Atene Palade - i Pelopovih kostiju, i kad se u njihovim redovima bude borio Ahilov sin Neoptolem. Odisej je ušao u Troju noću, i to sa Diomedom, i ukrao paladion. (Prim. prev.)*

"Pa naravno", reče Halija. "Naravno da znamo. Odana sam boginji. Oduvek. Prinosim joj žrtvu svakog punog meseca, ili sam bar to činila dok sam imala šta da joj dam."

"Ne razumeš" reče joj Danaja. "U gradu nema nikoga ko bi to učinio. Dakle..."

"Dakle, šta?" upita Teana. "Reci nam šta misliš."

"To znači da je to učinio neko sa strane. Neki Grk, na primer."

Halija i Teana se nasmejaše.

"Ti si stvarno luda!" uzviknuše. "Kako bi ma koji Grk mogao ući u grad, kad je sve zatvoreno i zabravljeno?"

"To vi mislite", reče Danaja. "Postoje načini da se uđe i izađe iz grada. Kroz kanalizaciju, na primer. Mislila sam da to svi znaju."

"Čak i da je tako" reče Teana, "čak i kad bi se neko stvarno uvukao kroz kanalizaciju - fuj - kako bi mogao da stigne do hrama, uđe u njega i da se vrati natrag istim putem, noseći kip? To je nemoguće."

"Zaboravili ste koliko je Odisej lukav. Naročito kad mu neko iznutra pomaže."

"Šta to treba da znači?" upita Halija. "Odjednom štošta znaš."

"Samo se prisećam nekih stvari. Kao, na primer, da je Odisej želeo da se oženi Jelenom, ali je morao da se zadovolji njenom rođakom, Penelopom."

"Pa?"

"Pa, možda su još... Kako se kaže, naklonjeni jedno drugom. Neću reći ni reč više."

Teana uze metlu od pruća iz ugla sobe i dodade je Danaji.

"Evo ti, guskice, čisti pod. Ostavi priče pripovedačima."

Ona odmahnu glavom i podiže obrve gledajući u Haliju, kao da kaže: 'Nije nego! Jelena da pomaže Grcima? Nezamislivo. To je sasvim nezamislivo.' Ipak, neko se ušunjao u grad i ukrao Sreću Troje. To je, izvan svake sumnje, zabrinjavajuće.

ANDROMAHINA BAŠTA

"Sladak je, zar ne?"

Poliksena je razneženo posmatrala Astijanakta koji je upravo pravio kašu od zemlje i vode u napukloj zdeli. Svoju tvorevinu mešao je prstima, a Ksanta je pomno pazila da ih ne gurne u usta. Okrenula se prijateljici.

"On je najslađe dete i volim ga najviše na svetu - izuzev Marpese - i, naravno, tebe..."

"Naravno!"

"...Ali je vrlo zamoran. Ni na trenutak ne smem da ga ispustim iz vida. Uvek nekud trči i krije se, ili trpa svašta u usta, ili me tera da ustajem noću kad hoću da spavam, ili hoće da spava kad se meni šeta, ili pak traži da jede kad u kuhinji nema ničega. Ponekad stojim i osećam kako mi se oči sklapaju."

"Ali ti to sjajno radiš. Rođena si majka. Za razliku od mene. Ja bih poludela i bacila bih se sa zidina kad bih morala da čuvam bebu. I Pevač mi je dovoljno naporan, ali njemu bar mogu da kažem: 'Prestani. Pusti me malo da se odmorim.' Nadam se da ćeš imati mnogo sopstvene dece, i da ću ja moći da im budem nekakva počasna tetka, pa ću ti dolaziti u kuću, izležavati se na jastucima i donositi im slatkiše, kolače i igračke."

"Za decu mi treba i otac" reče Ksanta, odvrćajući Astijanaktu pažnju s neke bube koju je gurnuo štapićem.

Poliksena uzdahnu. Nikad joj se neće pružiti bolja prilika, a koliko juče, Jason ju je ponovo zamolio da popriča sa Ksantom, te je ona ponovila obećanje. Rekla je: "Baš čudno što to pominješ. Htela sam nešto da ti kažem. Slušaš li me pažljivo?"

Ksanta se nasmeši. "Trebalo je da znam da nisi došla ovde samo da vidiš detence."

"Ne, nisam. Obećala sam nekome da ću razgovarati s tobom i da ću te nešto pitati."

Da to nije možda Alastor?, pomisli Ksanta, iako je unapred znala da je tako nešto nemoguće.

"Kome?" upita ona bezvoljno. "Hajde, reci mi."

"Zar ne možeš da pogodiš?"

"Ne, ne mogu. Stvarno ne mogu."

"Jasonu. Zamolio me je da te pitam da li bi razmislila o njegovoj ponudi. Da li mu dozvoljavaš da ode kod gospe Andromahe i da te zaprosi. Kaže da se ne može oženiti dok se okolnosti ne poprave, ali kako sam kaže, rat ne može večno trajati."

Jason. Njen drug iz detinjstva. Momak kojeg je tako dugo poznavala da više nije ni razmišljala da li joj se sviđa ili ne. Bio je deo njenog života otkad je znalaza sebe. Šta oseća prema njemu?

"Nikad nisam razmišljala o njemu na taj način", reče ona.

"Ali prilično je zgodan, zar ne?" reče Poliksena. "Nije kao bajni Alastor, priznajem, ali svakako nije gori od bilo kojeg drugog mladića. A zaboravila sam da ti kažem najvažnije. On te voli. Zaista. Biće dobar prema tebi, poštovaće te, i biće ti veran."

"Znam šta misliš o muškarcima. Smatraš da nisu sposobni za vernost."

"Ako postoji neko ko jeste, to je Jason. On je dobar. Treba da vidiš kako postupa s konjima. I ne samo prema njima. Prema svim stvorenjima koja žive u tim štalama."

"Ja nisam konj", reče Ksanta. "Ne možeš suditi po tome."

"Možda i ne mogu" reče Poliksena, "ali ja se ne bih udala za nekoga ko šiba konje ili tuče pse, a ti?"

Ksanta odmahnu glavom.

Jason.

Ona uze Astijanakta u naručje, pa reče: "Vreme je da ruča, Poliksena. Hvala ti što si mi prenela Jasonovu poruku."

"Mogu li da mu odnesem nekakav odgovor? Ako želiš nešto da mu poručiš, proći ću pored štala i porazgovarati s njim..."

Molim vas, bogovi s Olimpa, neka kaže. Neka kaže da ga nikad ne bi mogla voleti. Neka kaže da se nikad ne bi mogla udati za njega.

"Reci mu da ću razmisliti o tome" reče Ksanta. "Mislim da je to

sve što sad mogu da mu kažem."

"Kad bi zaboravila Alastora", reče Poliksena, "bilo bi ti mnogo lakše."

Kako je to čudno, pomisli ona, što moja najbolja prijateljica ne vidi šta osećam. Toliko se dobro pretvaram.

"Odjednom si tako zrela i ozbiljna. Možda treba da postaneš provodadžika."

"Volela bih, ali nemam vremena za to, zbog Pevača. Zdravo, Ksanta, i daj mi da poljubim ovo bucasto detence."

Ona usnama dodirnu Astijanaktov ružičasti obraz, izađe iz bašte i zaputi se ka štalama.

ŠTALE

Jason je uvek ustajao rano. Konji su počinjali da frkću i njište mnogo pre no što bi se ljudi probudili, a on bi tada uvek bio spreman da ustane. Trebalo je položiti konjima seno i doneti vodu, a čim bi se on uzmuvaao po štali, psi i mačke lutalice bi se probudili i okupili oko njegovih nogu, čekajući da nahrani i njih. Od Hektorove smrti, krili su se u balama sena.

"Princ Hektor vam nikad ne bi dopustio da tu boravite", govorio im je Jason. "On bi vas rasterao. Sva ova hrana namenjena je konjima, ali obećavam da ću naći nešto i za vas."

Od Parisove smrti je među ratnicima, i grčkim i trojanskim, zavládalo nekakvo zatišje, i Jasonu je bilo drago zbog toga. Govorilo se da je to samo privremeno, i da je kraj rata na vidiku. Neki su tvrdili da će uskoro doći do bitke prema kojoj će sve ostale izgledati kao dečja igra. Ali to se oduvek pričalo, otkad je Jason pamtio.

U međuvremenu dani su prolazili, pastuvi i kobile ostajali su u štalama, a on je uglavnom provodio vreme timareći ih, tako da im se dlaka sva sijala. Bili su naravno, strašno mršavi, ali nisu izgledali zapušteno.

Mačke i psi su bili još mršaviji. Rebra i kičmeni pršljenovi štrčali su im kroz krzno, a Jasonu ih je bilo tako žao da ih je pustio da ostanu u štali i nalazio im hrane koliko god je mogao. Bar su izbegli da završe u loncu. Pričalo se da se u nekim delovima grada kuva sve što hoda i gamiže. Domaći golubovi i ptice iz kaveza... svi bi na kraju završili na tanjiru.

Prišao je štali i seo na malu klupu koju beše postavio Hektor. Nije imao šta da radi sem da čeka. Ride mače pođe za njim i skoči mu u krilo.

"Pa to si ti, moj mali riđi prijatelj. Poliksena kaže da će uskoro reći Ksanti, pa ću za sada morati time da se zadovoljim. A onda, kakav god bio njen odgovor, bar će znati kakva su moja osećanja. To

je dobro, zar ne, maco?"

Mačka glasno zaprede, srečna što joj se obraća, što je sklupčana na toplom krilu i što je neko nežno miluje.

DEJFOBOVA PALATA

Marpesa nije mogla da zaspi. Ustala je iz kreveta i izašla u dvorište. Ono nimalo nije ličilo na divnu baštu palate u kojoj je Jelena stanovala s Parisom. U njemu se nalazila samo jedna klupa, i to je bilo sve. Nije bilo drveća, ni loze, ni cvetnih grmova.

Spustila se na kameno sedište. Sada je bar mogla tu da se rashladi. Danju nikom ne bi palo na pamet da sedi tu, na vreloom suncu. Noć beše na izmaku. Nebo se već prelivalo u ružičasto; vazduh je bio hladniji, a ono što je ostalo od Artemidinog lica, koje sada beše tanko i bledo, bez imalo srebrnog sjaja, visilo je nad tamnim senkama planina.

Ne mogu da rodim njegovo dete, pomisli Marpesa. Moram naći načina da se oslobodim... njegovog sina. Njegove kćeri.

Pomislila je na dete, zamišljajući ga slično Astijanaktu.

Ako bi ga rodila i rekla da mu je Alastor otac, možda bi ga i priznao. Možda bi odveo svoje dete (kako bi verovatno on smatrao) u svoju kuću, ali bez nje. Morala bi da se odrekne svoga čeda, sopstvene krvi i mesa... i da ga možda nikad više ne vidi. Frontida bi joj to zabranila, i to bi bio kraj.

A što se tiče neveste, šta bi ona mogla reći? Možda bi mogla sama da odgaja dete, i da za to traži nadoknadu. Takvih je u gradu bilo mnogo, ali Marpesa se toga grozila. 'Eno Alastorovog kopileta,' govorili bi ljudi... Nezamislivo. Mučenje. Deo njene svesti, onaj koji nije želela da sluša ali koji ju je stalno opsedao obraćajući joj se tihim zmijskim šapatom, govorio je: *To bi bila njegova kazna... zbog načina kako je postupio s tobom. Ubij njegovo dete. On to zaslužuje. Ubij ga. Brzo. Izbaci ga iz svoje utrobe. Očisti se.*

FRONTIDINA KUĆA

Svi u kući su spavali. Alastor se pobrinuo da sva vrata i prozori budu dobro zabravljeni. Njegova majka je vodila računa o takvim stvarima. *Ovo su gadna vremena, sine moj*, stalno mu je govorila, *i mnogo je zlih ljudi koji noću hodaju i ne ustručavaju se da posegnu za tuđim stvarima*. Život mu je bio lakši kad je slušao majku.

Video ga je kako stoji u dvorištu: isti onaj crni ratnik kojeg je već mnogo puta opazio.

"Ti!" uzviknu Alastor. "Šta radiš ovde? I ko si? Svuda te viđam, a nećeš da razgovaraš sa mnom."

"Bio sam zauzet" reče čovek glasom koji je ličio na struganje mača po kamenu. "Jednom sam ti rekao svoje ime, ali vidim da si ga zaboravio. Ja sam Arej, bog rata."

Sigurno sanjam, pomisli Alastor. *Marpesa viđa bogove, a ne ja. To se ne dešava ovako razumnim i praktičnim ljudima poput mene. Ovo je neki ludak, izbezumljen ratovanjem*.

Primetio je da ratnik nosi mač, i kacigu koja mu skriva čak i oči. Zašto su uvek u senci?

Glas nastavi: "Nije tako lako sve urediti. Svaka bitka ima svoj plan, i svaka rana, svaka smrt imaju svoje mesto u njoj. Mogu ti reći da je to vrlo naporno. Ali ovaj rat je skoro gotov."

"Stvarno?"

Na trenutak Alastor zaboravi da priča s ludakom i pomisli da možda zaista sluša istinu iz usta samog boga rata.

"Zeus me pritiska. Dosta im je... svima na Olimpu. Rat predugo traje. Morao sam da obećam da će se brzo završiti. Morao sam da mu kažem da imam plan, i sada ga zaista imam. I to sjajan, mogu da kažem. Smislio ga je Odisej, ali sam mu ga ja ubacio u glavu, naravno. Uskoro će se Trojanci probuditi i videti da su Grci otišli. Na plaži više neće biti ni jednog jedinog šatora. Svi ćete pomisliti: 'Naši neprijatelji su otplovili,' i počecete da slavite. Ali tebi ću nešto reći

ako mi obećaš da to nikome nećeš odati."

"Obećavam", reče Alastor. "Hajde."

"Oni uopšte neće otići. Samo će otploviti malo dalje niz obalu i čekati znak za povratak. Već mesec-dva vredno rade. Posekli su drveće i od njega napravili dugačke daske. Testerisali su ih, zakucavali i sastavljali. Sada je sve spremno. Ugasiće svoje logorske vatre i isploviti iz zaliva. A vama Trojancima će ostaviti nešto. Neću ti reći više ni reč. Moraćeš da sačekaš i sam se uveriš šta je posredi."

Crni ratnik - Arej, bog rata - umotao se u svoj dugi, tamni ogrtač i nestao iz dvorišta.

"Čekaj!" viknu Alastor. "Vrati se! Reci mi još nešto. Vrati se!"

Frontida je žurila u dvorište dok joj se spavaćica vijorila oko nogu.

"Šta se dogodilo, dragi moj sine? Je li neko pokušao da provali u kuću? Trebalo bi da zaključavamo vrata pre zalaska sunca, a ne da čekamo noć. Kakva su ovo grozna vremena! Ko je to bio? Jesi li video lopova?"

"To nije bio lopov, majko."

"Pa ko je onda?"

Alastor odmahnu glavom da je razbistri.

"Neko... Ne sećam se tačno. Nešto mi je pričao, ali sam i to zaboravio."

"Jesi li siguran da nisi probao vina svog pokojnog oca? Znaš da je u podrumu ostalo nekoliko vrčeva..."

"Ne, majko, stvarno. Vrati se u krevet. Brzo ću doći."

Kad je Frontida gundajući ušla u kuću, Alastor sklopi oči.

Crni ratnik. Rekao je da je Arej, ali to nije mogla biti istina, zar ne? A o čemu je ono pričao? Alastor odjednom shvati da je sve zaboravio, iako se još nejasno sećao nekog glasa koji je podsećao na struganje mača po kamenu. A onda mu i on izblede iz pamćenja.

KOLIBA MAJKE OTROVA

Marpesa se osvrtna po ulici kako bi se uverila da je niko ne prati. Sluge koje su pošle na pijacu i svi koji su se vrzmali oko zidina mogli bi je ugledati ovde, gde nikad ranije nogom nije kročila, i ispričati to Jeleni.

Njoj ne smem reći. Ne smem reći nikome. Marpesa je razmišljala o svojoj sestri. *Šta bi Ksanta rekla, da zna? Da li bi mi ikad oprostila, prvo što sam legla s Alastorom, a potom, što sam se rešila njegovog deteta?*

Obuze je talas mučnine i ona se nasloni na zid, čekajući da prođe. Celo telo joj je bilo naduveno i preosetljivo, a udovi teški. Ne toliko teški kao srce, ali ipak ukočeni i nespretni. Je li to zbog trudnoće? Da li se sve žene tako osećaju?

Ona dodirnu novčiće koje je izvadila iz svog kovčežića, pažljivo umotane u tkaninu, i zapita se hoće li to biti dovoljno. Šta ako Majka Otrova bude tražila još? Ulica... Marpesa se namršti. Nikad ranije nije zalazila u ovaj deo grada, prilično udaljen od tvrđave, i pronašla je ovo mesto samo zahvaljujući pažljivom osluškivanju ženskih priča.

Ispred otvorenih vrata kuće ležale su kosti, trulo lišće i ostalo neprepoznatljivo smeće. Ko ovde stanuje? Kakvi to ljudi mogu da trpe ovaj smrad?

Marpesa prinese nosu svoje novčiće umotane u krpu, nadajući se da će iz nje osetiti opojni miris Jeleninog ružnog ulja.

"Uđi, dete." Iz tame se začu promukli glas sličan ispucaloj koži. "Naslućujem da tu oklevaš kao duh. Ako ti treba moja pomoć, uđi."

Marpesa duboko udahnu i pređe prag. Zurila je oko sebe, pogledom tražeći Majku Otrova. Gde je?

"Oči će ti se", nastavi glas, "ubrzo privići na polutamu. Sunce te je zaslepilo. Ja sam ovde."

"Da", reče Marpesa. "Sad te vidim."

Majka Otrova sedela je na niskoj stoličici kraj stola. Bila je sitna i izborana, i od glave do pete obučena u crno - u prnje, krpe na njoj nije bilo ni jednog jedinog čitavog komada odeće. Između izlomljenih i žutosmeđih zuba zjapile su joj ogromne rupe. Nokti joj behu crni.

Pa, pomisli Marpesa, za to nije ona kriva. Nije bogata. Nema kupatilo. Nigde ne vidim nijedno vedro s vodom. Stara je i sama, a nema nikoga da ode da joj donese vode. Izgled nije važan.

Na zidu iza Majke Otrova visile su jagnjeće i goveđe kože. Mrtve ptice prikucane za drvene daske na suprotnom zidu zurile su u Marpesu beživotnim očima, a u uglu, hrpa sićušnih stvorenja - zečeva, zmija, slepih i običnih miševa - takođe uginulih, toliko je zaudarala da ona pomisli da će se onesvestiti.

"Sedi, dete", reče Majka Otrova. "Navići ćeš se i na miris, baš kao i na tamu. To su moji... sastojci. U ova teška vremena moram da koristim sve što mi padne pod ruku. Žaba je malo. Ptice je teško nabaviti, ali imam nekoga ko ih za mene lovi u planini. Neke trave je skoro nemoguće naći, ali ja se snalazim. Koga želiš da ubiješ?"

Marpesa briznu u plač.

"Ne želim... Ne bih... Molim te. Ne želim nikoga da ubijem... Ali zapravo želim. Ja sam gora od ubice. Želim da ubijem sopstveno dete."

"Koliko je staro? I sama si još skoro dete."

"Ovo", reče Marpesa spuštajući ruku na stomak. "Još nije ni rođeno..."

Majka napitaka coknu.

"Lakše je ubiti onu koja su već rođena. To se može učiniti na mnogo načina. Jesi li sasvim sigurna da nećeš radije da čekaš i zadaviš ga jastukom kad se rodi? To je najjednostavnije. To mnoge rade, znaj, i niko te ništa ne pita. U današnje vreme teško je odgajati dete. Nema dovoljno hrane, a ko zna kada će se neki grčki nož zabosti u srce tvog deteta, zar ne? Bolje je poštediti ih takve sudbine. Jesam li u pravu?"

Ne, pozele Marpesa da vrisne. Nisi u pravu. Kad se dete rodi,

ono postaje ljudsko biće.

"Tešiš se" reče Majka Otrova, kao da joj čita misli.

"Kažeš: 'Ono još nije ljudsko biće.' Sve mlade devojke tako kažu... Zato mnoge dolaze kod mene da pobace."

"Možeš li mi pomoći? Postoji li... nešto što bih mogla da popijem?"

Majka Otrova zavuče ruku pod sto i izvadi jednu kutiju. Otvori je i izvadi malu začepljenu glinenu bočicu oslikanu crnim zmijama.

"Osetićeš najstrašnije bolove", reče ona. "Kao da ti neko kida utrobu vrelim nožem. Krvarićeš, a na uzglavlje će ti zasesti teška groznica. Jesi li spremna na toliku patnju?"

Marpesa klimnu glavom.

"Radije ću patiti telom nego dušom."

Majka Otrova se nasmeja, a od tog zvuka Marpesi se diže kosa na glavi.

"Ništa ti ne znaš. Sad idi. Što pre popiješ napitak, to će bolovi pre početi. Tri zlatnika. To je moja cena."

Marpesa odmota svoj zavežljajčić i odbroja novac.

"Daj mi ih u ruku", reče Majka Otrova.

Marpesa pokuša da ispusti novčiće na prljavi dlan a da ga pri tom ne dodirne, ali veštica beše prebrza. Dok je jednom rukom zgrabila zlato, drugom je uhvatila Marpesu za zglob ruke i čvrsto ga stegla.

"Dolaze teška vremena", prošaputa ona. "Samo što nisu počela. Užasna vremena. Bolje je da ti se dete ne rodi. Mnogo bolje. Budi hrabra."

"Da", reče Marpesa. "Zahvaljujem."

"Majko" reče Majka Otrova. "Zovi me Majko."

"Hvala, Majko. Zbogom."

Marpesa posrćući izađe. Skoro je zaboravila kako izgleda svež vazduh. Sunce je polako klizilo ka pučini.

Dolaze teška vremena... tako je rekla Majka Otrova. Šta to znači? Kad su to vremena bila dobra? Kako bi mogla biti gora nego što su sada, kad još vladaju rat i glad?

Kad je stigla do Dejfobove palate, već je pala noć. Marpesa odmah ode u malu, oskudnu sobicu gde je sad spavala, i sakri bočicu Majke Otrova ispod malog jastučeta na uzglavlju.

Mnogo kasnije, dok je ležala čekajući da zaspi, setila se - kako je veštica tačno rekla? *Kao da ti neko kida utrobu vrelim nožem* - i zadrhtala. Kad je konačno sklopila oči, utonula je u snove. Videla je mladu ženu sivih očiju u sjajnoj bronzanoj tunici kraj svog kreveta, i čak i u snu prepoznala Atenu Paladu, istu kakva je bila i na Polju. Bela sova sedela je boginji na ramenu i očima boje ćilibara tužno gledala u Marpesu.

"Čekaj", promrmlja Atina Palada. "Sačekaj pre nego što popiješ taj napitak. Sačekaj bar malo."

"Pričaj sa mnom", reče Marpesa u snu, ustajući iz kreveta, "reci mi šta će se dogoditi."

Boginja nestade. Marpesa shvati da budna stoji pred golim zidom.

"Boginjo..." prošaputa ona. "Jesi li još tu?"

Nije bilo odgovora, ali u sobi se začu neki tihi, treperavi zvuk, a Marpesa se okrete i ugleda kako par belih krila i ćilibarske oči nestaju u tami.

Podigla je jastuk, uzela bočicu otrova, ponovo je umotala u krpu i stavila u kutiju s dragocenostima koju je držala skrivenu pod krevetom.

PEVAČEVA KUĆA I ZIDINE

Pevač je trepćući zurio u tamu.

Ne, nemoguće. Nešto ne valja. Možda je ovo trenutak od kojeg je oduvek strepeo, kada mu je vid tako oslabio da više ne vidi ni sjajne crvene plamenove. Ponovo je pogledao kroz otvorena vrata nizbrdo, ka mestu gde su uvek, po celu noć, gorele vatre grčkog logora. Nije video ništa sem tame koja se protezala s kraja na kraj plaže. Nemoguće.

"Deda, šta to radiš?" Poliksena se odjednom stvorila kraj njega. Zvučala je pospano i ljutito. "Nije još ni svanulo. Otkad tu stojiš? Hladno je. Uzmi bar ogrtač."

"Dođi ovamo, Poliksena. Drago mi je što si tu. čini mi se da gubim razum. Pogledaj kroz vrata, ka grčkom taborištu."

Poliksena zajeca. Čak se nije ni izvinio. Umesto toga, naređuje joj. Stvarno, Pevač je postao nemoguć. Ipak, prišla je da vidi šta ga je toliko uznemirilo, ali nije videla ništa.

"Šta vidiš? Reci mi", upita Pevač kao bez daha.

"Ništa."

"Jesi li sigurna?"

"Potpuno. Baš ništa. Ništa sem tame. Deda, još je noć. Treba da spavamo."

"Ne, ne", reče Pevač. "Idemo na zidine. Brzo. Uzmi moj štap i ogrtač. Moramo požuriti."

"Ne idem nikud dok mi ne kažeš šta se dešava."

Poliksena sede na stoličicu, smešeći se Pevaču.

"Na obali nema ni jedne jedine logorske vatre."

"Šta to znači?"

Poliksena se uznemiri. Je li to moguće? Zadržala je dah dok je starac petljao oko kopči svog ogrtača.

"Osим ako su se ponapijali i pustili da im se vatre ugase - a u to veoma sumnjam - Grci su otišli."

Poliksena oseti kako joj srce bubnja u grlu. Grci su bili ulogoreni na obali skoro otkad je znala za sebe. Bili su isto toliko deo njenog života kao i voće na granama drveća, a sad će se, možda, to promeniti. Da li je ovo, da li bi to zaista mogao biti kraj opsade?

"Hajdemo da vidimo" reče ona. "Dođi, osloni se na mene."

Pevač i njegova unuka zajedno izađoše iz tvrđave, i krenuše pustim ulicama grada. Iza njih se polako razdanjivalo. Prolazeći kraj štala, začuše tiho njištanje konja. U Dejfobovoj palati gorela je baklja. Da li gori kod Jelene, Marpese, ili nekog drugog? Verovatno kod nekog od slugu, pomisli Poliksena, onih koji spremaju hranu i jelo za ujutro.

Kad su stigli do zidina, nebo iznad grada beše već svetloružičasto. Popeše se masivnim kamenim stepeništem do vrha i pogledaše oko sebe.

"I oni sebe nazivaju stražarima", promrmlja Pevač. "Sramotno!"

On zgađeno coku. Dvojica vojnika su spavali sedeći na zemlji, naslonjeni leđima na stenu, a kraj njih su ležale čuture koje su ranije, očigledno, bile pune vina.

"Užasavam se pijanstva. Cela Grčka vojska nas je mogla napasti."

"Ali nije. Pogledaj."

Pevač i Poliksena zurili su preko Polja. Od zidina do mora, nije bilo ni traga života. Nijedan grčki brod nije stajao usidren u zalivu, ni jedna jedina vatra nije gorela. Dovikivanje, psovke i povici čitave vojske oduvek su neprestano odjekivali u vazduhu i prenosili se do ušiju njihovih neprijatelja, u svako doba dana i noći. Sada je na Polju vladala tišina. Čak su i vetrovi, koji su često udarali u kamene zidove Troje, utihnuli. A ovde, na plaži, stajalo je nešto ogromno, tamno i nepokretno.

"Šta je to?" prošaputa Poliksena. "Vidiš li?"

"Ne baš dobro... A ti?"

"Čini mi se da je... Ne, to je nemoguće, preveliki je. Liči na konja."

"Konja? Jesi li sigurna?"

U tom trenutku granulo je sunce i oteralo senke koje su se krile među zidinama. Poliksena je sada jasnije videla. Na plaži se nalazila nekakva statua. Bilo je teško tačno videti kakva je, ali je svakako imala oblik konja, i bila ukrašena cvećem i vencima koji su mu visili s vrata i oko nogu. Imao je grivu i sapi... Kako odmah nije primetila da je to konj?

"Da", reče ona konačno. "Ali ogroman je. Ne mogu da procenim koliko je visok, ali najmanje kao trojica muškaraca, jer sad, kad se razdanilo, jasno vidim da stoji na nekakvom postolju, ili pijedestalu. Oko vrata mu vise venci od cveća."

"I nigde ni jednog jedinog Grka. Jesam li u pravu?"

"Nijednog. Deda, je li to moguće? Jesu li otišli? Je li gotovo?"

Pevač se nasmeši. "Izgleda da jeste."

On počeo da viče, a stražari se naglo prenuše i protrljaše oči.

"Otišli su. Ovaj konj je žrtva. Žrtva namenjena Ateni. To su morali da učine. Ukrali su njenu statuu iz hrama, i sada se plaše. Treba im dobar vetar da ih vrati kući. Morali su da je umilostive... O, srećnog li dana! Trči, Poliksena. Trči što brže možeš, i digni grad na noge. Idi do Prijamove palate i ispričaj mu sve. Čekaću te ovde. Idi, idi."

Poliksena potrča. Na ulici je već bilo nekoliko ljudi, i ona im doviknu: "Otišli su! Grci su otišli! Gotovo je."

Trčala je ne osvrćući se i ne primećujući kako neki zure za njom, otvorenih usta. Stigavši do Prijamove palate, ostala je gotovo bez daha.

"Vodite me kralju", reče ona slugama. "Rat je završen. Neka Prijam dođe na zidine da vidi šta su nam Grci ostavili."

NA POLJU

Magla se spustila s planina poput belog vela, obavijajući žrtvu i zavlazeći se u cvetne vence oko njenog vrata. Glava konja je graciozno stajala na vratu, sapi su mu bile oble, bledozlatne boje sveže izrezbarenog drveta. Mirisao je na stabla od kojih je napravljen. Imao je jake, čvrste noge, i da mu je neko mogao udahnuti život pojurio bi niz Polje i preko brda kao vetar, brže od orla koji leti po plavom nebu.

Niko nije znao tajnu ovog konja, tajnu što se krila u njegovoj mračnoj, šupljaj utrobi. U njoj je vladala tišina. Iz grada se začu vika, i Skejska kapija se s treskom otvori.

Ksanta nikad u životu nije videla tako nešto. *Ceo grad je ovde, pomisli ona, na Polju, gde nismo smeli ni da se pojavimo skoro deset godina.*

Konj se uzdizao sa svog postolja izvijajući glavu nad gomilom.

Ima li na svetu veće statue? Možda su (a o tome se već uveliko šaputalo) neki bog ili boginja pomagali pri njegovoj izradi, jer smrtnici svakako ne bi mogli izraditi tako nešto.

Starci su plakali, mlade devojke mu se bacale pred noge. Prijam je sa svojom kraljevskom pratnjom, i sa Poliksenom i Pevačem, stajao tako blizu konja da ga je mogao dodirnuti. Andromaha ga je čuteći gledala, dok je Astijanakt skakutao oko nje.

"Konjić!" uzviknu on. "Veliki, veliki konjić. 'Tijanak jaše... 'Tijanak jaše..."

"Ne možeš", reče mu Ksanta šapatom, jer se Andromaha zadubila u misli, i gotovo zaboravila na sinčića. "Ovo je poseban konj. Ne smemo ga dirati. Pogledaj, ukrašen je cvećem."

Ksanta diže pogled i zapitavši se zašto su im Grci ostavili ovakav poklon, vide da kraj nje stoji Jason.

"Jasone!" reče ona. "Odavno se nismo videli... Zar ovo nije

čudo? Jesi li ikad video išta slično? Šta je to? Ko ga je tu ostavio? I zašto?"

"Ne znam" odgovori Jason. Istezao je vrat da bolje vidi konja. "Pogledaj koliki je. Koliko je širok? Kao šest buradi? Predivan je." *A i ti, požele da doda, ali nije. Najlepša si, i želim to da ti kažem.*

Jason se nakašlja. "Hoćeš li mi odgovoriti, Ksanta?"

"Izvini. Dosta sam razmišljala. Ali još nisam odlučila. Počastvovana sam tvojom ponudom. To znaš. Imam lepo mišljenje o tebi, Jasone. Ti si mi najbolji prijatelj."

Hoće li mu to biti dovoljno?, pitala se Ksanta. *Hoće li se time zadovoljiti? Šta treba da kažem? Zašto nisam u stanju da konačno odlučim o tome?* I premda je tačno znala kakvo je Poliksenino mišljenje, Ksanta zažali što nije više razgovarala s njom. Sad je već prekasno.

"Hvala ti. Samo..." Jason povuče crtu u pesku i zagleda se u nju. "Hteo sam da te pitam za Alastora."

"Šta? Šta u vezi s Alastorom? Nisam ga dugo videla."

"Da li ga još voliš?"

"To nikad nisam rekla." Ksanta pocrvene. "Nikad nisam rekla da ga volim. Samo sam..."

"Ali jesi. Volela si ga. Možeš li to poreći?"

"Da sam znala da hoćeš da ti pričam o Alastoru, ne bih ni razgovarala s tobom. On se ženi. Ne mislim na njega." *Hermese, bože obmane, oprosti mi što lažem*, pomisli Ksanta.

"Onda želim... Nemoj mi ništa reći sada, već razmisli i odgovori kasnije... kad se sve smiri."

Jason uze Ksantu za ruku. Ona na trenutak htela da je istrgne, a zatim se razneži. Siroti Jason... Zašto bih ga povredila? Na ovaj srećan dan, kad se rat završio, kad je konačno zavladao mir?

On nastavi: "Nemam bogzna šta da ti ponudim, ali ono što imam, tvoje je. Želim da te pitam lično, gledajući te u oči, a ne preko Poliksene. Hoćeš li me uzeti za muža? Ako pristaneš, razgovaraću s gospom Andromahom i tražiti dozvolu da se verimo. Nećemo moći odmah da se venčamo, ali kadse to desi, bićemo srećni. Ja..."

On se okrenu, a reči mu odnese vetar.

"Šta?" upita Ksanta. "Šta si rekao na kraju?"

"Rekao sam da te volim. Siguran sam da si čula, i samo me mučiš tražeći da to ponovim. Ali baš me briga. Ranije sam bio stidljiv, ali sad sam hrabar, i ako želiš, viknuću to pred svim ovim ljudima... i pred ovim konjem."

Jason se naceri, i napravi se kao da će početi da viče.

"Nemoj" smejala se Ksanta. "Stvarno ne moraš. Čula sam te. I hvala ti. Ne mogu ti reći da te volim, ali znaš da si mi drag, zar ne?"

"Možda ćeš me zavoleti" reče Jason. "Ako se venčamo."

"Možda" odgovori Ksanta. "Razmisliću o tvojoj ponudi, Jasone, i hvala ti."

Odjednom se čarolija tog dana rasprši.

Mogla bih se udati za njega, i živeti kao svi ostali. Neće biti vatrene, strasne ljubavi poput Jelenine i Parisove. Imaćemo prijateljstvo i zajedničke uspomene, i sjedinićemo se u telima naše dece, ali hoću li ikad osećati prema Jasonu ono što sam osećala - i osećam - prema Alastoru? Ljubav od koje drhtim, preznojavam se i ostajem bez daha. Želim li to? Možda je ipak miran život najbolji. Spokojan život.

"Hvala ti, Ksanta", reče Jason, okrete se i krenu nazad ka Skejskoj kapiji.

"Pst" reče Teana Haliji, "saslušajte šta kralj ima da kaže pre nego što izrazite svoje mišljenje."

"On ništa ne govori", reče Halija. "Ne vidim zašto ne bismo mogle da pričamo dok čekamo da on progovori."

"On očigledno razmišlja."

"Pa" reče Halija, "ne znam o čemu tu ima da se razmišlja. Možda je ogroman, i možda se nekom čarolijom pojavio ovde kraj naših zidina, i možda ne znamo tačno ko ga je i zašto tu ostavio, ali na kraju krajeva, to je običan konj. Ne vidim zašto bismo ceo dan morali da mu se divimo. Ako ostali nemaju druga posla, ja imam. Danaja je u pravu. Zna se šta je važnije. Neko mora da pripremi

ručak."

"Ali svi su ovde!", uzviknu Teana. "Kako bi mogla to da propustiš?"

"Dobro, videla sam. Zar ne možemo sad da se vratimo?"

"Ne... Kralj Prijam nešto govori. Slušaj..."

Starac je obilazio oko statue, čupkajući bradu i istežući vrat da vidi koliko je visoka. Hekaba i prinčevi, Kasandra i Poliksena, stajali su zajedno, ćuteći, i svi su se smešili sem Kasandre, koja je zurila u zemlju, i preko ramena gledala u zidine.

"Ovde još neko želi da se vrati u grad" reče Halija. "Princeza Kasandra."

"Ona je još davno poludela, to dobro znaš", reče Teana. "Otkad se na nju ugledaš?"

Halija ne odgovori, ali pomisli da se mnogo štošta, čega se Kasandra pribojavala, godinama dešavalo. Ljudima je jednostavno lakše da to zaborave, mislila je, ali ona to nije želela da pominje baš ovog dana koji se pretvarao u pravu svetkovinu.

Na Polje se spustila tišina. Kralj Prijam se spremao da im nešto kaže.

"Građani Troje", uzviknu on, a nagli nalet vetra mu ponese glas tako da su ga čuli samo oni koji su mu stajali sasvim blizu. "Ovo je žrtva namenjena boginji Ateni Paladi. Zaključio sam da su je Grci, napuštajući svoj logor, kako vidite, ostavili kao svojevrсно izvinjenje gradu i boginji. Moramo ga uneti u grad. Pozvaćemo najsnažnije ljude da to urade... Možemo privezati konopce za postolje s točkovima, a do kraja dana proglašavam opšte slavlje. Zahvalite bogovima što je naš grad pošteđen, i što smo doživeli ovu pobeđu. Žao mi je što moji sinovi Hektor i Paris nisu tu da uživaju u njoj. Žao mi je što svi oni koji su pali i svojom krvlju natopili ovu ravnici nisu tu da slave s nama..."

Glas mu zamre dok mu je Hekaba saputala nešto na uho.

"Govori mu da prestane", reče Teana Haliji. "I sasvim je u pravu. Vrućina je, treba da se vratimo kući."

"I hoćemo", reče Halija. "Kraljica je dala znak, i evo dolaze kola

da ih vrate u tvrđavu. Mi ostali ćemo, pretpostavljam, morati nazad peške."

"Jesi li razmišljala o gozbi?", upita Teana, pokrivši glavu maramom da bi se zaštitila od sunca. "Neko će morati da je sprema po najvećoj vrućini, i sigurno ne moram da ti objašnjavam ko će to biti. Što se mene tiče, nisam se baš obradovala ovom grčkom daru."

Haliya ne odgovori. Zurila je u jednog čoveka. U jednog starca.

Već sam ga negde videla, pomisli ona. Gurao se kroz svetinu ka obali, a ona prepozna njegovu bradu: srebrnastoplavu, kao da je pokrivena ribljim krljuštima. Padala mu je gotovo do struka. Izgledao je kao da je mokar. Kosa mu je padala na ramena, a dok je prolazio kraj nje, Haliju zapahnu jak miris ribe.

To je neki ribar kojeg je već videla, ali gde? Ona se okrete da upita Teanu da li ga je primetila, ali utom pomisli na žrtvu, i sasvim zaboravi na njega.

Jelena je stajala sama i razmišljala. Bilo je nečeg uznemirujućeg u tom stvorenju kojem su se svi divili. Ljudi koji su ga stvorili (a to jesu bili ljudi, uprkos svim praznovernim mrmljanjima o bogovima i žrtvama) napravili su ga neverovatno ogromnog, bez ikakvog očiglednog razloga. Ako je to zaista žrtva namenjena Ateni Paladi, svakako su joj mogli ponuditi i nešto manje. Ugláčani bokovi tog čudovišta presijavali su se na mesečini, i uopšte joj nije delovao dobroćudno. Možda zbog očiju. To behu dve prazne duplje, tako visoko postavljene da se u njih nije moglo zaviriti, ali Jelena je imala osećaj da bi, kad bi mogla da se zagleda u njih, unutra videla samo tamu.

Alastor je stajao s majkom na obali. Svi su se oduševljavali statuom i pitali se šta da rade s njom, ali njegova majka je bila suviše obuzeta pripremama za venčanje.

"Mislim da treba da pozovemo i Pevača", reče ona. "Sigurna sam da će biti počastvovan. A on voli da jede. Možda bi čak napisao i svadbenu pesmu, ako ga zamolim. Nekad davno, pre mnogo godina,

bili smo veoma naklonjeni jedno drugome, znaš."

"Da, majko", reče Alastor, poželevši da ona ode da razgovara s nekim drugim, a zatim ih ugleda: Pevača i njegovu unuku. To je bila prilika da skrene majčinu pažnju.

"Eno ga. Trebalo bi odmah da ga pozoveš."

"Stvarno tako misliš?"

Alastor nije mogao da veruje svojim očima. Njegova majka porumenela je kao devojčica.

"Da, da", reče on. "Izgleda mi kao da bi rado s nekim popričao."

Frontida požuri ka Pevaču, a Alastor pogledom u gomili potraži Marpesu. Bio je srećan što je Agamedu ostala kod kuće. Došla je iz planine, i nije bila navikla na vrućinu. A pošto je bila strankinja, kraj rata joj nije mnogo značio.

Svih ovih dana otkad nije video Marpesu bio je na mukama, i doneo je tešku odluku. Neće se oženiti sirotom Agamedom. To ne bi bilo pošteno prema njoj kada voli drugu. Sanjao je o Marpesi. Njen lik mu je neprestano lebdeo pred očima, celim bićem je žudeo za njom. Nije bio dovoljno odvažan da majci prizna svoje namere, i kad god bi to poželeo, hrabrost bi ga izdala.

Sada, gledajući je kako se udaljava, odjednom je bio odlučan. *Reći ću joj sutra, pomisli on. Neka se večeras na gozbi lepo provede, a onda ću skupiti hrabrost i porazgovarati s njom. I s Agamedom. I, što je najvažnije, s Marpesom.*

Marpesa je gledala Alastora kako s majkom prolazi kroz Skejsku kapiju. Gledao je pravo u nju smešeći se, i znala je da bi, da je bio sam, prišao i razgovarao s njom pred svima.

Većina sveta se sad razišla, a oni koji su ostali na Polju popeli su se na postolje statue. Neka deca su se pentrala drvenom konju uz noge.

Marpesa polako krenu ka obali. Sećala se kako je, pre nego što su crni brodovi doplovili i usidрили se u luci, Haritomena jednog dana dovela Ksantu i nju da se kupaju u moru i sede na pesku. Zaboravila je kako talasi smiruju, te je sad zagazila u hladnu vodu, prskajući

okolo. Vetar joj je nosio kosu oko lica. Osvrnula se. Kraj nje je stajao čovek duge plavičaste brade, koja mu je visila preko grudi.

"Znaš ko sam, zar ne?"

Marpesa klimnu glavom. Već ga je videla, na tržnici, a ponekad i ukraj zidina.

"Bog Posejdon..."

Bog klimnu glavom.

"A tamo kraj žrtve je jedna budala koja ne ume da se čuva. Laokoon. Čuješ li ga? Čuješ li šta govori?"

Marpesa oslušnu i začu nečiju viku: "Čuvajte se! Trojanci, čuvajte se! Ne puštajte ovo čudovište u svoj grad. Spalite ga. Uzmite sekire i raskomadajte ga. To je smicalica... grčka smicalica. Zašto bi vam oni ostavili poklon? Jeste li sišli s uma? Razmišljajte! Pre nego što bude prekasno."

Posejdon pocrvene u licu.

"Ne smemo to dozvoliti. Takav je plan... Kako se usuđuje da vređa žrtvu? Moram odmah nešto da preduzmem."

Marpesa vide kako se bog namrštio i mahnulo rukama ka pučini. Na nebo se navukoše oblaci nalik ljubičastom dimu. More, koje do tada beše mirno, kao da je odjednom proključalo, a ogromni zapenušani talasi počеше da se valjaju ka obali i s hukom razbijaju o pesak.

"Vidiš li koliko sam ljut?", zagrme Posejdon. "Beži, devojko, ako ti je život mio. I gledaj Posejdonov bes!"

Marpesa potrča nazad bežeći od podivljalih talasa, ali se spotaknu i pade na leđa.

Moram da ustanem, pomisli ona. Moram se vratiti u grad. Dešava se nešto strašno.

Nebo iznad njene glave ličilo je na iskovano srebro: sivo i bleštavo poput površine štita. Na tren se zapitala hoće li joj od pada ostati modrice, a onda je potisnula misao o tupom bolu u krstima.

Malo dalje od nje stajao je Laokoon. Trčao je ka pobesnelim talasima, još uvek urlajući iz sveg glasa. Uz njega behu i dva mladića. Možda su mu to sinovi; vukli su ga za ruke, pokušavajući

da ga spreče da se baci u talase.

Grupa ljudi okupila se da vidi šta se dešava, a neko od njih uzviknu: "To je Laokoon... Poludeo je. Zašto tako viče?"

"Nazvao je žrtvu čudovištem. Ne obraćajte pažnju."

Oni okrenuše leđa talasima i raspomamljenom Laokoonu, i vratiše se do statue da gledaju kako se konopci privezuju za postolje.

Ali Marpesa nije mogla da odvoji pogled od pučine. Posejdon je zakoračio u talase mašući rukama iznad glave. U vodi se nešto pokrenulo. Nešto - nije mogla tačno da vidi šta izroni iz crnih zapenušalih talasa i sklopča se u spiralu koja se konačno skotrlja na pesak.

Sledila se od straha. *Morska zmija*, pomisli. Životinje morskog božanstva. O njima su se pričale razne priče: o tome kako žive u dubinama, u podvodnim pećinama, srebrno-zelene, s čudnim šarama i oblicima još neviđenim među drugim živim bićima.

Zmija je promicala kroz talase takvom brzinom da ju je Marpesa jedva pratila pogledom. Ostali su je takođe приметili, i sa svih strana se začuše užasnuti krici: "Posejdonova zmija!", viknu neko, dok drugi uzviknu: "Bežite!"

Oni koji su stajali kraj obale potrčaše preko Polja ka gradu koliko ih noge nose.

"Napada!"

Laokoon potrča zajedno s ostalima.

Prepoznavši svoj plen, zmija uperi u njega pogled vatrenih, skerletnih očiju. Zaboravljajući sve ostale, ona kliznu svojim ljigavim telom preko peska ka nesrećnom čoveku i stade da ga steže dok mu nije isterala i poslednji dah.

Marpesa je zurila u njegove sinove. Ka njima jurnuše dve manje zmije, koje su takođe izronile iz talasa, ali oni kao da se skameniše. Za tren oka, zmije su ih potpuno obavile i stezale, sve dok mladići, zajedno s ocem, nisu ostali da leže na obali poput iscedenih i odbačenih ljuski voća.

Iz grla svih prisutnih ote se užasan, bolan krik, a Marpesa je ćuteći drhtala od straha gledajući kako se sluzava čudovišta vraćaju u

more, zaranjaju u talase i nestaju. Kada su otišle, oblaci se razidoše a nebo razvedri i dobi ružičastu boju, sličnu unutrašnjosti školjke, dok se na pučinu spustio neki sablasni mir.

Osvrtala se, pogledom tražeći boga, ali kao i njegove zmiје, i on je netragom nestao.

"To je Posejdonova kazna", viknu jedan čovek. "Laokoon se usudio da naruži žrtvu namenjenu Ateni Paladi, i pogledajte šta mu se dogodilo. Brzo! Progurajmo je kroz kapiju pre no što se desi još neko zlo."

Skejska kapija bila je širom otvorena. Za konjske noge vezani su konopci, koje su vukla šestorica ljudi. S tutnjavom sličnom udaljenoj grmljavini koja dopire iz planina, žrtva se polako pokrenu i preko Polja krenu ka Troji.

Marpesa je polako išla za gomilom, gledajući kako se muškarci znoje i stenju, žmirkajući pred sjajem sunca na zalasku. Na tren se upitala: zašto je tako težak? Možda nije šupalj? Postoji li na svetu drvo stabla tako širokog, da se od njega mogao napraviti trup ove životinje?

Sad su ga uvukli u grad, a Skejska kapija ostade otvorena. Okrenula se da baci pogled ka obali, na kojoj su ležala tri tela skrivenih lica. Zalivali su ih talasi, a iznad njih kružile su morske ptice u potrazi za hranom. Niko se nije usuđivao da priđe njihovim leševima, plašeći se da bi se zmiје mogle vratiti.

Neko bi trebalo da ih pripremi za putovanje u Had, pomisli Marpesa, ali to niko neće učiniti. Talasi će ih odneti u more, i ribe će ih pojesti. Možda će Posejdon pokupiti glatke bele kosti i razbacati ih po nekoj drugoj plaži.

Ona oseti poznatu mučninu i, potpuno zaboravljajući na Laokoona i njegove nesrećne sinove, počе da razmišlja o sebi.

Žrtvu su dovukli do tvrđave i ostavili je u senci, još uvek okićenu cvećem. Stražari sa Skejske kapije rešiše da se pridruže slavlju, zajedno s ostalim građanima.

"Na Polju više nema neprijatelja, momci", reče im njihov

zapovednik. "Dakle, niste više na dužnosti dok vam ja ne kažem drugačije."

"A šta je s kapijom?" upita jedan od njih.

"Zatvorićemo je" odgovori kapetan. Bio je uredan čovek i voleo je da uvče sve bude na svom mestu, bilo neprijatelja u blizini ili ne.

"To je sasvim nepotrebno", reče stražar, ali ipak zajedno sa svojim drugom zatvori tešku kapiju i stavi preko nje tešku drvenu rezu, kao što su učinili već nebrojeno puta.

DEJFOBOVA PALATA

Ksanta je išla za sluškinjom kojoj su naložili da je odvede u Marpesinu spavaću sobu. Ta mlada žena je samo ćutala i bezvoljno se vukla hodnicima.

"Ovamo" reče ona, sklanjajući se u stranu na način koji bi trebalo da bude uljudan, ali je zapravo bio samo zlovoljan.

"Hvala" reče Ksanta, a devojka ode ne osvrćući se.

Soba njene sestre ličila je na majušnu ćeliju. Na zidovima nije bilo tapiserija, a prekrivači na krevetu nisu bili onakvi kao u Jeleninoj palati.

"Pa", reče Ksanta. "Ne krivim te što ležiš potrbuške na krevetu u ovakvoj sobi, ali mogla bi da se okreneš i pozdraviš svoju stariju sestru. Došla sam da te posetim na ovaj svečani dan. Zar to nije divno? Zamisli, nema više rata. Nema više Krvave odaje. Nema više bitaka. Predivno!"

Marpesa se okrete na leđa, ali se ne nasmeši. "Drago mi je što te vidim" reče ona, "ali dan nije predivan. Trojica ljudi su na plaži poginula, a ja sam sve to videla sopstvenim očima."

"Svi pričaju o tome" reče Ksanta. "Kažu da je to Posejdonova kazna. Usudili su se da se pobune protiv žrtve."

"Zar je tako nazivaju?"

Marpesa otra suze koje su navirale. Često joj se plakalo, i pitala se da li je to zato što ima razloga da plače, ili zato što joj se telo svakodnevno menja, pripremajući se za rođenje deteta. Alastorovog deteta. Starije žene su govorile da žena gubi razum dok u utrobi nosi dete, ali ona u to dosad nije verovala. Još ju je mučio bol u leđima, a ni Ksantino prisustvo joj nije prijal.

Život bi mi, pomisli Marpesa, bio mnogo lakši kad ne bih morala da je vidam. Zbog nje gorim od stida. Kad je pogledam, vidim samo sopstvenu grešnost.

Suze koje je pokušala da spreči ponovo joj navreše na oči i izliše

se na obraze, kotrljajući joj se niz vrat.

Ona se uspravi i reče: "Izvini... Ne znam šta mi je. Možda me je to uznemirilo."

Marpesa odvrati glavu, a njene suze pretvoriše se u jecaje.

Ksanta sede kraj sestre i uze je za ruku.

"O, Marpesa, nije to samo zbog tih zmija i ljudi", reče ona. "Ima tu još nešto. Poznajem te. Sestre smo. Je li to zbog ovog mesta? Da li ti nedostaje dom?" Ona se osvrte. "Istina, ovde nije naročito udobno, ali kad gospa Jelena ukrasi zidove svojim tapiserijama..."

"Nikad ne bih plakala zato što mi je soba neudobna. Znaš da nisam takva!"

"Znam" reče Ksanta. "I drago mi je što si još u stanju da se naljutiš. Sad obriši suze i slušaj me. Svi smo pozvani na gozbu u palatu kralja Prijama. Biće pesme i muzike, a sluge su poslate van grada da potraže hranu u selima oko planine. Svi su izvadili zalihe vina iz skloništa... Plesaćemo, piti i slaviti, i započeti novi život.

"Moram nešto da ti kažem" reče Marpesa, čupkajući pokrivač. "Moram da progovorim. Već dugo čuvam jednu tajnu. Nisam htela da ti je odam. Znam da će te to povrediti i da ćeš biti ljuta na mene, ali moram da ti je kažem. Ne mogu više to da podnesem. Stalno sanjam kako okrećeš glavu od mene i ne razgovaraš sa mnom."

"Nikad ne bih", reče Ksanta, "prestala da razgovaram s tobom. To znaš."

"Hoćeš li me saslušati?"

"Naravno da ću te saslušati. A kad mi sve kažeš, i kad se budemo slatko nasmejale tvojoj gluposti, reći ću ti i ja jednu svoju tajnu."

Marpesa ustade. Govorila je šapatom, tako da se Ksanta morala nagnuti da je čuje.

"Alastor" reče Marpesa. "Odvela sam Alastora u svoju sobu i u svoj krevet, onog dana kada je princ Hektor poginuo. Bio je očajan, a ja sam ga tešila."

Ksanta je dugo ćutala i zurila u pod.

"Nisam dobro čula tvoje reči" reče ona, osetivši kako joj se,

uprkos toploti, krv ledi u žilama.

"Ne teraj me da to ponovim. Alastor i ja smo ljubavnici."

Ksanta zacvile poput ranjene životinje.

"Ljubavnici? A znala si... Toliko puta sam ti rekla šta osećam! Kako si samo mogla? Kako si mogla tako nešto da učiniš meni, svojoj sestri? Ako si već htela da me ubiješ, zašto nisi to učinila časno, i jednostavno uzela bodež i zarila ga u mene? Idem... Ne mogu više da te gledam..."

"Ne, Ksanta, čekaj... Nisam htela... A u svakom slučaju, kriva je Afroditu. Sama mi je to rekla. Rekla mi je da te kažnjava. Rekla je da ne veruješ u nju, i da će te zato povrediti, da bi te uverila."

"Naravno!" Ksanta skoči na noge. "To baš liči na tebe, Marpesa! Uvek si se skrivala iza bogova. Nije to njihova krivica. Ti si ta koja stalno prica da ih vidi, ali ja ti ne verujem. Nikad ti i nisam stvarno verovala, ako baš hoćeš da znaš. Ti samo izmišljaš. Nikad ti više neću verovati. Nikad, nikad. Odlazim. Ne želim više da te vidim. Više mi nisi sestra..."

"Ne, čekaj, Ksanta, pusti me da ti objasnim..."

"Ne želim da slušam tvoje glupe izgovore. Boginja je... ništa ja tu nisam mogla... on je tako lep. Ista si kao svi drugi, a ja sam budala jer sam mislila da si mi sestra i da me voliš, i da bi dobro razmislila pre nego što učiniš nešto što znaš da će me povrediti."

Marpesa skoči na noge i zavrišta: "Jesam razmišljala! I jesam znala... Tačno sam znala šta ćeš misliti. A ipak sam to učinila. Baš me briga šta misliš. Dosadna si i glupa i ne vidiš šta ti se dešava pred nosom. Alastor te jednostavno ne voli. Shvataš li? To je vrlo prosto. Da te je hteo za ljubavnicu, ti bi prva skočila u njegov krevet. Ali nije. Želeo je mene. Mene. On voli mene. Ja sam ta koja mu govori da mora da se uzdrži, da mora da se oženi onom glupavom Agamedom koju mu je Frontida odabrala. I nemoj ti da mi pričaš sladunjave priče o sestrinskoj ljubavi. Ne znaš ti ništa. Ti ništa i ne primećuješ. Ja sam trudna. Trudna."

Ksanta pade na kolena i zari lice u šake.

Njegovo dete. Alastorovo dete.

Moraće da ga prizna, pomisli ona, a onda će Marpesa postati deo njegove porodice... njegova naložnica... Ja mu neću biti ništa. Biću mu manje nego ništa.

Ona ustade.

"Moram da spremim Astijanakta za gozbu. Posle ovoga što si mi rekla, sva hrana će u mojim ustima imati ukus pepela."

"Idi!", vrisnu Marpesa na Ksantu. "Ne vraćaj se. Ne dolazi više kod mene! Ponesi sa sobom svoju čestitost i idi sedi kraj Andromahe i njenog sina, i ostavi rođenu sestru da se potpuno sama reši ovog deteta."

Ksanta se osvrnu na vratima i pogleda u Marpesu. Zar stvarno tako misli? Umalo joj je prišla; umalo je popustila, kao što je činila kod svake njihove prethodne svađe.

Tada joj u mislima sinu slika Alastora koji dahće u sestrinu kosu, njihova bela tela prepletena poput dve zelene loze, i sve joj se smuči.

"Radi što god hoćeš", reče ona. "Baš me briga. Ja imam posla."

Ksanta izađe iz palate i krenu uzbrdo. Oko žrtve je još stajala gomila okupljenih ljudi. Ispod konjske glave stajao je čovek kojeg je prepoznala: visoki ratnik u crnom, onaj koji je bio u Krvavoj odaji i šetao ulicama oko Frontidine kuće. Ko je on? Šta tu radi? Ksanta okrete glavu, i odmah zaboravi na njega.

Krvavocrveno sunce jurilo je ka pučini vukući za sobom duge niti oblaka poput živih plamenova. Pogled joj se mutio od suza u očima.

ŠTALE

Jason je sedeo ispred štale, posmatrajući kako s neba nestaju i poslednji zraci svetlosti.

"Čudesno, zar ne?" upita odjednom neki glas kraj njegovog uha, na šta on poskoči.

"Ko si ti? Zašto se tako prikradaš!"

Jason je zurio u čoveka kraj sebe.

"Ne poznajem te, je li tako?"

Neznančeva odeća izgledala je kao da je istkana od čistog zlata. Jasonu je bilo teško da ga gleda u lice, ali je opazio da su mu oči svetle: jasno plave i blistave. Verovatno je to neki princ koji je došao s one strane planine.

"Na dobrom si tragu", reče čovek. "Nisam princ nego bog, ali sam po ljudskim shvatanjima vrlo sličan princu. I naravno, poznaješ me. Apolon Feb. Svi me znaju. Nekima se više dopada manje zaslepljujuća lepota moje sestre... Zašto si tako zaprepašćen? Pričam o Artemidi, boginji meseca. I ona ima svoje sledbenike, ali nikad, nikad ne može izvesti takvo čudo, zar ne?"

"Kakvo čudo?" upita Jason čudeći se što mu je taj čovek pročitao misli. Je li moguće da je stvarno bog? Ili je u vodi koju je popio po povratku u štalu bilo nekih opojnih trava?

"Zalazak sunca. Svakog bogovetnog dana svojim kočijama zaranjam u talase, i to stvarno izgleda veličanstveno, zar ne? Svi obično samo zažmure kad me ugledaju, ili pak skrivaju rukama lice od moga sjaja. Ne mogu ih kriviti. Kad sam ja tu, sve je drugačije, zar ne? A tama... nije samo tmurna, već i opasna. Noću ljudi izvode svakojake smicalice. Večeras, na primer. Prijam je priredio gozbu, i u času kad Artemida pokaže svoje lice svi će u gradu već biti pijani ili pospani, ili pospani od pijanstva. Biće srećni. Grčki brodovi su otplovili: svi tako misle, ali ja ih još vidim. Čekaju ukotvljeni u susednom zalivu. Kad moja svetlost utrne ponovo će zaploviti, što

tiše mogu, bez ikakvog svetla. Već se spremaju, a ratnici stoje na palubama i upiru pogled ka Troji."

Jason reče: "Zasto da ti verujem? Možda te samo sanjam."

On se zagleda u senku koja je bivala sve tamnija. Čovek u zlatnoj odeći netragom nestade.

Jason se nasmeja. "Vidiš li? Bio sam u pravu. Sigurno sam samo na tren sklopio oči usnio i tebe i tvoje reči."

Pokušao je da se seti šta je neznamac pričao, ali se odjednom zbunio i odmahnuo glavom, baš kao što je činio Eton kad je hteo da se otrese muva. *Postao sam*, pomisli on, *gori od Marpese*.

BRBLJIVICE: KUHINJA

"Neko", reče Teana, "mora da rasprema posle jela. Mi to oduvek radimo, pa zašto onda sada gundate?"

"Danas je posebno veče", reče Halija. "Svi su otišli kućama, i zamisli: prvi put posle mnogo godina leći će u postelju ne brinući o tome šta će biti sutra. Muškarci neće morati u bitku, a žene će moći da peru odeću i čiste kuću ne pitajući se da li je sve to vredno truda, ako će im muževi poginuti."

"Da ti kažem nešto" reče Danaja. "Devet meseci od današnjeg dana, babice će imati pune ruke posla!"

Ona se nasmeja, slažući na policu tanjire iz kojih se jelo na gozbi.

"Pevač je još u velikoj dvorani", reče Halija. "On i Prijam previše pričaju i previše piju. Dva obična matora brbljivca. Ali jeste li videli Andromahu? Danas prvi put nije izgledala kao da je cele noći plakala. I obukla je haljinu koju je nosila na svom venčanju. Jeste li primetile?"

"Divno je izgledala" reče Danaja, koja je oduvek volela Hektorovu ženu. "A mali Astijanakt je tako zlatan, bio je miran cele večeri."

"Jelena je bila najlepša, kao i uvek. Haljina joj je ličila na dugu boginje Iride,² a jeste li osetile miris njene kose? Ruže, med i začini. Nije ona za Dejfoba, i mada se trudi da to sakrije, vidi se da je nesrećna."

"Kad si joj ti prišla dovoljno blizu da joj pomirišeš kosu? Stvarno nisam primetila šta je ko obukao. Bila sam suviše zauzeta jelom" reče Teana. "Pečeni vepar. Zaboravila sam kako prava hrana ima divan ukuis. Navikla sam da se hranim otpacima, kao i ostali."

"Boginja nam se", reče Halija, "konačno smilovala. A i vreme je bilo. Ta žrtva... baš nam se posrećila. Stvarno je dobro što su rešili da

2 *Osim što je glasnica bogova, Irida je i personifikacija duge. (Prim. prev.)*

je unesu u grad."

"Ne misle svi tako", reče Danaja.

"Ako misliš na princezu Kasandru" reče Halija, "njoj se ne može ugoditi. Tokom celog rata bila je namrgođena. Takva je rođena. Suđeno joj je da nikad ne bude srećna, ali ne vidim zašto ne može da zadrži to za sebe, da ostalima ne kvari raspoloženje."

"Ne može ona protiv sebe", reče Teana. "A gospa Hekaba mi je još davno rekla da joj je neka proročica kazala da princezi nikada neće verovati, čak ni kada bude govorila istinu."

Danaja i Halija počese da cokću, a Teana shvati da ih priče o princezi Kasandri zamaraju. Zar ona jedina brine da bi sirota, izluđena princeza jednom mogla biti i u pravu?

GRAD I TVRĐAVA

Žrtva je stajala ispred hrama Atene Palade, u dubokoj senci. Tišina se spustila na grad poput pokrova. U utrobi životinje, čija se glava dizala tako visoko da se činilo kako para tanke oblake koji su skrivali mesečevo lice, počeo komešanje.

Nešto se unutra kretalo. Polako, tiho, s donje strane trbuha statue pade jedna daska, a zatim još jedna. Jedan čovek iskoči na zemlju. Zatim izunutrašnjosti Žrtve iznikoše i drugi. Desetak muškaraca pretrčalo je čistinu do najbliže zgrade i priljubilo se uza zid. Sečiva njihovih bodeža i oštri vrhovi kopanja presijavali su se na mesečini.

Bez ijedne reči, dvojica potrčase ka gradskim zidinama, a kad stigoše do Skejske kapije, povukoše rezu i širom otvoriše vratnice. A tamo se, na Polju, koje do maločas beše sasvim pusto, postrojila cela grčka vojska, s bakljama u rukama i mačevima za pojasevima.

"Uđite tiho", reče im onaj koji je otvorio kapiju. "Svi spavaju. Pijani su još od sumraka. Neće pružati nikakav otpor. Čekajte dok se svi mi iz prethodnice ne popnemo na tvrđavu, a onda sve spalite. Ubijte sve sposobne muškarce, i ne gubite vreme sa ženama. Sve koje vam se svide ukrcajte na brodove, pa ćemo se njima pozabaviti kasnije. Neće biti baš mnogo plena, ali pokupite sve što nađete. Krećite."

Agamemnon, vrhovni grčki zapovednik, posmatrao je svoje vojnike kako se razilaze ulicama Troje poput bubašvaba koje opsedaju kuću, zavlazeći se u sve uglove i skrivajući se u pukotinatna. Krenuo je uzbrdo, ka hramu Atene Palade, a visoka crna figura Areja, boga rata, pratila ga je u stopu. Mnogi su ga videli, ali niko nije znao koje to. Kretao se kroz grad poput senke među mnoštvom senki. Bio je svuda, stupao je iza svakog čoveka koji je u rukama nosio oružje.

Iako nikad u životu nije popio toliko vina, Jason se ipak

probudio usred noći. Ili je možda već bila zora.

Shvatio je da nije navikao na veselje, i da je stoga nemiran. Ili je pak čuo neku buku? Čim se rasanio, opet se razvedrio. Nije sanjao. Na gozbi, Ksanta mu je zaista rekla da će se udati za njega. Istina je da je u tom času izgledala tužna i besna, i da mu se nije obraćala kao mužu s kojim će provesti ostatak života. Jason ju je preispitivao. 'Jesi li sigurna, Ksanta? Hoćeš li biti srećna?', pitao je, a ona je tada naglo otišla. Oči su joj bile crvene, kao da je dugo plakala. Ipak, obećala je da će sutra - danas - otići kod Andromahe da zatraži miraz.

Možda njena tuga nema veze s njim. Nije važno. Znao je da će im, kad jednom budu zajedno, život biti srećan.

Ustao je sa ležaja u uglu štale i čuo ih čim se našao na nogama. Konji su se uznemirili, udarali su kopitima i uplašeno njištali.

Da nisu pacovi? Ili je možda neka divlja zver sišla s planine, i uspela da se uvuče u štalu?

"Ššš, lepotani moji, šta je bilo?" upita on, milujući konje u prolazu. Dizali su glave pa im je video beonjače, iako je napolju još uvek svetlela samo mesečina.

Jason izađe iz štale i odmah shvati šta se dešava. Kraj zidina je nešto gorelo. Jarka crvena svetlost dizala se ka nebu, i on oseti miris plamena. Nije čudo sto se konji plaše. Oslušnuo je. Neko je vrištao. Nije čuo baš najbolje, ali jedna reč mu dolete do ušiju kroz noćni vazduh poput strele: Grci! Kako je to moguće? Otplovili su, otišli.

Kasnije je pričao da ga je neki bog uputio šta da radi.

Bez razmišljanja, Jason se vratio u štalu i otvorio vrata svih pregrada. Uzeo je konopac i prebacio ga preko ramena. Zatim je zadenuo nož za pojas. Vezao je Hektorovog voljenog Etona konopcem i poveo ga napolje. Znao je da će svi ostali konji poći za njim.

"Brzo, Etone. Brzo, lepi moj, moramo se sakriti."

Konji krenuše za njima, a on ih povede iza štala niz padinu koja je vodila do ruševina na ivici grada, bliže planini. Posejdon je jednom davno protresao same temelje grada, i srušio tu građevinu. Jason se sećao kako se, kao dečak, krio u prostranoj odaji koja se

odjednom našla pod zemljom. Molio se da je još tamo, i našao je: prašnjavu, mračnu i punu kamenja i korova, ali je ipak tu mogao privremeno skloniti konje, i neke od pasa i mačaka. Ona riđa, koja mu je bila privržena, trčala je za njima celim putem.

Jason se nasmeši i stade da razmešta konje.

"Ovde ćete biti bezbedni", reče im on. Isekao je konopac na komade i privezao svakog konja za kamenje kako je znao i umeo. Mogli bi i da se oslobode, ali se Jason nadao da će ostati tu u strahu od vatre. Molio se da bude tako.

"Ne znam šta se dešava" govorio im je, "ali moram da pronađem Ksantu. I da upozorim sve u palati."

Jason izađe iz podzemne odaje i pope se do mesta odakle je mogao da sagleda čitav grad. Srce mu se sledilo.

Nebo iznad Troje beše zlatno i skerletno, a još izdaleka je čuo vrisku iz hiljada grla i prigušeni, očajni zvuk plača.

Jason potrča, proklinjući pečenog vepa koji ga je lišio brzine. Pogled mu se mutio od suza.

Jača od zagušljive vreline. Jača od zaslepljujućih plamenova koji su se dizali u letnju noć, jača od beskonačnog prelivanja boja i oblika, jača od svega toga jeste sposobnost vatre da sve preobrazi.

Ona proždire drvene grede i pretvara ih u ugalj. Liže sve unaokolo svojim skerletnim jezikom i boji u crno. Poput plamenog ogrtača obavija ljudska tela, koja iza nje ostaju ukočena i posivela; pretvara ih u pepeo koji leprša na vetru i taloži se na zemlju poput prašine. Kad najjače bukti, čini se da nikad neće prestati i da će uništiti sve na svom putu. Ona ne okleva i ne zastaje ni pred samim kraljem. Podjednako guta palate i udžerice. Nezaustavljiva je. A kad konačno prođe, za sobom ostavlja pustoš.

Andromaha je uzdišući ležala na svojoj bračnoj postelji. Noćas joj je prvi put od Hektorove smrti malo laknulo. Nije bila srećna, ni izdaleka, ali se ipak u nju vraćala nekakva nada, poput utrnulog uda koji polako počinje ponovo da se pokreće.

Nasmešila se prisativši se kako je Astijanakt tokom gozbe bio poslušan i kako se igrao svojim konjićem, Vrancem, galopirajući njime po podu oko prestola. Prijam je stavio unuka na krilo, i svi su rekli da ga mesecima nisu videli da se tako toplo osmehuje.

"Oću 'Santu!' kazao je kad su ga stavljali u krevet. "Santa će pava."

Ko bi mu se mogao suprotstaviti, baš večeras, od svih noći?

Rekla je Ksanti da ga povede u svoju sobu. U njoj je bio smešten mali ležaj na kojem je Astijanakt ponekad spavao.

Lepo spavajte oboje, pomisli Andromaha. *A i ja s vama*. Sklopila je oči.

Ksanta se iskreno nadala da Jason nikada neće saznati istinu: da je pristala da se uda za njega samo da bi napakostila Marpesi. Samo da bi joj pokazala da može i sama nešto da uradi i da ima svoj život, odvojen od sestre.

Baš me briga i za Alastora i za tebe, govorila je Marpesi u mislima. *Možeš se rešiti njegove bebe ako želiš. Ja ću imati muža a ona neće*, mislila je Ksanta. *Ona će morati da šeta gradom i gleda Alastora s nevestom, i nadam se da će biti nesrećna. Ja ga moram zaboraviti. I hoću. Ubediću sebe da je ljubav prema njemu bila samo lep san. Mogu ga se ponekad prisećati, ali moram Jasonu biti dobra žena. I hoću.*

Pogledala je na ležaj gde je spavao Astijanakt, i srce joj se ispuni ljubavlju prema tom detetu. Obraz mu je počivao na drvenoj igračkici, Vrancu. Ksanta se nasmeši. Astijanakt je voli, i ona voli njega. U tome nema ničeg ružnog ni komplikovanog. Samo dete može tako slatko da spava, a kad se probudi, obraz će mu biti strašno nažuljan. *Nije važno*, pomisli ona. *Lepo spavaj, mali prinče. I sanjaj slatke snove.*

"Marpesa, šta je bilo?"

"Ništa, gospo."

Marpesa pokuša da se nasmeši. Sedela je na krevetu gotovo

presamićena. Tokom cele gozbe u utrobi je osećala bol, a sada se on u njoj migoljio poput... poput zmija. Onih koje je videla na obali, crnih i sluzavih. Osećala se kao da joj grizu stomak i leđa svojim otrovnim zubima. Ali nije znala šta da radi. Možda se samo prejela. Navikla je na mnogo manje hrane.

"Mogu li da uđem?" Jelena je stajala na vratima Marpesinog sobička. "Dejfob je još s ocem u palati. Znam da nešto nije u redu. Ne treba mene da lažeš, dete. Da li te nešto boli? Imaš li mesečno krvarenje?"

Marpesa odmahnu glavom. "Ne, nije to, ali istina je da me stomak boli. Mislim da je to od Teaninih medenih kolača." Ona se na jedvite jade nasmeši.

"Idem da ti donesem nešto. U svojoj sobi imam svakakvih napitaka."

"Hvala, gospo", reče Marpesa, a Jelena nestade u hodniku.

Marpesa se ispruži na krevetu i seti se bočice ispod svog jastuka. *Ako sad progutam napitak*, pomisli ona, *kad me ionako boli, možda neću ni osetiti taj drugi bol.*

Na trenutak joj u glavi iskrsnu slika deteta koje nosi u utrobi. Kako bi samo bilo lepo! Alastorov sin... Kako bi ga mogla uništiti? Marpesa zažmuri. U glavi joj se mutilo, i hvatala ju je groznica.

Ksanta. Da nisam vikala na nju, da se nismo posvađale, sad bi došla da mi pomogne. Jesam li joj stvarno to kazala? Jesam li joj stvarno rekla da više nikad ne dolazi kod mene? Oh, kad bi samo neko mogao da ode do nje i kaže joj - ne, ne, izvini, nisam tako mislila. Molim te vrati se i pomoz mi. Gde si? Gde?

Suze joj kliznuše niz obraze i nakvasiše jastuk. Koža joj je gorela a celo telo je bolelo. Je li to od groznice? Ispod spuštenih kapaka gledala je kako promiču bogovi, odvrćajući pogled na drugu stranu.

Zašto je Afrodita ne pogleda? Zašto je ne spase muka? Kažnjavaju je. Da nije otišla kod Majke Otrova... Da nije poželela da se reši bebe, ništa od ovoga se ne bi dogodilo. Bol ju je kidao od grudi do butina, i Marpesa glasno uzviknu.

Odjednom oseti kako joj nešto curi između nogu. Ona se odmah uspravi, i vide mlaz krvi. Guste, lepljive, tako tamne da je na posteljini i njenoj odeći izgledala gotovo crna. Nije prestajala da lije, i gledajući je, Marpesa se onesvesti od užasa.

Vrativši se s napitkom i ugledavši krv, Jelena ju je odmah prepoznala. Ovo nije bilo obično mesečno krvarenje, već pobačaj.

Jadna moja mala Marpesa, pomisli ona, prisećajući se vlastitih muka kad je rađala Hermionu. Koji je to bog odredio da se ljudi moraju rađati na taj način? I čije je to dete? Kako je Marpesa, stidljiva Marpesa koja, koliko je ona znala, nikad nije napuštala palatu... Kako je ostala trudna?

Jelenu obuze ledeni užas. *Da nije Paris? Ne, nikada. Marpesa to ne bi dozvolila... A ipak tolike druge jesu. Je li njegovo? Ona odmahnu glavom. O čemu to razmišljam? Treba je osvestiti i okupati. Bogovi su odlučili da joj uzmu dete, a oni znaju najbolje. Možda s njim nešto nije bilo dobro.*

Vazduh se ispuni slatkim mirisom krvi.

Sutra ću, pomisli ona, *spaliti sve što je umrljano.*

Suze joj navreše na oči, ali ona zatrepta. Sad nije trenutak da bude slaba. Potrebna je Marpesi.

"Dođi, mala moja", reče ona. "Ja ću te okupati i obrisati i daću ti nešto da ti ublaži bol. Možeš da spavaš sa mnom u krevetu."

"Dejfob..." promrmlja Marpesa.

"Tako je pijan da nas noćas neće gnjaviti", odgovori Jelena, "a i ako dođe, otarasiću ga se. Zatvori oči i ne boj se. Ja ću se brinuti o tebi."

Ona se saže i provuče jednu ruku Marpesi ispod kolena, a drugu ispod miške.

"Uhvati me oko vrata", reče ona. "Sreća je da si tako lagana."

Marpesa sklopi oči, a Jelenin miris je umiri. *Miris ruža i dima*, pomisli ona, *i opet sam dete*. Ona otvori oči, ali videla je samo sjajni kamen oko Jeleninog vrata koji je blistao crvenom svetlošću, kao da gori.

Sve se dešava brzo. Plamenovi pucketaju, zgrade u blizini Skejske kapije već gore, a svi njihovi žitelji su mrtvi. Bili su pijani, pa je sve bilo lako. Samo smo ušli, preklali im vratove a zatim zapalili kuću, čija god da je bila. Neki su uspjeli da umaknu, jureći ka kapiji, dok drugi još trče ka hramu i tvrđavi, ali to se moglo i očekivati. Šta to sad mari? Cela će uskoro planuti i probuditi se. Neki će možda čak i pokušati da nam se suprotstave. Odisej nas je upozorio na to.

Baš me briga. Ja samo hoću da se dokopam onih glavnih. Prijama. On je kralj, pa treba da bude prvi. Biće mi zadovoljstvo.

Zvaće me Pir³ ubica trojanskog kralja. To je nešto.

Gde je? Poliksena je lutala kroz kuću tražeći Pevača, konačno se prisativši da je ostao s kraljem Prijamom. Trudila se da ga povede kući, ali on nije hteo ni da čuje za to.

"Prijam i ja ćemo se večeras natreskati. Tako se bar kaže, a to odavno nismo radili. Jesam li u pravu, gospodaru?"

"Sasvim, prijatelju stari" reče Prijam, i to beše kraj razgovora.

Poliksena se pitala da li je ostalo još hrane, i nasmešila se pomislivši kako hrana odsad neće biti problem. Ratari i ribari će početi da rade, i uskoro će na trpezama biti svakojakih đakonija. Pevač će konačno biti srećan, a ona neće stalno morati da sluša njegove jadikovke.

Kako je mir divan! I kako su sinoć svi bili srećni! Svi osim Ksante, koja je izgledala uplakana.

Kad se ovo završi, pomisli Poliksena, otići ću da je nađem, i da vidim šta je posredi.

Jason ju je zaprosio, to je znala. Svako pametan znao bi da će Jason biti mnogo bolji muž od Alastora, koji žudi za svakom ženom koja ga pogleda. Neki su muškarci previše lepi za sopstveno dobro. Setimo se samo Parisa.

Neko viče. Šta se dešava? Poliksena izađe u dvorište.

3 Pir - ime pod kojim se ponekad pojavljuje Neoptolem, Ahilov sin. (Prim. prev.)

Nebo se crvenelo. Na sve strane videla je plamenove i čula vrisku, a zatim začu kako s druge strane brda pozivaju na uzbunu. Stražari su sigurno opazili vatru, ili ih je buka probudila. Vatra je hućala poput brze reke i plamsala poput ogromne buktinje. Bila je predaleko da je vidi, ali je na nebu uočila njen odsjaj, a mesec se sakrio iza tamnih oblaka dima.

Kako se moglo dogoditi da se sav grad zapali? Ko bi učinio tako nešto? Upravo je htela da potrči nazad u kuću, kad kraj nje protrča grupa raspomamljenih ljudi.

"Prijam je moj, upamti, Agamemnone!", viknu neko, a Poliksenu obuze ludački strah te ostade sleđena i ukočena, leđima naslonjena uza zid, misleći: Agamemnon. Zapovednik grčke vojske. Ipak nisu otplovili. Osluškivala je glasove, ali Grci su već otrčali dalje.

Poliksena brzo obiđe oko kuće, i ne zaustavljajući se čak ni da obuče sandale, potrča drugim putem uzbrdo.

Stići ću prva, pomisli ona. Misliš da si mudar, Agamemnone, ali ti si ipak Grk i ne znaš sve naše prečice. Moram upozoriti sve u palati. Moram spasti Pevača. Moram stići tamo pre...

Poliksena nije želela da misli o tome šta će se dogoditi ako stigne do palate posle onih zveri koje je čula kako divljaju ispred kuće.

U kući ima bogatog plena. Jedna devojka stasala za udaju uspela je da nam umakne, ali i nije bila neka lepotica, pa nije ni važno. Zatim, žena s jezikom dužim od biča, koja je neprestano vrištala.

'Kako se usuđujete? Ja sam Frontida... Svi me znaju... Vaš vođa će saznati za ovo... Da mi u ovim godinama neki grčki nikogović tako upada u kuću...'

A onda je pozvala nekoga po imenu Alastor, ali šta bi? Nije imala sreće. Alastora, ko god to bio, nije bilo ni od korova. Međutim, njena dreka mi je išla na živce, pa sam je učutkao, ako shvatate šta hoću da kažem.

Nije bilo mnogo teško. Kao da koljem matoru kokošku. Ali Areja mi, ne da je malo krvarila. Napravila je pravu baru na podu.

Poslao sam momke da malo provršljaju, i pronašli su sve i svašta: zlatne tanjire i pehare, i gomilu ženskog nakita: ogrlice, narukvice i tome slično.

Nađite samo neku torbu, rekoh im, da u njoj sve to ponesemo, inače će nam sve poispadati. Da li je bilo vredno truda da tražimo tog Alastora? Nisam tako mislio, posebno što je neko našao ogroman vrč vina, koje uopšte nije bilo loše.

Čemu žurba?, rekoh tada. I tako smo gurnuli ženino telo u čošak, i malo se zapili.

Oprostite mi, bogovi, reče Alastor u sebi, šunjajući se od zida do zida. Oprostite mi što sam je ostavio samu. Grci neće ubiti moju majku. Nikad se ne bi usudili da to učine. Ona će razgovarati s njima, a oni će odmah shvatiti da je ona osoba od ugleda, i odvešće je kod Agamemnona, ili nekog višeg zapovednika. Niko, čak ni grčki vojnik, ne bi mogao da ubije bespomoćnu stariju ženu.

Agameda... Alastor ju je video kako beži iz kuće pre nego što su vojnici ušli i možda je trebalo da je zaustavi, ali dok je to shvatio ona je već nestala, a sada će morati da krene u borbu. Ovo je hitna uzbuna, a on je pre svega vojnik.

Princ Hektor bi se ponosio mnome, reče on sebi, ali mu je srce ipak preplašeno bubnjalo u grudima kao u neke devojke.

Šta je s Marpesom? Gde je ona? Mora je naći i odvesti na neko bezbedno mesto dok se sve ovo ne završi. Odjednom oseti kako ga neko hvata za vrat i uvrće mu ruku iza leđa. Preznojio se od bola. Pokušao je da dohvati bodež koji je nosio za pojasom, ali je napadač bio brži.

"Hoćeš da me izbodeš, grčko kopile? Pa, evo ti ga - pravo u rebra. Od Borosa, s ljubavlju."

"Borose! Čekaj! Nisam ja Grk - zar me ne prepoznaješ? Alastor. Ja sam Alastor. Spasao si mi život na Polju, zar si zaboravio? Odneo si me u Krvavu odaju! Prestani! Pusti me."

Boros ustuknu i pogleda u Alastora.

"Svih mi bogova, nisam te prepoznao. Ne treba da se šunjaš

okolo kao ona grčka đubrad. Neko će te ubiti."

"Šta se dešava, Borose? Mislio sam da su otišli. Mislio sam da je gotovo." "To su i hteli da misliš, zar ne? Prevaranti, eto šta su. Ostavili su nam tu prokletu žrtvu, i mi smo je uzeli. Pustili smo ih u grad. U njoj su bili vojnici."

"Unjoj?"

"U stomaku žrtve. Bio je šupalj, a oni su iskočili iz njega i pustili svoje drugove unutra, i vidi ih sad. Čuješ li šta se dešava? Stigli su do palate. Kraljevske palate. Ne daju ni pet para za Prijama i ostale. Dosad su ih već sve poklali."

"Moramo im pomoći, Borose. Moramo se boriti. I Marpesa - moram je naći."

Boros se zamisli.

"Ne, sad nije vreme za junačenje. Gotovo je. Ja bežim. I ti ćeš, ako si pametan. Mogli bismo se izvući iz tvrđave i sakriti u planinama. Ideš li, momče?"

"Ne, Borose" reče Alastor. "Moram da ostanem. Ali neka te bogovi štite. Hvala ti što si me spasao na Polju."

Boros šmrknu i otra nos rukom. "Pa, ne bih se time zamajavao da sam znao da ćeš ovako završiti. Poginuo bi junački na bojištu umesto od nekog Grka koji te čeka u zasedi u nekoj spaljenoj kući, što će se sad dogoditi."

"Nikad se ne zna", reče Alastor. "Ne mogu da prepustim Marpesu na milost i nemilost ovim životinjama."

"Dobro, onda, odoh ja", reče Boros. "Vraćam ti bodež, iako sumnjam da će ti biti od velike vajde. Zbogom."

Šunjao se od senke do senke dok ga Alastor nije sasvim izgubio iz vida.

Vatra nije bila dovoljna. Mačevi i koplja i vriska i krv i skrhana tela nisu bila dovoljna. Bes i osveta i mržnja i gorčina i tama nisu bili dovoljni. Sama zemlja, ta tvrda, smeđa korica koju su nam bogovi prostrli da po njoj gazimo, odjednom počeo da se trese kao da nije ništa drugo do prostirka u nekom sobičku koju istresa kakva

sluškinja da iz nje istera prašinu. Potom se sve smirilo, ali za tih nekoliko trenutaka, kamene kuće i drvene grede, zidovi i krovovi i svodovi svih građevina zaljuljali su se i počeli da se ugibaju, kao da nisu stamene zgrade, već puka skloništa od hladnoće i kiše.

Neki su izginuli u tom potresu, ostali zgnječeni pod kamenim blokovima ili pod zidovima sopstvenih kuća, ali budući da je grčka vojska jurila gradom i napadala oružjem i bakljama, mnogi nisu čak ni primetili kratkotrajno podrhtavanje tla pod sopstvenim nogama, a ako i jesu, pripisali su ga vinu koje su prethodne noći popili.

U palati nije bilo preživelih. Poliksena je jurila hodnicima ka velikoj dvorani, preskačući leševe i puzeći da se ne oklizne na krvavom podu. Učinilo joj se da je možda i sama već mrtva.

Ovo mesto, gde su srušeni kameni stubovi zakrčili vrata i prolaze a podovi ličili na namreškana brda, nije više mogla da prepozna. Osetila je u sebi ogromnu prazninu i sva se ukočila od bola i straha. Htela je da vrisne, ali s usana joj nije silazio nikakav zvuk.

Išla je po podu, nogu pred nogu: morala je tako da nastavi. *Usredsredi se na to, i ne gledaj dole.* Prikovala je pogled za najviše grede, pazeći da joj neka ne padne na glavu, ali se stalno saplitala. Jednom je pala pravo kraj leša iz čijih je usta kuljao mlaz krvi i čije su staklaste, razrogačene oči ličile na oljuštena zrna grožđa.

Ona ustade, tresući se, i shvati da joj je prednji deo haljine sav mokar i crven od krvi.

Pevač. Mora ga pronaći. Ali oko nje je vladala takva tišina da je Poliksena znala da je prekasno.

Čim je ušla u veliku dvoranu, videla ih je: kralja Prijama i Pevača, kako leže kraj prestola. Vratovi su im bili prerezani, i ležali su gotovo zagrljeni. Pod ispod njih je ispucao i urušio se, pa su svud oko njih i po njima ležali komadići oslikanih pločica.

"Deda!" vrisnu Poliksena i pritrča mu. "O, Zevse, šta su ti to učinili?"

Ni sama nije znala koliko je dugo sedela grleći Pevača, ali prolila je sve suze koje je do tada gušila; klizile su joj niz lice i vrat,

mešajući se s krvlju kojom je bila umazana. Zatim ustade, uze dedin kaput i prebaci ga tako da mu pokrije razjapljenu ranu na vratu.

"Lezi mirno" reče ona, "a ja ću se vratiti i dostojno te sahraniti, ako mi dozvole. I pričaću priče. Pevaću pesme."

Ona opet briznu u plač, i iznad svega požele da opet čuje dedin glas. Da joj kaže bilo šta. Bilo, bilo šta.

Poliksena se obazre po velikoj dvorani. Još pre nego što je Posejdon protresao zemlju, Grci su sve spalili i skinuli zlato sa stubova. Poskidali su tapiserije sa zidova, te je odaja koja je nekada bila ponos cele Troje ličila na klanicu. U uglovima su bili nagomilani leševi, a Poliksena tek tada primeti da među njima nema nijedne žene.

Ona pretrnu. Šta su uradili sa ženama? Gde je kraljica? A Kasandra?

"Teana!" uzviknu ona. "Gde si? Halija? Danaja?"

Glas joj je odzvanjao među golim zidovima. Odjednom joj sinu tako strašna pomisao da pade na kolena i kriknu od straha. Odjednom je shvatila šta to traže grčki zapovednici. Na trenutak se zapitala da li da ode do štale i potraži Jasona. Nije imala vremena. Moraće sama da ode da upozori Ksantu.

Poliksena primora sebe da ustane i krenu kako je znala i umela mračnim hodnicima do dvorišta. Zatim potrča.

"Poliksena! Poliksena!"

Teana utrča u veliku dvoranu, praćena Halijom i Danajom.

"To nije bila ona", reče Halija. "Učinilo ti se."

"Uši me još dobro služe... sasvim sam je jasno čula. Dozivala nas je. Zar je ti nisi čula, Danaja?"

Danaja nije obraćala pažnju na svoje prijateljice. Haljina joj beše prljava i iscepana, a prednji deo isprskan njenom vlastitom krvlju. Zglob na ruci bio je povezan krpom, sada već prljavom, i, kako je rekla Teana, "jednako korisnom za pravljenje zavoja koliko i magarac za bacanje koplja".

"Nije pri sebi" šapnu Halija Teani. "Ja nisam pri sebi. Ni ti nisi

pri sebi. A pogledaj tamo... Valjda ćeš priznati da ni kralj nije pri sebi. To nije opravdanje da se sasvim izbezumimo. Danaja je videla Grke kako se penju uzbrdo, i to je bilo to. Od tada se potpuno izgubila."

"Nešto joj je palo na glavu", reče Halija.

"Stvarno si nepravedna. Nije više tako mlada kao nekad."

"Ali mogu ti reći da si ti glupa kao nikad. Potrebno je nešto više od Posejdonovog potresa da ti ulije malo pameti u glavu! U opasnosti smo. Zar ne shvataš? Vратиće se po nas. Pogledaj oko sebe. Šta vidiš?"

Halija briznu u plač.

"Izvini, Teana, ali stvarno, samo ih pogledaj! Siroti starci. Toliko krvi. Nema nikog ni da ih sahrani. I palata. Pogledaj šta su napravili od nje."

Ona najednom sede na prljavi pod, pokri glavu haljinom i zaplaka. Teana sede kraj nje i reče, nešto blažim glasom: "Ima razloga za plač, to je sigurno. Ali to nam ništa neće pomoći. Moramo se pobrinuti za sebe. Evo na šta sam mislila kad sam te pitala šta vidiš; kraljica, princeza Kasandra, i sve ostale žene: vidiš li ih da leže preklanih vratova?"

Halija odmahnu glavom.

"Zarobljene su" reče Teana. "Odvedene u grčki logor. Samo bogovi znaju šta će im te životinje uraditi. Moramo se sakriti. Ne smeju nas naći."

Čim je izgovorila te reči, u sobu upadoše četvorica mladića.

"Ubijte ih", reče jedan od njih, ugledavši dve starice kako sede na podu i još jednu, naslonjenu na dovratnik. "Prvo ubijte nju" viknu on, pokazujući na jednu Danaju.

Teana s mukom ustade, priđe grčkom vojniku koji je izdao naređenje, i pogleda ga u oči.

"Da se nisi usudio da je pipneš, mladiću!" reče ona, gotovo ispljunuvši reči na njega. "Zar te otac i majka nisu naučili kako da se ophodiš prema starijima? Sram te bilo! Skončaćeš kao svinja, a Had će te lično peći nad ognjem namenjenim samo zlikovcima."

"Umukni! Začepi ta usta, matora veštice. Imam pametnija posla nego da slušam tvoje kreštanje."

"Onda proklinjem i tebe i tvoju decu i decu tvoje dece, i neka ti korenje izraste u utrobi i iskida ti creva dok ne prokrvariš."

Mladić se okrete ostalima.

"Nemojte ih pobiti. Predomislio sam se. Odvedite ih tamo gde su i ostale."

"Ali ove su matore" reče drugi vojnik. "Kome one trebaju?"

"Ne raspravljaj se. Vodi ih. Ovoj veži usta."

Teana pusti da joj vežu ruke na leđima i povedu je. Drugi mladić joj je vezao prljavu krpu preko usta i više nije mogla da govori, ali to nije bilo važno. Preživeće. Halijine oči behu tako razrogačene da Teana pomisli da će joj iskočiti iz glave, a Danaja je još tamarala kao u košmaru.

Dok su ih izvodili iz palate, Teana pažljivo nanišani i šutnu mladića koji ih je gurao kroz hodnik.

"Uhhh!" uzviknu on, a Teana je likovala poput kakvog vojskovođe.

S punim pravom bi trebalo, pomisli Menelaj, da je za kosu izvučem iz te palate i da joj odrubim glavu.

Pogledaj samo Troju. Do temelja je uništena, i premda to nije Agamemnonova prelepa Mikenka - sve u svemu, običan bogati gradić - strašno je videti takvo razaranje. Nikad nisam uživao u rušenju, i ovo me muči. Svi ti ljudi, koje sam poznavao više meseci no što mogu da izbrojim, pretvorili su se u zveri. Ne daju se razumu, i samo Agamemnonova naređenja stoje između ovih žena i najstrašnijeg nasilja.

Ukrcajte ih na brodove, rekao je vojnicima, a oni su ga poslušali. I tako su izveli žene kroz Skejsku kapiju, s rukama vezanim na leđima. Stare, mlade, lepe i ružne: sve što je nosilo suknju, povedeno je.

Nekoliko su ubili naši vojnici, a većina je spaljena u sopstvenim kućama, poput one veštice dole kraj zidina, koja je odbila da izađe iz

svoje straćare. Kuća joj je bila puna strvina, ali kad je Odisej prineo baklju hrpi suvog lišća i trave pogledala ga je u oči, nasmejala se i rekla nešto poput: 'Dakle, ti misliš da sada ideš kući, je li tako?', a zatim odmahнула glavom, coknula jezikom i promrmljala nešto o tome koliko će meseci proći pre no što ponovo vidi svoju ženu i dete.

Odisej nije od onih koji obraćaju pažnju na bapske priče, pa joj je zapalio kuću, nakon čega smo otišli. Smrad tog njenog otpada skoro nas je ugušio. Šta li je to držala u kući? Taj miris je bio drugaciji od smrada nagorelog mesa, koji je dovoljan da se čoveku smuči život.

Odisej je, međutim, bio ozbiljan i ćutljiv, i dok smo se peli ka tvrđavi, nije ličio na sebe. Ipak, ovakav napad je poput bujice i sve nas nosi.

Šta ću učiniti kad vidim Jelenu? Šta ću joj reći? Oduvek je znala kako da me učutka. Zašto bi nakon svih ovih godina bilo drugačije?

"San-ta! Utani! Utani, 'San-ta!'"

Ksanta otvori oči i vide Astijanakta kako sedi na njenom krvetu, blago je udarajući po ramenu svojim drvenim konjićem.

"Mrkla je noć, zlato moje", uzdahnu ona. "Ne možeš još da ustaneš. Moraš da čekaš kočiju Feba Apolona. Znaš li to? Zašto si se probudio? Moraš se vratiti u krevet. Hajde, ja ću te odneti."

Astijanakt snažno odmahnu glavom.

"Santin kevet!", uzviknu on. "'Oću u 'Santin kevet!'"

Oči mu behu pune suza.

Ksanta reče: "Dobro, dakle, samo ovaj put. Ali moraš biti dobar i miran i odmah zaspati, inače ću te vratiti u tvoj krevetac."

"Neće, neće", reče dečak, pokrivši rukama uši. "Viču! Gadno viču!"

Ksanta oslušnu. Eto zašto se Astijanakt probudio. Ko to viče? A čuli su se i drugi zvuci, koje je primetila tek sad, kad se sasvim rasanila. Neko je vrištao - ne samo jedna osoba, već mnoštvo ljudi, i čulo se neko glasno pucketanje, kao da u dvorištu gori ogromna vatra.

Ona sede u krevetu i zagrla dečaka. Mutna crvenkasta svetlost ispunila je sobu. Astijanaktov krevet nije bio na svom mestu, već kraj suprotnog zida. Ispred vrata hodnik kao da više nije bio ravan i prav, već pun izlomljenih pločica i komadića zida.

Ksanta zatvori oči. Zemlja se protresla. To je već viđala. Dešavalo se ponekad, kad se Posejdon razljuti i zatrese pesnicama ispod zemlje. On je poslao i zmije. One koje su izašle iz vode i ubile Laokoona.

"Ne brini, dušo", prošaputa Ksanta trudeći se da ostane mirna, ali Astijanakt je sigurno naslutio njen strah jer počeo da plače i traži Andromahu.

"Hoću mamu!" vrištao je, a Ksanta ga zagrla i reče: "Ššš! Idemo odmah da je nađemo, obećavam ti."

Tada su upali u sobu: trojica muškaraca u bronzanim oklopima, lica gotovo sasvim skrivenih kacigama. Jedan od njih je držao Andromahu oko struka. Bila je čvrsto vezana, s povezom preko usta, ali je Ksanta sve shvatila iz njenog pogleda. Migoljila se tamo-amo, otimajući se nogama i laktovima, a iz njenih zapušanih usta dopirao je užasan, prigušeni zvuk.

Ksanta reče: "Gospo, nemoj... Ne opiri se. To ti neće pomoći. Ja ću se brinuti o njemu. Budi hrabra. Molim te, ne gledaj me tako, ne mogu to da podnesem."

Videvši patnju svoje majke, Astijanakt počeo da vrišti kako je samo on umeo.

Ksanta oseti kako joj se muti u glavi. Šta da učini? Jedno je sigurno znala: mora zaštititi dete. Čvrsto ga je zagrlila i šaputala mu utešne reči na uho, ali on se ipak otimao pokušavajući da dođe do Andromahe.

"To je on", reče jedan od vojnika. "Uхватite ga. Devojka nije važna. Ubijte je ili ostavite, ali pokupite dete."

"Ne-e-e..." vrisnu Ksanta iz sveg glasa.

Sve oko nje je treperilo od vreline, i čula je samo damare sopstvenog srca i Astijanaktov plač.

Odjednom joj ništa više nije bilo važno.

Ona viknu: "Stanite! Mislite da ste neki junaci? Je li tako? E pa niste. Obične ste životinje. Ne, čak ni životinje ne ubijaju mladunče sopstvene vrste. Vi ste čudovišta, ljudožderi, i bogovi na Olimpu će se zgranuti i odvratiti pogled od vas. Ubijte me. Ubijte sve. Zarobite nas, i mene i gospu Andromahu, ali pustite ovo dete da živi."

Tada je njen snažni, besni glas izdade i ona klonu niza zid, još uvek stežući Astijanakta u naručju, jecajući kao da nikad neće prestati.

"Dosta!" zagrme jedan vojnik. "Dosta mi je više rasplakane dece i ucveljenih žena."

On se nagnu i rukom pokrivenom štitnikom udari Astijanakta po glavi, i dečak odmah učuta.

"Ubico! Psu!" viknu Ksanta. "Decoubico. Nadam se da se ponosiš sobom. Nadam se da ćeš istruliti! Želim ti da umreš u mukama i da zanavek ležiš nesahranjen. Neka ti se deca rode bez očiju..."

"Umukni!" dreknu vojnik. "Ne znaš šta pričaš! Mi nismo decoubice, a ovo nije dete. To je Hektorov sin. Zar stvarno misliš da bi ma koji Grk pustio to dete da odraste i osveti oca? Zaboravi na to. Ali još nije mrtav. Neće umreti ovde. I reći ću ti nešto: zažalićeš što mu nisam zario nož u srce. To ti obećavam."

On dade znak svojim drugovima, a oni istupiše da uzmu dete iz Ksantinog naručja.

"Čvrsto ga steže", reče jedan od njih svom zapovedniku. "Šta da radimo?"

"Šta se skanjerate? Ja ću."

Zapovednik silom skloni Ksantine ruke s Astijanakta. Zatim je podiže i odnese do Andromahe.

"Vežite i nju, i stavite joj povez na usta. Dosta mi je više vrištanja."

Ksanta je gledala kako zapovednik uzima Astijanakta i prebacuje ga preko ramena, kao krpenu lutku. Drveni konjić, Vranac, ispade mu iz ruku na krevet. Andromaha se onesvestila, a jedan vojnik reče: "Hajde da njih dve ostavimo ovde i zapalimo kuću."

Ksanta zažmuri. *Uskoro će sve biti gotovo. Više ništa neću morati da vidim, da čujem, niti da osetim. Neka tako i urade, bogovi, neka tako urade*, ponavljala je u sebi. *Ne želim više da živim. Kako ću posle ovoga među ljude? Gde je ta vatra? Molim vas, molim vas, upalite vatru, da izgorimo.*

"Ne budi glup. To je Andromaha. Agamemnon je želi živu, a ova je mlada i lepa, ako voliš takve."

"Stariju ćemo morati da nosimo."

"Hajde onda. Podigni je. A ti..." On muna Ksantu. "Kreći. Nemamo celu noć."

Ksanta pogleda u razrovani pod palate i ispucalu zemlju u dvorištu, pa u kamenje razbacano po ulici. Negde ispred sebe ponovo je čula Astijanaktov plač. Verovatno se oporavio od batina.

"San-ta! Hoću 'San-tu! Hoću mamu!", vrištao je. Njegov glas dopirao je do nje nošen noćnim vetrom, a ona pomisli da će joj srce pući. Plač nije potrajao. Čudovište koje ga je nosilo sigurno ga je opet udarilo.

Ksanta pomisli: *uništili su me*. Osećala se poput zemljanog suda koji je neko razbio o zid: skrhana na komadiće. Svom preostalom snagom pokušavala je da se pribere.

Sestra. Imam sestru. Marpesu. Nekad sam nekoga volela. Bio je lep. Poznavala sam Hektora. Poliksena, gde si? Ja sam devojka.

Te misli su joj prolazile kroz glavu kao duhovi, lebdeće utvare, a kad su nestale, ostao je samo bol, koji kao da ju je celu progutao. Nije mogla čak ni da digne glavu da vidi kuda idu, ali je po tome što su se spuštali nizbrdo zaključila da se kreću ka zidinama.

To je bilo za dlaku. Nisam ga video, niko ga ne bi mogao videti. Odjednom me je zaskočio, niotkuda, i šta je trebalo da radim? Nema prostora, tako je rekao Agamemnon, a ovaj ovde zauzima više mesta od bilo kojeg čoveka. Debelo, masno kopile izniklo je iz mraka i vičući napalo jednog od stražara koji je čuvao žene.

'Ksanta', vikao je, 'Ksanta, to sam ja, Boros.'

Baš me briga. Nisam se čak ni okrenuo. Ona zuri u dete, i ne bih

to rekao ostalima, ali mislim da su malo - pa, preterali što se njega tiče. 'To je Hektorov sin,' rekao je zapovednik. 'Sigurno bi se jednog dana vratio i ubio nekoga.'

To su samo bezbednosne mere, to je sve. Ali za sve ima mnogo načina, kažem ja, i mogli su da ga prekolju, brzo i jednostavno, kao mlado june koje se prinosi na žrtvu. Umesto toga, hoće da urade nešto nečuvano, a ja ne želim da učestvujem u tome. Stvarno ne želim.

To je jedan od razloga zašto sam tako skočio na tog Borosa. Samo sam izvadio bodež i zamahnuo ka njemu i, Arej mi je svedok, hteo sam samo da ga preplašim, ali nisam dobro procenio, i pre nego što sam shvatio šta se dešava, on se pručio po zemlji, na mestu mrtav. Ali nemam vremena da mislim na njega. Obično debelo kopile. Kako se samo drao. Nervirao me je.

"Ne možeš" reče Poliksena. "Jednostavno ne možeš, Jasone."

Plakala je, lice joj je bilo prašnjavo a ruke umrljane krvlju kao u mesara.

"Ja sam htela da je upozorim. Trčala sam što sam brže mogla, ali zakasnila sam."

"Kako to misliš - zakasnila si?"

"Zarobili su ih. Ksantu i Andromahu... i bebu."

Poliksena se sruči na zemlju i zari lice u šake, njišući se tamo-amo.

"Kuda ih vode? Šta će im uraditi? Pomozi mi, Poliksena. Moram da je vidim. Moram da je oslobodim."

"Ubiće te. Zar ne vidiš? Pogledaj oko sebe. Svi su mrtvi. Svi. Starci, kralj, nikoga nisu poštedeli. Sravníće grad sa zemljom, zar ne vidiš?"

Jason odmahnu glavom. Natrčao je na Poliksenu sklopčanu u jednom mračnom uglu između dva srušena zida i toliko se obradovao ugledavši prijateljsko lice da mu se nekoliko trenutaka, pre nego što je progovorila, sve činilo mogućim. Mogli bi da odu i pronađu Ksantu i spasu je, gde god bila, a onda bi sve bilo u redu. Ubijanje bi

prestalo. On i Ksanta bi se venčali i počeli iz početka. Izgradili bi sopstveni dom. Imali bi i sopstveni vinograd, a iz ove krvlju natopljene zemlje opet bi nešto niklo. Imali bi svoje konje, i bili bi srećni.

Ali čim je Poliksena progovorila, shvatio je koliko su njegove nade jalove. Možda mu je neki kamen pao na glavu a da to nije ni primetio, jer su njegova maštanja o sreći bila upravo suluda.

Poliksena nastavi: "Ubiće Astijanakta. Prijama se ne plaše, ni ostalih prinčeva, ali strahuju od bebe. On će odrasti i jednoga dana ih potražiti. Tako bar misle. Pošla sam da upozorim Ksantu i ugledala ih. Jedan od njih nosio je preko ramena dete poput ubijene životinje. Prvo sam pomislila da je već mrtav, ali onda sam videla kako se otima i vrišti. Ubiće ga. Znam to. Videla sam, čula sam, Jasone. Ne mogu to da podnesem. Molim te, bežimo. Hajde da se sakrijemo, Jasone. Znaš li kuda bismo mogli da odemo?"

Jason klimnu glavom. "Tamo sam sakrio konje. Ima jedno mesto..." On zastade, setivši se zemljotresa. Šta ako su konji živi sahranjeni? "Moramo da požurimo, Poliksena. Hajde. Što brže možeš. Uplašiće se..."

On potrča kroz ruševine, a Poliksena pođe za njim.

Jelena ništa nije rekla Marpesi, ali je znala da nemaju mnogo vremena. Ovo je kraj. Uskoro će doći po nju. Čula je huk vatre i vrisak žrtava, ali se usredsredila na ono što je morala da uradi i zanemarila sve što se dešavalo napolju. Konačno je Marpesa ležala na krevetu, polusklopljenih očiju.

"Sada si", reče Jelena, "ti princeza, a ja tvoja sluškinja."

Sela je kraj nje i milovala je po kosi. Nije imala vremena da presvuče haljinu, a ova na njoj bila je sva crvena od Marpesine krvi. Jelena ju je podigla i okupala, i obukla u crvenu haljinu ukrašenu zlatom, koja joj se prva našla pod rukom. Zatim je pomešala neke lekovite trave i ubacila ih u pehar pun vina, te ga dala Marpesi da popije.

"Osećam se kao da lebdim", reče Marpesa, slabačko se smešeći

Jeleni. "Sav bol je nestao."

"To je od vina. Sada ćeš zaspati, a kad se probudiš, bićeš još slaba, ali će bol biti sve manji, i uskoro će potpuno iščileti."

Dve suze kliznuše iz Marpesinih očiju i skotrljaše joj se niz vrat, pa na jastuk.

"Žao mi je", reče ona. "Ali sve je... Sve se srušilo. On..."

"Pst", reče Jelena. "Ne misli na njega. Ako je to onaj kojeg su ti bogovi namenili, onda ćete se već nekako sresti. A ako nije, nije." Ona se iznenada nasmeja. "Ja bi to trebalo da znam. Pogledaj samo sve ovo... Pretpostavljam da je to, na izvestan način, moja krivica, pa ipak, šta sam mogla da uradim? Tamo, na Olimpu, tamo se sve rešava."

Marpesa je ćutala. Afrodita je zurila u nju preko Jeleninog ramena.

"Marpesa", reče ona glasom sličnim udaljenom zvonu. "Oprosti mi. Otkad je Paris umro, više nisam pri sebi. Oprosti mi zbog bola, ali morala sam to da učinim, inače bi progutala otrov da se oslobodiš deteta, a tada bi bol bio mnogo gori, veruj mi. Ovako je najbolje. Jelena će se brinuti o tebi, a ti o svojoj sestri."

Boginja prođe kroz zid i nestade, a Marpesa pokuša da ustane.

"Ksanta...", reče ona. "Gde je Ksanta? Šta će biti s njom?"

"Moraš se odmarati", reče Jelena. "Ksantu će odvesti na brod."

"Kakav brod? Šta se dešava?"

"Vratili su se", reče Jelena. "Moj muž i Odisej, i Agamemnon i svi ostali. Idem kući. A ti ideš sa mnom. Naći ćemo Ksantu, ne brini."

U tom trenutku neko - neki muški glas pozva Jelenu po imenu.

"Jelena, ženo Menelajeva. Pokaži se. Došli smo da ti pomognemo."

"Vidiš?" upita Jelena. "To je Odisej."

Marpesa ga je ugledala pre nego Jelena, koja je bila leđima okrenuta vratima. Imao je široka ramena i lepo lice sa sivim očima.

Jelena ustade, okrete se i pruži mu ruku.

"Skoro je gotovo, gospo", reče Odisej. "Moraš poći sa mnom."

Tvoj muž čeka da te vrati kući."

"Spremna sam", reče Jelena uzdišući. "Šta ti misliš, Odiseju? Mislim da mi više nikad neće dati mira zbog svega ovoga." Ona pokaza na Marpesu. "Bojim se da ćeš nju morati da nosiš. Bolesna je."

"Gde su ti stvari?" upita Odisej.

"Tamo", reče Jelena, pokazujući na kovčeg od sandalovine koji je stajao kraj zida i čitavu sobu ispunjavao svojim mirisom. "To je sve što mi treba. Nekoliko dragulja koje sam ponela sa sobom dolazeći u ovaj grad."

"A gde je ostalo? Paris te je sigurno zasipao zlatom."

Marpesa se seti kako su zamotale sve ogrlice i narukvice i sakrile ih.

"Pusti to. Neka ostane tamo gde sam ga spremila. Neko će ga naći, i ja mu želim svu sreću. Meni više ne treba."

Odisej tada izdade naređenje, te jedan vojnik uđe u odaju i uze Jelenin kovčeg. Potom Odisej, bez ijedne reči, podiže Marpesu u naručje i svi napustiše Dejfovovu palatu.

Alastor je klečao u tami brišući suze. Plakao je zbog silnog dima koji je visio u vazduhu i ulazio u poluspaljene kuće, ali ne samo zbog toga. *Nema ničeg kukavičkog*, pomisli on, *u oplakivanju mrtvih*, a na sve strane su ležali leševi: tela pocrnela od plamena ili iskidana oštrim metalom, ili pak zgnječena pod srušenim zidovima kao lutke. To su uglavom bili muškarci ili dečaci. Činilo se da su Grci zarobili sve žene koje su uspeli da pohvataju. Pa, tu ima logike. Tako će besplatno dobiti mnoštvo robinja i služavki.

On se obazre oko sebe. Kroz vrata počeo da nazire neko mutno svetlo i s iznenadnim trzajem shvati gde se nalazi: u Krvavoj odaji. Bila je gotovo neprepoznatljiva, ali spazio je policu na kojoj je Haritomena držala lekovite trave i mesto gde je i sam ležao, kako mu se sad činilo, u nekom drugom životu.

"Marpesa" prošaputa on u tami. "Šta se desilo s tobom? Zašto..."

Negde u blizini neko iznenada zastinja, toliko ga preplašivši da

je skočio i udario glavom u srušenu gredu.

"Ko je to? Gde si? Pokaži se, ko god da si."

Trudio se da zvuci neustrašivo, ali mu je glas drhtao. Umesto odgovora, ponovo je začuo stenjanje i odvažio se da zađe malo dublje u prostoriju. Tada vide da neko leži potpuno prignječen srušenim komadom zida.

"Čekaj!" viknu on. "Pomoći ću ti. Zid te pritiska. Stižem."

Nagnuo se da digne kamenje s tela, i prepoznao Haritomena.

"Molim te... Molim te, Haritomena, nemoj umreti. To sam ja, Alastor. Sećaš li me se? Sačekaj da sklonim ovo kamenje. Molim te. Molim te, živi. Molim te."

Vukao je i vukao dok mu vene nisu nabrekle a oči skoro iskočile od napora. Sve vreme je mrmljajući pričao s Haritomenom, ali po tišini koja je zavládala ispod teškog kamenja, znao je da je prekasno. Starica već beše mrtva. Kad je konačno oslobodio sirotu Haritomena tog teškog bremena, izgledala je mala i krhka kao ptica, i zaista je bilo teško prisetiti se kakva je bila dok je gospodarila ovom Krvavom odajom. Alastor sede kraj nje i uze je za ruku.

"Haritomena, moram da se spasem. Razumeš li? Moram da nađem Marpesu, ali se ne usuđujem da ovakav izađem iz ove prostorije. Ubijaju sve muškarce redom, mlade ili stare. Samo kao žena imam izgleda. Izvini što ću ovako ostaviti tvoje telo, ali to mi je jedina nada. Ako preživim, prineću žrtvu za tebe, Haritomena, i zamoliti bogove da ti se smiluju i odvedu te pravo u carstvo blagoslovenih duša. Ali sada mi treba tvoj ogrtač i marama. Izvini."

On brzo skide staričin ogrtač i čvrsto se umota u njega. Zatim veza i maramu oko glave što je bolje umeo, onako kako je video da to čini njegova majka. Zašto nije malo više obraćao pažnju na to? Devojačka put, i trepavice preduge za mladića. Prisećajući se Frontidinih reči, on oseti kako mu naviru suze. Pored svih svojih mana bila mu je majka, a on se čak nije ni osvrnuo da vidi šta joj se dogodilo, niti da joj pomogne.

Oprosti mi, majko, reče on sebi. Moram da pronađem Marpesu.

Alastor izađe iz Krvave odaje i polako krenu ka zidinama

glumeći devojku.

Molim vas, bogovi, neka Grci pomisle da sam neka lepotica i odvedu me na brod. Molim vas. I neka tamo pronađem Marpesu.

Kad se vratim na svoje ostrvo okačiću štit i mač o klin, i zaklinjem se svim bogovima s Olimpa da ih više nikad neću uzeti u ruke, ne, čak ni da spasem sopstvenu glavu. Dovoljno sam se nagledao ratovanja u poslednjih nekoliko godina: ljudi rasporeni poput životinja; otkinutih udova, iskopanih očiju... Valjda na svetu nema toga što nisam video.

Ali ovo, ovo je više nego što čovek može da podnese. Nisam više mlad i nadam se da ću doživeti starost i da ću biti blagosloven unucima i unukama, ali dok živim ovu sliku ću videti svaki put kad sklopim oči, i neću imati mira dok ne umrem.

Odveli smo ih na zidine. Dvojici ljudi naređeno je da drže ženu princa Hektora, Andromahu. Naravno, bila je vezana i usta su joj bila zapušena, ali su je ipak, za svaki slučaj, čuvala dvojica vojnika. Tu je bila i devojka, dadilja. Nisam joj upamtio ime. Ja sam je pridržavao i mogu da kažem, da nije hodala, zakleo bih se da je mrtva. Ruka joj beše vlažna i lepljiva kao ruka leša, a gurala je nogu pred nogu kao da je od kamena. I njoj su usta bila vezana, ali nije skidala pogled sa dečaka. Sa bebe.

Veoma mi teško pada da pričam ovu priču. Dakle, stigli smo do zidina. Tada je već svitalo. Nije se još bilo razdanilo, znate, tek su se iza planina pojavili prvi zraci sunca koji, baš kada pomislite da će noć večito trajati, nagoveštavaju zoru. A uvek je prijatno kad svane dan, zar ne? Budite iskreni. Ima nečeg u tami što čoveka uznemiri, shvatate li šta hoću da kažem?

Ali, ovog puta, pozeleo sam da noć potraje večno. Želeo sam da sakrije ono što smo videli.

Zapovednik nam je unapred sve objasnio, pa smo znali šta će se dogoditi, i shvatali smo zašto je to neophodno. Naravno, nismo smeli da ostavimo Hektorovog sina živog. To razumem. Ali postoji mnogo načina da se to uradi. Taj dečak je bio skoro beba. Mogli su ga

ugušiti jastukom. Mogli su mu probosti srce jednim hitrim udarcem bodeža. Mogli su mu dati otrov koji biga zauvek uspavao.

Ali nisu. Zapovednik ga je skinuo sa svog ramena. Veoma je glasno vrištao za tako malog dečaka.

Nema lepog načina da to kažem. Zapovednik je stao na najviši deo zidina, da ga svi vide: zarobljenici postrojeni na zaravni koji su čekali da ih ukrcaju na brodove, i svi mi, vojnici. Digao je dete visoko iznad glave i onda ga bacio. To je jedina reč. Bacio je Hektorovog sina što je silovitije mogao, a siroti dečak se razbio o kamenje koje je posle zemljotresa bilo sve razrovano.

Tu sliku ću uvek videti. To stalno gledam: telo malo poput lutke kako leti kroz vazduh mašući rukama i nogama; vrisku sa zaravni i zidina i lelek njegove majke i devojke koju sam držao, slušaću u svakom svom snu, do smrti.

Tada devojka pade na mene bez svesti, ali sam to, iskreno, jedva i primetio. Malo telo leti kroz vazduh. Leti i leti, mašući rukama i nogama. Dete smrvljeno u kašu na kamenju. Kako to da zaboravim? Beba.

NA POLJU

"Svi su tu", reče Teana. "Ali šta mislite, koliko ćemo još čekati? Pomislili biste da će jedva čekati da odu, zar ne? Nakon toliko vremena."

Polje je, od gradskih zidina pa sve do obale, bilo prepuno žena koje su stajale u malim, tihim grupama. Mnoge su plakale. Neke su onesvešćene ležale na zemlji ili se oslanjale na svoje saputnice. Između njih su promicale male grupe grčkih vojnika goneći ih kao ovce.

"Ti si bezosećajna, Teana", reče Halija.

"Ali pogledaj nas samo. Pogledaj Hekabu, koja je nekada bila kraljica a sad je spala na ovo. A jeste li čule za Kasandru? Kažu da je zapala za oko samom Agamemnonu. Predomisliće se pre no što se mesec ispuni. A tamo, s Menelajem (to je sigurno on... onaj mršavi čovek crvenkaste kose, baš onakav kakvog ga pamtim od pre rata), eno Jelene i Marpese, ali šta mislite, šta je sa sirotom Ksantom?"

"Kako samo možeš tako da trtljaš, ženo?" brecnu se Halija na prijateljicu. "Zar nisi videla isto što i mi? Zar ti to ništa ne znači?"

"Ti si budala, Halija", odvrati Teana prezrivo. "Hoću da preživim. To mi je sad jedino važno. Baš me briga. Baš me briga za muškarce, žene, pa čak i decu... Ne mislim više na to. Mislim na sebe i samo na sebe. Zaboraviću sav ovaj pokolj i vrisku i lelek i očaj i izbrisaću iz glave sve što se desilo otkad je počeo ovaj prokleti rat, ukrcaću se na taj grčki brod, otići kuda me god odnese i služiti ma koga ko mi da koru hleba, zaboravljajući da sam ikad bila Trojanka i da sam videla smrt Hektora i njegovog sina, i preživeti."

Izrekavši to, Teana se stropošta na zemlju i zaplaka kao da nikada neće prestati.

"Izvini", reče Halija tiho. "Ne plači, Teana. Molim te. Trebaš nam. Potrebna si Danaji."

Teana ustade i obrisala oči maramom. Glas joj je podrhtavao, ali

Haliji laknu kad iz njenih reči vide da se ipak malo pribrala.

"Ono što će Danaji uskoro trebati", kazala je Teana, "ako se malo ne pribere, jeste nož u leđa. Prisebna je koliko i očerupano pile."

"Nismo sve jake kao ti, Teana."

Teana šmrknu kao da odobrava Halijine reči, i nastavi: "Možda i niste, ali to nije razlog da se potpuno skrhate."

Ona priđe Danaji koja je sedela na zemlji ćutke zureći ispred sebe i reče: "Hajde, Danaja, dušo. Saberi se. Krećemo na put."

"Ova ovde", reče Jelena pokazujući na Marpesu, koja je sedela na kovčegu od sandalovine. "I njena sestra, koju tek treba da pronađem. Sigurno je s nesrećnom Andromahom."

"Gospo", reče Menelaj, "dobićeš sve što ti srce želi."

Jelena se nasmeši. Menelaj se nimalo nije promenio. Umesto da joj skine glavu s ramena, pao je pred njom na kolena i poljubio joj skute. *Nema veće budale*, pomisli ona, *od matore budale*.

Vreme nije poštedelo Menelaja. Njegova riđa kosa dobila je neku prljavu boju peska i veoma se prorredila, ostavljajući ćelavo teme. Jelena se na trenutak seti Parisove zlačane kose koja joj je padala na ramena dok su vodili ljubav, a onda odmahnu glavom. Ovo nije trenutak za sećanja. Ako sad ne bude vodila računa, pripreme će se obaviti bez nje.

Odjednom, niotkuda, jedna devojka se progura kraj Menelaja i pade Jeleni pred noge.

"Gospo Jelena, molim te. Preklinjem te. Povedi me sa sobom. Učiniću sve." Rukom joj je zgrabila skute, pa Jelena malo ustuknu.

"Ustani i reci šta tražiš. Ko si ti? Kako se zoveš?"

"Agameda" reče Alastor, misleći: *Oprosti mi, Agameda, ali moram da vidim Marpesu. O, Marpesa, kad bih samo mogao nekako da stignem do tebe...*

"Veoma si lepa" reče Jelena. "Ali mene već služe Marpesa i njena sestra. Šta ćeš mi ti?"

"Smem li da ti šapnem nešto na uho?"

Jelena klimnu glavom. Bilo je nečeg u ovoj devojci očiju plavih poput morske pučine, s dugim trepavicama... Zašto da ne sasluša šta hoće da joj kaže?

Alastor prinese usne Jeleninom uhu. Ovo je najlepša žena na svetu, pomisli on šapućući: "Ja sam Alastor, ostavio sam svoj dom i nevestu koju mi je majka namenila, jer volim Marpesu. Ako Grci otkriju da sam muško, ubiće me, zato ne govori ništa."

Jelena se nasmeši.

Dakle, to je on. Nije mogla da krivi Marpesu. Da li je znao za dete? Bolje da mu ne kaže ništa, i pusti Marpesu da sama odluči o sudbini ovog lepog mladića.

"Možeš poći s nama, Agamedo. Jer si... prijateljica... moje Marpese. Misliš li da će se obradovati kad te vidi?"

"Ako bogovi tako budu hteli, gospo" reče Alastor krotko oborivši pogled.

Jelena se nasmeši. U nekom drugom vremenu, u nekom drugom životu, ovakva situacija bi je nasmejala, ali sad je imala drugih briga.

Gde je Andromaha? Treba da pronađe Ksantu. Okrenula se Menelaju, koji je izdavao naređenja u vezi s utovarom plena, uključujući i njen kovčeg od sandalovine.

"Vodite me do Andromahe. Moram nešto da je pitam."

Menelaj reče: "Hajde, ja ću poći s tobom. Mogla bi se izgubiti u ovoj gužvi. Laknuće mi kad sve ovo bude gotovo i kada isplovimo."

Jelena ne reče ništa već krenu zajedno s njim, a žene okupljene na Polju razmakoše se da je propuste.

Andromaha ju je ugledala još izdaleka, i drhteći čekala njene reči.

Jelena. *Kada je Hektor umro, pomisli Andromaha, nisam znala da postoji još veći bol, ali sada znam zašto su bogovi i njemu i meni namenili toliku patnju. To beše samo priprema. Kako bih inače mogla to da preživim? To što su učinili... mojoj bebi. Ona zatrepta. Gde su joj suze? Zašto ne naviru da joj pročiste i iscele srce?*

U glavi joj je odzvanjalo zapostavljanje koje je katkad dopiralo do

usana pa bi se, kad bi ih otvorila, začulo nekakvo cviljenje slično jauku životinje koja oplakuje svoje mlade.

Jednom, davno, kad je bila devojčica, u očevom dvorištu videla je kerušu kako ispušta zvuk kakav Andromaha nikada ranije ne beše čula: prodoran, gotovo ljudski jauk od kojeg se sva naježila.

"Zašto kuca plače?" zapitala je oca.

"Zato što su joj uzeli štence."

"Zašto?"

"Nemamo kuda s tolikim štencima. Podavili smo ih u reci."

Andromaha se sada prisećala kako je noćima sanjala mrtvu štenad. A sećala se i ojađene keruše. *To sam ja. Takav je i moj vapaj, pomisli ona. Bez reči, jer ne postoje reči za ono što osećam. Samo zvuci. A sad, evo, stiže Jelena, pa hoću li i pred njom cvileti?*

Jelena joj pride i čvrsto je zagrlila.

"Ne govori ništa, Andromaha. Molim te, ne reci ništa. Nemamo šta da kažemo."

Upravo to je mislila i ojađena Andromaha, i konačno, poput užarenog kamenja koje, kad se zemlja zatrese, pokulja kao tečno zlato, suze joj navreše iz srca i izliše se iz očiju, nezaustavljivo lijući niz obraze.

Dve žene su dugo stajale zagrljene, a na kraju se Jelena izmaknu i upita: "Andromaha, hoćeš li pustiti Ksantu da pođe sa mnom? Potrebna je Marpesi. Ona joj je jedini rod. Možeš li je pustiti?"

Andromaha pogleda u Ksantu koja je stajala okrenuta zidu, zureći u grad, ali ne videći ništa pred sobom. Zamišljala ju je s njim u naručju... S Astijanaktom. Zadrhtala je celim telom.

"Da" reče ona. "Vodi je." *Ne treba mi. Ne mogu da je gledam. Volim je. Ne mogu čak ni da mislim o njoj. Vodi je. Ne želim više nikada da je vidim. Ne želim je. Uvek je s njim. Tako se lepo igraju. Peva mu svake večeri. Vodi je. Volim je.*

"Hvala ti, Andromaha. Neka ti se bogovi smiluju."

"I tebi, Jelena." *Sestro moja, uzdanice moja.*

Jelena pride Ksanti.

"Ksanta?"

Devojka se nije odazivala, pa je Jelena uze za ruku. Ksantina koža je bila ledena kao da je već mrtva, iako se sunce već pelo na nebu, i dan je bivao sve topliji.

"Došla sam da te vodim Marpesi" reče Jelena blago. "Tvojoj sestri", dodade.

Bilo joj je jasno da je sirota devojka toliko očajna da će proći dosta vremena pre no što bude u stanju da govori.

"Možeš li da hodaš?" upita je ona, ali se Ksanta i ne pomeri.

"Menelaju" reče Jelena, "ona ne može da hoda. Hoćeš li da je poneseš?"

Menelaj klimnu glavom i, bez ijedne reči, uze Ksantu u naručje i ponese je do Marpese, koja je čekala. Jelena se okrete da se oprosti s Andromahom, ali ona već beše nestala, poput duha koji tumara po Polju. A Hekaba je sedela na zemlji, njišući se od bola.

Jelena joj pritrča i kleknu kraj nje.

"Majko..." reče ona. "Zbogom. Neka ti se bogovi smiluju."

"To je sve tvoja krivica, bludnice", reče Hekaba. "Oduvek sam tako mislila. Ti si kriva za sve, i nadam se da se tebi bogovi neće smilovati."

"Tvoj očaj govori, a ti ćutiš", reče Jelena. "Zbogom."

Hekaba je dugo gledala u Jelenu, i konačno se pridžiže.

"Moj sin te je voleo" kazala je napokon. "Moj Paris te je voleo. želim ti zbogom i dobru sreću. Kao što vidiš, skoro sam već sasvim sišla s uma. Oprosti mi."

"Moramo oprostiti jedni drugima", reče Jelena grleći Hekabu.

...ide nekud po suncu i gde je sada vranac kad nema kreveta ne gledaj me tako haritomena nisam ja kriva što marpesa ne sluša ti mali nikad ne slušaju tako su zaneti igračkama a ova mu je najmilija zar ne vranac mnogo ga voliš i ako budeš dobar vodiću te u štalu a jason će te popeti na pravog konja ali dok ne porasteš ne smeš dirati oštricu želela bih nešto da kažem ali usta su mi puna zemlje i neko me nosi marpesa pogledaj me pomози mi to mi je sestra marpesa dođi i gde je moja soba i krevet i gde je sunce da me ugreje zima zima zima i

jadna igračka hladna i slomljena a njegove razmahane ručice kao u lutke nije bio mnogo veći od lutke imam nešto u ustima zemlju i neko me nosi marpesa pogledaj me mali moj spavaj ja ću ti pevati spavaj zima je zima zima...

ISPRED PODZEMNE ODAJE

Poliksena je sedela na zemlji zagledana u svoje šake. Dlanovi su joj krvarili, a ispod izlomljenih noktiju zavukla se prljavština.

Stigli su do podzemne odaje u poslednjem trenutku. Ulaz u nju beše zatrpan ogromnim kamenjem, i ostatak noći su proveli grebući i kopajući golim rukama.

Poliksena se isprva pitala da li je kao devojka preslaba za takav težak fizički posao, ali Jason nije rekao ni reč, i tako su otkopavali i vukli kamenje, slušajući preplašeno njištanje konja.

Poliksena je primetila da je Jason sve to vreme razgovarao s njima blago i nežno, kako se teše deca. Pevužio im je. Pričao besmislice. Sad je stajao na ulazu u podzemnu odaju, još uvek zadihan. Ruke su mu bile u još gorem stanju od njenih, ali je bio srećan jer su Eton i ostali konji bili spaseni.

Poliksena se sažalila na njega, znajući da se još nada nemogućem. Još je hteo da ide da traži Ksantu, te je morala da mu saopšti istinu. Tako teški zadaci uvek bi nekako zapali baš njoj. Poliksena uzdahnu.

"Treba da odem da je potražim", reče Jason. "Ne smem je ostaviti tamo, s ostalima, da na Polju čeka da ih grčki vojnici pokupe. Moram je spasti."

"Ne možeš, Jasone." Poliksena se trudila da govori blago, ali je morala da ga upozori. "Jesi li čuo krik... onaj krik u noći što je ličio na lelek koji se zaorio kada je Hektor ubijen? Sećaš li se toga?"

Jason klimnu glavom.

"Tada su Grci ubili Astijanakta."

"Ubili su bebu? Zašto, kako? Otkud znaš?"

"Znam. To je dovoljno. I, Jasone..." Poliksena se opet zagleda u svoje ruke, zatim u zemlju, pa na kraju u njegovo lice i nastavi: "Sigurno su ubili i Ksantu, jer bi ona hiljadu puta radije umrla nego dozvolila da neko takne tog dečaka. Ona ga nikad, nikad ne bi

pustila, pa..." Glas joj zamre.

Jason je ćutao. Zatim reče: "U pravu si, naravno. Ali nisam znao za ovakav bol." Jason začuta, pitajući se hoće li moći da opiše Poliksenu kako se oseća.

"Znam", reče ona. "Kao da ti je neko ogulio kožu."

Jason klimnu glavom. Odjednom sve suze koje je gušila potekoše iz Polikseninih očiju, ona pade na zemlju i pokri glavu ostacima suknje. Plakala je za Pevačem, za Ksantom i za malim Astijanaktom; za svim poginulima, i za svojim razrušenim gradom.

Jason kleknu kraj nje i nežno je pomilova po ramenu.

"Izvini", promrmlja ona. "Neću ti biti na teretu, Jasone. Obećavam. Pomoći ću ti. Mi, koji smo ovo preživeli, sve ćemo raditi zajedno." Ona se s mukom pridiže.

Jason je uze za ruke.

"Moramo otići u grad, pronaći mrtve i sahraniti ih. I pobrinuti se za konje. Ti si izgubila prijateljicu, a ja sam izgubio..." Jason nije znao kako da nazove Ksantu.

Poliksena reče: "Nekoga koga si voleo, Jasone. Sve je nestalo. Moramo početi iz početka. Čekala sam godinama da ti ovo kažem, ali sada to moraš da znaš. Prema tebi gajim... najnežnija osećanja. Oduvek sam ti se divila."

"Divila? Čemu to možeš da se diviš?"

Poliksena se nasmeši. "Pre svega tvojoj skromnosti. Tvojoj dobroti. Tvojim smeđim očima. Pocrveneo si."

"Niko mi nikada nije rekao tako nešto. Ne znam šta da ti kažem, Poliksena. Oduvek sam te smatrao dobrom prijateljicom. Nikad se nisam ustručavao pred tobom. Nisam znao."

"Pazila sam da niko ne sazna. Čak ni Ksanta. Brbljiva Poliksena... Ko bi pomislio da sam uspela tako dugo da čuvam tajnu? Jesam li ti draga, Jasone?"

"Znaš da jesi. Poznajemo se od detinjstva."

"To je dovoljno. Ako budemo zajedno radili, možda će se tvoja osećanja produbiti." *Možda ćeš zaboraviti Ksantu i zavoleti mene, požele da mu kaže, ali nije još bio trenutak za to.*

"Prema tebi gajim samo najtoplija osećanja", reče Jason tiho. *Ti nisi Ksanta, pomisli on, ali si dobra i jaka, a moje je srce ranjeno, i ti me nećeš povrediti. I oboje želimo da pomažemo. Konjima. Gradu. Jedno drugome. To je dovoljno.*

On je zagrli, a ona mu zagnjuri glavu u rame. Zatim ga pogleda i reče: "Treba da počnemo."

On se osvrte i obrisa prljavo lice još prljavijim rukama. "A kad sve pregledamo, prionućemo na posao. Dođi, Poliksena."

Uđoše u razrušeni grad. Sunce je već bilo nisko na nebu a crni dim je još kuljao iz gotovo svih kuća. Smrad krvi i nagorelog ljudskog mesa gušio je Poliksenu, iako je preko lica vezala maramu.

Umalo joj nije pozlilo. Ostali preživeli, zbunjeni i čađavi, lutali su ulicama kao aveti, a na svakim vratima ležao je poneki leš ili više njih, užasavajuće skrhan i ispružen preko praga. Kuda god su prolazili, zemlja beše natopljena krvlju.

"Nemoj ulaziti u palatu", reče Jason. "Ja ću izneti Pevača i kralja Prijama uz pomoć nekolicine ljudi. Ostani tu i čekaj me. Odmori se malo. Trebaće ti snage da sahraniš dedu."

"Da" reče Poliksena. "Čekaću."

Kad je Jason otišao, sela je na kamenu klupu. Osećala se kao da nikad više neće moći da zaspi i bila je tako umorna da joj se u glavi i pred očima sve mutilo. Najpre je zavládala tišina, a onda je čula taj zvuk. Neko je u blizini pevao ljupku, tužnu pesmicu. Ko je to?

Poliksena diže pogled i ugleda je. Jedna mlada žena sedela je kraj stabla koje je Posejdonov zemljotres iščupao iz korena. Plakala je i pevala. Kako joj je tunika tako bela? Blistala je spram pocrnelog kamenja, neuprljana krvlju i dimom. Zašto nosi tobolac sa strelama i veliki luk? Poliksena je bila dovoljno blizu da joj vidi lice, i primetila je da joj se niz blede, blede obraze slivaju suze nalik tečnom srebru.

"Ko si ti?", upita ona, a zatim pomisli da je takvo pitanje možda nepristojno ili neljubazno. Svakako, uplakanoj ženi treba prvo pružiti utehu, a tek potom je zapitkivati.

Poliksena joj priđe u nameri da je obgrli oko ramena, ali žena se

odjednom okrete i reče: "Ja sam Artemida, boginja meseca i lova."

Poliksena se umalo ne nasmeja glasno, misleći da su noćasnji događaji devojci pomerili pamet, baš kao što su ovo drveće iščupali iz korena. Ali ipak začuta i oslušnu boginjinu pesmu.

"Pokrijte mi lice.

Veo mi od dima dajte od vatre

što među kamenjem cveta

i oči mi sakrijte.

Kralja Prijama preklaše

i sve Trojance okupaše krvlju.

Pocrneli leševi na razrovanom

tlu leže slomljeni, iskidani.

Beživotni poput lutaka.

Gust dim sličan košmaru

uvis se diže, prljajući nebo

iznad zidina Troje.

Na svakoj kapiji lešinari čuče.

Žrtva je postrance pala.

Trbuh joj zjapi, sada već prazan.

Trojanske žene nariču i krše ruke

gledajući dom svoj negdašnji,

znaju da kreću na put

s kojeg povratka nema.

Srebrne suze iz srebrnih mi očiju kaplju.

Pokrijte mi lice da sve to negledam."

Poliksena od tuge sklopi oči. Kad ih je opet otvorila, mlada žena već beše nestala. Grane stabla na koje se naslanjala behu savijene do zemlje, ali od pevačice ne beše ni traga ni glasa.

Tunika joj je bila isuviše bela. Koja bi smrtnica sad mogla imati tako čistu haljinu? A one srebrne suze... Da li je zaista videla Artemidu ili to beše samo san, uobrazilja stvorena umorom? Ljupki glas još joj je odzvanjao u ušima.

Sedela je sasvim mirno, čekajući da se Jason vrati. Na bledoplavom nebu dizao se mesečev srp, tako tanak da je bio skoro nevidljiv. Zažmurila je.

"Poliksena?"

"Da, budna sam. Ne spavam. Jesi li ih našao? Pevača i kralja?"

"Jesam. Odneli smo ih do nekadašnjih hramova. Tamo više zapravo nema ničega, ali moramo izvesti pogrebni obred kako najbolje umemo."

On sede kraj nje.

"Ovde ima još ljudi. Među njima je i mlada žena po imenu Agameda. Bila je zaručena za Alastora."

"Poznajem je."

"Pobegla je iz Frontidine kuće, a ostavili su je jer su mislili da je mrtva. Bila je dovoljno mudra da nepomično leži dok svi Grci nisu izašli na Polje."

"A Frontida? Jesu li je odveli?"

Jason odmahnu glavom.

"Ubijena je."

"Jadnica" reče Poliksena. "Nisam je volela, ali joj nikad ne bih poželela smrt."

"Tako je mnogo... poginulih. Trebaće nam mnogo vremena da ih sve propisno sahranimo. Da obavimo sve obrede." On uzdahnu. "A treba da se postaramo i za životinje. Hoćeš li mi pomoći, Poliksena? Hoćemo li raditi zajedno?"

"Da" reče ona. Tako im je malo ostalo. Ksante nema, Pevač je mrtav, pa ipak, u njenom srcu se budila nekakava nada. Preživela je. Zamišljala je tu sličnu nadu poput zelene stabljike loze ili puzavice.

Ona i Jason, zajedno. To je dobro. A dok budu radili, zaboraviće šta je sve videla. Neko će morati da pronađe hranu i pripremi je. Uskoro će ona i Jason uzeti konje i izjahati iz grada u planine, u zelene prostore izvan zidina da potraže žito i voće, i sve što bi se moglo posaditi.

"Čuješ li me, Pevaču?" reče ona u sebi. "Čuješ li moje misli? Ja ću sada pričati priče. Ja ću ispričati šta se dogodilo. Obećavam ti da

ništa neće biti zaboravljeno."

Poliksena ustade. Bila je sigurna da je maločas čula nekoga kako peva naslonjen na drvo, ali kad je pokušala da se seti ko je to bio i o čemu je pevao, sasvim se zbunila.

"O čemu razmišljaš?" upita Jason.

"Ni o čemu. Stvarno."

On je uze za ruku i skupa krenuše ka mestu gde su tela poginulih čekala sahranu.

ODLAZAK

Marpesa je stajala na palubi Menelajevog broda i gledala kako grad nestaje u daljini. Po pučini je plovilo mnoštvo brodova, a more beše glatko i plavo. Trebalo je dosta vremena da se ustanovi da su svi predznaci povoljni, ali sada se činilo da je Posejdon zadovoljan. Slao je dobre vetrove. Ona uzdahnu.

"Ne uzdiši, dete", reče neki glas, a Marpesa se okrete i vide Afroditu kako stoji kraj nje. "Dovela sam ti ga. Tvog Alastora. Ostavio je svoju nevestu, prurušio se u devojku i izložio se opasnosti. Proći će izvesno vreme pre no što se usudi da ti priđe, ali tu je, na brodu. Zar ga nisi videla? Zar ti se nije pokazao?"

"Odmah sam ga prepoznala, ali sam ćutala. Još sam slaba i pri hodu osećam bolove, a moram da pazim i na Ksantu. Srce me boli, boginjo, kad pomislim na svoju sestru. Poslednje reči koje smo razmenile behu tako gorke da su povredile i nju i mene. Sada je skrhana. A nikog nema sem mene da joj pomogne. Ne može da govori, ne kreće se i ne jede. Kao da se pretvorila u kamen. Ponekad mi se čini da bi bilo bolje da je umrla."

Afrodita odmahnu glavom.

"Ne", reče ona. "To će potrajati, ali ona će izaći iz tame. Vodi računa o njoj i neguj je, i na kraju će se izlečiti, iako ne možeš očekivati da će biti ista kao nekad. Ali treba da razgovaraš s Alastorom."

"Kasnije", reče Marpesa, pitajući se kako će objasniti Alastoru svoja osećanja. Da li da mu ispriča sve o detetu, ili da ćuti?

Dole, na Polju, pogledom je tražila Frontidu i Alastorovu verenicu, ali nije videla nijednu, a sada odlaze zauvek. Možda će jednoga dana biti srećna.

Boginji je rekla: "Kada se smestimo u novoj zemlji, onda ću razmišljati o Alastoru."

"U srce sam mu usadila ljubav prema tebi", reče Afrodita

smešeći se. "Budi hrabra. A kada je reč o ovome..." ona baci pogled ka Troji koja se gubila iz vida, "...nisam želela ovakvo razaranje."

Marpesa ne reče ništa, ali pomisli: *Malo je kasno za kajanje*. Posmatrala je boginju kako lebdi iznad vode dok se tirkizne haljine šire za njom poput izmaglice.

"Ksanta? čuješ li me? Ksanta, izvini. Reci mi nešto, Ksanta, molim te." Marpesa je šaptala sestri na uho.

Ksanta je ležala kraj nje, naslonivši glavu na hrpu odeće. Našle su skrovito mesto na palubi punoj uplakanih žena. Troja je sad bila tek tamna tačka u daljini, i uskoro će sasvim nestati s vidika.

"Molim te. Molim te, reci mi nešto. Reci da me poznaješ. Reci da mi opraštaš. Za sve ovo vreme neprestano - reči koje sam ti uputila pritiskale su mi srce kao kamen, i stalno sam mislila: 'Bogovi, ne dajte da umrem pre no što vidim sestru. Svoju jedinu sestru. I pre no što s njom lepo porazgovaram.' Stalno mislim na to... na sve ono što sam ti rekla! Želela bih sve to da poreknem,

Ksanta. Želela bih da to nikad nisam izgovorila. Nisam tako mislila. Govorila sam užasne stvari. Stalno mi prolaze kroz glavu, zuje kao mušice. Čuješ li me, Ksanta? Shvataš li šta ti govorim?

Molim te, znaj, gde god da si, znaj da te volim. Znaj da ću biti zauvek srećna ako mi se makar obratiš. Molim te, progovori. Izgovori mi ime. Reci da znaš ko sam. Marpesa. Reci Marpesa."

Ksanta je ležala kao mrtva, i Marpesa poče da plače.

"Ne plači", reče neki melodični glas.

Ona diže glavu i zagleda se u duboke oči Atene Palade. Boginja je nosila svoju bronzanu odoru.

"Ti si im pomogla... Grcima", reče Marpesa. "Zašto bih te slušala? Mogla si da skreneš Ahilovo koplje, ali nisi htela."

Atina Palada reče samo: "Ni najveći junak ne može izbeći svoju sudbinu."

"A šta će biti s mojom sestrom? Kakva je njena sudbina? Hoću li morati da gledam kako je izjeda očaj?"

Atina Palada je ćutala. Prekrstila je ruke na grudima i utonula u

maglu, a kad se magla razila, više je nije bilo. Umesto nje je na obližnjem drvenom kovčegu sedela velika bela sova.

Marpesa je videla kako upire pogled svojih ćilibarskih očiju u Ksantu. Ona se promeškolji i pokrenu, a oči joj se otvoriše. Na usnama joj zatitra nešto nalik na osmeh.

"Ptica", šapnu Ksanta, a Marpesa reče: "Da, da, vidiš li? To je sova... sova Atene Palade. Pričaj sa mnom, Ksanta. Znaš li ko sam?"

"Marpesa. Moja sestra. Ti si Marpesa."

Marpesa uskliknu od radosti: "Da, da, to sam ja, i od sada ću paziti na tebe. Hoću. Uvek ću se brinuti o tebi. O, Ksanta, tako mi je žao. Tako mi je žao zbog svega."

Ksanta polako odmahnu glavom, kao da kaže: *Nije važno*. Ona pruži ruku i pomilova sestrin skut. Zatim prošapta, gotovo nečujno: "Sova, Marpesa. Odletela je... sova."

Ptica belim krilima zaleprša nad pučinom, i kroz sumrak polete prema Troji.